

P.114/a

TOWARZYSZENIE BIBLIOTEKARZY POLSKICH
INSTYTUT INFORMACJI NAUKOWEJ
I STUDIÓW BIBLIOLOGICZNYCH
UNIwersytetu warszawskiego

ZAGADNIENIA INFORMACJI NAUKOWEJ

WYDAWNICTWO
SBP

2009 WARSZAWA, nr 1 (93)

STOWARZYSZENIE BIBLIOTEKARZY POLSKICH
.
**INSTYTUT INFORMACJI NAUKOWEJ
I STUDIÓW BIBLIOLOGICZNYCH
UNIwersYTETU WARSZAWSKIEGO**

ZAGADNIENIA INFORMACJI NAUKOWEJ

WARSZAWA 2009

NR 1 (93)

RADA REDAKCYJNA

Wiesław BABIK, Ewa BARTECZKO, Marcin DRZEWIECKI (Przewodniczący),
Jerzy FRANKE, Halina GANIŃSKA, Ewa KOBIERSKA-MACIUSZKO, Mieczysław
MURASZKIEWICZ, Hanna POPOWSKA, Aleksander RADWAŃSKI, Jadwiga
SADOWSKA, Marta SKALSKA-ZLAT, Mieczysław SZYSZKO, Jan WOŁOSZ,
Jadwiga WOŹNIAK-KASPEREK, Elżbieta Barbara ZYBERT

Zrealizowano ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Dofinansowano przez Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego

REDAKCJA

Bożenna BOJAR, redaktor naczelny
Zina JARMOSZUK (e-mail: kj@sferia.net), sekretarz redakcji

Recenzent numeru

Jadwiga WOŹNIAK-KASPEREK

Tłumaczenie tekstów

Małgorzata Kisilowska

Korekta

Jadwiga Krężlewicz

PL ISSN 0324-8194

**WYDAWNICTWO
SBP**

Dyrektor

Janusz Nowicki

**Zawartość tego czasopisma jest dokumentowana m.in. w „Library and
Information Science Abstracts” oraz „Knowledge Organization”**

Adres Wydawnictwa:
ul. Konopczyńskiego 5/7
00-335 Warszawa
tel. 0-22 827-52-96

PRENUMERATA I SPRZEDAŻ

Dział Promocji i Kolportażu SBP
Al. Niepodległości 213, 02-086 Warszawa, tel. 0-22 825-50-24

Wydawnictwo SBP – Warszawa 2009. Nakład 400 egz.

Ark. wyd. 11,0. Ark. druk. 10,25

Skład i łamanie: Renard Hawryszko

Druk i oprawa: ZP Poligrafia

ul. Smulikowskiego 6/8, 00-389 Warszawa

I. ROZPRAWY, BADANIA, MATERIAŁY

JĘZYKI INFORMACYJNO-WYSZUKIWAWCZE WCZORAJ, DZIŚ... CZY JUTRO?

Bożenna Bojar
Uniwersytet Warszawski

*Informacja naukowa, języki informacyjno-wyszukiawcze,
system informacyjno-wyszukiawczy*

Na dzisiejsze spotkanie z Państwem¹ zostałam zaproszona przez organizatorów dlatego, że głoszone przeze mnie, na dwóch zorganizowanych w Zakopanem przez Polskie Towarzystwo Informacji Naukowej konferencjach, poglądy na temat przyszłości informacji naukowej w ogóle, a języków informacyjno-wyszukiawczych w szczególności, wywołały ożywioną dyskusję. Dyskusja była przede wszystkim kulturalowa, bo z publikowanymi głosami dyskusyjnymi się nie spotkałam. Poruszony przeze mnie problem był widocznie istotny, gdyż do postawionej przeze mnie – i, mam nadzieję, należycie uargumentowanej – tezy, że tradycyjnie rozumiana informacja naukowa znajduje się na końcu drogi swojego rozwoju, wracano jeszcze po dwóch latach, kiedy to w następnym referacie odniosłam się do problemu przyszłości, a właściwie już tylko przeszłości języków informacyjno-wyszukiawczych.

Zdaję sobie sprawę z tego, że tak ostro sformułowana teza, w środowisku ludzi zajmujących się informacją naukową i językami informacyjno-wyszukiawczymi, mogła budzić sprzeciw, ale przecież i ja swoje życie naukowe w połowie związałam z tą dziedziną (druga połowa to lingwistyka teoretyczna). Przez wiele lat uczyłam w Instytucie Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych (dawniej: Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej) Uniwersytetu Warszawskiego lingwistycznych podstaw informacji naukowej, prowadziłam w Katedrze Lingwistyki Formalnej UW seminarium poświęcone językom informacyjno-wyszuki-

¹ Skróć tego tekstu wygłoszony został w Bibliotece Narodowej, 3 czerwca 2009 r., na XI Ogólnopolskich warsztatach zorganizowanych przez Komisję Opracowania Rzeczowego zbiorów przy ZG Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, na sesji: *Języki informacyjno-wyszukiawcze – teraźniejszość i przyszłość* i stanowi powtórzenie tez przedstawionych przeze mnie we wcześniejszych wystąpieniach.

wawczym, na którym powstało sporo prac doktorskich i habilitacyjnych z informacji naukowej, współpracowałam z różnymi instytucjami zajmującymi się informacją naukową, byłam i jestem redaktorem jedyne go polskiego czasopisma poświęconego tej problematyce – Zagadnień Informacji Naukowej. A teraz wystąpiłam w roli Kasandry, wieszczącej koniec informacji naukowej i języków informacyjno-wyszukiwawczych – mam jednak nadzieję, że nie podzielę jej losu i mnie Państwo uwierzą, a właściwie podzielą moje zdanie, do czego postaram się przekonać Państwa rzetelną argumentacją.

Ze sformułowanego, przed prawie już czterema laty, zdania się nie wycofuję, poglądów w tej sprawie nie zmieniałam, mogę więc tylko je jeszcze raz powtórzyć i przytoczyć poprzednio już podane argumenty, bo nic nowego właściwie nie mam w tej sprawie do powiedzenia. Czynię to na wyraźną prośbę organizatorów, bo podobno nie zapomniano mi tego, co wtedy powiedziałam, ale co dokładnie powiedziałam, słyszało niewiele osób (o końcu informacji naukowej mówiłam na sesji poświęconej pamięci profesora Eugeniusza Ścibora), a ani materiały z zakopiańskiej konferencji, ani księga pamiątkowa dedykowana profesorowi Ściborowi dotąd się nie ukazały drukiem. Odpowiadając na zgłaszane zapotrzebowanie środowiska, zebrałam wprawdzie moje poglądy w artykule *Informacja naukowa – czy to już koniec?*, opublikowanym w Biuletynie Polskiego Towarzystwa Informacji Naukowej, ale jakoś nikt na to nie zwrócił uwagi. Tak więc, jeszcze raz, ab ovo.

Odpowiedź na pytanie o przyszłość języków informacyjno-wyszukiwawczych wymaga przede wszystkim odpowiedzi na pytanie, czym są języki informacyjno-wyszukiwawcze, choćby po to, żeby wykluczyć używanie w dyskusji argumentów dotyczących innego rozumienia przedmiotu dyskusji. Argumenty na uzasadnienie własnej tezy wymagają z kolei pokazania:

- jak funkcjonowały języki w różnego typu systemach informacyjnych,
- jak się zmieniały w zależności od rozwijających się potrzeb informacyjnych użytkowników informacji,
- jaka refleksja teoretyczna tym zmianom towarzyszyła.

Czym są języki informacyjno-wyszukiwawcze – problemy definicyjne

Nikogo chyba nie trzeba przekonywać, że przez wiele lat języki informacyjno-wyszukiwawcze znajdowały się w centrum zainteresowań badawczych informacji naukowej. Działo się tak dlatego, iż informacja naukowa zarówno w swej części praktycznej, jak i teoretycznej zajmuje się systemami informacyjno-wyszukiwawczymi, każdy system informacyjno-wyszukiwawczy, aby mógł spełniać swą rolę wymaga narzędzia. Takim „intelektualnym” narzędziem, służącym do reprezentacji obiektów znajdujących się w systemie (dokumentów) jest język informacyjno-wyszukiwawczy, a narzędziem fizycznym, dokonującym operacji w systemie jest obsługujący go człowiek lub maszyna.

Sam termin *język informacyjno-wyszukiwawczy* pojawił się w użyciu wraz z wyodrębnieniem się informacji naukowej jako dziedziny wiedzy obejmującej refleksją teoretyczną szeroko rozumiane systemy informacyjno-wyszukiwaw-

cze, a więc dopiero w drugiej połowie XX w. Wcześniej, gdy systemami informacyjnymi były przede wszystkim biblioteki, nie mówiono ani o informacji naukowej, ani o systemach informacyjno-wyszukiwawczych, ani o językach informacyjno-wyszukiwawczych – były biblioteki, katalogi, bibliografie, było księgoznawstwo (w szerokim znaczeniu terminu tego używał na przykład Świderski), bibliologia i bibliotekoznawstwo, były różnego rodzaju klasyfikacje biblioteczne i biblioteczno-bibliologiczne. Był także język haseł przedmiotowych – to chyba pierwszy raz użyto tu terminu, *język* – ale nie nazywano go wtedy językiem informacyjno-wyszukiwawczym. Dopiero wtedy, gdy w odpowiedzi na zapotrzebowanie na coraz bardziej wyspecjalizowaną informację, obok tradycyjnych bibliotek zaczęły funkcjonować specjalistyczne systemy informacyjne, w których ważne stały się takie parametry wyszukanej informacji jak kompletność i relewancja, coraz więcej uwagi zaczęto poświęcać mogącym sprostać tym nowym wymaganiom zbiorom wyszukiwawczym tworzoną przez informację pochodną, a więc i umożliwiającą zapewnienie tej informacji odpowiedniej jakości językom. Wtedy to zaczęto mówić o informacji naukowej i o językach informacyjno-wyszukiwawczych.

Języki informacyjno-wyszukiwawcze definiowane były przede wszystkim z uwzględnieniem ich funkcji w systemie informacyjno-wyszukiwawczym – jako przeznaczone do odtwarzania podstawowej treści dokumentu i (lub) kwerendy w celu wyszukania ze zbioru informacyjnego tylko tych dokumentów, które odpowiadają na kwerendę, tzn. których charakterystyka wyszukiwawcza pokrywa się z instrukcją wyszukiwawczą, ale też z uwzględnieniem sposobu ich powstawania, a mianowicie określane były jako języki sztuczne (STIN).

Tak skonstruowana definicja była na tyle pojemna, że wyznaczana przez jej konotację denotacja obejmowała swym zakresem wszystkie dotąd funkcjonujące klasyfikacje, języki używane w katalogach, bibliografiach i wszelkich innych zbiorach informacji dokumentacyjnej – wszystkie one pełniły określoną definicją funkcję i wszystkie były specjalnie dla pełnienia tej funkcji tworzone, były więc – w opozycji do języków naturalnych, w których zapisana była treść opisywanych przez nie dokumentów – językami sztucznymi. Warunki definicyjne spełniały nawet te klasyfikacje, które służyły do ustawiania książek na półkach bibliotecznych i ich odszukiwania, i tam bowiem odwzorowana była w jakimś stopniu ich treść (choćby najogólniej rozumiany temat książki – bezpośrednio, lub przynależność do określonej dziedziny wiedzy – pośrednio), była też i kwerenda, umieszczona choćby w pamięci poszukującego.

Dla pełnej jasności wywodu odnieść się należy również do tego, jak w wypadku języków informacyjno-wyszukiwawczych pojmowana jest cecha sztuczności. W odniesieniu do języków informacyjno-wyszukiwawczych cecha ta przypisywana jest nie tylko wszystkim językom informacyjno-wyszukiwawczym – jako kryterium odróżniające je od języków naturalnych, ale też włączające je do szerszej klasy języków sztucznych (sztucznych systemów semiotycznych), czyli takich, w wypadku których konstituowanie systemu poprzedza użycie, a więc realizowanie się w konkretnych aktach komunikacyjnych. Cecha ta służy również jako kryterium wewnątrzsystemowe, do podziału języków informacyjno-wyszukiwawczych na tzw. języki sztuczne i tzw. języki paranaturalne, a ściślej: na języki o notacji sztucznej i języki o notacji paranaturalnej. W tych pierwszych albo plan

wyrażania generowany jest przez zbiór wyrażen elementarnych o formie innej niż przynależna językowi naturalnemu – mogą to być na przykład cyfry rzymskie lub arabskie lub inne dowolne znaki, albo konstytuowany jest przez wyrażenia o formie przynależnej jakiemuś językowi naturalnemu, ale desygnujące inny niż w języku naturalnym plan treści (inne znaczenie) – mogą to być na przykład wyrażenia składające się z liter jakiegoś alfabetu używanego w jakimś języku naturalnym, ale tworzące wyrażenia w nim niewystępujące. W tych drugich słownik stanowi podzbiór wyrażen języka naturalnego: identycznej formie przypisane jest znaczenie skorelowane ze znaczeniem odpowiedniego wyrażenia w języku naturalnym. Do języków informacyjno-wyszukiwawczych nazywanych sztucznymi ze względu na notację należy większość klasyfikacji, do języków paranaturalnych języki słów kluczowych, języki haseł przedmiotowych i języki deskryptorowe. Wszystkie te języki są jednak, zgodnie z definicją, językami sztucznymi, specjalnie konstruowanymi dla potrzeb bibliotek lub innych systemów informacyjnych, mają właściwą im gramatykę i semantykę określoną na zbiorze dokumentów, do odwzorowywania których służą.

Cecha sztuczności pozostała cechą definicyjną języków informacyjno-wyszukiwawczych do dziś – w najnowszym kompendium wiedzy o informacji naukowej, opublikowanym przez Wydawnictwo Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich w 2006 r. podręczniku *Informacja naukowa. Rozwój – metody – organizacja* przygotowanym pod redakcją Zbigniewa Żmigrodzkiego oraz Wiesława Babika i Diany Pietruch-Reizes, w rozdziale *Języki informacyjno-wyszukiwawcze – charakterystyka funkcjonalno-strukturalna i metodologiczna* czytamy, iż „Języki informacyjno-wyszukiwawcze (jiw) są sztucznymi systemami semiotycznymi, tworzonymi w celu zapewnienia realizacji określonego typu procesów informacyjnych. Są to wyspecjalizowane sztuczne systemy językowe przeznaczone do opisu treści i podstawowych cech formalnych dokumentów” (IN, s.191) i dalej: „Językami informacyjno-wyszukiwawczymi lub językami informacyjnymi we współczesnej literaturze z zakresu informacji naukowej nazywa się wyspecjalizowane sztuczne systemy językowe tworzone jako narzędzia opisu i wyszukiwania treści oraz podstawowych cech formalnych informacji przedstawionej w dokumentach oraz pytaniach użytkowników” (IN, s.194) oraz „Jiw – jako języki formalne, których konstrukcja poprzedza użycie, wyspecjalizowały się w realizacji tylko pewnych określonych funkcji, a mianowicie funkcji metainformacyjnej, polegającej na reprezentowaniu treści i formy dokumentów, oraz funkcji wyszukiwawczej, polegającej na wyrażaniu kierowanych do systemu informacyjno-wyszukiwawczego pytań informacyjnych i kształtowaniu procesu wyszukiwania informacji” (IN, s.194). Podobna definicja, podkreślająca sztuczny charakter języka informacyjno-wyszukiwawczego znalazła się w przygotowanym pod moją redakcją *Słowniku encyklopedycznym informacji, języków i systemów informacyjno-wyszukiwawczych* (SBP 2002), która mówi, że jest to „język sztuczny, którego wyspecjalizowaną funkcją jest funkcja metainformacyjna polegająca na odwzorowywaniu cech informacji i/lub cech nośników informacji, na których są one utrwalone, przez tworzenie ich reprezentacji zwanej charakterystyką wyszukiwawczą dokumentu oraz funkcja wyszukiwawcza polegająca na wyrażaniu zapytań informacyjnych i umożliwieniu odnalezienia w zbiorze wyszukiwawczym tych informacji, które spełniają warunki wyrażone w zapytaniu”.

W dalszych rozważaniach o przyszłości języków informacyjno-wyszukiwawczych zastanowimy się nad tym,

- jaki wpływ na rozwój języków informacyjnych wywarły możliwości urządzeń używanych w realizowanych przez system procesach informacyjnych,

- jaka refleksja teoretyczna towarzyszyła wyżej wymienionym czynnikom, a więc jak rozwijała się teoria języków informacyjno-wyszukiwawczych.

Języki informacyjno-wyszukiwawcze wczoraj

Najważniejszym elementem systemu informacyjno-wyszukiwawczego, w dużej mierze decydującym o jego funkcjonalnej wartości dla użytkownika, jest język informacyjno-wyszukiwawczy. Od jego struktury zależy zarówno wartość zbioru wyszukiwawczego systemu, wyznaczana przez możliwość wyrażenia w języku informacyjno-wyszukiwawczym informacji zawartej w dokumentach odwzorowywanych w zbiorze wyszukiwawczym, jak i możliwości wyszukiwawcze systemu, wyznaczone przede wszystkim przez strukturę paradygmatyczną i syntagmatyczną języka informacyjno-wyszukiwawczego.

Języki informacyjno-wyszukiwawcze istniały, choć wtedy nikt o nich nie tylko nie mówił, ale nawet nie myślał w tych kategoriach, od kiedy funkcjonowały pierwsze systemy informacyjno-wyszukiwawcze, a były nimi już starożytne biblioteki, żeby wspomnieć chociażby bibliotekę aleksandryjską. Nie miejsce tu na przypominanie ich historii, którą Państwo zapewne znają lepiej niż ja.

Rozwój języków informacyjno-wyszukiwawczych wyznaczany był zawsze przez trzy najważniejsze czynniki:

- przyrost informacji koniecznej do przetworzenia,
- rozwój i specjalizację potrzeb informacyjnych użytkowników informacji (systemów informacyjnych),
- możliwości systemu w zakresie przetwarzania informacji.

Przez tysiące lat istnienia systemów informacyjnych waga dwóch pierwszych czynników zwiększała się nieustannie:

- zbiory informacji ciągle się powiększały, bo ludzie ciągle tworzyli nowe informacje (znana teza o przyroście wykładniczym informacji) i wprowadzali je do systemów informacyjnych;

- coraz bardziej powiększał się zbiór użytkowników systemów informacyjnych, rosła też świadomość użytkowników informacji w zakresie potrzeb informacyjnych: chcieli uzyskiwać możliwie szybko jak najwięcej informacji na interesujący ich temat i tylko takich (problem kompletności i trafności wyszukiwania, a więc relewancji i pertynencji informacji);

- możliwości systemów informacyjnych w zakresie przetwarzania informacji prawie się nie zmieniały, a narzędziem do przetwarzania informacji i wyszukiwania był człowiek, przede wszystkim bibliotekarz, który, na początku, język informacyjno-wyszukiwawczy miał w głowie: wiedział, gdzie, w jakiej szafie, na jakiej półce znajduje się książka potrzebna czytelnikowi. Później pamięć bibliotekarza wspomagały różnego rodzaju języki informacyjno-wyszukiwawcze w postaci różnego rodzaju spisów lub klasyfikacji bibliotecznych. Urządzenia wspomagające wyszukiwanie pojawiły się bardzo niedawno: tzw. mała mechanizacja

w systemach informacyjno-wyszukiwawczych to właściwie dopiero połowa ubiegłego wieku, a komputery to ostatnie dziesięciolecie.

Bibliotekarz trwał na swoim posterunku, a tymczasem dokumentów przybywało. Ich zbiór, zwłaszcza po wynalezieniu druku, powiększał się tak szybko, że pamięć bibliotekarza przestała ogarniać, nie tylko ich zawartość, ale również przynależne im w zbiorze miejsce. Zadanie, a właściwie misja zawodu bibliotekarza, misja zadowolenia czytelnika, dostarczenia mu jak najszybciej dokumentu zawierającego potrzebną mu informację, zaczęło przerastać jego psychiczne i fizyczne możliwości.

Jedyną możliwością zapewnienia jakiejś takiej sprawności systemów informacyjnych było doskonalenie języków informacyjno-wyszukiwawczych. Pierwszym etapem w ich rozwoju było, wobec wzrostu liczby dokumentów, wprowadzenie klasyfikacji służących do ich fizycznego porządkowania, drugim wprowadzenie spisów dokumentów, a więc stworzenie zbioru dokumentów pochodnych, co umożliwiło przeprowadzanie operacji wyszukiwania nie na zbiorze dokumentów prymarnych (co stawało się fizycznie coraz trudniejsze), ale na zbiorze odwzorowujących je dokumentów pochodnych – tak powstały klasyfikacje biblioteczne i katalogi. Dalszym, ważnym krokiem, było oddzielenie informacji o dokumentach od konkretnej, fizycznej ich kolekcji – tak powstały bibliografie i języki opisujące ich zawartość, a więc klasyfikacje bibliograficzne.

Oddzielenie informacji o dokumencie od dokumentu było wprowadzić przyczyną nowych problemów zarówno natury praktycznej, jak i teoretycznej: problem tworzenia zbiorów dokumentów pochodnych i wyszukiwania informacji w tych zbiorach, umożliwiło jednak rozszerzenie kręgu użytkowników informacji, którzy nie musieli już fizycznie znajdować się w miejscu posadowienia zbioru dokumentów prymarnych. To problem skomplikowało dodatkowo, bowiem wobec utrudnienia użytkownikowi konfrontacji informacji pochodnej (informacji o treści dokumentu) z informacją prymarną, zawartą w dokumencie, co umożliwiłoby mu wprowadzenie ewentualnych korekt lub uzupełnień, przed obsługą systemu informacyjnego postawiło trudne zadanie odpowiedniego, a więc adekwatnego do treści dokumentu, ale i do potrzeb użytkownika informacji, opracowania informacji pochodnej. Najważniejszy stał się więc opis treści dokumentu (opracowanie rzeczowe), do czego tradycyjne języki informacyjno-wyszukiwawcze nie były przygotowane. Problem komplikował fakt, że w tak poszerzonym zbiorze użytkowników informacji znaleźli się użytkownicy władający różnymi językami naturalnymi, aby więc przełamać barierę językową, trzeba było odpowiednio przystosować język informacyjno-wyszukiwawczy. Rozwiązania problemu szukano na dwa sposoby:

- starano się stworzyć język niezależny od jakiegokolwiek języka naturalnego, a więc język o notacji sztucznej – takim językiem była na przykład Klasyfikacja Dziesiąta Deweya i Uniwersalna Klasyfikacja Dziesiąta. Ta niezależność była pozorna, bo odpowiedniki słowne symboli były w języku naturalnym, co w pewien sposób wyznaczało konotację, a więc znaczenie symboli;

- starano się stworzyć języki informacyjno-wyszukiwawcze zrozumiałe w swej formie dla użytkowników władających danym językiem naturalnym, a więc języki o notacji paranaturalnej – takimi językami były już biblioteczne języki haseł przedmiotowych, a później języki słów kluczowych i języki deskryptorowe.

Oczekiwania użytkowników informacji względem systemów informacyjnych, którzy chcieli uzyskiwać informację jak najlepiej wyselekcjonowaną, spowodowały rozwój języków specjalistycznych, przeznaczonych dla systemów dziedzinowych, a więc specjalistycznych klasyfikacji i dziedzinowych języków deskryptorowych. Przyczyniły się też do dalszej rozbudowy języków uniwersalnych, takich jak Uniwersalna Klasyfikacja Dziesiętna czy języki haseł przedmiotowych - tu jako przykład można wymienić używany w polskich bibliotekach uniwersyteckich język KABA. Wpłynęły też na rozwój paradygmatyki i gramatycznych środków, takich jak relacje hierarchiczne i asocjacyjne oraz wskaźniki więzi, roli i wagi w językach deskryptorowych.

Wszystkie te języki informacyjno-wyszukiawcze były w systemie informacyjnym językami informacji pochodnej, informacji o zawartości dokumentów. Tak było nawet w systemach informacji faktograficznej, bo informacje gromadzone w systemie również musiały być opisywane w języku informacyjno-wyszukiawczym. Przygotowanie zbioru informacji pochodnej, na którym przeprowadzana była operacja wyszukiwania, wraz z rozwojem języków informacyjno-wyszukiawczych, powiększaniem się ich zasobów leksykalnych i komplikowaniem się systemów paradygmatycznych i gramatycznych stawało się coraz trudniejsze i wymagało coraz więcej czasu. Ambicja sprostania przez system coraz bardziej wysublimowanym oczekiwaniom użytkowników wymagała coraz dokładniejszego przedstawiania w charakterystykach wyszukiwawczych treści dokumentów, a więc coraz to głębszego indeksowania, co wymuszało rozbudowę leksyki, a zapewnienie kompletności wyszukiwania tak indeksowanych dokumentów wymagało wyszukiwania paradygmatycznego, a więc odwzorowywania szeroko rozumianych relacji paradygmatycznych (w tym mereologicznych i asocjacyjnych) w słownikach tych języków. Sprostać tym wymogom mogli tylko specjaliści dziedzinowi, bo zarówno tworzenie takich języków informacyjno-wyszukiawczych, jak i posługiwanie się nimi w procesie analizowania i indeksowania dokumentów wymagało dogłębnej znajomości wiedzy w dokumentach prezentowanej.

Opracowanie rzeczowe zajmowało coraz więcej czasu i stawało się wąskim gardłem systemów informacyjno-wyszukiawczych, ciągle bowiem wykonywane było przez pracowników systemu, którzy dokonywali analizy dokumentów, sporządzali ich charakterystyki słowne, a następnie przekładali je na język informacyjno-wyszukiawczy systemu, tworząc w ten sposób charakterystyki wyszukiwawcze dokumentów. I choć samo wyszukiwanie z czasem odbywało się ze wspomaganiami różnego typu urządzeniami mechanicznymi czy automatycznymi, to operacje składające się na przygotowywanie informacji dla systemu długo odbywały się w sposób tradycyjny. Nie pomogły nawet pierwsze komputery, bo miały zbyt małą pamięć, pracowały zbyt wolno, a użycie ich do tworzenia charakterystyk wyszukiwawczych dokumentów wymagałoby nauczania ich najpierw przetwarzania tekstów języka naturalnego, co, mimo rozwoju lingwistyki komputerowej, długo pozostawało w sferze marzeń.

A jednak tym, co naprawdę przesądziło o rozwoju nie tylko języków informacyjno-wyszukiawczych, ale całej informacji naukowej, było właśnie pojawienie się komputera, zupełnie nowego narzędzia, nazywanego najpierw elektroniczną maszyną liczącą. Fascynacja środowiska bibliotekarskiego jej możliwościami

dopingowała do podjęcia prac natury praktycznej i teoretycznej nad jak najlepszym wykorzystaniem komputerów w służbie bibliotek i ośrodków informacyjnych, którym już przestały wystarczać tradycyjne katalogi i wspomagające je instrumenty tzw. małej mechanizacji, operujące na kartach obrzeźnie lub przeziemie dziurkowanych.

Nowe narzędzie otwierało nowe perspektywy, ale też stawiało nowe wymagania. Podstawowym warunkiem automatyzacji operacji dokonywanych w systemach informacyjno-wyszukiawczych była ich formalizacja – komputery przecież nie myślą, potrafią tylko przekształcać napisy, a ponieważ operacje w systemie informacyjnym wykonywane są na tekstach języka naturalnego, w jakim pisane są dokumenty i języka informacyjno-wyszukiawczego używanego w systemie, zaczęła się era wytężonych prac nad językami informacyjno-wyszukiawczymi i ich formalizacją.

Języki informacyjno-wyszukiawcze są językami sztucznymi - bo tworzonymi specjalnie dla potrzeb najpierw systemów bibliotecznych, później dla wszelkich systemów informacyjno-wyszukiawczych, ale nie zawsze są językami formalnymi, jeśli przez języki formalne rozumieć takie języki, których prezentacja spełnia warunki podania *explicite*:

- zbioru wyrażen elementarnych danego języka (czyli słownika),
- reguł tworzenia wyrażen złożonych – a więc gramatyki, czyli składni,
- reguł przyporządkowujących wyrażeniom elementów rzeczywistości poza językowej, czyli reguł semantyki – w wypadku języków informacyjno-wyszukiawczych rzeczywistość pozajęzykowa to zbiór informacji zawartych w dokumentach tworzących zbiór informacyjny systemu. Dla języków uniwersalnych, na przykład Uniwersalnej Klasyfikacji Dziesiętnej, rzeczywistość ta to cały potencjalny zbiór dokumentów źródłowych,
- relacji między wyrażeniami w systemie języka, czyli paradygmatyki języka,
- relacji między wyrażeniami tworzącymi wyrażenia złożone języka (zdania), czyli syntagmatyki języka,
- relacji zachodzących między komunikatami językowymi a sytuacją komunikacyjną, a więc w wypadku języków informacyjno-wyszukiawczych między potencjalnymi charakterystykami wyszukiawczymi i instrukcjami wyszukiawczymi a odwzorowywanymi dokumentami oraz użytkownikami systemu. Są to reguły pragmatyki języków informacyjno-wyszukiawczych. Tu właśnie powinny się znaleźć *explicite* sformułowane tak zwane reguły indeksowania, czyli tworzenia charakterystyk wyszukiawczych dokumentów i instrukcji wyszukiawczych, a nawet szerzej – opracowywania strategii wyszukiwania w zależności od potrzeb użytkowników, w tym tak zwane zasady relewancji pragmatycznej.

Języki sztuczne, a więc języki specjalnie projektowane, powinny być w taki właśnie sposób opisane – języki informacyjno-wyszukiawcze nie spełniają jednak tych wymogów. Różne są tego powody. Najważniejsze z nich to:

- brak wiedzy lingwistycznej ich twórców w zakresie projektowania języków i opisu systemu językowego – języki informacyjno-wyszukiawcze tworzyli przeważnie praktycy: bibliotekarze lub dokumentaliści, a nie lingwiści;
- niewykształcenie metajęzyka opisu języków informacyjno-wyszukiawczych, a więc terminologii służącej do prezentacji tych języków. Stąd te same obiekty lingwistyczne nazywane były różnie w różnych językach lub ich typach,

a przede wszystkim w różnych tradycjach ich opisu. Nie zawsze kontrolowany rozwój istniejących już języków informacyjno-wyszukiwawczych, które w miarę użycia, aby sprostać potrzebom informacyjnym systemów i ich użytkowników, były rozbudowywane przez tworzących komunikaty metainformacyjne. Prowadziło to do powstawania różnych, znacznie różniących się odmian tych samych języków (na przykład języka haseł przedmiotowych w Polsce w odmianie używanej przez Bibliotekę Narodową i Bibliotekę Uniwersytetu Warszawskiego).

Brak formalnego opisu języków informacyjno-wyszukiwawczych posługującego się tym samym metajęzykiem i opartego na tych samych zasadach prezentacji systemu ma daleko idące konsekwencje, gdyż:

- utrudnia opanowanie języka informacyjno-wyszukiwawczego przez jego użytkowników, a więc zarówno dokumentalistów, jak i użytkowników systemów informacyjnych;

- jest przyczyną szumu informacyjnego i strat informacji w systemie – zarówno na wejściu systemu, gdyż utrudnia stworzenie poprawnych charakterystyk wyszukiwawczych dokumentów i jest przyczyną błędów w indeksowaniu, jak i na wyjściu systemu, utrudniając sformułowanie poprawnych instrukcji wyszukiwawczych i obranie optymalnych strategii wyszukiwawczych;

- utrudnia ocenę poprawności budowy języków informacyjno-wyszukiwawczych, ocenę ich możliwości metainformacyjnych i porównywanie różnych języków.

Za istniejący stan rzeczy w prezentacji języków informacyjno-wyszukiwawczych nie można winić twórców tych języków. Rozwój metalingwistyki to właściwie dopiero druga połowa XX w., kiedy to, korzystając z metod opisu systemowego wypracowanych przez strukturalizm, zaczęto zajmować się modelami lingwistycznymi.

W wypadku języków informacyjno-wyszukiwawczych stosunkowo dobrze prezentowane były słowniki (rozumiane jako zbiory jednostek leksykalnych), i to niezależnie od typu języka - na przykład listy słów kluczowych dla języków słów kluczowych o kontrolowanej leksyce, tablice klasyfikacyjne podające symbole proste, jak w Uniwersalnej Klasyfikacji Dziesiętnej, listy tematów i listy określników w językach haseł przedmiotowych, układy deskryptorów w tezaurusach języków deskryptorowych. O wiele gorzej przedstawia się prezentacja relacji paradygmatycznych między tymi wyrażeniami. Językami, które z założenia prezentowały takie relacje, są języki deskryptorowe, prezentujące relacje paradygmatyczne w tezaurusie oraz klasyfikacje hierarchiczne. Językami, które z założenia nie prezentują relacji paradygmatycznych, są języki słów kluczowych. Językami, których prezentacje pokazują tylko wybrane relacje paradygmatyczne za pomocą systemów odsyłaczy, są języki haseł przedmiotowych.

Prezentacja relacji paradygmatycznych, zarówno hierarchicznych jak i asocjacyjnych, jest dla użytkownika języka bardzo ważna, pozwala bowiem na dokładniejsze odwzorowanie w charakterystyce wyszukiwawczej informacji zawartych w dokumentach, umożliwiając wybór spośród jednostek leksykalnych języka tych najbardziej relewantnych. Znacznie również usprawnia wyszukiwanie informacji i oszczędza wysiłek użytkownika systemu, umożliwiając automatyczne wyszukiwanie paradygmatyczne, a poprawiając parametry relewancji wyszukiwania, zmniejsza także szum informacyjny i straty informacji, podpowia-

dając możliwe transformacje obranej strategii wyszukiwawczej. Rozwój badań nad semantyką języków naturalnych, a szczególnie prace dotyczące konstruowania metajęzyków semantycznych, dały teorii języków informacyjno-wyszukiwawczych narzędzie do opisu systemów semantycznych tych języków i specyfikacji semantycznych relacji paradygmatycznych ich systemów leksykalnych, dały także asumpt do powstania nowego typu języków informacyjno-wyszukiwawczych, tak zwanych kodów semantycznych.

Pokazywanie explicite relacji paradygmatycznych języków informacyjno-wyszukiwawczych jest jednym ze sposobów częściowej prezentacji ich systemu semantycznego – częściowej, bo ograniczonej tylko do ukazania wybranych opozycji semantycznych, nie zawsze zresztą wystarczająco wyraźnie określonych. Komplementarnym, a w niektórych typach języków informacyjno-wyszukiwawczych jedynym sposobem prezentacji ich systemów semantycznych, jest odwoływanie się – explicite lub implicite – do znaczenia skorelowanych z jednostkami leksykalnymi tych języków wyrażen języka naturalnego. W sposób wyraźny ma to zawsze miejsce w wypadku języków informacyjno-wyszukiwawczych o notacji sztucznej, podających, jak w Uniwersalnej Klasyfikacji Dziesiątnej, tak zwane odpowiedniki słowne, mniej lub bardziej wyraźnie dzieje się to w językach o notacji paranaturalnej. W jednym i drugim wypadku przyjmuje się założenie, że użytkownik języka sam domyśli się znaczenia wyrażenia języka informacyjno-wyszukiwawczego na podstawie znajomości znaczenia przyporządkowanego mu lub równokształtnego z nim wyrażenia języka naturalnego, jak w wypadku języka haseł przedmiotowych, języka słów kluczowych czy języka deskryptorowego. Niestety, taki sposób prezentacji systemu semantycznego języków informacyjno-wyszukiwawczych bywa przyczyną wielu nieporozumień i błędów w użyciu wyrażen języków informacyjno-wyszukiwawczych. Rzadko kiedy bowiem przy prezentacji systemu semantycznego języków informacyjno-wyszukiwawczych zwraca się uwagę na dwie podstawowe sprawy:

- że języki informacyjno-wyszukiwawcze i języki naturalne odwzorowują dwie zupełnie różne rzeczywistości. Pierwsze (informacyjne) rzeczywistość dokumentacyjną – wyrażeniom tych języków przyporządkowane są klasy dokumentów zawierające odpowiednie informacje, natomiast drugie (naturalne) rzeczywistość obiektywną (całe uniwersum) – ich wyrażeniom przyporządkowane są klasy obiektów (relacji, sytuacji) realnego świata;

- że rekonstruując znaczenie wyrażen języków informacyjno-wyszukiwawczych na podstawie przyporządkowanych im wyrażen języków naturalnych nie wolno sugerować się znaczeniem i użyciem tych ostatnich, nawet jeśli się pamięta o tym, że należy tu brać pod uwagę ich użycie w funkcji metainformacyjnej, gdyż znaczenie wyrażen języków informacyjno-wyszukiwawczych jest współwyznaczane sztuczną paradygmatyką tych języków, znacznie nieraz odbiegającą od paradygmatyki danego języka naturalnego. Sugerowanie się tą ostatnią może powodować błędy w użyciu wyrażen języków informacyjno-wyszukiwawczych oraz stanowić przyczynę niepowodzeń w wyszukiwaniu informacji.

Wyjątkowo niekonsekwentnie była prezentowana gramatyka języków informacyjno-wyszukiwawczych. Najczęściej podawane są tylko niektóre reguły składniowe. Zakłada się, że użytkownik języka sam będzie umiał je wyabstrahować z podanych przykładów wyrażen złożonych bądź też, że zachowa się „zdrowo-

rozsądkowo” i, na przykład, nie będzie powtarzał tych samych wyrażen elementarnych w wyrażeniu złożonym, choć nigdzie explicite nie mówi się, że język takich powtórzeń nie dopuszcza (jak na przykład w wypadku języków o notacji paranaturalnej, deskryptorowych czy też języków słów kluczowych). Prezentując gramatykę języków informacyjno-wyszukiwawczych, wprowadzie używa się terminologii lingwistycznej, ale zazwyczaj niekonsekwentnie, co często świadczy o nierozumieniu istoty struktury języka.

Wypracowane w lingwistyce strukturalnej metody tworzenia modeli lingwistycznych, a więc zasad formalizacji i prezentacji systemów językowych, miały istotne znaczenie także w projektowaniu języków sztucznych. Tylko przy takim opisie projektowanego języka można się ustrzec błędów w projektowaniu i zachować pełną kontrolę nad systemem językowym. Koniecznie trzeba tu wspomnieć o roli tak zwanej semantyki składnikowej, pod wpływem której zrodził się zupełnie nowy typ języków informacyjno-wyszukiwawczych. Były to kody semantyczne, a najbardziej z nich znane to stworzony w Ośrodku Dokumentacji i Komunikacji Uniwersytetu w Cleveland w stanie Ohio USA język dla systemu informacji metalurgicznej, tak zwany kod semantyczny Perry’ego i Kenta (koniec lat pięćdziesiątych XX w.) oraz ukraiński język R_x -kodów, stworzony przez E. F. Skorochod’kę. W Polsce prace nad kodami semantycznymi dla systemu informacji naukowej związane były z tworzeniem systemu SINTO i we współpracy z IINTE prowadzone były w latach siedemdziesiątych w Katedrze Lingwistyki Formalnej Uniwersytetu Warszawskiego przez Bożennę Bojar i Olgierda Adriana Wojtasiewicza. Kody semantyczne to języki, których wyrażenia elementarne odwzorowują w swej formie elementarne informacje, uznane za relewantne dla użytkownika systemu. Dzięki takiej strukturze planu wyrażania języki te umożliwiają jednoznaczne odwzorowanie wszystkich informacji objętych ich polem semantycznym explicite w tekście, istnieje w nich bowiem jedno-jednoznaczne przyporządkowanie między elementarnymi informacjami a elementarnymi wyrażeniami tworzącymi komunikat. Języki takie mogłyby również pełnić funkcję meta-języków w stosunku do innych języków, zarówno naturalnych, jak i informacyjno-wyszukiwawczych, opisując znaczenie ich wyrażen, co rozwiązałoby problem tak zwanego języka pośrednika w procesie przekładu i pozwoliłoby uspołnić systemy informacyjne posługujące się różnymi językami informacyjno-wyszukiwawczymi. I choć prace nad stworzeniem takiego uniwersalnego języka semantycznego dla systemów informacyjnych nie są obecnie kontynuowane, to doświadczenie wtedy zdobyte, a przede wszystkim świadomość semantycznej struktury informacji, na pewno jest i będzie wykorzystywane przy tworzeniu hipertekstowych systemów informacyjnych i coraz sprawniejszych wyszukiwarek internetowych.

Z metod i ustaleń lingwistyki czerpano również w okresie tworzenia dla systemów informacyjno-wyszukiwawczych języków deskryptorowych. Tu niezbędną była nie tylko wiedza o strukturze systemu paradygmatycznego języka, ale także znajomość systemów terminologicznych poszczególnych dyscyplin naukowych i ustaleń terminologii jako nauki o tych systemach. Wiedza lingwistyczna przy projektowaniu systemów i języków informacyjno-wyszukiwawczych niezbędna jest także przy konstruowaniu pola semantycznego języka – tu przydają się informacje nie tylko z klasycznej już semantyki strukturalnej, ale również ze

współcześnie prowadzonych badań w ramach lingwistyki kognitywnej, zajmującej się między innymi relacjami między strukturą języka – przede wszystkim jego systemem semantycznego – a strukturą wiedzy jego użytkowników oraz problemami przetwarzania informacji językowych. To ta wiedza lingwistyczna pozwoliła na tworzenie systemów informacyjnych coraz bardziej przyjaznych (jak to się modnie nazywa) dla użytkownika, przyjaznych nie tylko pod względem technicznych udogodnień we współpracy z systemem, ale przede wszystkim przyjaznych, bo umożliwiających coraz łatwiejsze dotarcie do informacji naprawdę mu potrzebnych.

Bardzo długo użytkownikami języków informacyjno-wyszukiwawczych byli praktycznie tylko bibliotekarze i dokumentaliści, bo to oni przygotowywali opisy dokumentów i oni też byli dysponentami informacji. Czytelnik w bibliotece i interesant ośrodka dokumentacji języków tych znać nie musiał, bo to nie on prowadził wyszukiwania. Sama rzeczywistość informacyjna jawiła się jeszcze wtedy jako w pełni porządkowalny zbiór, a przejawem takiej wiary była chociażby ciągle rozwijana Uniwersalna Klasyfikacja Dziesiąta.

Nowe narzędzie wyszukiwawcze zmieniło też pozycję użytkownika w systemie. Chodziło o to, żeby użytkownik informacji był obsługiwany przez system jak najlepiej, stąd wiele badań poświęcano badaniom potrzeb użytkowników oraz doskonaleniu systemów. Zadowolony użytkownik miał otrzymać wszystkie potrzebne mu dane o dokumentach zawierających interesujące go treści, dane, którymi system dysponował. Wiele starań poświęcano więc odpowiedniemu określeniu zakresu systemów informacyjnych, gromadzeniu w systemie informacji o wszystkich dokumentach należących do wytyczonego zakresu, wymianie informacji między systemami, a przede wszystkim wypracowaniu odpowiednich kryteriów opracowania rzeczowego, tak aby w charakterystykach treściowych (opisie rzeczowym) dokumentów znalazły się wszystkie informacje o ich zawartości treściowej, które mogą być przydatne użytkownikom systemu.

Tak określone priorytety wyznaczyły listę teoretycznych i praktycznych problemów, którymi powinni się zająć teoretycy i praktycy języków informacyjno-wyszukiwawczych. Przede wszystkim uświadomiono sobie, że dotychczas używane języki informacyjno-wyszukiwawcze, które dobrze spełniały swoją rolę w odniesieniu do zbiorów bibliotecznych, nie najlepiej sobie radzą w systemach informacyjno-wyszukiwawczych, gdzie przewiduje się znacznie większy udział w procesie wyszukiwania informacji samego użytkownika. Przede wszystkim dlatego, że tradycyjne języki informacyjno-wyszukiwawcze były w zasadzie kodami jednostronnymi, zarówno bowiem w procesie formułowania w nich komunikatu, jak i w procesie wyszukiwania informacji posługiwali się nimi tylko pracownicy systemu – dla normalnego użytkownika systemu informacyjnego były niedostępne, nie były mu bowiem prezentowane w formie jawnej, a w wypadku języków typu klasyfikacji sztuczna notacja i znacznie rozbudowana struktura hierarchiczna stanowiły bariery nie do pokonania. Nie najlepiej także sprawdzały się w procesie wyszukiwania informacji, a to przede wszystkim ze względu na tzw. cechę prekoordynacji, którą wówczas ściśle wiązano z typem języka. Istotną ich wadą było także to, że nie nadawały się do wszechstronnego odwzorowania treści dokumentu w charakterystyce wyszukiwawczej, a rekompensowanie tej cechy tzw. przydziałem wielokrotnym proces indeksowania dokumentu czyniło znacz-

nie bardziej pracochłonnym. Stąd idea stworzenia języków informacyjno-wyszukiwawczych zupełnie innego typu, wolnych od takich ograniczeń.

Takimi językami wydawały się języki generowane z języków naturalnych, a więc łatwe dla użytkownika, który powinien znać podstawową terminologię interesującej go dziedziny wiedzy. Mógłby wtedy sam posługiwać się nimi w procesie wyszukiwania informacji, a więc samodzielnie formułować instrukcję wyszukiwawczą dla systemu i samodzielnie kontrolować poszczególne etapy wyszukiwania. Musiałyby to być jednak języki o możliwie najprostszej składni, którego to warunku nie spełniały wywodzące się z leksyki języka naturalnego, mające dobrze ugruntowaną w bibliotekarstwie tradycję języki haseł przedmiotowych. Idealnymi językami wydawały się zrazu języki słów kluczowych, bo w wypadku tzw. swobodnych słów kluczowych nawet nie trzeba było ich tworzyć, a współrządne indeksowanie, w którym były używane, zapewniało swobodne i łatwe wyszukiwanie. Dodatkowym argumentem za używaniem w systemach informacyjno-wyszukiwawczych tych właśnie języków była perspektywa, jaką stwarzały „elektroniczne maszyny liczące”, automatyzacji w systemach informacyjno-wyszukiwawczych wszystkich operacji tekstowych, a więc nie tylko wyszukiwania, ale także tworzenia charakterystyk wyszukiwawczych. Już wtedy myślano także nie tylko o tworzeniu skomputeryzowanych systemów informacji dokumentacyjnej, ale także o systemach hybrydowych, przetwarzających tekst dokumentów i łączących informacje o charakterze dokumentacyjnym z informacjami faktograficznymi, a więc właściwie o systemach informacyjnych przetwarzających wiedzę. Do urzeczywistnienia tych planów miały się przyczynić przede wszystkim wyniki badań prowadzonych przez naukowców prężnie się wówczas rozwijającej w obrębie językoznawstwa nowej dyscypliny, tzw. przekładu maszynowego, z której powstała lingwistyka komputerowa. To właśnie lingwistyka komputerowa miała pozwolić na uporanie się w systemach informacyjnych z zasadniczą wadą języków słów kluczowych, którą było związanie ich z konkretnymi językami naturalnymi, co ograniczało ich używanie w uniwersalnych systemach informacyjno-wyszukiwawczych i powodowało brak kompatybilności systemów różnych krajów.

W tworzonych wtedy systemach informacyjno-wyszukiwawczych ogromną wagę przywiązywano do sprawności wyszukiwawczej, stąd wiele prac poświęcano w informacji naukowej poprawianiu takich parametrów systemu, jak kompletność, relewancja i pertynencja. Chodziło więc o zapobieganie zarówno tzw. ciszy informacyjnej, jak i szumowi informacyjnemu, a wszystko to w trosce o zadowolenie użytkownika systemu. Proste języki słów kluczowych nie najlepiej się tu sprawdzały, lepsze miały być języki deskryptorowe. Zachowywały one wszystkie zalety języków o notacji naturalnej, ale ich rozbudowana paradygmatyka, prezentowana w tezaursach, używanych nie tylko przy indeksowaniu dokumentów, ale także w procesie wyszukiwawczym, poprzez wyszukiwanie hierarchiczne i relacje asocjacyjne zapewniała większą kompletność wyszukiwanej informacji, a poprzez wprowadzenie w planie syntagmatycznym tzw. wykładników związku zgody oraz specyfikację relacji skojarzeniowych znacznie zmniejszała szum informacyjny, a więc poprawiała współczynnik relewancji. Temu ostatniemu miało też służyć tzw. ważenie deskryptorów. Odpowiednią relewancję informacji w procesie indeksowania mogły zapewnić tylko dziedzinowe języki deskryptorowe,

wiele wysiłku i czasu poświęcono więc w informacji naukowej na tworzenie takich właśnie, coraz bardziej szczegółowych tezaurusów specjalistycznych.

Troska o użytkownika i jego potrzeby oraz rosnąca świadomość roli informacji naukowej w rozwoju gospodarki spowodowały masowe powstawanie różnego rodzaju specjalistycznych ośrodków informacyjnych, przede wszystkim związanych z różnymi dziedzinowymi instytutami badawczymi i dużymi przedsiębiorstwami. Dla tworzonych w nich systemów informacji dziedzinowej i specjalistycznej gromadzących literaturę fachową budowano języki o odpowiednio ograniczonym polu tematycznym, które łączyć miały tzw. klasyfikacje szczytowe, takie jak powstała w CINTe Polska Klasyfikacja Tematyczna. Prace nad tworzeniem takich języków informacyjnych, umożliwiających łączenie języków dziedzinowych i współpracę różnych systemów informacyjnych prowadzone były w wielu krajach i były przejawem wiary w realną możliwość stworzenia kontrolowanego hipersystemu informacyjnego.

Ciągłe dążenie do zapewnienia systemom informacyjnym optymalnych parametrów wyszukiwawczych zmuszało teoretyków informacji naukowej do stworzenia takich języków informacyjno-wyszukiwawczych, które zapewniałyby wyszukiwanie odpowiednio relewantnej informacji w optymalnym czasie, a tu jednym z najważniejszych warunków było zapewnienie odpowiednio relewantnego odwzorowania treści dokumentów w charakterystykach wyszukiwawczych. Można to było osiągnąć tylko poprzez odpowiednie języki informacyjno-wyszukiwawcze, przygotowane do odpowiednio szczegółowego indeksowania – klasyczne języki informacyjne, tworzone dla zbiorów uniwersalnych, zakładały bowiem zawsze stosunkowo daleko idące uogólnienia. Teoria języków informacyjno-wyszukiwawczych, czerpiąc z teoretycznych osiągnięć semantyki języka naturalnego, problem ten próbowała rozwiązać poprzez budowanie języków zupełnie nowego typu, wspomnianych już kodów semantycznych, a więc języków kodujących bezpośrednio w planie wyrażania informacji dystynktywnych dla użytkowników.

Języki informacyjno-wyszukiwawcze dziś ... czy jutro?

Praktyka języków informacyjno-wyszukiwawczych wybrała jednak inne rozwiązanie – szczegółową rozbudowę leksyki paranaturalnych języków informacyjnych. Tak uczyniono na przykład przy tworzeniu języka KABA, rozbudowując leksykę języka haseł przedmiotowych do rozmiarów znacznie przekraczających zasób czynnej leksyki przeciętnego użytkownika języka polskiego, często przy tym zmieniając denotację i konotację wyrażań, co w rezultacie zamiast do poprawy relewancji prowadzi do zwiększenia szumu informacyjnego, i jeszcze groźniejszego w informacji zjawiska tzw. ciszy informacyjnej.

Efektom tworzenia tak rozbudowanych języków informacyjno-wyszukiwawczych jest również niewspółmierność kosztów ich budowy i użycia w procesie indeksowania do efektów wyszukiwania, ogromna część takiej leksyki nigdy bowiem nie jest używana w procesie wyszukiwania przez przeciętnych użytkowników, których wiedza o przedmiocie i dziedzinie w momencie podjęcia wyszukiwania jest zazwyczaj zbyt uboga na to, by mogli się posłużyć jednostką leksykalną

o odpowiednio wąskiej denotacji, a więc o odpowiednio dużej rozdzielczości wyszukiwawczej. Śledząc rozwój tego języka, można odnieść wrażenie, że twórcy jego zapomnieli o wypracowanych przez semiotykę kryteriach, jakie powinny spełniać kody optymalne (o których pisał Tadeusz Wójcik w swej „Prakseosemiotyce”, a o czym nie raz pisała także zajmująca się projektowaniem języków informacyjno-wyszukiwawczych Jadwiga Woźniak). Dobry język to taki, który jest dostosowany do: nadawcy komunikatu, odbiorcy komunikatu (adresata) i rzeczy komunikowanej. Dostosowany do jego użytkowników, a więc nie tylko umożliwiający przekazywanie im informacji relewantnej, ale przede wszystkim umożliwiający im sprawne posługiwanie się językiem. Projektując taki język, trzeba przede wszystkim pamiętać o tym, że w wypadku języka informacyjno-wyszukiwawczego o notacji paranaturalnej zawsze zagraża interferencja systemu języka naturalnego. Należy to uwzględnić, projektując strukturę semantyczną i paradygmatyczną języka. Z dużą dozą ostrożności należy też określić liczebność systemu leksykalnego takiego słownika, pamiętając o tym, że zbyt mała liczba jednostek daje małą rozdzielczość informacji, ale zbyt duża uniemożliwia sprawne posługiwanie się językiem, który staje się wręcz niemożliwy do opanowania zarówno dla osób sporządzających opisy dokumentów, jak i dla wyszukujących. Często niemożliwe jest wtedy odnalezienie w systemie języka adekwatnego wyrażenia, jeśli system nie przewiduje rozbudowanej kategoryzacji semantycznej na poziomie metajęzykowym. Wszystko to powoduje, że wysiłek włożony w tworzenie takiego języka staje się absolutnie nieopłacalny, gdyż i tak wyrażenia zbyt szczegółowe nie będą używane w procesie indeksowania, a jeśli nawet będą, to informacja taka będzie stracona dla użytkownika, ponieważ w większości wypadków, nie posiadając odpowiedniej wiedzy o treści danego dokumentu, nie dotrze do odpowiednich wyrażen przy opracowywaniu strategii wyszukiwawczej. I tu właśnie należy korzystać z ustaleń lingwistyki dotyczących zasobu czynnego i zasobu biernego systemu leksykalnego używanego przez użytkowników języka, znajomości konstytuujących go opozycji semantycznych, znajomości znaczenia wyraźnego i operacyjnego wyrażen oraz z ustaleń dotyczących struktury pamięci lingwistycznej użytkowników. Problemami tymi zajmuje się przede wszystkim psycholingwistyka i lingwistyka kognitywna.

Wiedza o strukturze systemu semantycznego w kompetencji użytkownika języka jest absolutnie niezbędna przy tworzeniu współczesnych wielkich systemów informacyjnych, używających do charakteryzowania dokumentów słów kluczowych, odnoszących się w wyszukiwaniu informacji nie tylko do kompetencji ich użytkowników w zakresie formy wyrażen, ale również ich znaczenia i znajomości struktury paradygmatycznej. Przy optymalizacji działania tych systemów mogą być przydatne badania nad strukturą definicji w tradycyjnych słownikach jednojęzycznych. Chodzi tu o tak zwaną metodę ciągów definicyjnych, odwzorowujących, jak stwierdzono, paradygmatyczną strukturę kompetencji językowej użytkowników języka oraz o metodę tzw. gniazd leksykalnych, odwzorowujących relacje asocjacyjne. Metoda ta może być wykorzystana zarówno do generowania wyjściowej struktury systemu leksykalnego, jak i do polepszenia wyników wyszukiwania informacji w systemach stosujących języki słów kluczowych. Należy także wykorzystywać słowniki frekwencyjne, co pozwoli na ustalenie optymalnego zasobu leksykalnego tych języków.

Skokowy rozwój elektroniki i informatyki w końcu ubiegłego wieku sprawił, że komputery „nauczyły się” przetwarzać teksty języka naturalnego, można więc było użyć ich nie tylko do wyszukiwania informacji w specjalnie spreparowanych zbiorach informacji, ale do tworzenia takich zbiorów i przeszukiwania po prostu tekstów dokumentów.

Opracowując algorytmy analizy tekstu, konieczne należy skorzystać z osiągnięć lingwistyki tekstu, zajmującej się strukturą tekstu, w tym strukturą tematyczno-rematyczną wypowiedzenia, strukturą akapitu, a także informacyjną strukturą tekstu spójnego oraz zależnościami pomiędzy miejscem wypowiedzi w tekście a ich wartością informacyjną. Stworzenie algorytmu dokładnie analizującego tekst wymagałoby skorzystania z wypracowanych w lingwistyce algorytmów analizy składniowej, identyfikującej wszelkie kategorialne wykładniki foryczne (anafora i katafora), a także ustaleń dotyczących wykorzystania w strukturze tekstu spójnego wyrażen pozostających w stosunku do siebie w relacji hierarchii generycznej. Dobrej automatycznej analizy tekstu nie dałoby się również dokonać bez znajomości statystycznej struktury tekstu, a więc ustaleń lingwistyki statystycznej.

Znajomość struktury informacyjnej tekstu spójnego niezbędna jest także przy automatycznym abstrahowaniu informacji dla systemów informacji faktograficznej. Dla użytkownika takich systemów ważnym wskaźnikiem wyznaczającym zaufanie do systemu jest ocena wartości informacji udostępnianej przez system. Do automatycznego wyznaczania wskaźników takiej wartości niezbędna jest znajomość gramatycznych i leksykalnych wykładników oceny wartości informacji obecnych w systemie morfologicznym i leksykalnym języka naturalnego, a więc jego wykładników metainformacyjnych.

Wymienione tu główne nurty w rozwoju języków informacyjno-wyszukiwawczych były pochodną wiary w możliwość stworzenia kontrolowanego i sterowanego systemu informacyjnego, co znacznie ułatwić miały komputery. Wydaje się, że zapomniano jednak o tym, że tak zaprojektowane systemy mogą się rozwijać i działać zgodnie z przewidywaniami tylko do osiągnięcia pewnej wielkości krytycznej. Wielkie systemy działają inaczej i po przekroczeniu pewnego progu stają się niesterowalne, przekształcają się w systemy samoorganizujące się. Sądzę, że w takim stadium przejściowym znajdują się obecnie systemy wyszukiwania informacji.

Wynalezienie i wdrożenie Internetu pozwoliło na stworzenie uniwersalnego systemu informacyjnego o zasięgu światowym, łączącego w swych funkcjach tradycyjny system informacji dokumentacyjnej z nowoczesnym systemem wyszukiwania pełnotekstowego i systemem informacji faktograficznej. To Internet pozwolił na urzeczywistnienie marzeń wszystkich teoretyków, praktyków i użytkowników tradycyjnych systemów informacyjno-wyszukiwawczych i utworzenie multimedialnego systemu hipertekstowego. Tyle tylko, że system ten daleko odbiega od klasycznych systemów informacyjnych, różni się od nich nie tylko wielkością, ale i jakością. To jest właśnie ten moment, kiedy „ilość przemienia się w jakość” (choć wielu użytkowników wyszukiwarek internetowych, szczególnie tych przyzwyczajonych do systemów tradycyjnych, powiedziałoby, że jest to raczej bylejakość). Tradycyjne systemy informacyjno-wyszukiwawcze ściśle odgraniczały rolę nadawcy od odbiorcy. Nadawcami komunikatów byli pracow-

nicy dokonujący kwalifikacji dokumentów włączanych do systemu i przygotowujący ich charakterystyki wyszukiwawcze, oni też wyznaczali możliwe do realizacji ścieżki wyszukiwania poprzez odpowiednią strukturę języków informacyjno-wyszukiwawczych. Odbiorcami systemu byli jego użytkownicy, którym twórcy i administratorzy systemów wyznaczali rolę w zasadzie bieżącej. Długo zresztą trwały kiedyś dyskusje, czy należą oni do systemu informacyjnego, czy też do jego otoczenia. W nowoczesnych systemach podział ten uległ zatarciu – użytkownicy są jednocześnie twórcami zbiorów wyszukiwawczych systemu, sami mogą włączać do niego informacje, sami też wytyczają drogi poszukiwań. A tradycyjne charakterystyki wyszukiwawcze przestały już być potrzebne, bo wyszukiwarki operujące na tekście dokumentu same dokonują identyfikacji słów kluczowych. Nie są więc już potrzebne tradycyjne języki informacyjno-wyszukiwawcze. Nie ma też sensu podejmowanie działań poprawiających tradycyjne współczynniki sprawności systemu, a więc poprawiających kompletność i trafność wyszukiwania. Ta pierwsza wobec ogromnej, ciągle się zmieniającej liczby dokumentów na każdy temat znajdujących się w systemie jest nie do wyliczenia – kompletność nie jest zresztą ważna, bo i tak żaden użytkownik nie byłby w stanie zapoznać się z ich treścią. Ta druga byłaby dla użytkownika istotna, bardziej niż w wypadku systemów o małych zbiorach, ale i tamte w zasadzie zapewniały tylko tzw. relewancję techniczną, a więc nie gwarantowały, że wyszukane dokumenty będą zawierały potrzebne użytkownikowi informacje, nie oceniały więc tzw. pertynencji, czyli odpowiedniości treści wyszukanych dokumentów do faktycznych potrzeb użytkownika. Tym bardziej, że systemy tradycyjne miały w zasadzie sztywne strategie wyszukiwawcze, z góry wyznaczane przede wszystkim przez strukturę języka i nie modyfikowały jej pod wpływem wyników odbytych już wyszukiwań.

W porównaniu z tradycyjnymi, uporządkowanymi, ale statycznymi systemami wyszukiwania informacji, dynamiczne systemy internetowe z pozoru jawić się mogą jako chaos, ale jak wynika z teorii chaosu, w skomplikowanych układach wszelkiego typu z czasem pojawia się porządek wyższego rzędu, bo lokalne procesy zachodzące w układzie wzajemnie się dostosowują (tu można przywołać zamieszczony w 1 numerze dodawanego do Polityki „Niezbędnika inteligenta” ciekawy wywiad Sławomira Mizerskiego z prof. Michałem Tempczykkiem, który też kiedyś zajmował się informacją naukową, zatytułowany *Chaotyczna harmonia świata*). Czynnikiem porządkującym chaos internetowych systemów informacyjnych jest tzw. mądrość tłumu, o której pisał James Surowiecki w książce *Mądrość tłumów* (*The Wisdom of Crowds*). „Mądrość tłumów doskonale funkcjonuje, dowodzi Surowiecki, nie tylko w świecie finansów, lecz też w sferach nowoczesnej nauki i technologii. Zaskakująca sprawność wyszukiwarki Google na przykład opiera się na rozległym badaniu opinii publicznej. Używając jej rzadko zastanawiamy się, w jaki sposób wśród setek tysięcy stron znalezionych w odpowiedzi na naszą kwerendę kilka pierwszych zawiera zwykle najbardziej przydatne informacje. Otóż o tym, jakie strony wpływają na wierzch, decydują sami niezliczeni użytkownicy wyszukiwarki dokonując subiektywnych ocen, która ze znalezionych stron zasługuje na to, by zrobić sobie na niej zakładkę.” (Krzysztof Szymborski: *Jarmark idei*, Polityka, „Niezbędnik inteligenta” nr 1).

W rzeczywistości taki system wyszukiwawczy jest o wiele bardziej wyrafinowany. Na przykład pozycja strony w wyniku wyszukiwania w systemie Google nie

zależy, tak jak to się dzieje w wielu innych wyszukiwarkach, od liczby wystąpień szukanych wyrażen na danej stronie, ale od oceny, jaka została przyznana stronie przez w pełni automatyczny algorytm PageRank (oczywiście strony tych wyrażen nie zawierające nie są tu brane pod uwagę). Algorytm PageRank przyznaje stronom oceny na podstawie liczby linków prowadzących do nich od innych stron. Wskaźnik ten wydaje się wartościowy i obiektywny, gdyż strony wartościowe i popularne prawdopodobnie zdobędą uznanie autorów innych stron internetowych o podobnej tematyce, a ci umieszczają do nich odsyłacze w swoich serwisach. Dodatkową obiektywność zapewnia to, że odsyłacze prowadzące do ocenianej strony są poza kontrolą autora tej strony, nie może więc on oszukać systemu. System bierze pod uwagę nie tylko liczbę odsyłaczy prowadzących z innych stron do ocenianej strony, ale także uwzględnia oceny wcześniej im przyznane, w wyniku czego linki prowadzące od dobrze ocenionych stron mają większe znaczenie przy wyznaczaniu oceny strony. Dodatkowo na wagę odsyłacza prowadzącego do ocenianej strony wpływa liczba innych odsyłaczy znajdujących się na stronie będącej źródłem rozważanego odsyłacza. Im więcej jest takich odsyłaczy, tym mniej wnoszą one do oceny innych stron. Ma to na celu wyeliminowanie wpływu stron zawierających sztucznie stworzone długie listy odsyłaczy. Na ocenę stron mają wpływ odsyłacze prowadzące od powszechnie znanych i cieszących się zaufaniem użytkowników katalogów internetowych, takich jak katalog stron Yahoo, które swoją wysoką oceną „obdarowują” wiele innych stron. Jednak najbardziej liczącymi się w wycenianiu stron są linki prowadzące od dobrze ocenionych stron zawierających niewiele linków.

Wpływ na ocenę serwisu internetowego ma także jego wielkość, tzn. im więcej różnych stron składa się na cały serwis, tym wyższą będzie on miał ocenę. Mechanizm oddziaływania wielkości serwisu na ocenę jest taki sam jak przy odsyłaczach pochodzących z innych serwisów, każda strona serwisu oceniana jest bowiem oddzielnie. Prawdopodobnie (bo Google nie ujawnia takich szczegółów) każda strona jest traktowana zupełnie oddzielnie, a więc wewnętrzne odsyłacze łączące różne strony serwisu także przyczyniają się do wzrostu oceny. Ma to sens, gdyż istnieje duże prawdopodobieństwo, że strona należąca do rozbudowanego serwisu rzeczywiście ma większą wartość niż strona małego serwisu. Jednak dla naprawdę popularnych serwisów ten wewnętrzny czynnik ma mniejsze znaczenie, gdyż liczba odsyłaczy prowadzących do nich z zewnątrz na pewno przewyższa liczbę odsyłaczy wewnętrznych, ma więc także większy wpływ na ocenę strony.

Oceny stron w systemie Google można obejrzeć, korzystając z dodatku Google Toolbar do przeglądarek internetowych (Internet Explorer i Firefox). Na tym dodatkowym pasku narzędziowym wyświetlana jest ocena aktualnie oglądanej strony w skali od 1 do 10 (0 dla nie ocenionych stron).

Mechanizmowi działania tej internetowej wyszukiwarki celowo poświęcałam więcej uwagi, chciałam bowiem pokazać, że samoorganizowanie się takich dużych systemów informacyjnych podporządkowane jest przede wszystkim potrzebom informacyjnym i możliwościom percepcyjnym użytkownika informacji, zapewniając równocześnie obiektywność i optymalność – co do wagi, relewancji i odpowiednio wyważonej kompletności – wyszukiwanej informacji.

Wyszukiwanie informacji w internetowych systemach może być dodatkowo optymalizowane na podstawie wyników monitorowania przez system zachowań użytkowników, co w tradycyjnych, nawet stosunkowo niewielkich systemach informacyjno-wyszukiwawczych było trudne. Do wypracowania odpowiednich narzędzi przyczynił się przede wszystkim rozwój handlu elektronicznego w ostatnich latach. Duże popularne serwisy internetowe są w stanie wyprodukować dziennie nawet kilka gigabajtów danych o zachowaniu się odwiedzających je internautów. Najlepszym sposobem przetworzenia i zanalizowania tych danych jest zastosowanie systemów OLAP (OnLine Analytical Processing). Analizowane dane mogą zawierać informacje o lokalizacji komputera internauty, porze odwiedzin, ścieżce, jaką poruszał się internauta, przeglądając serwis, o obiektach, które oglądał, o tym, czy dokonał transakcji (plus szczegóły transakcji), jakich słów kluczowych użył do wyszukiwania, i wiele innych. Aby dodatkowo poprawić przydatność takich analiz, dane te powinny być połączone z również gromadzonymi przez system danymi o poprzednich zachowaniach informacyjnych użytkownika (historia wyszukiwań) oraz o innych relewantnych dla działania samego systemu atrybutach.

Tak więc i internetowy system informacyjny i jego użytkownik jest „sam sobie sterem, żeglarzem, okrętem” i żadne specjalnie tworzone języki informacyjno-wyszukiwawcze, ani też opieka ze strony informacji naukowej nie jest tu już potrzebna.

Nowoczesne systemy informacyjno-wyszukiwawcze są systemami hipertekstowymi, umożliwiającymi użytkownikowi wyszukiwanie informacji nie tylko w zbiorze informacji dokumentacyjnych, ale również w zbiorze tekstów (dokumentów źródłowych), do których metainformacje systemu dokumentacyjnego odsyłają. Umożliwiają użytkownikowi dotarcie do interesujących go informacji zawartych w tekstach nie tylko drogą pośrednią przez dokument pochodny, ale bezpośrednią, dzięki sieci łączącej teksty lub ich fragmenty zawierające informacje powiązane ze sobą określonymi relacjami semantycznymi lub asocjacyjnymi. Tworzenie systemów hipertekstowych można zautomatyzować, korzystając z relacji intertekstualnych bezpośrednio wyrażonych w tekstach lub ich aparatach metatekstowych, takich jak przypisy, bibliografia, innego rodzaju odesłania, a także znajomości struktury tekstu spójnego, znajomości struktury pola semantycznego dziedziny wiedzy oraz struktury paradygmatycznej języka. I tu niezbędne jest więc korzystanie z wyników badań językoznawstwa, przede wszystkim semantyki i lingwistyki tekstu.

Tej samej wiedzy wymaga konstruowanie dobrych wyszukiwarek informacji w rozległych sieciach informacyjnych, podpowiadających użytkownikowi optymalną strategię wyszukiwawczą, uwzględniającą jego potrzeby informacyjne i możliwości w akwizycji informacji.

Nowoczesne systemy informacyjne mają być przyjazne dla użytkownika. Przyjazne, to znaczy także łatwo dostępne i znoszące wszelkiego rodzaju bariery informacyjne utrudniające użytkownikowi dostęp do zbioru wyszukiwawczego i zbioru informacyjnego systemu. Kluczem otwierającym system jest zawsze język: sztuczny, informacyjno-wyszukiwawczy, w wypadku zbioru dokumentacyjnego, naturalny, w wypadku zbioru informacyjnego. W systemach hipertekstowych integrującym oba te zbiory językiem dostępu, umożliwiającym korzystanie

z zawartych w nim informacji każdemu użytkownikowi, powinien być jego język naturalny. Konieczne jest więc skonstruowanie odpowiednich algorytmów tłumaczących – w najprostszym przypadku słowa kluczowe używane w wyszukiwarkach, w przyszłości być może całe frazy i teksty języka naturalnego. Algorytmów, których tworzenie musi poprzedzać formalizacja systemów językowych oraz pragmatycznej ekwiwalencji tekstów różnych języków. A to już pole badań językoznawców, z których rezultatów informacja naukowa może i powinna korzystać.

W informacji na naszych oczach dokonuje się rewolucja: skokowe przejście od coraz bardziej wyspecjalizowanych systemów informacyjnych do uniwersalnego systemu informacyjnego, jakim jest Internet, a od coraz bardziej „wymyślnych” i rozbudowanych języków informacyjno-wyszukiwawczych powrót do używania języka naturalnego w funkcji metainformacyjnej, czego przejawem jest używanie w wyszukiwarkach słów kluczowych.

Warto więc zastanowić się nad tym, czy we współcześnie rozwijających się systemach informacyjnych języki informacyjno-wyszukiwawcze będą jeszcze potrzebne, czy trzeba je jeszcze tworzyć, doskonalić i rozwijać. A może to już koniec języków informacyjno-wyszukiwawczych?

Na to pytanie moja odpowiedź jest pozytywna, choć może nie jest pozytywna dla tych, którzy językami tymi się zajmują.

Tak, to już koniec języków informacyjno-wyszukiwawczych rozumianych tak, jak to pokazałam w pierwszej części mojego wystąpienia. Nie uratują ich również tak modne obecnie w informacji naukowej tzw. ontologie, które mają usprawnić wyszukiwanie informacji i poprawić wszystkie jego parametry. Sądzę, że ontologie – wbrew temu, co głoszą ich pomysłodawcy i twórcy - nie są w językach informacyjno-wyszukiwawczych żadną nową jakością. Pomysł polega po prostu na wpisaniu w paradygmatykę języka szeroko rozumianych relacji hierarchicznych, mereologicznych i asocjacyjnych (w tym intratekstualnych i intertekstualnych), co było już odwzorowywane w tezaurusach bardziej rozbudowanych języków deskryptorowych, a i wcześniej funkcjonowało chociażby w katalogach w postaci rozbudowanej sieci odsyłaczy.

Wszystko to oczywiście nie znaczy, że istniejące języki informacyjno-wyszukiwawcze nagle przestaną być używane. W bibliotekach ostaną się języki haseł przedmiotowych, które językami haseł przedmiotowych są już tylko z nazwy, bowiem komputerowe przetwarzanie haseł przedmiotowych i możliwość wyszukiwania według dowolnego elementu charakterystyki wyszukiwawczej dawno już zmieniło ich prekoordinacyjny charakter. Ostanie się zapewne także Klasyfikacja Kongresu, choćby ze względu na tradycję i chęć zachowania jednorodności w opracowywaniu zbiorów. Również z Uniwersalnej Klasyfikacji Dziesiętnej nie zrezygnują tak łatwo powołane do sprawowania nad nią pieczy gremia (to prawo natury ogólnej, głoszące, że instytucje powołane do robienia czegoś łatwo nie rezygnują i same generują swoje zadania nawet wtedy, gdy produkty ich działania przestają być użyteczne). Ale na pewno nie warto już wkładać wysiłku ani w tworzenie nowych języków informacyjno-wyszukiwawczych, ani w dalszą rozbudowę już istniejących, bo:

– i tak ich słowniki rozrosły się do rozmiarów, nad którymi już nie panują ich użytkownicy – używanie w procesie indeksowania jednostek leksykalnych o bardzo wąskiej denotacji (słownictwo specjalistyczne), tak jak to się dzieje

w systemie KABA, nie będzie zdyskontowane w procesie wyszukiwania, bo poszukujący informacji, żeby ich użyć, musieliby już w momencie rozpoczęcia wyszukiwania dysponować tą wiedzą, której dopiero poszukują;

– zdyskontowanie rozbudowy języków informacyjno-wyszukiwawczych, a właściwie wprowadzenia do nich jakichkolwiek zmian wymaga natychmiastowej rekasyfikacji całych zbiorów, co nigdy nie jest czynione, bez tego bowiem wcześniej wprowadzone do zbioru wyszukiwawczego charakterystyki wyszukiwawcze dokumentów generują i szum, i ciszę informacyjną w systemie, czego użytkownik nie jest świadomy – wyszukiwanie bowiem odbywa się zazwyczaj według aktualnej wersji języka na tekstach realizujących jej wcześniejsze stadia (taka rekasyfikacja jest oczywiście nieopłacalna);

– wiedza rozwija się tak szybko, że języki informacyjno-wyszukiwawcze za nią nie nadążą, a przecież użytkownicy informacji w przeważającej części poszukują informacji aktualnych. Dla nich liczy się przede wszystkim aktualność i czas dostępu do informacji, mniej ważna jest pertynencja, a najmniej ważna kompletność wyszukanej informacji. Nikt już nie będzie cierpliwie czekał, aż specjaliści wprowadzą zmiany do języka informacyjno-wyszukiwawczego i przygotują informację pochodną po uprzedniej dokładnej analizie treści dokumentu. Wszystkiego na zadany temat i tak nikt nie przeczyta, a pozycjonowanie wyszukanej informacji zapewniające relewancję i pertynencję system musi zapewniać automatycznie. Tak więc w nowoczesnych systemach informacyjnych wyszukiwanie informacji musi się odbywać w procesie przetwarzania informacji utrwalo- nych w języku naturalnym, co już się dzieje w Internecie (dokładniej omawiałam to w poprzednim moim wystąpieniu, pokazując, jak działa wyszukiwarka Google), a będzie to możliwe dzięki programom komputerowym wykorzystującym efekty formalizacji języka naturalnego i dokonującym takich formalizacji, także w zakresie semantyki i relacji paradygmatycznych umożliwiających wyszukiwanie informacji na pożądanym poziomie szczegółowości bądź ogólności oraz relacji tekstowych zapewniających relewancję i kompletność informacji. Oczywiście funkcja metainformacyjna tych systemów nie zniknie, tyle tylko że metainformacje zapisane będą w języku naturalnym, a nie w specjalnym sztucznie tworzo- nym języku, na podstawie relacji między wyrażeniami języka naturalnego oraz reprezentowanymi przez nie dokumentami będzie też prowadzone wyszukiwa- nie. Funkcję pełnią dotychczas w systemach informacyjnych przez języki informacyjno-wyszukiwawcze przejmie więc język naturalny - funkcja metainfor- macyjna i metatekstowa jest zresztą jedną z funkcji języka naturalnego w komu- nikacji odbywającej się w tym kodzie, bo człowiek zawsze udzielał nie tylko infor- macji, ale i informacji o informacjach, czyli metainformacji – ale, zgodnie z definicją dotychczas obowiązującą w informacji naukowej, nie będzie to już sztuczny język informacyjno-wyszukiwawczy.

Wykorzystano teksty:

Bojar, Bożenna. *Związki teorii języków informacyjno-wyszukiwawczych z językoznawstwem* (referat wygłoszony przed wieloma laty w Bibliotece Narodowej, tekst niepublikowany).

Bojar, Bożenna (2005). *Czy to już koniec informacji naukowej?* (referat wygłoszony na VIII Forum Informacji Naukowej i Technicznej, Zakopane 2005).

Bojar, Bożenna i inni (2002). *Słownik encyklopedyczny informacji, języków i systemów informacyjno-wyszukiwawczych*. Warszawa: Wydawnictwo SBP.

Dembowska, Maria, red. (1979). *Słownik terminologiczny informacji naukowej*. Wrocław: Ossolineum.

Żmigrodzki, Zbigniew; Babik, Wiesław; Pietruch-Reizes, Diana (2006). *Informacja naukowa: rozwój, metody, organizacja*. Warszawa: Wydawnictwo SBP.

Summary

Information-retrieval languages (IRL) has been a topic of information science research for many years, because of the latter concentration (either in theoretical or practical aspects) on information-retrieval systems (IRS). The article answers the questions concerning the future of information-retrieval languages. In particular it focuses on: (a) defining IRL, (b) IRL functioning in different types of IRS, (c) IRL dependence on users' information needs, as well as possibilities of technical devices being used in information processing, (d) development of IRL theory.

METODA DELFICKA W BADANIACH NAUKI O INFORMACJI I BIBLIOTEKOWNAWSTWA W XXI WIEKU

Sabina Cisek
Uniwersytet Jagielloński

Metoda delficka, nauka o informacji, XXI wiek

Nauka o informacji i bibliotekoznawstwo skutecznie adaptują podejścia i narzędzia badawcze powstałe początkowo poza własnym obszarem dociekań. Jednym z nich jest stanowiąca przedmiot niniejszego artykułu metoda delficka (*Delphi method*), zwana również techniką (*Delphi technique*) lub badaniem (*Delphi study*).

Metoda ta w klasycznej postaci została opracowana w latach pięćdziesiątych i sześćdziesiątych XX w. w okresie zimnej wojny, w amerykańskiej organizacji RAND Corporation na potrzeby badań związanych z obronnością. Przyczynili się do tego przede wszystkim Norman Dalkey, Olaf Helmer i Nicholas Rescher (*Delphi metod*, 2008; *RAND Corporation*, 2008). W kolejnych dziesięcioleciach znalazła szerokie zastosowanie w różnych dziedzinach wiedzy i życia, między innymi w biznesie, edukacji, nauce, służbie zdrowia, technice, stając się zarówno instrumentem poznania świata, tj. metodą badawczą, jak i narzędziem zarządzania, zwłaszcza strategicznego (Linstone, Juroff, 2002; Loo, 2002).

W artykule metodę delficką przedstawimy wyłącznie w jej aspekcie poznawczym, jako metodę naukową. Cel rozważań stanowi, po pierwsze, ogólna jej charakterystyka, po drugie – analiza badań delfickich w nauce o informacji i bibliotekoznawstwie w latach 2001-2007. Terminy nauka o informacji i bibliotekoznawstwo, informacja naukowa i bibliotekoznawstwo oraz skrót inib używane są zamiennie.

Badania delfickie: elementy charakterystyki

Opis metody delfickiej znaleźć można w wielu publikacjach zarówno naukowych, jak i popularnych, także z zakresu informacji i bibliotekoznawstwa. W polskim piśmiennictwie dominuje jednak „klasyczne” jej ujęcie, tzn. z reguły przedstawiana jest z punktu widzenia nauk o zarządzaniu oraz wyłącznie jako instrument szeroko rozumianego prognozowania (Krawczyk, 2008; Wojciechowska, 2005). Rzeczywiście, procedura delficka początkowo służyła przede wszystkim do racjonalnego przewidywania przyszłości, jednak w efekcie kilkunastu lat znalazła wiele innych zastosowań, pojawiły się także różne jej warianty (Linstone, Juroff, 2002).

Najogólniej mówiąc, metoda delficka to forma asynchronicznej dyskusji grupowej „na odległość”. Polega na kilkakrotnym pytaniu panelu ekspertów o opinie na określony temat. Formalizuje i nadaje strukturę procesowi komunikacji w grupie po to, by umożliwić uporządkowane zebranie i przetworzenie poglądów ekspertów biorących udział w badaniu, zgodnie z wyznaczonym na początku celem. Ma charakter iteracyjny, jest stopniowym przybliżaniem się do poznania/rozwiązania problemu w następujących po sobie etapach, tzw. rundach, w ramach których dyskutujący przedstawiają swoje idee lub oceny. Po każdej rundzie prowadzący badanie (moderator) opracowuje wnioski i odsyła je do członków grupy z prośbą o ponowne wyrażenie opinii w kontekście nadesłanego podsumowania. Kolejne rundy nie są zatem prostym powtórzeniem etapów wcześniejszych, lecz ich twórczym rozwinięciem, na zasadzie koła hermeneutycznego (albo spirali). Krokiem wieńczącym procedurę delficką jest analiza i kategoryzacja zgromadzonego materiału empirycznego za pomocą technik ilościowych i/lub jakościowych (Loo, 2002; Skulmowski, Hartman, Krahn, 2007).

Istnieją dwa główne typy metody delfickiej. W pierwszym z nich dąży się do osiągnięcia wspólnej opinii, wypracowania konsensusu wśród ekspertów (*the consensus-building Delphi*), w drugim – do uzyskania przeglądu możliwych w danym zakresie stanowisk (*the policy Delphi*) (Linstone, Juroff, 2002; Loo, 2002).

Celem badań delfickich może być zatem:

- identyfikacja istotnych elementów, np. czynników ryzyka, przyczyn, właściwości etc. pewnego problemu praktycznego lub teoretycznego, często połączona z ich oceną, rankingiem, typologią;
- opracowanie mapy wiedzy dyscypliny naukowej lub dziedziny działalności;
- pogłębienie sposobu rozumienia jakiegoś zagadnienia poprzez ujawnienie w wyniku dyskusji jego „nowych” aspektów, cech, kontekstów;
- przewidywanie przyszłości, planowanie, prognozowanie;
- stworzenie repetytorium możliwych koncepcji, pytań, rozwiązań etc. w jakimś zakresie (Linstone, Juroff, 2002; Loo, 2002; Skulmowski, Hartman, Krahn, 2007).

Sposób prowadzenia badań delfickich, a także zagadnienia metodologiczne z nimi związane (formułowanie problemu, dobór ekspertów, liczba rund, „rygor” i jakość badań etc.) są wyczerpująco opisane w dostępnej literaturze przedmiotu, (m.in. w: Cape, 2004; Powell, 2003; Wojciechowska, 2005 i wielu innych), nie ma więc powodu, by raz jeszcze to powtarzać. Warto natomiast zauważyć, iż procedura delficka przynależy do interpretatywnego (tzw. jakościowego) paradygmatu badawczego w nauce o informacji pomimo tego, iż do opracowania zebranego materiału, tj. opinii ekspertów stosuje się często narzędzia statystyczne, czasami bardzo zaawansowane. Jednakże ze swej natury opiera się nie na próbie poznania świata jako takiego, lecz tego co ludzie myślą o rzeczywistości, jak ją interpretują. Innymi słowy, element subiektywny nie tylko nieuchronnie występuje w badaniach delfickich (co przypuszczalnie ma miejsce we wszystkich dociekaniach naukowych), lecz także jest a priori i explicite akceptowany. Jest to jednak zagadnienie odrębne, godne temu tylko poświęconej refleksji.

Cel, charakter i problematyka badań prowadzonych metodą delficką w nauce o informacji i bibliotekoznawstwie w latach 2001-2007

Czy metoda delficka stosowana jest we współczesnej informacji naukowej i bibliotekoznawstwie? W jakim zakresie i celu? Czy oferuje interesujące wyniki badań? Próba znalezienia odpowiedzi na te pytania oparta została o zawartość bazy Library, Information Science and Technology Abstracts (LISTA) udostępnianej przez EBSCO Publishing, indeksującej ponad 600 czasopism z zakresu inib i dyscyplin pokrewnych.

Wyszukiwanie w bazie LISTA za pomocą wyrażenia „delphi” i z ograniczeniem zasięgu chronologicznego do lat 2001-2007 przyniosło 90 rezultatów. Jednakże tylko nieco ponad 30 spośród odnalezionych publikacji to sprawozdania z badań informatologicznych i/lub bibliotekoznawczych wykorzystujących metodę delficką. Pozostałe dokumenty dotyczą innych zagadnień, głównie związanych z miastem Delfy, wyrocznią delficką, a także z działalnością firmy o nazwie Delphi Group, a w kilku wypadkach nie udało się dotrzeć do pełnych tekstów potencjalnie relewantnych artykułów. Ostatecznie przedmiotem analizy było 29 opracowań. Ich wykaz znajduje się w Aneksie.

Okazuje się, że metoda delficka w nauce o informacji i bibliotekoznawstwie znajduje zastosowanie zarówno w badaniach stosowanych, jak i podstawowych, w tym meta-naukowych. Szczegółowe cele i tematyka dociekań prowadzonych tą metodą zebrane są w tabeli.

Badania z dziedziny inib wykorzystujące metodę delficką (w latach 2001-2007)

Artykuły (pełne opisy bibliograficzne znajdują się w Aneksie)	Cel i przedmiot badań	Liczba rund	Liczba ekspertów biorących udział w panelach
1	2	3	4
[Banuls; Salmeron 2007]	Prognoza rozwoju społeczeństwa informacyjnego w Andaluji (Hiszpania)	2	35
[Baruchson-Arbib; Bronstein 2002], [Feret; Marcinek 2005a; 2005b], [Ludwig; Starr 2005]	Przewidywanie przyszłych funkcji, roli, statusu etc. bibliotek, usług bibliotecznych i informacyjnych, zawodu bibliotekarza i profesjonalisty informacji	[Baruchson-Arbib ..] – 2, [Feret ..] – 3, [Ludwig ..] – 3	[Baruchson-Arbib ..] – 40, [Feret ..] – 36, [Ludwig ..] – 30
[Downie 2004]	Poszukiwanie kryteriów oceny systemów informacyjno-wyszukiwawczych z dziedziny muzyki (Music Information Retrieval Systems)	3	12-16, w zależności od rundy
[Harer; Cole 2005]	Identyfikacja procedur i narzędzi istotnych z punktu widzenia zapewnienia jakości usług bibliotek akademickich	2	10
[Hert; Harris 2006]	Sformułowanie misji i wytycznych rozwoju amerykańskiego źródła informacji statystycznej Sourcebook of Criminal Justice Statistics, określenie warunków osiągnięcia założonych celów w ciągu pięciu lat	4	36-43, w zależności od rundy
[Holsapple; Joshi 2002]	Współtworzenie ontologii dla ITW i zarządzania wiedzą	2	Ponad 30

1	2	3	4
[Howze; Dairymple 2004]	Określenie celów i treści kształcenia przysposobienia bibliotecznego (library instruction) w uniwersytetach	Brak danych	Brak danych
[Hsieh; Chin; Wu 2004; 2006]	Zebranie opinii ekspertów na temat kryteriów i (proponowanego) modelu oceny funkcjonowania uniwersyteckich e-bibliotek na Tajwanie	Brak danych	Brak danych
[Keller 2001a; 2001b]	Prognoza kierunków rozwoju czasopism elektronicznych w ciągu następnych 5-10 lat	Runda wstępna plus 2	45
[King; Marks; McCoy 2002]	Identyfikacja najważniejszych zagadnień związanych z zarządzaniem wiedzą w organizacjach	3	72-202, w zależności od rundy
[MacLeod; Childs; Heaford 2007]	Sporządzenie zestawu kryteriów ewaluacji narzędzi służących do zarządzania dokumentami w organizacjach	Brak danych	Brak danych
[McLeod; Childs 2007]	Zebranie opinii ekspertów z różnych krajów na temat międzynarodowej normy ISO 15489 związanej z zarządzaniem dokumentami	3	8
[Nicholson 2003]	Opracowanie listy kryteriów doboru i oceny publikacji naukowych w kontekście automatyzowanego gromadzenia zbiorów dla bibliotek cyfrowych	Kilka (niesprecyzowane)	42
[Olson; Tooman; Leist 2005]	Sporządzenie wykazu książek i czasopism tworzących podstawowy zasób biblioteczny (core library) dla ustawicznej edukacji medycznej	3	44
[Pomerantz; Nicholson; Lanks 2003]	Identyfikacja i ranking czynników wpływających na sortowanie i „przydzielanie” poszczególnym bibliotekarzom/ekspertom i agendum pytań użytkowników przesłanych drogą elektroniczną do „cyfrowych służb informacyjnych” (digital reference services)	3	Brak danych
[Prestamo 2001]	Sporządzenie wykazu umiejętności związanych z technologią informacyjną, niezbędnych w pracy bibliotekarzy akademickich	2	Brak danych
[Saranto; Tallberg 2003]	Zgromadzenie i uporządkowanie słownictwa w języku fińskim na potrzeby indeksowania i wyszukiwania informacji z zakresu pielęgniarstwa	4	6

1	2	3	4
[Snoke; Underwood 2001]	Sporządzenie listy pożądanych kompetencji (rezultatów nauczania) absolwentów studiów w zakresie systemów informacyjnych w Australii	3	141-153, w zależności od rundy
[Zhang; Salaba 2007]	Identyfikacja najważniejszych problemów teoretycznych i praktycznych związanych z rozwojem FRBR (Functional Requirements for Bibliographic Records)	3	33
[Zins 2007a; 2007b; 2007c; 2007d]	Opracowanie mapy wiedzy nauki o informacji	4	28-57, w zależności od rundy
[Zins 2007b]	Identyfikacja funkcjonujących we współczesnej nauce o informacji na świecie koncepcji i modeli tej dyscypliny	4	49 plus 1 (prowadzący badanie)
[Zins 2007c]	Zebranie i analiza definicji trzech podstawowych pojęć nauki o informacji (dane, informacja, wiedza), „dostarczonych” przez uczonych z 16 krajów. Identyfikacja kontekstów i założeń (conceptual approaches) formułowania odmiennych definicji	4	44 plus 1 (prowadzący badanie)

Źródło: Opracowanie własne.

Zestawienie dokonane w tabeli pokazuje, iż badania delfickie w inib cechują się zróżnicowaną problematyką, zakresem, zasięgiem i „ciężarem gatunkowym”. Z jednej strony są wśród nich rozważania natury podstawowej, w tym dotyczące samej istoty dyscypliny a także jej kierunków rozwoju, misji, przyszłości, z drugiej – dociekania o specjalistycznym, technicznym charakterze. WXXI w. prowadzone były w kontekście edukacyjnym, poznawczym, rozwoju usług bibliotecznych i informacyjnych oraz zarządzania.

Odmienności widoczne są również w aspekcie metodologicznym. Z reguły dążono do osiągnięcia konsensusu, czasami jednak chodziło przede wszystkim o uchwycenie spektrum poglądów, zwłaszcza w badaniach Chaima Zinsa (Zins, 2007a; 2007b; 2007c; 2007d). Liczba rund wahała się od dwu do czterech, liczba ekspertów w panelach – od czterech do dwustu dwóch, aczkolwiek najczęściej było ich kilkudziesięciu. Co więcej, wbrew często powtarzanej tezie, iż dyskutanci pozostają anonimowi, w kilku przypadkach ujawniono ich nazwiska i afiliacje, na przykład w (Olson, Tooman, List, 2005). Zgromadzony w ramach poszczególnych przedsięwzięć badawczych materiał empiryczny, tj. poglądy dyskutantów/panelistów analizowano z wykorzystaniem zarówno technik ilościowych, statystycznych, jak i jakościowych.

Podsumowanie

Po pierwsze, metoda delficka jest elastyczna, można ją modyfikować, by prowadzić dociekania o bardzo różnym charakterze. Na tę cechę wskazują najważniejsi jej teoretycy, między innymi Harold A. Linstone i Murray Turoff (2002). Do podobnych wniosków skłaniają także zarówno badania przeprowadzone na użytek niniejszego artykułu, jak i inne, wcześniejsze (Skulmowski, Hartman, Krahn, 2007). Po drugie, spośród wszystkich studiów delfickich w zakresie inib w latach 2001-2007 szczególnie interesujące i twórcze wydają się te „nieklasyczne”, tj. służące nie prognozowaniu i/lub zarządzaniu, lecz dyskusji meta-teoretycznej o pojęciach, przedmiocie i kierunkach rozwoju współczesnej nauki o informacji. W badaniach Chaima Zinsa, nota bene częściowo opisanych już w polskiej literaturze przedmiotu (Materska, 2008), metoda delficka okazała się efektywnym instrumentem dyskusji na temat charakteru i zakresu naszej dyscypliny w XXI w. Warto mieć to na uwadze, gdy po raz kolejny będziemy zastanawiać się, czym i jaka właściwie jest dzisiejsza informacja naukowa i bibliotekoznawstwo.

Bibliografia

- Cape, Brian (2004). Gathering Opinion and Initiating Debate: the Success of the Delphi Method in Purely Qualitative Research. *Library and Information Research*, vol. 28, nr 89, s. 35-44.
- Delphi method (2008). Wikipedia. [online]; [dostęp: 15.06.2008]. Dostępny w Word Wide Web: <http://en.wikipedia.org/wiki/Delphi_method>
- Feret, Błażej; Dobrzyńska-Lankosz, Ewa (1998). *Nowoczesne techniki zarządzania – teoria a praktyka*. W: Sokołowska-Gogut, Anna red. *Wdrażanie nowoczesnych technik zarządzania w instytucjach non profit na przykładzie naukowej biblioteki akademickiej*. Materiały z konferencji (Kraków, 28-30 września 1998). Kraków: Biblioteka Główna Akademii Ekonomicznej, s. 55-66.
- Feret, Błażej; Marcinek, Marzena (2000). Przyszłość bibliotek i bibliotekarzy akademickich. *Biuletyn EBIB*, nr 1 (9). [online]; [dostęp: 15.06.2008]. Dostępny w Word Wide Web: <<http://www.oss.wroc.pl/biuletyn/ebib09/feret.html>>
- Krawczyk, Barbara (2008). *Technika delficka*. W: *Encyklopedia zarządzania*. Kraków: Uniwersytet Ekonomiczny. [online]; [dostęp: 16.06.2008]. Dostępny w Word Wide Web: <http://mfiles.ae.krakow.pl/pl/index.php/Technika_delficka>
- Linstone, Harold A.; Turoff, Murray red. (2002). *The Delphi Method: Techniques and Applications*. [online]; [dostęp: 16.06.2008]. Dostępny w Word Wide Web: <<http://is.njit.edu/pubs/delphibook/index.html>>
- Loo, Robert (2002). The Delphi Method: a Powerful Tool for Strategic Management. *Policing: An International Journal of Police Strategies and Management*, vol. 25, nr 4, s. 762-769.
- Materska, Katarzyna (2008). *Modelowe koncepcje informacji naukowej (Information Science) na początku XXI w.* W: Materska, Katarzyna; Chuchro, Ewa; Sosińska-Kalata, Barbara red. *Organizowanie środowiska informacji i wiedzy*. Warszawa: Wydaw. SBP, s. 19-40.
- Powell, Catherine (2003). The Delphi Technique: Myths and Realities. *Journal of Advanced Nursing*, vol. 41, nr 4, s. 376-382.
- RAND Corporation, Frederick S. Pardee Center (2008). *Delphi*. [online]; [dostęp: 16.06.2008]. Dostępny w Word Wide Web: <http://www.rand.org/international_programs/pardee/pubs/methodologies.html>

Saunders, Carol; Benbasat, Izak (2007). A Camel Going Through the Eye of a Needle. *MIS Quarterly*, vol. 31, nr 3, s. IV-XVIII.

Skulmoski, Gregory J.; Hartman, Francis T.; Krahn, Jennifer (2007). The Delphi Method for Graduate Research. *Journal of Information Technology and Education*, vol. 6, s. 1-21.

Wojciechowska, Maja (2005). Prognozowanie scenariuszowe w sektorze usług bibliotecznych na przykładzie metody delfickiej. *Bibliotekarz Warmińsko-Mazurski* nr 3/4. [online], [dostęp: 13.06.2008]. Dostępny w Word Wide Web: <http://www.wbp.olsztyn.pl/bwm/3-4_05-ie/prognozowanie.htm>

Aneks

Wykaz artykułów z lat 2001-2007 zawierających sprawozdania z badań prowadzonych metodą delficką, zarejestrowanych przez bazę LISTA.

1. Banuls, Victor A.; Salmeron, Jose L. (2007). Benchmarking the Information Society in the Long Range. *Futures*, vol. 39 nr 1, s. 83-95.
2. Baruchson-Arbib, Shifra; Bronstein, Jenny (2002). A View to the Future of the Library and Information Science Profession: A Delphi Study. *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, vol. 53 nr 5, s. 397-408.
3. Dale, Adrian (2003). Transforming the Future of Library and Information Science Units. *Tidskrift for Documentation*, vol. 58, nr 1, s. 19-22.
4. Downie, J. Stephen (2004). The Scientific Evaluation of Music Information Retrieval Systems: Foundations and Future. *Computer Music Journal*, vol. 28, nr 2, s. 12-23.
5. Feret, Błażej; Marcinek, Marzena (2005a). The Future of the Academic Library and the Academic Librarian: A Delphi Study Reloaded. *New Review of Information Networking*, vol. 11, nr 1, s. 37-63.
6. Feret, Błażej; Marcinek, Marzena (2005b). The Future of the Academic Library and the Academic Librarian. A Delphi Study Reloaded. In: *IATUL Annual Conference Proceedings*, vol. 15, s. 1-23.
7. Harer, John B.; Cole, Bryan R. (2005). The Importance of the Stakeholder in Performance Measurement: Critical Processes and Performance Measures for Assessing and Improving Academic Library Services and Programs. *College and Research Libraries*, vol. 66 nr 2, s. 149-170.
8. Hert, Carol A.; Harris, Lydia Eato (2006). Re-conceptualizing Statistical Abstracts in the 21st Century: An Empirical Study of Sourcebook of Criminal Justice Statistics. *Government Information Quarterly*, vol. 23, nr 2, s. 293-308.
9. Holsapple, Clyde W.; Joshi, K. D. (2002). A Collaborative Approach to Ontology Design. *Communications of the ACM* vol. 45 nr 2, s. 42-47.
10. Howze, Philip C.; Dairymple, Connie (2004). Consensus Without All the Meetings: Using the Delphi Method to Determine Course Content for Library Instruction. *Reference Services Review*, vol. 32, nr 2, s. 174-184.
11. Hsieh, Ling-Feng; Chin, Jiung-Bin; Wu, Mu-Chen (2004). The Performance Indicators of University E-library in Taiwan. *The Electronic Library*, vol. 22, nr 4, s. 325-330.
12. Hsieh, Ling-Feng; Chin, Jiung-Bin; Wu, Mu-Chen (2006). Performance Evaluation for University Electronic Libraries in Taiwan. *The Electronic Library*, vol. 24, nr 2, s. 212-224.
13. Keller, Alice (2001a). Delphi Survey on the Future Development of Electronic Journals. *Serials*, vol. 14, nr 2, s. 121-128.
14. Keller, Alice (2001b). Future Development of Electronic Journals: a Delphi Survey. *The Electronic Library*, vol. 19, nr 6, s. 383-396.
15. King, William R.; Marks Jr., Peter V.; McCoy, Scott (2002). The Most Important Issues in Knowledge Management. *Communications of the ACM*, vol. 45, nr 9, s. 93-97.
16. Ludwig, Logan; Starr, Susan (2005). Library as Place: Results of a Delphi Study. *Journal of the Medical Library Association*, vol. 93, nr 3, s. 315-326.
17. McLeod, Julie; Childs, Sue (2007). Consulting Records Management Oracles – a Delphi in Practice. *Archival Science*, vol. 7, nr 2, s. 147-166.

18. McLeod, Julie; Childs, Sue; Heaford, Susan (2007). Records Management Capacity and Compliance Toolkits: a Critical Assessment. *Records Management Journal*, vol. 17, nr 3, s. 216-232.
19. Nicholson, Scott (2003). Bibliomining for Automated Collection Development in a Digital Library Setting: Using Data Mining to Discover Web-Based Scholarly Research Works. *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, vol. 54, nr 12, s. 1081-1090.
20. Olson, Curtis A.; Tooman, Tricia R.; Leist, James C. (2005). Contents of a Core Library in Continuing Medical Education: A Delphi Study. *Journal of Continuing Education in the Health Professions*, vol. 25, nr 4, s. 278-288.
21. Pomerantz, Jeffrey; Nicholson, Scott; Lankes, R. David (2003). Digital Reference Triage: Factors Influencing Question Routing and Assignment. *Library Quarterly*, vol. 73, nr 2, s. 103-120.
22. Prestamo, Anne M. (2001). *A Comprehensive Inventory of Technology and Computer Skills for Academic Reference Librarians*. In: *National Online 2001 Proceedings*, s. 313-337.
23. Saranto, Kaija; Tallberg, Marianne (2003). Enhancing Evidence-based Practice – a Controlled Vocabulary for Nursing Practice and Research. *International Journal of Medical Informatics*, vol. 70, nr 2/3, s. 249-253.
24. Snoke, Robert; Underwood, Alan (2001). Generic Attributes of IS Graduates: a Comparison of Australian Industry and Academic Views. *Journal of Global Information Management*, vol. 9, nr 2, s. 34-41.
25. Zhang, Yin; Salaba, Athena (2007). Critical Issues and Challenges Facing FRBR Research and Practice. *Bulletin of the American Society for Information Science and Technology*, vol. 33, nr 6, s. 30-31.
26. Zins, Chaim (2007a). Classification Schemes of Information Science: Twenty-Eight Scholars Map the Field. *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, vol. 58, nr 5, s. 645-672.
27. Zins, Chaim (2007b). Conceptions of Information Science. *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, vol. 58, nr 3, s. 335-350.
28. Zins, Chaim (2007c). Conceptual Approaches for Defining Data, Information, and Knowledge. *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, vol. 58, nr 4, s. 479-493.
29. Zins, Chaim (2007d). Knowledge Map of Information Science. *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, vol. 58, nr 4, s. 526-535.

Summary

The Delphi method in library and information science is being used both in applied and fundamental (including meta-science) studies. The article presents this method, and the analysis of Delphi surveys realized in LIS in 2001-2007.

NAUKOWE CZASOPISMA TURYSTYCZNE W POLSCE W LATACH 1990-2007

Dorota Chłopkowska
Instytut Informacji Naukowej
i Bibliotekoznawstwa
Uniwersytetu Wrocławskiego

*Czasopisma naukowe polskie, czasopisma naukowe turystyczne 1990-2007,
czasopisma turystyczne polskie*

Rok 1989 przyniósł wiele zmian w polskiej rzeczywistości – zarówno na polu politycznym, społecznym, jak i w sytuacji gospodarczej, a otwarcie granic spowodowało znaczny rozwój ruchu podróżniczego. Jak podaje Instytut Turystyki w Warszawie – liczba Polaków wyjeżdżających za granicę stale wzrasta, natomiast turystyka przyjazdowa do naszego kraju, po wysokim wzroście w latach dziewięćdziesiątych i spadku w pierwszych latach XXI w., powoli rośnie od 2002 r.¹

Jako jeden z najszybciej rozwijających się działów gospodarki na świecie (szacunkowo dostarcza około 10% światowego PKB²) turystyka pociągnęła za sobą również rozwój prasy turystycznej (choć w Polsce nastąpiło to z pewnym opóźnieniem). Przed 1989 r. informacje prasowe oraz publikacje upowszechniały i popularyzowały ruch turystyczny w Polsce, po 1989 r. rozwój turystyki wyprzedził rozwój tego typu prasy³. Sytuacja na polskim rynku czasopism turystycznych uzależniona była, i nadal jest, zarówno od zmian zachodzących w całej polskiej prasie, jak i od coraz silniejszej ekonomicznej pozycji turystyki w polskiej gospodarce.

Coraz większy wpływ turystyki na pozostałe elementy systemu gospodarczego i środowiska przyrodniczego sprawia, że zwiększa się liczba ośrodków naukowych zainteresowanych badawczymi problemami turystyki – głównie w aspekcie ekonomicznym, ale też z punktu widzenia prawa, marketingu, socjologii, antropologii, architektury, psychologii czy zagospodarowania przestrzennego, a wyrazem tego zainteresowania są pojawiające się na rynku czasopisma naukowe.

W piśmiennictwie polskim znajdziemy wiele prac traktujących o czasopiśmiennictwie naukowym w ogóle – zarówno opracowań teoretycznych, jak i hi-

¹ *Prognozy ruchu turystycznego i inne informacje o trendach* [online], [dostęp: 21.05.2008]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.intur.com.pl/prognozy.htm#prog1>>; por. *Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej*. Warszawa 2006, s. 407.

² J. Puskarz: *Turystyka*, [w:] *Wielka encyklopedia PWN*, tom 28, Warszawa: Wydaw. Nauk. PWN, cop. 2005, s. 138.

³ Z. Mikołajczak: *Turystyka we współczesnej prasie polskiej*. „Rocznik Dydaktyczny” 1998, s. 118.

storycznych czy statystycznych⁴. Istnieje również praca skupiająca się na polskich czasopismach turystyczno-podróżniczych po 1989 r.⁵ i wiele artykułów poświęconych historii oraz sytuacji na rynku wydawniczym turystycznych czasopism w Polsce. Dotychczas nie powstało jednak żadne opracowanie poświęcone problematyce naukowych czasopism turystycznych, które (zgodnie z przewidywaniami specjalistów co do rosnącej roli turystyki w sektorze gospodarczym) powinny cieszyć się zainteresowaniem naukowców i specjalistów z zakresu nauki o turystyce.

Ogółem w latach 1990-2007 wydawano w Polsce 191 tytułów poświęconych turystyce. Znalazły się wśród nich czasopisma turystyczno-krajoznawcze (w tym również turystyczno-kulturalne oraz regionalne i lokalne), czasopisma dla specjalnych grup odbiorców, czasopisma wyspecjalizowane w danym typie turystyki (górskiej, motoryzacyjnej i wodnej), czasopisma branżowe, popularnonaukowe oraz naukowe (30 tytułów). Ponadto istnieją na rynku tytuły, które uznać można za turystyczno-sportowe. Odrębną grupę tworzą też dodatki turystyczne dołączane głównie do gazet i innych czasopism o treści ogólnej.

Czasopisma naukowe stanowią 28% ogółu wszystkich czasopism ukazujących się aktualnie w Polsce (ok. 1880 tytułów)⁶. 1,5% wszystkich czasopism naukowych to czasopisma poświęcone turystyce.

Czasopisma turystyczne. Typologia i terminologia

W latach 60. XX w. Międzynarodowy Związek Oficjalnych Organizacji Turystycznych (UIOOPT – Union Internationale des Organismes Officiels de Tourisme; od 1975 r. UNWTO – Światowa Organizacja Turystyki) sporządził światowy spis czasopism turystycznych, który obejmował m.in. drukowane nieregularnie biuletyny organizacji turystycznych, tygodniki rozrywkowe i motoryzacyjne oraz turystyczno-informacyjne wydawnictwa reklamowe (rozdawane bezpłatnie). Jednak główny problem w ustaleniu liczby owych czasopism wynikał z braku jednoznacznej definicji prasy turystycznej. Jak podaje Zbigniew Mikołajczak – FIJET (Międzynarodowa Federacja Dziennikarzy i Pisarzy Turystycznych) sformułowała jedynie definicje dziennikarstwa i pisarza turystycznego⁷.

Trudności jednoznacznego zdefiniowania prasy turystycznej wynikają głównie z płynności samego pojęcia *turystyka*⁸. Nauka o turystyce ma charakter interdyscyplinarny i leży w kręgu zainteresowania zarówno geografów, jak

⁴ Zob. M. Korczyńska-Derkacz: *Problematyka badań nad czasopiśmiennictwem naukowym*. „Roczniki Biblioteczne” 1987 z. 2, s. 281-290; S. Dziński: *Typologia prasy*, [w:] *Dziennikarstwo i jego konteksty*, pod red. Z. Bauera i E. Chudzińskiego, Kraków 1991, s. 27-35; G. Wrona: *Polskie czasopisma naukowe w latach 1918-1939*, Kraków 2005; M. Korczyńska-Derkacz: *Tendencje rozwojowe polskiego czasopiśmiennictwa naukowego w latach 1991-2005*. „Zagadnienia Informacji Naukowej” 2006 nr 1, s. 75-92.

⁵ T. Gezela: *Prasa turystyczno-podróżnicza w Polsce po 1989 r.* Szczecin 2005.

⁶ M. Korczyńska-Derkacz: *Tendencje rozwojowe polskiego czasopiśmiennictwa naukowego...*, op. cit., s. 78.

⁷ Z. Mikołajczak: *Rola prasy turystycznej w kraju socjalistycznym (na przykładzie tygodnika „Światowid”)*. „Zeszyty Prasoznawcze” 1967, nr 3 (33), s. 87.

⁸ Ibidem, s. 88.

i psychologów, socjologów, regionalistów. Turystyką interesują się też takie nauki jak medycyna czy ekonomia. Ta wieloaspektowość turystyki pociąga za sobą różnorodność definicji i mimo podjęcia wielu prób, nadal brakuje takiej, która obejmowałaby wszystkie jej aspekty⁹.

Podjmując już czterdzieści lat temu problem prasy turystycznej, Zbigniew Mikołajczak pisał: „Proponuję więc przyjąć, że zakres zainteresowania prasy turystycznej obejmuje wszystko, co ma ścisły związek z turystyką. Np. jeżeli archeologia, to o tyle, o ile wyniki jej pracy mogą być obiektem zainteresowania turystów. To samo odnosi się do historii sztuki, przyrodoznawstwa, socjologii, ekonomii, sportu, geografii, komunikacji, klimatologii, techniki, higieny, medycyny, kartografii... Obawiam się, że wiele dziedzin pominąłem, a i nawet przy dłuższym wymienianiu nie miałbym pewności, czy wszystko zostało uwzględnione. O turystyce, jako o dziedzinie wyodrębnionej, w miarę wyrażnie od innych oddzielonej, nie sposób więc mówić. Tak więc stale stoimy przed problemem weryfikacji – co uznać, że ma już związek z turystyką, a co jeszcze tego związku nie ma”¹⁰. Dlatego często w polskim piśmiennictwie tak trudno o rozróżnienie między czasopismami krajoznawczo-turystycznymi a geograficznymi. Za Reginą Danysz-Fleszarową możemy przytoczyć słowa: „[...] a chociaż stosunek krajoznawstwa do geografii jest zawsze bardzo rozmaicie pojmowany, to dla nikogo nie pozostawia żadnej wątpliwości, że stosunek ten jest bardzo bliski”¹¹. Podobną opinię przedstawia redaktor naczelny polskiej edycji miesięcznika „National Geographic”, Dariusz Raczek: „Nasz magazyn nie opiera się na trendach w ruchu turystycznym. Jesteśmy postrzegani jako pismo turystyczne, ponieważ dla większości ludzi w Polsce turystyka i geografia są tym samym”¹².

Tadeusz Bednarski w artykule z 1967 r. pisze o zależnościach, jakie zachodzą między turystyką a krajoznawstwem (pojęciami ukształtowanymi w drugiej połowie XIX w.): „Turystyka jako sport wycieczkowy, jest jedną z form realizacji programu postawionego przez ruch krajoznawczy. Podróże i związane z nimi przygody były zawsze i wszędzie przedmiotem informacji prasowej, a szczególne nimi zainteresowanie stworzyło możliwości wydawania czasopism specjalnie im poświęconych.” Autor traktuje turystykę jako gałąź sportu, wymagającego fizycznego wysiłku i przeprowadza jej podział ze względu na środki lokomocji – na turystykę pieszą, kolarską, kajakową oraz ze względu na region – turystykę pieszą nizinną i górską¹³.

Trudności w zdefiniowaniu turystyki skutkują trudnościami w zdefiniowaniu prasy czy czasopism turystycznych – niewielu autorów podjęło się typologii tej części rynku wydawniczego.

⁹ Informacje zaczerpnięte z wykładów prof. dr. Andrzeja Czarkowskiego *Podstawy turystyki* z dnia 01.10.2005 r. oraz 22.10.2005 r.

¹⁰ Z. Mikołajczak: *Rola prasy turystycznej w kraju socjalistycznym...*, op. cit., s. 88.

¹¹ R. Danysz-Fleszarowa: *Polskie czasopisma geograficzne oraz geografia w polskim czasopiśmiennictwie*. „Czasopismo Geograficzne” 1932, T. X, s. 69.

¹² M. Słoka-Chlabicz: *Przed podróżą*. „Press” 2000 nr 10, s. 60. „National Geographic” można uznać za czasopismo tematycznie związane z podróżami i turystyką, a według M. Słoki-Chlabicz jest to jedyne pismo podróżniczo-reportażowe w Polsce (s. 64).

¹³ T. Z. Bednarski: *Polskie czasopiśmiennictwo turystyczno-krajoznawcze (Szkic bibliograficzno-informacyjny do 1914 r.)*. „Zeszyty Prasoznawcze” 1967 nr 3 (33), s. 92, 96.

Henryka Młodzianowska, autorka hasła **Czasopisma turystyczne** w *Encyklopedii wiedzy o prasie* zamieściła definicję owych czasopism – „ogół czasopism, których przedmiotem jest najszerzej pojęta turystyka” oraz przeprowadziła ich typologię, dzieląc je na ogólnoturystyczne, zawierające opisy tras, wiadomości krajoznawcze, wskazówki dotyczące organizacji i metodyki wycieczek, techniki posługiwania się sprzętem oraz informacje o obsłudze wycieczek; wyspecjalizowane – traktujące o jednym z rodzajów turystyki czynnej (np. wodnej, rowerowej, narciarskiej itp.); turystyczno-krajoznawcze – zamieszczające na swych łamach opisy walorów krajoznawczych poszczególnych regionów i konkretnych tras, stopień ich dostępności i metodykę prowadzenia wycieczek krajoznawczych oraz czasopisma informacyjne, które przede wszystkim zawierają informacje o rozmieszczeniu i sposobie korzystania z bazy noclegowo-pobytowej i usług turystycznych, działalności biur podróży itp.¹⁴

Autorka hasła nie wyróżniła jednak czasopism o tematyce turystycznej skierowanych do konkretnej grupy odbiorców, np. do młodego czytelnika – będą to m.in. „Poznaj Świat”, „Poznaj swój kraj” czy „Wędrowiec”¹⁵. Oprócz czasopism przeznaczonych dla młodzieży, można spotkać periodyki skierowane do osób niepełnosprawnych (takim czasopismem jest kwartalnik „Mandragora” czy „Cross: dla niewidomych i słabowidzących”), ale liczba tytułów reprezentujących te grupy jest niewielka.

Odrębną grupę stanowią też czasopisma, które moglibyśmy nazwać fachowymi czy branżowymi, jak określa je Małwina Słoka-Chlabicz¹⁶. W Polsce nie ma zbyt wielu znaczących tytułów tego typu czasopism: w 2000 r. ukazywały się jedynie trzy ważniejsze tytuły – „Tour Express”, „Rynek Turystyczny” oraz „Travel Trade Gazette Polska” (dla porównania – w krajach przodujących w turystyce wyjazdowej, takich jak Niemcy, Francja, Hiszpania czy Anglia, ukazywało się wówczas po około 20 tytułów tego typu¹⁷), warto jednak wyodrębnić je spośród innych turystycznych wydawnictw ciągłych ze względu na ich charakterystyczne przeznaczenie. Są to periodyki skierowane do ludzi zajmujących się biznesem turystycznym, organizowaniem imprez turystycznych i zarządzaniem rozwojem turystyki, a więc m.in. do biur podróży, centrów informacji turystycznej, władz samorządowych, hoteli, dziennikarzy oraz dużych firm, w których polu zainteresowania znajdują się działania związane z turystyką.

Zbigniew Mikołajczak w artykule *Turystyka we współczesnej prasie polskiej*¹⁸ podzielił periodyki na dodatki lub działy turystyczne w dziennikach, turystyczne magazyny konsumenckie oraz specjalistyczną prasę turystyczną. Wydaje się, że przydzielenie tytułów do dwóch pierwszych grup nie sprawiło autorowi problemu. Podział jest jasny, choć zostały w nim zastosowane różne

¹⁴ H. Młodzianowska: *Czasopisma turystyczne*, [w:] *Encyklopedia wiedzy o prasie*, pod red. J. Maślanki. Wrocław 1976, s. 56-57.

¹⁵ J. Jarowiecki: *Szanse i zagrożenia prasy dla dzieci i młodzieży w okresie transformacji w latach 1989-1995*, [w:] *Młody czytelnik w świecie książki, biblioteki i informacji*, pod red. K. Heskowej-Kwaśniewicz i I. Sochy. Katowice 1996, s. 152, por. J. Kurniega, A. Leszczyńska: *Czasopisma dla dzieci i młodzieży w latach 1990-2000*. Wrocław 2001, s. 31.

¹⁶ M. Słoka-Chlabicz: op.cit., s. 64.

¹⁷ Ibidem.

¹⁸ „Rocznik Dydaktyczny” 1998, s. 118-130.

kryteria podziału (formalne i treściowe). Trzecia grupa periodyków sprawia wrażenie „mieszanki” czasopism branżowych, czasopism wydawanych przez PTTK, czasopism o charakterze informacyjnym (jak np. „Aktualności Turystyki”), wydawnictw ciągłych poświęconych agroturystyce oraz czasopism naukowych¹⁹.

Za Krzysztofem Mazurskim, który przeprowadził typologię wydawnictw turystycznych (ściślej – przewodników turystycznych)²⁰, należałoby odróżnić od czasopism turystycznych o turystyce, czasopisma dla turystów. Do grupy pierwszej zaliczyć można czasopisma naukowe oraz branżowe, które zamieszczają na swych łamach głównie treści o turystyce. Do drugiej grupy z pewnością należeć będą czasopisma podróźnicze, które spełniają dwie podstawowe funkcje: dostarczanie aktywnym turystom praktycznych informacji o miejscach, które warto zobaczyć oraz kompensowanie osobom mniej zamożnym braku możliwości wyjazdu w dalekie podróże²¹, a także pozostałe typy wspomnianych wcześniej czasopism: czasopisma wyspecjalizowane, informacyjne oraz skierowane do konkretnych grup odbiorców.

Zaproponowana w niniejszym artykule typologia polskich czasopism turystycznych, uwzględniająca kryteria treściowo-formalne, przedstawia się następująco:

1) czasopisma turystyczno-krajoznawcze (podróżnicze) – zawierające opisy tras, miast, krajów itp., wiadomości krajoznawcze, informacje przydatne dla podróżujących; wśród nich można też wyróżnić czasopisma lokalne i regionalne, a także czasopisma turystyczno-kulturalne,

2) czasopisma fachowe (branżowe) skierowane do pracowników branży turystycznej,

3) czasopisma skierowane do konkretnych grup odbiorców: młodzieży, osób niepełnosprawnych,

4) czasopisma wyspecjalizowane, poświęcone konkretnym rodzajom turystyki,

5) czasopisma naukowe, zawierające treści traktujące o turystyce i turystymie²² w sposób naukowy.

¹⁹ Z. Mikołajczak: *Turystyka we współczesnej prasie polskiej*. „Rocznik Dydaktyczny” 1998, s. 118-130.

²⁰ K. R. Mazurski: *Typologia wydawnictw turystycznych w Polsce*. „Problemy Turystyki” 1993 nr 4, s. 96.

²¹ MKS, PR [P. Ruszak]: *W stronę oaz Makareszu*, „Media i Marketing” 2001 nr 24, s. 26.

²² Problematyka czasopism naukowych z dziedziny turystyki została opisana m.in. przez prof. Stanisława Leszczyńskiego, który w swych rozważaniach określił czym jest turystyka, a czym turystyzm – „(...) o ile istotą ruchu turystycznego jest zmiana miejsca (bez względu na środki komunikacyjne) w celach kulturalnych, krajoznawczych, odpoczynkowych, rekreacyjnych, itp. (wykluczając cele zarobkowe i militarne), to na oznaczenie teoretycznych zagadnień i wiedzy związanej z ruchem turystycznym przyjęto (...) w europejskiej literaturze słowo 'turystyzm', rozumiejąc pod nim całokształt zagadnień teoretycznych, prawnych, gospodarczych, kulturalnych, geograficznych itp., odnoszących się do ruchu uzdrowiskowo-turystycznego. Objęto nim m.in. następujące grupy problemów:

I. Człowiek i rodzaje wędrówek – migracji (cel, czas trwania, środki lokomocji, rozwój, kierunki ruchu, skład demograficzny mas ludzkich).

II. Miejscowości docelowe i szlaki (opis, klasyfikacja, położenie, cechy, rozwój w czasie i przestrzeni).

III. Eksploatacja gospodarcza podłoża, przemysły: turystyczny, hotelarski, gastronomiczny, pamiątkarski (ludowy), ochrona środowiska, inaczej mówiąc: gospodarcza eksploatacja natury.

Grupa pierwsza oraz część czwartej grupy zostały już omówione w pracy Tomasza Gezeli *Prasa turystyczno-podróżnicza w Polsce po 1989 r.*, grupa druga i trzecia stanowią niewielki zbiór, natomiast stosunkowo liczna grupa turystycznych czasopism naukowych nie była dotychczas analizowana w piśmiennictwie.

Analiza polskich turystycznych czasopism naukowych z lat 1990-2007

Analiza czasopism turystycznych pod względem cech treściowych i formalnych pozwala na pewne uogólnienia i wnioski dotyczące stanu czasopism naukowych: liczebności, trwałości, częstotliwości, ośrodków wydawniczych, poruszanej problematyki.

Tytuły

W latach 1990–2007 pojawiło się w Polsce 28 nowych tytułów naukowych czasopism z zakresu turystyki. Jedynie dwa tytuły, które zaczęły ukazywać się przed 1990 r. były kontynuowane: jeden tylko przez rok – ukazujące się od 1985 r. „Acta Universitatis Lodzensis. Turyzm”, którego ostatni numer wydano w 1990 r., a następnie przekształcono w „Turyzm”, drugi – ukazujące się od 1978 r. „Problemy Turystyki”, kontynuowany do chwili obecnej.

Ogółem w końcu 2007 r. ukazywało się w Polsce 29 tytułów turystycznych czasopism naukowych, ale w przypadku 12 tytułów od 2005 r. nie pojawiły się kolejne numery – wśród nich 5 wydało tylko pierwszy numer periodyku, a 3 tytuły jedynie dwa numery. Faktycznie tylko w przypadku 9 czasopism wydano przynajmniej jeden numer w 2007 r.

Tabela 1 pokazuje, iż od 1990 r. liczba faktycznie ukazujących się tytułów naukowych czasopism turystycznych powoli wzrastała aż do 2005 r. W latach 2006 i 2007 liczba tytułów drastycznie zmalała. Może to być spowodowane opóźnieniami w wydawaniu, co nie jest rzadkim zjawiskiem wśród czasopism naukowych. Z *Wykazu uczelni niepublicznych*²³ sporządzonego przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego wynika też, że trzy uczelnie (Wyższa Szkoła Hotelarstwa i Turystyki w Lesku, Wyższa Pomorska Szkoła Turystyki i Hotelarstwa w Bydgoszczy oraz Wyższa Szkoła Turystyki w Żywcu), będące wydawcami opisywanych periodyków już nie funkcjonują (zabrakło ich na liście), jedna jest

IV. Znaczenie ruchu turystycznego dla kultury, edukacji i polityki, cele i skutki; dzieła ludzkie, przeżycia emocjonalne, estetyczne itp.” (Z. Tokarski, *Wydawnictwa Studium Turyzmu Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie*, [w:] *Studium Turyzmu Uniwersytetu Jagiellońskiego (1936–1939)*, pod red. Antoniego Jackowskiego, 1992 „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego” 1041, *Prace Geograficzne* z. 89, *Prace Instytutu Geograficznego* z. 111, s. 61).

²³ *Wykaz uczelni niepublicznych* (ostatnia aktualizacja 5 maja 2008) [online], [dostęp: 21.05.2008]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.nauka.gov.pl/mn/index.jsp?place=Menu08&news_cat_id=951&layout=2>.

w trakcie likwidacji (Wyższa Szkoła Turystyki i Hotelarstwa w Warszawie), a inna zmieniła nazwę (Wyższa Szkoła Zarządzania Gospodarką Regionalną i Turystyką w Kielcach) – wszystko to mogło przyczynić się do zawieszenia wydawania publikacji, a tym samym do zmniejszenia się liczby wydawanych czasopism.

Rozwój turystycznych czasopism naukowych w latach 1990-2007

Rok	Liczba nowych tytułów czasopism	Liczba tytułów zamkniętych	Liczba tytułów czasopism z ostatnio ukazanymi numerami	Faktyczna liczba ukazujących się tytułów czasopism	Liczba ukazujących się tytułów czasopism
do 1989	2	–	–	2	2
1990	2	1	–	4	4
1991	1		–	4	4
1992	–		–	4	4
1993	–		–	4	4
1994	–		–	4	4
1995	–		–	4	4
1996	1		–	5	5
1997	–		–	5	5
1998	1		–	6	6
1999	–		–	6	6
2000	1		–	7	7
2001	2		–	9	9
2002	2		1	11	11
2003	3		1	12	14
2004	5		4	16	19
2005	6		6	19	25
2006	2		8	15	27
2007	2	1	–	9	29
Razem	30	2	–	–	–

Źródło: Obliczenia własne.

Do 2000 r. nie było wielkich zmian na rynku wydawniczym w zakresie naukowych czasopism turystycznych. Od 2000 r. liczba ta zaczęła wzrastać, by dojść do 6 nowych periodyków w 2005 r., a następnie spaść do dwóch nowych tytułów w latach 2006 i 2007.

Ogółem w Polsce w latach 1990–2007 wydawanych było 191 tytułów poświęconych turystyce. Biorąc pod uwagę poszczególne typy i podtypy czasopism, największą grupę (22%) tworzą czasopisma turystyczno-krajoznawcze sensu stricto, zaraz za nimi plasują się czasopisma turystyczno-krajoznawcze o profilu regionalnym i lokalnym (18%). Najmniejszą grupę stanowią tu czasopisma turystyczno-sportowe (2%). Naukowe czasopisma turystyczne stanowiące 15% ogólnego zbioru polskich czasopism turystycznych wydawanych w latach

1990-2007 są trzecią co do wielkości grupą czasopism i jedynie z jednoprocentową przewagą wyprzedzają czasopisma fachowe.

Jeśli chodzi o główne typy czasopism turystycznych, sytuacja niewiele się zmienia – największą grupą pozostają czasopisma turystyczno-krajoznawcze traktowane łącznie, które stanowią niemal połowę (43%) wszystkich czasopism turystycznych. Najmniejsze grupy (2%) tworzą czasopisma turystyczno-sportowe oraz czasopisma dla specjalnych grup odbiorców i popularyzatorskie. Czasopisma naukowe ze swoim 15% udziałem znalazły się tym razem na drugim miejscu, nieznacznie wyprzedzając liczbę czasopism fachowych oraz wyspecjalizowanych, traktowanych łącznie (o 1%).

Trwałość

Zdecydowana większość tytułów to czasopisma młode – 73% czasopism istnieje na rynku poniżej dziesięciu lat. Najprawdopodobniej 17%, czyli 5 tytułów, nie przetrwało roku na rynku wydawniczym (za takie uznano czasopisma, których numer pierwszy i zarazem jedyny, ukazał się przed 2006 r.). 29% czasopism ukazywało się (lub nadal się ukazuje) od roku do dwóch lat. Obie te grupy stanowią aż 46% całości polskiego czasopiśmiennictwa naukowego z zakresu turystyki, co może wskazywać na dość wysoki stopień efemeryczności tego typu tytułów.

Od 3 do 5 lat ukazywało się 27% tytułów, a od 6 do 9 lat – 17%. Najmniejszą grupę wydawnictw – 10%, stanowią tytuły, które istnieją na rynku już ponad 15 lat (oprócz grupy z przedziału czasowego 10–15 lat, do której nie zaliczono żadnego tytułu).

Instytucje sprawcze

Najczęściej wydawcami naukowych periodyków z zakresu turystyki w Polsce są prywatne szkoły wyższe (18 tytułów, tj. 60%). Na drugim miejscu znajdują się państwowe uczelnie wyższe (8 tytułów, 27%). Trzy czasopisma (10%) wydawane są przez towarzystwa lub stowarzyszenia. Jeden tytuł (3%) – „Problemy Turystyki” – wydawany jest przez instytut naukowy (Instytut Turystyki w Warszawie).

Duża liczba czasopism wydawana przez prywatne szkoły wyższe spowodowana jest najprawdopodobniej zmianami ekonomiczno-społecznymi i gwałtownym wzrostem liczby tych uczelni po 1990 r. – w 1991 r. była tylko jedna taka uczelnia w Polsce, w roku akademickim 1995/1996 r. było ich już 80, a w 2000/2001 r. – 195²⁴, w roku akademickim 2005/2006 – 315²⁵. Obecnie w *Wykazie uczelni niepublicznych* znajduje się 337 niepublicznych uczelni wraz z oddziałami zamiejscowymi (w tym 40 uczelni prowadzi studia z zakresu turystyki i rekre-

²⁴ R. Marciniak, *Rozwój niepaństwowego szkolnictwa wyższego w Polsce w latach 1990 – 2001*, „Biuletyn Informacyjny” Oddział PAN w Lublinie, 2002 nr 7 [online], [dostęp: 21.05.2008]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.pan-ol.lublin.pl/biul_7/art_711.htm>.

²⁵ *Rocznik statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej*, Warszawa 2006, s. 365.

acji)²⁶. Nowo powstające uczelnie rozpoczynają wydawanie własnych periodyków naukowych, by zaznaczyć w ten sposób swoją obecność w środowisku naukowym, jednak nie zawsze czasopismo jest wydawane regularnie.

Fakt, iż w ciągu ostatnich ośmiu lat liczba niepublicznych uczelni wyższych wzrosła niemal dwukrotnie, może też tłumaczyć, dlaczego w tych latach znacznie wzrosła liczba nowych tytułów turystycznych czasopism naukowych (w porównaniu z liczbą nowych tytułów ukazujących się w latach 1990-2000).

Wykaz typów instytucji sprawczych i wydawane przez nie tytuły

A. Uczelnie wyższe

1. **Acta Universitatis Lodzensis .Turyzm** / Uniwersytet Łódzki
2. **Ekonomiczne Problemy Turystyki** / Uniwersytet Szczeciński
3. **Folia Turistica** / Akademia Wychowania Fizycznego im. B. Czecha w Krakowie
4. **Studies in the Physical Culture and Tourism** / Academic School of Physical Education in Poznań
5. **Turystyka i Rekreacja** / Akademia Wychowania Fizycznego Józefa Piłsudskiego w Warszawie
6. **Turyzm** / [Łódź]: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego
7. **Zeszyty Naukowe** (Politechnika Opolska). Turystyka i Rekreacja – Zeszyty Naukowe. Turystyka i Rekreacja / Politechnika Opolska
8. **Zeszyty Naukowe Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Koninie**. Zeszyt Naukowy Instytutu Kultury Fizycznej

B. Uczelnie niepubliczne

1. **Biuletyn Wyższej Szkoły Hotelarstwa i Turystyki w Częstochowie**
2. **Gospodarka Regionalna i Turystyka: studia i materiały** / [Wyższa Szkoła Zarządzania Gospodarką Regionalną i Turystyką w Kielcach]
3. **Prace Naukowe Studentów Wyższej Szkoły Turystyki i Hotelarstwa w Łodzi**
4. **Rocznik Dydaktyczny** / Wyższa Szkoła Turystyki i Hotelarstwa w Warszawie
5. **Rocznik Naukowy** / Wyższa Szkoła Hotelarstwa i Gastronomii w Poznaniu
6. **Rocznik Naukowy Wyższej Szkoły Turystyki i Rekreacji w Warszawie**
7. **Roczniki Naukowe** / Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Wałbrzychu
8. **Studia Periegetica: zeszyty naukowe Wielkopolskiej Wyższej Szkoły Turystyki Zarządzania w Poznaniu**
9. **Turystyka i Hotelarstwo** / Wyższa Szkoła Turystyki i Hotelarstwa w Łodzi
10. **Turystyka i Rekreacja: przegląd naukowy** / Prywatna Wyższa Szkoła Ochrony Środowiska w Radomiu. Wydział Turystyki i Rekreacji

²⁶ *Wykaz uczelni niepublicznych* (ostatnia aktualizacja 5 maja 2008) [online], op. cit.

11. **Zeszyty Dydaktyczno-Naukowe WSHGiT / Wyższa Szkoła Hotelarstwa, Gastronomii i Turystyki**
12. **Zeszyty Naukowe / Wyższa Szkoła Hotelarstwa i Turystyki w Lesku**
13. **Zeszyty Naukowe / Wyższa Szkoła Społeczno-Przyrodnicza im. Wincentego Pola w Lublinie**
14. **Zeszyty Naukowe / Wyższa Pomorska Szkoła Turystyki i Hotelarstwa w Bydgoszczy**
15. **Zeszyty Naukowe Beskidzkiej Wyższej Szkoły Turystyki w Żywcu**
16. **Zeszyty Naukowe WSKFiT / Wyższa Szkoła Kultury Fizycznej i Turystyki im. Haliny Konopackiej w Pruszkowie**
17. **Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Gospodarki w Bydgoszczy**
18. **Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Hotelarstwa i Turystyki w Częstochowie**

C. Towarzystwa i stowarzyszenia

1. **Episteme**: czasopismo naukowo-kulturalne / [Stowarzyszenie Twórców Nauki i Kultury „Episteme”]
2. **Geoturystyka** = Geotourism / [Stowarzyszenie Naukowe im. Stanisława Staszica, Wydział Geologii, Geofizyki i Ochrony Środowiska Akademii Górniczo-Hutniczej]
3. **Studia Turystyczne** : [czasopismo naukowe / Stowarzyszenie Ekspertów Turystyki]

D. Instytuty naukowe

1. **Problemy Turystyki** = Problems of Tourism / Instytut Turystyki Warszawa

Miejsce wydania

Najwięcej (6 tytułów) turystycznych periodyków naukowych wydaje się w Warszawie, która gromadzi też największą liczbę uczelni niepublicznych w Polsce. Drugim miastem pod względem liczby wydawanych w nich naukowych czasopism turystycznych jest Łódź – 4 tytuły, a następnie Kraków i Poznań – po 3 tytuły. Warszawa, Kraków i Łódź są pionierami w tworzeniu naukowych placówek zajmujących się turystyką, co mogło mieć wpływ na liczbę powstających w nich innych instytucji, a więc i na większą liczbę wydawanych w tych miastach tytułów. W Bydgoszczy i Częstochowie, wydaje się po 2 tytuły, w pozostałych miejscowościach (Kielce, Konin, Lesko, Lublin, Opole, Pruszków, Radom, Szczecin, Wałbrzych, Żywiec) ukazuje się po jednym tytule.

Nakłady

W przypadku 18 czasopism nie podano liczby nakładów. W 11 liczba wydawanych egzemplarzy waha się od 150 do 500 – należy zwrócić tu uwagę, iż czasopisma naukowe mają ograniczony zasięg oddziaływania, wynikający ze sto-

sunkowo wąskiej grupy odbiorców. Tylko jeden tytuł – „Geoturystyka” ukazuje się w dość znacznym (w porównaniu z pozostałymi tytułami) nakładzie 1000 egzemplarzy.

Częstotliwość

Ponad połowa (57%) naukowych periodyków turystycznych ukazuje się nieregularnie²⁷, co może świadczyć o problemach organizacyjno-wydawniczych. Co piąty tytuł jest półrocznikiem. Kolejną grupę stanowią roczniki (5 tytułów – 17%). Wśród omawianych czasopism znalazł się też jeden kwartalnik i jeden dwumiesięcznik (po 3% całości polskiego czasopiśmiennictwa naukowego z zakresu turystyki). Miesięcznik i dwutygodnik w ogóle się nie pojawiają.

Tematyka

Tematyka naukowych czasopism z zakresu turystyki jest bardzo zróżnicowana. Często pojawiają się w nich artykuły dotyczące rozwoju regionalnego, wpływu turystyki i jej promocji na ten rozwój, a także na rozwój gospodarki krajowej i światowej, związków turystyki z ochroną środowiska, społecznych, psychologicznych czy pedagogicznych problemów turystyki. Nierzadko znajdziemy w czasopismach artykuły poświęcone sprawom marketingu w turystyce (promocji produktów turystycznych, marki czy reklamy w turystyce), a także prawnym aspektem działalności turystycznej. Popularnym tematem są też problemy branży hotelarskiej, bazy noclegowej i gastronomicznej w Polsce i na świecie, turystyka zagraniczna, problemy globalizacji w turystyce oraz zależności istniejące pomiędzy turystyką a zdrowiem. Spora część prac traktuje o metodologicznych problemach nauki o turystyce, teoretycznych zagadnieniach turystyki i turystyki oraz formach kształcenia specjalistów dla potrzeb branży turystycznej. Agroturystyka, krajoznawstwo, walory turystyczne regionów, miast, krajów oraz zagadnienia związane z infrastrukturą turystyczną oraz zagospodarowaniem turystycznym kraju i innych państw świata to również tematy interesujące specjalistów i naukowców z dziedziny turystyki.

Pięć tytułów: „Folia Turistica”, „Geoturystyka”, „Studies in Physical Culture and Tourism”, „Turystyka i Rekreacja” (AWF w Warszawie) oraz „Turizm” znalazło się na *Liście czasopism punktowanych*²⁸. Niestety, żadne z polskich cza-

²⁷ Podobnie wygląda sytuacja polskich czasopism naukowych w ogóle – nieregularniki stanowią tutaj największą grupę – ponad 35% zob: M. Korczyńska-Derkacz, *Tendencje rozwojowe polskiego czasopiśmiennictwa naukowego w latach 1991–2005*. „Zagadnienia Informacji Naukowej” 2006 nr 1, s. 85.

²⁸ Wykaz wybranych czasopism wraz z liczbą punktów za umieszczoną w nich publikację naukową [online], [dostęp: 14.05.2008]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.nauka.gov.pl/mn/_gAllery/32/66/32664/20071119_Wykaz_czasopism.pdf> oraz Wykaz wybranych czasopism wraz z liczbą punktów za umieszczoną w nich publikację naukową [Załącznik do komunikatu nr 9 MinSzW z dnia 29 lutego 2008 r.] [online], [dostęp: 14.05.2008]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.bip.nauka.gov.pl/_gAllery/35/99/3599/20080229_komunikat_nr_9.pdf>.

pism naukowych poświęconych turystyce nie znalazło się w bazie *Current Contents* wydawanej przez Instytut Informacji Naukowej w Filadelfii²⁹ – jednej z najaktualniejszych baz zawierających spisy treści z najważniejszych naukowych czasopism na świecie.

Jeden tytuł – „Studies in Physical Culture and Tourism” – indeksowany jest przez „Ulrich`s Directory of Periodical Publications” oraz bazę „EBSCO Publishing”.

Pięć tytułów posiada równoległe wersje elektroniczne. W dwóch przypadkach („Geoturystyka” i „Studies in Physical Culture nad Tourism”) są to elektroniczne wersje całych czasopism. W trzech („Folia Turistica”, „Turystyka i Hotelarstwo” oraz „Turystyka i Rekreacja”) – spisy treści wraz ze streszczeniami artykułów.

Analiza czasopism z zakresu turystyki wykazała też, że oprócz periodyków stricte naukowych możemy też wyróżnić czasopisma o profilu popularyzatorskim. Z zakresu turystyki będą to „Pamiętniki Polskiego Towarzystwa Tatrzańskiego”, „Problemy Turystyki i Hotelarstwa”, „Prace Pienińskie”, „Śląski Labirynt Krajoznawczy”, „Śląskie Zeszyty Krajoznawcze” oraz „Zeszyty Tarnogórskie”.

* * *

Analiza poszczególnych tytułów wskazuje, iż naukowe czasopisma z zakresu turystyki wydawane są w Polsce głównie przez niepubliczne szkoły wyższe, ale również przez uczelnie państwowe, towarzystwa i stowarzyszenia i tylko w jednym przypadku („Problemy Turystyki”) przez instytuty naukowe. Największym ośrodkiem wydawniczym tego typu wydawnictw jest Warszawa, następnie Łódź, Kraków oraz Poznań i inne miejscowości, w których znajdują się siedziby prywatnych i państwowych szkół wyższych kształcących w zakresie turystyki i rekreacji. Najczęściej wśród omawianego piśmiennictwa pojawiały się wydawnictwa nieregularne, następnie półroczniki i roczniki, bardzo rzadko (po jednym tytule) kwartalniki („Problemy Turystyki”) i dwumiesięczniki („Studia Turystyczne”). To, co jednak zwraca uwagę, to efemeryczność tych czasopism. Wiele z nich ukazuje się z kilkuletnimi przerwami.

Rynek wydawniczy naukowych czasopism turystycznych w Polsce, ze względu na sytuację gospodarczą i społeczną sprzed 1990 r., nadal jest opóźniony w stosunku do krajów zachodnich, ale sytuacja z roku na rok się polepsza. Dalsza obserwacja pozwoli stwierdzić, czy przewidywania Unii Europejskiej co do rosnącej roli turystyki w gospodarce światowej, a także polskiej, okażą się prawdziwe oraz czy w ślad za rozwijającą się gospodarką podążyły też instytucje naukowe, a co za tym idzie, czy zmieni się liczba oraz prestiż (w skali światowej) naukowych wydawnictw ciągłych z zakresu turystyki i turystyki w Polsce.

²⁹ K. Puchalska-Miętus, *Zasady oceny i klasyfikacji czasopism naukowych ze szczególnym uwzględnieniem problematyki turystycznej i rekreacyjnej*, „Zeszyty Naukowe” Akademia Wychowania Fizycznego im. Bronisława Czecha w Krakowie 2001 nr 81, s. 60.

NAUKOWE CZASOPISMA TURYSTYCZNE (1990-2007)

1. Acta Universitatis Lodzensis .Turyzm / Uniwersytet Łódzki; [Stanisław Liszewski red.]. – [Z.] 1 (1985) → [Z.] 7 (1990). – Łódź: Uniwersytet Łódzki. – 25 cm. – Niereg. – ISSN 0860-1119

Kontynuacja: Turyzm = ISSN 0867-5856

2. Biuletyn Wyższej Szkoły Hotelarstwa i Turystyki w Częstochowie . – 2000, nr 1 → Częstochowa: WSHiT. – 30 cm. – Półroc. – ISSN 1640-422X

3. Ekonomiczne Problemy Turystyki / Uniwersytet Szczeciński; [Marian Gołębiowski red. nacz.]. – Nr 1 (2001) → Szczecin: Wydaw. Naukowe US. – 24 cm. – Niereg. – Zeszyty Naukowe / Uniwersytet Szczeciński. – Tyt. w żywej paginie: Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego. Ekonomiczne Problemy Turystyki. – ISSN 1644-0501

4. Episteme: czasopismo naukowo-kulturalne / [Stowarzyszenie Twórców Nauki i Kultury „Episteme”; Zdzisław Szczepanik red. nacz.]. – 2005, nr 1 → Kraków: STNiKE. – 20 cm. – Półroc. – ISSN 1895-4421=Episteme (Kraków)

5. Folia Turistica / Akademia Wychowania Fizycznego im. B. Czecha w Krakowie; [kol. red. przew. Antoni Jarosz]. – [R. 1], nr 1 (1990) → Kraków: Państwowe Wydawnictwo Naukowe. – 24 cm. – Niereg. – ISSN 0867-3888

6. Geoturystyka = Geotourism / [Stowarzyszenie Naukowe im. Stanisława Staszica, Wydział Geologii, Geofizyki i Ochrony Środowiska Akademii Górniczo-Hutniczej; Tadeusz Słomka red. nacz.]. – T. 1, nr 1 (2004) → Kraków: SN: WGGiOŚ AGH. – 30 cm. – Rocz. – ISSN 1731-0830

7. Gospodarka Regionalna i Turystyka: studia i materiały / [Wyższa Szkoła Zarządzania Gospodarką Regionalną i Turystyką w Kielcach; red. nacz. Jan Te-lus]. – Z. 1 (2004) → Kielce: WSZGRiT. – 25 cm. – Niereg. – ISSN 1733-4314

8. Prace Naukowe Studentów Wyższej Szkoły Turystyki i Hotelarstwa w Łodzi. – [2005] → Łódź: Wydawnictwo WSTH. – 24 cm. – Niereg. – ISSN 1895-460X

9. Problemy Turystyki = Problems of Tourism / Instytut Turystyki Warszawa; [kom. red. Krzysztof Przeclawski przewodn.]. – 1978, nr 1 → Warszawa: IT. – 30 cm. – Kwart. – ISSN 0138-0478

10. Rocznik Dydaktyczny / Wyższa Szkoła Turystyki i Hotelarstwa w Warszawie; [red. prowadzący Andrzej Doliński]. – 1996 → Warszawa: WSTiH. – 24 cm. – Niereg. – ISSN 1429-1878

11. Rocznik Naukowy / Wyższa Szkoła Hotelarstwa i Gastronomii w Poznaniu; red. nacz. Roman Dawid Tauber. – T. 1 (1998/1999) → Poznań: WSHiG. – 24 cm. – Rocz. – ISSN 1640-1298

12. Rocznik Naukowy Wyższej Szkoły Turystyki i Rekreacji w Warszawie / [rada red. Aleksander Ronikier przewodn.]. – nr 1 (stycz. 2003) → Warszawa: WSTiR. – 24 cm. – Rocz. – ISSN 1731-6626

13. Roczniki Naukowe / Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Wałbrzychu; red. Jerzy Wyrzykowski. – nr 1 (2002) → Wałbrzych: Wydawnictwo PWSZ. – 24 cm. – Niereg. – Zeszyty oznaczone dodatkowo Turystyka w nr 2 (2003) i 6 (2004)

14. Studia Periegetica: zeszyty naukowe Wielkopolskiej Wyższej Szkoły Turystyki Zarządzania w Poznaniu / [Jan Jeszka red. nacz.]. – Z. 1 (2007) → Poznań: WWSTiZ. – 25 cm. – Niereg. – ISSN 1897-9262

15. Studia Turystyczne: [czasopismo naukowe / Stowarzyszenie Ekspertów Turystyki; red. nac. Jan Wysokiński]. – nr 1 (list. 2004) → Warszawa: SET. – 21 cm. – Dwumies. – nr 0 ukazał się w 2003. – ISSN 1732-8764

16. Studies in the Physical Culture and Tourism / Academic School of Physical Education in Poznań; ed. Wiesław Siwiński. – nr 1 (1990) → Warszawa Poznań: Polish Scientific Publishers = Państwowe Wydawnictwo Naukowe. – 25 cm. – Niereg. – ISSN 0867-1079

17. Turystyka i Hotelarstwo / Wyższa Szkoła Turystyki i Hotelarstwa w Łodzi = Tourism and Hospitality / High School of Tourism and Hospitality in Lodz; pod red. Andrzeja Stasiaka. – 1 (2002) → Łódź: Wydaw. WSTH. – 25 cm. – Półroc. – ISSN 1644-8871

18. Turystyka i Rekreacja / Akademia Wychowania Fizycznego Józefa Piłsudskiego w Warszawie. – T. 1 (2005) → Warszawa: Wydawnictwo AWF. – 30 cm. – Rocz. – ISSN 1895-3700

19. Turystyka i Rekreacja: przegląd naukowy / Prywatna Wyższa Szkoła Ochrony Środowiska w Radomiu. Wydział Turystyki i Rekreacji; pod red. Marii Gagackiej. – 8/1 (2004) → Radom: PWSOŚ WTR: Wydawnictwo Instytutu Technologii Eksploatacji. – 24 cm. – Niereg. – Oznaczenie nr 8 przejęte z czas.: Przegląd Naukowo-Dydaktyczny (Prywatna Wyższa Szkoła Ochrony Środowiska, Radom). – ISSN 1896-9607 = Turystyka i Rekreacja (Radom)

20. Turyzm / [Stanisław Liszewski red.]. – [Łódź]: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego. – [R.] 1, z. 1 (1991) → 25 cm. – Półroc. – ISSN 0867-5856. Poprzedni tytuł: Acta Universitatis Lodziensis. Turyzm = ISSN 0860-1119

21. Zeszyty Dydaktyczno-Naukowe WSHGiT / Wyższa Szkoła Hotelarstwa, Gastronomii i Turystyki; [Łukasz Szymański red. nac.]. – Z. 1 (2006) → Warszawa: WSHGiT. – 24 cm. – Niereg. – ISSN 1897-4961

22. Zeszyty Naukowe (Politechnika Opolska). Turystyka i Rekreacja. – Zeszyty Naukowe. Turystyka i Rekreacja / Politechnika Opolska; [kom. red. Tadeusz Łagoda przewodn.]. – Z. 1 (2006) → Opole: Oficyna Wydawnicza PO. – 24 cm. – Niereg. – ISSN 1732-8497 = Zeszyty Naukowe. Turystyka i Rekreacja (Politechnika Opolska)

23. Zeszyty Naukowe (Wyższa Szkoła Hotelarstwa i Turystyki, Lesko). – Zeszyty Naukowe / Wyższa Szkoła Hotelarstwa i Turystyki w Lesku; [Artur Ostromecki red. nac.]. – Z. 1 (2003) → Lesko: WSHiT. – 24 cm. – Półroc. – ISSN 1730-4997

24. Zeszyty Naukowe (Wyższa Szkoła Społeczno-Przyrodnicza im. Wincentego Pola, Lublin). – Zeszyty Naukowe / Wyższa Szkoła Społeczno-Przyrodnicza im. Wincentego Pola w Lublinie. – T. 1 (2005) → Lublin: Wydawnictwo Akademickie WSSP. – 24 cm. – Rocz. – ISSN 1896-3862 = Zeszyty Naukowe (Wyższa Szkoła Społeczno-Przyrodnicza im. Wincentego Pola w Lublinie)

25. Zeszyty Naukowe / Wyższa Pomorska Szkoła Turystyki i Hotelarstwa w Bydgoszczy. – Nr 1 (2001) → Bydgoszcz: Wydawnictwo WPSTiH. – 23 cm. – Niereg.

26. Zeszyty Naukowe Beskidzkiej Wyższej Szkoły Turystyki w Żywcu / [Ernest Knosala red. nac.]. – T. , nr 1 (2002) → Żywiec: BWST. – 22 cm. – Niereg. – Zeszyt oznaczony dodatkowo: Seria Prawo i Administracja. – ISSN 1644-9312

27. Zeszyty Naukowe Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Koninie. Zeszyt Naukowy Instytutu Kultury Fizycznej. – Nr 1/2005 → Konin: PWSZ. – 25 cm. – Niereg. – Zeszyt oznaczony w zbiorze ogólnym jako nr 1 = nr 6. – ISSN 1895-1473

28. Zeszyty Naukowe WSKFiT / Wyższa Szkoła Kultury Fizycznej i Turystyki im. Haliny Konopackiej w Pruszkowie; [Marcin Baecker red. nacz.]. – R. 1, nr 1 (2005) → Pruszków: Wydaw. Naukowe WSKFiT. – 21 cm. – Półroc. – ISSN 1734-5359

29. Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Gospodarki w Bydgoszczy. Seria Turystyka i Rekreacja. – Nr 1 (2004) → Bydgoszcz: Wydawnictwo Uczelniane WSG. – 24 cm. – Niereg. – ISSN 1734-6436

30. Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Hotelarstwa i Turystyki w Częstochowie. – 2007, nr 1 → Częstochowa: Wyższa Szkoła Hotelarstwa i Turystyki. – ISSN 1898-3502. Poprzedni tytuł: Biuletyn Wyższej Szkoły Hotelarstwa i Turystyki w Częstochowie (2000–2007)

Summary

The article describes research journals in the field of tourism, published in Poland in 1990-2007. The terms such as "tourism", "tourist journal" and "tourist press" has been analysed. Tourist journals typology has been presented, and the author's typology has been proposed. The analysis of tourist journals included either editorial or content features, like: the volume of publishing, editors, geographical dispersion, frequency, topics. The article is accompanied by: (a) the list of institutions and titles of tourist research journals they publish, (b) bibliographic descriptions of tourist research journals being discussed.

BAZA DANYCH O STUDENTACH UNIwersytetu Jagiellońskiego 1850-1918

Marek Mariusz Tytko
Uniwersytet Jagielloński

Archiwum UJ, baza danych o studentach UJ 1850-1918

Informacja we współczesnym społeczeństwie informacyjnym, w społeczeństwie wiedzy zyskuje coraz to większe znaczenie. W dziedzinie informacji naukowej wśród przedstawicieli nauk społecznych i humanistycznych, którzy badają różne zależności na skalę masową (pedagogika społeczna, socjologia edukacji, psychologia społeczna, historiografia społeczna itd.), coraz bardziej zaczynają liczyć się badania ilościowe prowadzone za pomocą „twardej metodologii”. Humanistyka współczesna korzysta pomocniczo z metod pozytywistycznych, ilościowych, które umożliwiają na materiale statystycznym ukazanie konkretnych (powtarzalnych) zależności czy uwarunkowań. Dziedziną rozwijającą się szczególnie dynamicznie jest socjologia wychowania, zwana także socjologią edukacji, lokująca się na pograniczu socjologii i pedagogiki. Korzysta ona z danych statystycznych dotyczących szeroko rozumianej sfery szkolnictwa i oświaty pozaszkolnej, w badaniach dominują jednak zagadnienia współczesne. Niesie to niebezpieczeństwo braku perspektywy, dystansu do badanych zjawisk i ugruntowania wyników w ujęciu historycznym, pozwalającym lepiej ocenić na materiale statystycznym zależności zachodzące w dziejach na skalę masową.

Sferą wartą szczególnej uwagi jest szkolnictwo wyższe i procesy zachodzące w edukacji na poziomie uniwersyteckim. Sposobność do badania masowych procesów społeczno-edukacyjnych, w aspekcie historycznym, dają archiwa uniwersyteckie, także archiwa uczelni w Polsce, wszak polskie uniwersytety posiadają swoją bogatą historię. W I Rzeczypospolitej istniało kilka znaczących polskich ośrodków akademickich, na przykład Akademia Krakowska (obecnie - Uniwersytet Jagielloński), Akademia Wileńska (późniejszy Uniwersytet Stefana Batorego w Wilnie) oraz Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie. Wraz z zaborami Polski sytuacja się zmieniła i Polakom pozostały dwa uniwersytety działające w sposób w zasadzie ciągły, w Krakowie i Lwowie (nie licząc Wilna) oraz nowo powołany Uniwersytet Warszawski. Spośród trzech najstarszych polskich uniwersytetów, które działały w okresie zaborów na terenie ziem polskich do 1918 r., tylko Uniwersytet Jagielloński istnieje obecnie w granicach Rzeczypospolitej, zachowując polski charakter. Stało się tak wskutek okoliczności hi-

storycznych¹. Informacja o działalności UJ w XIX i XX w. zachowała się stosunkowo obficie w aktach Archiwum UJ, głównie w formie papierowej (dokumenty archiwalne), lecz dzięki współczesnym możliwościom, dane te, tak istotne dla badań statystycznych, mogą być przetransponowane na formę elektroniczną.

Aby pokazać pewne zależności statystyczne z zakresu polskiego szkolnictwa wyższego z okresu zaborów (ale także z okresów wcześniejszych i późniejszych), należy sięgnąć do informacji zachowanych w Uniwersytecie Jagiellońskim. Spособność do badań z zakresu socjologii edukacji jest tym większa, że dzięki korzystnemu ustawodawstwu austriackiemu z połowy XIX w.² gwałtownie wzrosła możliwość studiowania, przez co liczba studentów znacznie się zwiększyła, a studia wyższe coraz bardziej przyciągały uwagę młodych ludzi pragnących zdobyć wiedzę, wykształcenie, zawód.

Prowadzenie wykładów w UJ w zasadzie w języku polskim, z wyjątkiem krótkiego okresu germanizacji w latach pięćdziesiątych XIX wieku, spowodowało, że młodzież polska z trzech zaborów gromadziła się do nauki w Uniwersytecie Jagiellońskim. W latach akademickich 1850/51-1917/18 studiowało w UJ około trzydziestu tysięcy studentów (sumaryczna liczba wszystkich osób studiujących). Liczbę osób pochodzenia niepolskiego, szacuje się na około dziesięć procent, przy czym byli to głównie Żydzi, Rusini, Ukraińcy, w mniejszym natomiast lub znikomym stopniu – przedstawiciele około dwudziestu innych narodowości. Liberalizacja ustrojowo-organizacyjna w Cesarstwie Austro-Węgierskim od połowy XIX w., sprzyjała większemu otwarciu się na studentów różnowierców, przynajmniej na wydziałach filozoficznym, lekarskim i prawa. Duży napływ studentów znalazł odbicie w obfitej dokumentacji studiów (katalogi studenckie, tzw. rodowody itd.).

Baza danych o studentach UJ w latach 1850/51-1917/18

W Archiwum UJ, po wstępnym uporządkowaniu dokumentów z okresu 1850-1918³, tworzona jest komputerowa baza danych, w której znajdują się docelowo informacje o wszystkich studentach Uniwersytetu Jagiellońskiego z lat 1850/51-

¹ Uniwersytet Stefana Batorego w Wilnie w czasie II wojny stał się uniwersytetem sowieckim, a następnie, po odzyskaniu niepodległości przez Litwę, narodowym uniwersyte-tem litewskim. Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie stał się, po inwazji ZSRS w 1939 r. uczelnią sowiecką, a następnie, po uzyskaniu niepodległości przez Ukrainę – narodowym uniwersyte-tem ukraińskim.

² *Zbiór najważniejszych przepisów uniwersyteckich*. Z upoważnienia Senatu Akadem. dla użytku młodzieży uniw. zestawili dr Kazimierz Władysław Kumaniecki docent Uniw. Jagiell., Drukarnia Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 1913, s. 524. [sygn. Bibl. AUJ 101]; Hajdukiewicz Leszek: *Wydziały i zakłady Uniwersytetu Jagiellońskiego w latach 1849-1939 (1954)*. [W:] *Inwentarz akt wydziałów i studiów Uniwersytetu Jagiellońskiego 1850-1939 (1954)*. Redakcja Jerzego Michalewicz. Kraków: Wyd. Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego 1997, s. 7-24.

³ *Inwentarz akt wydziałów i studiów Uniwersytetu Jagiellońskiego 1850-1939 (1954)*. Redakcja Jerzy Michalewicz. Kraków: Wyd. Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego 1997, s. 492.

1917/18 (istnieje także w postaci tradycyjnego wydawnictwa w formie papierowej)⁴.

Baza danych zawiera informacje skupione w dwóch blokach tematycznych:

1) informacje biograficzne o studencie, jego pochodzeniu (dane o ojcu, matce, opiece), wyznaniu, narodowości oraz o poprzedniej jego edukacji (jakie szkoły kończył, do jakich uczelni uczęszczał, zanim przyszedł do UJ);

2) informacje dotyczące przebiegu jego studiów w UJ, np. na jakich wydziałach, kiedy studiował w UJ, jakie stypendia i kiedy pobierał, kiedy odszedł z UJ, czy uzyskał absolutorium, doktorat czy ewentualnie – jakie egzaminy tzw. 'rygora' zdał, nadto czy zdał tzw. państwowe egzaminy zawodowe, uprawniające go do wykonywania zawodu (dotyczyło to prawników i nauczycieli).

Szczególnie interesujące dla socjologa edukacji i historyka wychowania są dane dotyczące relacji studenta z ojcem, matką czy opiekunem lub opiekunką. Te cztery różne relacje, mogą być standardowo ujmowane w czterech różnych (obliczalnych) polach (grupach pól). Co prawda, 'opiekun' i 'opiekunka' nie zostali wyróżnieni, informacje o nich zawarte są sumarycznie w jednym, wspólnym haśle 'opiekun', to jednak relacje te mogłyby być badalne (ilościowo). Relacje: ojczym – pasierb (pasierbica), macocha – pasierb (pasierbica), matka – dziecko (syn, córka), ojciec – dziecko (syn, córka) są odrębnymi relacjami rodzinnymi, które można statystycznie badać w kontekście socjologii edukacji na przykładzie studentów UJ z tego czasu. Relacje te występują w zachowanych informacjach, należy je jednak wyodrębnić w ramach rozbudowanej struktury bazy.

W bazie danych informacje powinny być wystandaryzowane do postaci umożliwiającej przeprowadzenie badań ilościowych i algorytmicznych obliczeń – na przykład daty w zapisie (rok-miesiąc-dzień; np. 1889.12.04 zamiast 4 grudnia 1889), dane tekstowe nie powinny występować razem z danymi o dacie w jednym i tym samym polu-komórce.

Archiwum UJ od wielu lat prowadzi prace nad tworzeniem bazy danych, która, spełniając wszystkie wymogi formalne mogła w przyszłości służyć jak najszerszemu gronu badaczy. Doświadczenie skutkuje szeregiem postulatów co do tworzenia odrębnych pól, które pokazywałyby w sposób ilościowy potrzebne dane – dobrze było aby dane w bazie umożliwiały odpowiedź na pytania typu: ilu studentów, jakich, skąd pochodzących, jakiej narodowości, jakiego wyznania studiowało w danym semestrze w konkretnym roku akademickim. Obecnie dysponujemy tylko częściowymi danymi dotyczącymi konkretnych studentów oraz indywidualnego toku ich studiów (ilości 'przestudiowanych' semestrów), co daje tylko względny obraz, niepełny statystycznie, niemożliwy do przełożenia na całą badaną grupę społeczności studenckiej z tego czasu. Baza danych umożliwia obecnie badania typu monograficznego, biograficznego (pomoc przy bada-

⁴ 1) Barcik Mieczysław, Cieślak Adam, Grodowska-Kulińska Danuta, Perkowska Urszula: *Corpus Studiosorum Universitatis Iagellonicae 1850-1918. A-D*. Redakcja Jerzy Michalewicz. Kraków: Wyd. Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego 1999, s. LXX, 936;

2) Barcik Mieczysław, Cieślak Adam, Grodowska-Kulińska Danuta, Perkowska Urszula: *Corpus Studiosorum Universitatis Iagellonicae 1850/51-1917/18. E-J*. Redakcja Krzysztof Stopka. Kraków: Wyd. Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego, Towarzystwo Wydawnicze „Historia Iagellonica” 2006, s. 1097, 3 nlb.

niach typu: analiza przypadku osoby, badania jakościowe), w przyszłości, po modyfikacji bazy, będą możliwe także badania typu socjologicznego (ilościowa analiza społeczności studenckiej traktowanej jako grupa badana statystycznie, badania ilościowe).

Obecnie tylko w trybie offline można poszukiwać danych biograficznych o każdym studencie z jednego z trzech wydziałów: Prawa, Lekarskiego i Teologicznego (studenci o nazwiskach rozpoczynających się na litery od A do Ż z okresu 1850/51-1917/18). Nie są to jednak pełne dane, w przyszłości, po zweryfikowaniu i uzupełnieniu bazy, możliwości poszukiwawcze znacznie się poszerzą. Jeśli chodzi o studentów Wydziału Filozoficznego UJ, to obecnie dostępne są w trybie off-line informacje dotyczące tylko niektórych osób, w przyszłości będzie to informacja pełna. Po ukończeniu baza będzie dostępna także w trybie online.

Długoletnia praca nad bazami danych w Archiwum UJ jest procesem ciągle doskonalonym. U podstaw każdej bazy danych stoi pewna koncepcja, z której wyłaniają się różne warianty struktur. Struktury te powinny być elastyczne, aby baza rosła wraz ze zmieniającymi się potrzebami użytkowników. Każda baza danych powinna być dostosowana do oczekiwań badaczy z uwagi na metodologię badań (np. socjologiczną, biograficzną-monograficzną itd.). Archiwista, bibliotekarz czy muzealnik tworzący bazy danych musi mieć świadomość celów oraz dopasować do założonych celów środki, przy czym nie można zapominać, że baza danych jest tylko narzędziem badawczym, środkiem, a celem są badania naukowe prowadzone na podstawie danych zawartych w bazie, a baza danych, jej struktura powinna być ulepszana, modyfikowana dzięki postulatami płynącym z prowadzonych badań zasadniczych (potrzeby potencjalnych użytkowników wyznaczają cele). Dla informacji naukowej archiwalna baza danych jest szczególnym polem doświadczenia, gdzie próbuje się różne sposoby ujęcia danych i ich wykorzystania. Wnioski z pracy nad bazą danych o studentach UJ w przyszłości mogą okazać się cenne dla innych tego typu baz elektronicznych tworzonych w Polsce w ramach tzw. archiwum wirtualnego⁵.

Bibliografia

- Barcik, Mieczysław; Cieślak, Adam; Grodowska-Kulińska, Danuta; Perkowska, Urszula (1999). *Corpus Studiosorum Universitatis Iagellonicae 1850-1918. A-D*. Red. Jerzy Michalewicz. Kraków: Wyd. Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego, s. LXX, 936.
- Barcik, Mieczysław; Cieślak, Adam; Grodowska-Kulińska, Danuta; Perkowska, Urszula (2006). *Corpus Studiosorum Universitatis Iagellonicae 1850/51-1917/18. E-J*. Red. Krzysztof Stopka. Kraków: Wyd. Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego, Towarzystwo Wydawnicze „Historia Iagellonica”, s. 1097, 3 nlb.
- Ajdukiewicz, Leszek (1997) *Wydziały i zakłady Uniwersytetu Jagiellońskiego w latach 1849-1939 (1954)*. W: *Inwentarz akt wydziałów i studiów Uniwersytetu Jagielloń-*

⁵ M. M. Tytko: Archiwum wirtualne. *Archiwista Polski*, r. 3: 1998, nr 3 (11), s. 13-32, bibliogr.; M. M. Tytko: Bibliografia uzupełniająca. *Archiwista Polski*, r. 3: 1998, nr 4 (12), s. 120-125; M. M. Tytko: Komputeryzacja informacji biograficznej w Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego: stan obecny, perspektywy, koncepcje. *Krakowski Rocznik Archiwalny*, t. 3: 1996, s. 79-85, bibliogr.

- skiego 1850-1939 (1954). Red. Jerzy Michalewicz. Kraków: Wyd. Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego, s. 7-24.
- Inwentarz akt wydziałów i studiów Uniwersytetu Jagiellońskiego 1850-1939 (1954).* Red. Jerzy Michalewicz (1997). Kraków: Wyd. Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego, s. 492.
- Tytko, Marek Mariusz (1998). Archiwum wirtualne. *Archiwista Polski* r. 3, nr 3 (11), s. 13-32, bibliogr.
- Tytko, Marek Mariusz (1998). Bibliografia uzupełniająca. *Archiwista Polski* r. 3, nr 4 (12), s. 120-125.
- Tytko, Marek Mariusz (1996). Komputeryzacja informacji biograficznej w Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego: stan obecny, perspektywy, koncepcje. *Krakowski Rocznik Archiwalny*, t. 3, s. 79-85, bibliogr.
- Zbiór najważniejszych przepisów uniwersyteckich (1913).* Z upoważnienia Senatu Akadem. dla użytku młodzieży uniw. zestawił Dr Kazimierz Władysław Kumaniecki docent Uniw. Jagiell., Drukarnia Uniwersytetu Jagiellońskiego. Kraków, s. 524. [sygn. Bibl. AUJ 101].

Summary

The author explains the conception of electronical data basis on students of the Jagiellonian University, who were studying in this University in Cracow between years 1850/51 and 1917/18. He describes the selected historical conditions and rules of well-done computer data basis in the Jagiellonian University Archives. Source-based information on students exists in this Archives in the paper form (archival documents, e. g. registers). The actual aim of the Archive is the creation information in the electronical form, which can be find by users on-line on world wide web.

INTERAKTYWNE NARZĘDZIA INTERNETOWE W PROMOCJI WIZERUNKU BIBLIOTEK PUBLICZNYCH

Agnieszka Korzeń
Instytut Informacji Naukowej
i Studiów Bibliologicznych
Uniwersytet Warszawski

*Biblioteki publiczne, użytkownicy bibliotek,
Library 2.0, Web 2.0,
serwisy internetowe, blogi*

W obliczu dynamicznego rozwoju komunikacji elektronicznej, biblioteki publiczne stają przed wyzwaniem dostosowania swojej dotychczasowej działalności do potrzeb społeczeństwa informacyjnego. Utrwalone na przestrzeni wieków sztywne zasady funkcjonowania placówek bibliotecznych zostają skonfrontowane z wymogiem większej elastyczności oferowanych usług. Nasuwa się przy tym wiele pytań o możliwość spełnienia idei nowoczesnych instytucji: jak wypromować biblioteki w sieci i czy istnieje szansa zaistnienia w Internecie także mniejszych placówek? Czy idea *Library 2.0* ma potencjał, który może zmodernizować działalność bibliotek, funkcjonujących wciąż według przestarzałych zasad? Wiele wskazuje na to, że przyszłość może przynieść ze sobą nowy typ bibliotekarstwa publicznego, nastawionego na potrzeby „klienta cyfrowego” (Hoivik, 2005, s. 15-16).

W artykule zwrócono uwagę na aspekt kreowania i kontrolowania wizerunku bibliotek publicznych, zwłaszcza w odniesieniu do rzeczywistości wirtualnej. Zaprezentowano możliwości związane z zastosowaniem najpopularniejszych, interaktywnych narzędzi *Web 2.0* (m.in. blogów, for, gier *online*) w promocji dużych i małych placówek bibliotecznych. Scharakteryzowano projekt *Library 2.0* oraz przedstawiono poziom zjawiska w internetowych serwisach warszawskich bibliotek publicznych, analizując elementy wpływające na ocenę instytucji przez użytkownika-internautę.

Dynamiczny wizerunek biblioteki publicznej

Zyskiwanie stałych, lojalnych klientów dotyczy nie tylko firm czy organizacji nastawionych na zysk, ale także instytucji, których działalność opiera się na nawiązywaniu i utrzymywaniu kontaktu z nabywcami usług. Działalność bibliotek publicznych należy do sfery usług niematerialnych (typu *non profit*), stąd jej

przynależność do zakresu zjawisk ekonomicznych nie była wcześniej zauważalna w takim stopniu, jak dziś (Sójka, 1994, s. 9). Zagadnienia wizerunku, marketingu czy promocji okazują się być adekwatne do funkcjonowania wielu placówek bibliotecznych i w XXI w. prawdopodobnie będą zyskiwać na znaczeniu w tym środowisku.

Użytkownik instytucji kultury okazuje się być w istocie klientem działalności usługowej. Zaspokajanie potrzeb informacyjnych usługobiorcy nabiera przez to szerszego wymiaru: dbania o zadowolenie obsługiwanej osoby, a tym samym o atrakcyjny wizerunek biblioteki publicznej.

Dla bibliotek publicznych ważne jest tworzenie wizerunku pozytywnego – tj. skojarzenia instytucji bibliotecznej z życzliwą i fachową obsługą klienta oraz z różnorodnym wachlarzem oferowanych usług (zwłaszcza informacyjnych). Stali, lojalni klienci wśród użytkowników biblioteki publicznej to efekt świadomości potrzeb czytelniczych i ich skutecznej realizacji przez bibliotekarzy.

Wizerunku biblioteki nie da się „zaszufladkować” jako czegoś statycznego, czegoś, co zostało już raz wytworzone i z biegiem czasu nie ulegnie zmianie (Żołędowska-Król, 2006, s. 14). Wyobrażenia członków społeczności o instytucji bibliotecznej, ich indywidualne spostrzeżenia i upodobania dają w rezultacie niejednolity, dynamiczny obraz danej biblioteki. Z jednej strony, zyskuje ona możliwość uatrakcyjnienia swojego wizerunku – to może stanowić wersję optymistyczną na przyszłość dla placówek niedoskonałych, z drugiej strony, biblioteka zmuszona jest nieustannie zabiegać o popularyzowanie dóbr i usług w swoim otoczeniu, walczyć ze stereotypami tudzież rozpowszechniać obraz siebie jako potrzebnej społeczeństwu instytucji kultury.

Ciekawe, że obraz instytucji w oczach użytkownika jej usług nie musi być wytworzony w pełni świadomie; zarówno korzystny, jak i negatywny wizerunek placówki powstaje często mimowolnie. Najprostszym tego przykładem może być sytuacja, gdy czytelnik odwiedza zamknięty lokal – informacja dotycząca godzin otwarcia instytucji nie dotarła do niego i, zmuszony odwołać swoje plany, wraca do domu ze sceptycznym nastawieniem do jakości funkcjonowania biblioteki. Pomijając kwestię słuszności jego zarzutu, placówka biblioteczna powinna starać się docierać do użytkowników z jak najrzetelniejszą informacją o swojej działalności, by ci chętnie ją odwiedzali.

Krążące wokół bibliotekarzy stereotypy, jak również uprzedzenia wobec samych bibliotek, utrudniają promowanie dobrego wizerunku placówek. Sytuacja ta wymaga zdwojonego wysiłku w celu zaprezentowania przyjaznego oblicza instytucji. Czemu myślimy stereotypowo? Zapewne dlatego, że utarte opinie „schlebiąją naszemu lenistwu, odwołując się do wiedzy potocznej, utrwalonej tradycją. Żyjemy szybko, mamy niewiele czasu i w związku z tym częściej korzystamy ze skrótów” (Kowalska, Kotlarek, 2006). Trzeba też zaznaczyć, że jedynie 25-40% społeczeństwa korzysta z bibliotek, co prowadzi do niewiedzy o realiach funkcjonowania instytucji bibliotecznych (Kowalska, Kotlarek, 2006). Prawdopodobne jest, że gdy jedne bariery znikną, pojawią się inne i, niestety, nie da się temu skutecznie zaradzić.

W opinii powszechnej utarło się przekonanie, że bibliotekarz nie lubi udzielać informacji i pomocy czytelnikom bądź straszy ich pełnym szczegółowych zasad i zakazów regulaminem. To nieco przejawskrawione przedstawienie po-

tocznego wyobrażenia o pracownikach biblioteki skłania ku refleksji, że muszą oni dbać przede wszystkim o kontakt z czytelnikami, wzbudzając w nich zaufanie i przyjazne nastawienie. Zachęcenie ludzi do choćby jednorazowej wizyty w bibliotece ma pod tym względem duże znaczenie, jako że służy likwidowaniu – przynajmniej nieuzasadnionych – uprzedzeń części społeczeństwa. Podkreśla się, że stanowisko bibliotekarza wymaga empatii i wyrozumiałości, aktywnych i kreatywnych działań oraz, po prostu, polubienia swojej pracy (Kowalska, Kotlarek, 2006). Ludzie potrafią bowiem błędnie oceniać środowisko, którego nie zdołali tak naprawdę poznać.

Interesującym i skutecznym rozwiązaniem na drodze poprawy wizerunku bibliotek publicznych wydaje się być tzw. skimming. Polega on na ukierunkowaniu działań promocyjnych instytucji na elitę danej społeczności, czyli na pozyskaniu aprobaty osób powszechnie szanowanych w środowisku lokalnym (Wojciechowski, 2002, s. 123). Rozwiązanie to, opierając się na powszechnym autorytecie tychże osób, może pomóc we wzmocnieniu dobrego wizerunku biblioteki i jej pozycji w danej społeczności.

Istotnym problemem użytkowników bibliotek publicznych bywa duża odległość instytucji od miejsca zamieszkania (zwłaszcza na obszarach wiejskich), rozmaite opłaty czy po prostu obowiązek przestrzegania regulaminu placówki (Wojciechowski, 2002, s. 88-93). W porównaniu z innymi instytucjami bibliotecznymi, odbiorca usług placówki publicznej to nierzadko mieszkaniowiec małej miejscowości, który utrudnienia te odczuwa znacznie dotkliwiej aniżeli osoba żyjąca w dużym mieście.

Instytucja może być miejscem odpowiednim dla spotkań okolicznej ludności, służących twórczemu rozwojowi jednostek z jej najbliższego otoczenia. Tę ideę, tak cenną w dobie globalizacji wszystkich sfer życia społeczeństwa, określa się mianem lokalizmu (Wojciechowski, 2002, s. 103-104). Członkowie małych społeczności lokalnych coraz chętniej odwiedzają swoje biblioteki publiczne, które oferują im bezpłatny dostęp do Internetu (dla wielu ludzi jest to wciąż niedostępne medium). Należy zatem starannie pielęgnować wśród społeczności lokalnej świadomość, że to jej przede wszystkim ma służyć miejscowy zakątek książkowy.

Osobom niekorzystającym z usług biblioteki mogłoby się wydawać, że placówka publiczna, usytuowana na przykład w niewielkim mieście, oddziałuje jedynie na jego mieszkańców, a zatem ma ograniczony zasięg i znikome możliwości dotarcia do szerszego grona użytkowników. Tymczasem na środowisko instytucji można spojrzeć z szerszej perspektywy, ukazującej jego zróżnicowanie.

Zasięg formalny promocji bibliotek publicznych można podzielić na trzy rodzaje: środki bezpośredniego oddziaływania nadawcy na odbiorcę (kontakt osobisty), środki krótkiego zasięgu (lokalnego) oraz środki dalekiego, nieograniczonego zasięgu (skierowane do użytkowników spoza tradycyjnego oddziaływania placówki) (Sójka, 1994, s. 57). Biblioteka publiczna powinna skupić się przede wszystkim na użytkownikach ze swojego najbliższego otoczenia. Co ciekawe, Internet może pomóc w wypromowaniu się instytucji wśród tej części społeczności lokalnej, która z różnych powodów wybiera elektroniczną formę usług. Możliwe, że dla niektórych pierwsza wizyta w miejscowej bibliotece będzie więc

odbywać się drogą *online* (Krysiak, 1999, s. 30). Aby internetowe odwiedziny zaowocowały bezpośrednią wizytą w instytucji, powinno się w zachęcający sposób przedstawić użytkownikom sieci szeroki wachlarz usług na bibliotecznej stronie WWW.

„Klient cyfrowy” w bibliotece publicznej

Obecnie żyjemy w dwóch równoległych światach: rzeczywistym (określanym w sieci skrótem RL) oraz w wirtualnej rzeczywistości Internetu. Liczba członków społeczeństwa sieciowego stale wzrasta: w 2007 r. liczba polskich internautów wyniosła niemal 13 mln osób, czyli 43,2% obywateli naszego kraju. W badaniu *Net Track SMG/KRC* liczbę internautów w Polsce oceniono na 12,7 mln, nie uwzględniając osób spoza wybranego przedziału wiekowego (15-75 lat). A te, choć należą do zdecydowanej mniejszości, również korzystają z Internetu (*Net Track*, 2007). W Polsce aktualne dane o polskich internautach przedstawia *Diagnoza Społeczna z 2007 r.* (Zakidalska, 2007). Przeprowadzane niejednokrotnie już badania użytkowników sieci dążyły do szacunkowego poznania struktury społeczności wirtualnej i obszaru jej zainteresowań. Niemniej zbadać społeczność internautów jest niełatwym zadaniem i trudno mówić o obiektywizmie wyników badań.

Jak podają wyniki ww. diagnozy, łącze internetowe posiada ponad połowa polskich obywateli z największych miast (pow. 200 tys. mieszkańców), natomiast na wsi dostęp do sieci deklaruje jedynie 22% osób. Użytkownikami medium są przede wszystkim osoby młode, w wieku 16-24 lata (76,5% z nich surfuje po sieci) oraz wykształcone (85,2% uczących się). Najwięcej internautów mieszka w województwie pomorskim – 54% obywateli regionu korzysta z Internetu. W woj. małopolskim odsetek ten wynosi 45,9%, w lubuskim 44,9%, a śląskim 44,7%. Województwo mazowieckie zajmuje pod tym względem czwarte miejsce, z 44,2% internautów na swoim obszarze (Zakidalska, 2007).

Dla wypromowania się biblioteki publicznej w cyberprzestrzeni ważne jest zaznajomienie się ze specyfiką społeczności użytkowników globalnej sieci, z ich charakterystyką i preferencjami. Adresatem wirtualnych usług biblioteki staje się w tym przypadku „klient cyfrowy”.

Internauta jest specyficznym, potencjalnym użytkownikiem serwisów bibliotek publicznych. Przy jego opisie nie da się uniknąć uogólnień, jednakże dzięki nim obraz wirtualnego wycieczkowicza zyskuje na ostrości. Surfując po sieci, internauta nie widzi granic państwowych, zauważa jedynie bariery językowe; za pomocą kilku kliknięć może znaleźć się wśród członków społeczności oddalonej o tysiące kilometrów i nawiązać znajomość z ludźmi diametralnie różnymi od jego sąsiadów. W środowisku cyfrowym czuje się osobą anonimową, dlatego o wiele pewniej aniżeli w zwykłej codzienności porusza się po przestrzeni wirtualnej, szczerze wyrażając swoje opinie. Taka postawa tłumaczy dużą liczbę odważnych komentarzy w Internecie oraz ogólną popularność nowoczesnego medium.

Internauta porusza się po swego rodzaju „bibliotece, na której dokonano aktu wandalizmu. Ktoś zniszczył katalog, wyrwał z książek strony tytułowe i indeksy i porzucił je wokół, a ściany pokrył graffiti” (Gorman, 1995, s.34).

Użytkownicy sieci często czują się z tego powodu zagubieni, aczkolwiek wielu z nich wystarczy pierwsza znaleziona na dany temat informacja – internauci są bowiem niecierpliwi i nade wszystko cenią szybkość odpowiedzi (czy to w wyszukiwarkach, czy w systemach informacyjnych).

Sieć może być dla internautów pewnego rodzaju kursem kreatywności, pobudzającym do wyszukiwania informacji i zdobywania wiedzy. Jest także wyzwaniem dla tych, którzy pragną zdobyć umiejętność poruszania się po globalnym chaosie informacyjnym. Wraz z dynamicznym rozwojem Internetu zwiększa się niecierpliwość przeciętnego użytkownika, oczekującego szybkiej i efektywnej obsługi. Można odnaleźć tu analogię do głodnego, który – zastanawiając się między wyborem MacDonald'sa lub restauracji – decyduje się na lokal z szybką obsługą: danie zostanie podane w krótkim czasie i, mimo że mało wartościowe, zaspokoi jego doraźną potrzebę. Niejednego internautę zadowala nieraz informacyjne „junk food” – chyba że należy on do mniejszości osób świadomych wątpliwej zawartości licznych stron WWW. To tutaj może zacząć się rola bibliotek publicznych: pomagania w odnalezieniu się w dżungli informacyjnej. To coś więcej aniżeli samo umożliwienie dostępu do Internetu, który powinien być udziałem każdego obywatela. Wymiana informacji dokonywana drogą wirtualną, poprzez swoją szybkość i aktualność, zajmuje coraz ważniejsze miejsce w pozytywnym dla bibliotekarstwa publicznego nowych nabywców jego usług. Witryny bibliotek publicznych trafiają zatem na możliwość wybicia się w Internecie jako serwisy propagujące fachową, rzetelną informację.

Internet, a wraz z nim społeczność internautów, można zaliczyć do otoczenia dalszego biblioteki (Żołędowska-Król, 2006, s. 10), związanego ze środkami dalekiego, nieograniczonego oddziaływania na odbiorcę. XXI wiek przyniósł wiele nowinek technologicznych, a wraz z nimi rozpowszechnienie dostępu do stron internetowych wielorakich instytucji, organizacji itp. Biblioteki publiczne mogą już nie tylko zaistnieć w wirtualnej rzeczywistości, ale też zaoferować w interesujący sposób (poprzez multimedia, grafikę, różnorodną edycję tekstu) informacje dla potencjalnego użytkownika-internauty. Tym samym placówki biblioteczne zyskują możliwość dotarcia do nowych nabywców ich dóbr i usług oraz zbudowania pozytywnego własnego wizerunku w społeczności internetowej.

Obecność danej instytucji w sieci internetowej wydaje się być obowiązkowym do spełnienia wymogiem, jeżeli chce ona być pozytywnie postrzegana czy w ogóle zauważona w otoczeniu zewnętrznym. Ponadto, rzeczywistość wirtualna niesie możliwość szybkiego kontaktu z potencjalnymi nabywcami usług bibliotecznych, stąd Internet zaczyna odgrywać coraz większą rolę w kreowaniu pozytywnego wizerunku bibliotek publicznych. Jeżeli dana placówka biblioteczna nie posiada jeszcze własnej strony internetowej z dostępem do katalogu online, prawdopodobnie znacznie ograniczy swoją publiczność.

Biblioteki XXI w. czyli *Library 2.0*

W sieci internetowej coraz wyraźniej zaznacza się ciekawe zjawisko, przejawiające się aktywnym udziałem użytkowników Internetu w generowaniu jego zawartości. Mowa tu o koncepcji Web 2.0 (zwanej inaczej participatory Web),

mającej swoje korzenie w blogach, programach wiki, serwisach aukcyjnych (*Amazon, eBay*) oraz w internetowej wypożyczalni filmów DVD, Netflix. Przytoczenie zwięzłej definicji Web 2.0 może nastęrczać trudności, jako że „dwuzero-wa” koncepcja rozumiana jest na różne sposoby. Według domniemanego twórcy terminu, Tima O'Reilly'ego, Web 2.0 wiąże się przede wszystkim z większą otwartością i interaktywnością serwisów internetowych wobec użytkownika sieci (Casey, Savastinuk, 2007, s. 3, 74).

Charakterystyczna dla Web 2.0 jest każda forma aktywnego uczestnictwa internautów we współtworzeniu zawartości stron WWW. Przykładami wykorzystania nowej idei są: wirtualna encyklopedia Wikipedia, biblioteka internetowa Wolne Lektury, serwisy społecznościowe (ang. *web community, e-tribe, e-community*), fora dyskusyjne w portalach lub na stronach użytkowników prywatnych (Mazurek, 2008, s.96). Przy podejmowaniu bardziej lub mniej ważnych decyzji użytkownicy sieci coraz częściej skłonni są polegać na opinii innych internautów aniżeli na stanowisku zawodowych ekspertów (Domaszewicz, 2006). Determinuje to powstawanie nowych taktyk w marketingu (np. marketingu „szepcane-go”) oraz zwiększenie się wpływu użytkowników Internetu na postać medium. Pojawiło się ponadto pojęcie „netykiety”, czyli reguł korzystania ze środowiska elektronicznego. Są one szczegółowo opisane dla każdego rodzaju narzędzi internetowych, proponowane przez samych internautów i przestrzegane pomimo braku formalności owych zasad (Mazurek, 2008, s. 108).

Wraz z Web 2.0 pojawiło się kolejne, tajemnicze zjawisko The Long Tail. Koncepcja „długiego ogona” zakłada, że rynek produktów niszowych (książek, filmów, muzyki) jest znacznie większy od rynku tzw. hitów, czyli produktów najczęściej reklamowanych; co za tym idzie, sprzedaż towarów niszowych znacznie przekracza ilość sprzedanych popularnych tytułów. (Casey, Savastinuk, 2007, s. 64). Dzięki nowemu medium, jakim jest Internet, potencjalni nabywcy rzadkich pozycji zyskują szansę zakupu ich np. w serwisach typu Amazon. Po głębszym zastanowieniu można uznać, że koncepcja „długiego ogona” kwalifikuje się do wykorzystania w działalności bibliotek publicznych. Na razie więcej możliwości mają instytucje amerykańskie, mogące wypróbować współpracę z serwisami takimi jak Netflix czy Amazon (Casey, Savastinuk, 2007, s. 65-66).

Założenia Web 2.0 wzbudziły zainteresowanie bibliotekarzy na tyle, że koncepcja ta znalazła swoje odzwierciedlenie w bibliotecznym odpowiedniku, nazwanym Library 2.0. Jest to zbiór nowatorskich i atrakcyjnych rozwiązań, które – wykorzystane także na gruncie bibliotek publicznych – mogą okazać się szansą na stworzenie bardziej efektywnego serwisu dla użytkowników. Idea biblioteki „dwuzerowej” dotyczy nie tylko udoskonalania witryn internetowych, ale także zreorganizowania dotychczasowych usług bibliotecznych na korzyść lepszego kontaktu z ich stałymi i potencjalnymi odbiorcami.

Biblioteka 2.0 charakteryzuje się:

- a) regularnym i ukierunkowanym wprowadzaniem zmian;
- b) umożliwianiem użytkownikom biblioteki współtworzenia jej serwisu;
- c) udoskonaleniem serwisu przy uwzględnieniu potrzeb obecnych i potencjalnych użytkowników biblioteki (Casey, Savastinuk, 2007, s. 5).

Wprowadzenie założeń Biblioteki 2.0 nie wyklucza zachowania równowagi pomiędzy działalnością wirtualną a tą tradycyjną; chodzi o to, aby obok nowo-

czesnych technologii w bibliotece zawsze było miejsce na spotkania ze znajomymi, z książką oraz na zwyczajną zabawę dzieci przy stoliku z grami planszowymi (Casey, Savastinuk, 2007, s. 8). Jak prognozuje David Nicholas, zróżnicowanie zainteresowań użytkowników bibliotek publicznych prawdopodobnie zadecyduje o tym, że w przyszłości znajdzie się miejsce dla dokumentów drukowanych (Nicholas, 2001, s. 84).

Biblioteka 2.0 może przyczynić się do zwiększenia liczby odbiorców usług danej instytucji poprzez dostosowywanie się do potrzeb i sugestii nabywców. Formą poznania opinii obecnych oraz potencjalnych użytkowników serwisu mogą być ankiety, sondy, wpisy do księgi gości lub fora dyskusyjne, udostępniane na witrynie bibliotecznej lub blogu. Komunikacja z internautami jest o tyle specyficzna, że w środowisku elektronicznym osoby te chętniej niż w RL wyrażają swoje opinie, a zwłaszcza krytykę. Każda sugestia jest jednak na wagę złota, ponieważ przy wprowadzaniu zmian pracownicy biblioteki mogą zainspirować się najczęstszymi i najbardziej przydatnymi dla społeczności lokalnej informacjami i sugestiami odbiorców.

W zastosowaniu koncepcji Biblioteki 2.0 podkreśla się potrzebę określenia i przedstawienia personelowi obiektywnej, zgodnej z rzeczywistością sytuacji placówki. Tylko wtedy biblioteka publiczna zdoła ustalić osiągalne dla niej cele oraz będzie mogła dostosować działalność do potrzeb środowiska lokalnego (Casey, Savastinuk, 2007, s. 104).

Wykorzystanie założeń tej nowej koncepcji to szansa dla bibliotek publicznych na większą elastyczność działania. Jest to cecha niezwykle istotna w dobie dynamicznie zmieniających się trendów społecznych – bibliotekarstwo publiczne potrzebuje wielu zmian w organizacji poszczególnych placówek. Wprowadzie Biblioteka 2.0 nie niesie ze sobą rewolucyjnych rozwiązań, ale zwraca uwagę personelu na te aspekty działalności bibliotecznej, które do tej pory były zaniebdywane pomimo cennej roli w pozyskiwaniu nowych czytelników (Casey, Savastinuk, 2007, s. 22). Ważne jest, by biblioteki publiczne pomagały w utrzymywaniu więzi w społecznościach lokalnych, tak aby nowoczesne medium nie zniechęciło ludzi do kontaktów poza siecią. Wraz z dynamicznym rozwojem rzeczywistości wirtualnej zalety bezpośredniego dialogu i rozmów międzyludzkich powinny więc być eksponowane. A wszystko po to, aby zbliżyć do siebie ludzi egzystujących w społeczeństwie sieciowym.

Jak już wspomniano, dla utrzymania pozytywnego wizerunku biblioteki publicznej niezmiennie ważne jest zadbanie o obecność placówki w Internecie. Instytucje typu non-profit napotykają w cyberprzestrzeni poważną konkurencję ze strony komercyjnych marek oraz, wspomagających ich reklamę specjalistów od marketingu – ci bowiem wiedzą, że w rzeczywistości XXI wieku sam adres internetowy to za mało, aby zaistnieć w świadomości znaczącej grupy internautów. Potencjalny nabywca usług zwraca uwagę m.in. na szybki dostęp do informacji, efektowną stronę graficzną oraz zawartość multimedialną serwisów internetowych. Jak zauważa Maria Kocójowa, organizacje niekomercyjne są w sposób szczególny zagrożone utratą zainteresowania wśród użytkowników sieci: „największą krzywdą, jaką można wyrządzić organizacji w dobie społeczeństwa informacyjnego, jest niewłaściwie wybrana lub zredagowana, nieaktualna lub trudno wyszukiwalna informacja w Internecie” (Kocójowa, 2004, s. 142). Niedod-

stępnosć on-line może zdeprecjonować biblioteki publiczne, a tym samym umieścić je wśród instytucji uznawanych za przestarzałe i niepotrzebne. To dlatego jednym z najważniejszych celów pracowników informacji naukowej powinno być ukierunkowanie działalności współczesnej biblioteki publicznej na „klienta cyfrowego”, który korzysta z usług dostępnych na rynku wirtualnym (Hoivik, 2005, s. 15-16).

Dobrze wykonana witryna internetowa biblioteki publicznej okazuje się dla internautów bodźcem do odkrywania tzw. potrzeb uśpionych (nieuświadomionych) – surfowanie po sieci nie wymaga dużego wysiłku, dzięki czemu owe potrzeby mogą być szybko zaspokojone (Nicholas, 2001, s. 22, 26-27). Umieszczone na bibliotecznej stronie internetowej wartościowe linki oraz reklamowe bannery stymulują działania użytkownika sieci, prowadząc go do ciekawych miejsc w cyberprzestrzeni.

Można powiedzieć, że w Internecie nie istnieją granice państwowe, a po wstąpieniu Polski do Unii Europejskiej polscy internauci są tego jeszcze bardziej świadomi. W wielu przypadkach istnieje więc uzasadniona potrzeba udostępniania prezentowanych na witrynie informacji w językach innych niż ojczysty. Maria Kocójowa wyraża obawę o przyszłość instytucji funkcjonujących w małych społeczeństwach, których strony internetowe nie zawierają dodatkowej wersji językowej (Kocójowa, 2004, s. 142). Zdaniem autorki, ten niepokój nie powinien jednak dotyczyć mniejszych placówek, które równie dobrze mogą spełniać swoją rolę jako dostępne tylko w języku polskim, służąc lokalnej społeczności.

Nie każda biblioteka publiczna odczuwa potrzebę wykraczania poza swoje środowisko, a wiele placówek wciąż boryka się z trudnościami na etapie samego zaistnienia w Internecie. Jednakże dla instytucji aspirującej do stania się otwartą i nowoczesną biblioteką perspektywa zwrócenia na siebie uwagi obcojęzycznej części społeczeństwa sieciowego jest z pewnością kusząca i może przynieść dodatkowe, obopólne korzyści. Wymiana poglądów o instytucji i społeczeństwie między różniącymi się od siebie środowiskami, kontakt z Polonią w dalekim kraju lub popularyzacja polskiej kultury za granicą to przykładowe korzyści, jakie biblioteka publiczna może osiągnąć, docierając do internautów obcojęzycznych.

Należy wspomnieć, iż istnieją specjalne wytyczne IFLA dla bibliotek publicznych obsługujących społeczność wielokulturowe (*Multicultural Communities Guidelines for Library Services*, IFLA, 1998). Dokument ten traktuje o prawie każdego obywatela do informacji i do e-włączenia, z uwzględnieniem grup mniejszości narodowych i etnicznych jako pełnoprawnych nabywców usług placówek bibliotecznych. Wiąże się to z udostępnianiem witryn internetowych w języku danej mniejszości oraz współpracą bibliotek w zapewnianiu profesjonalnej obsługi imigrantów, uchodźców itp. (Kisiłowska, 2006, s.29-30). Ten aspekt jest często lekceważony przez bibliotekarzy, co wpływa niekorzystnie na wizerunek instytucji, w której pracują.

Publiczne placówki biblioteczne od zawsze kojarzone były z oferowaniem czytelnikowi beletrystyki. Literatura piękna na długo pozostanie dostępna dla ludzi w tradycyjnej postaci i prawdopodobnie będzie żyła w „symbiozie” z e-bookami. Inaczej rzecz się ma z pozostałymi usługami bibliotecznymi: społeczeństwo informacyjne narzuca instytucjom podawanie informacji w formie wygodniejszej dla internauty, czyli zdigitalizowanej. Nasuwa się jednak pytanie, czy –

i jak – internetowe witryny bibliotek publicznych mogą konkurować z komercyjnymi systemami informacyjnymi i wyszukiwarkami. Szukając odpowiedzi, warto przyjrzeć się takim amerykańskim serwisom, jak Google Answers, Advice Trader, The Oracle czy AllExperts. Oferują one użytkownikom Internetu zarówno płatne, jak i darmowe usługi informacyjne, oparte na współpracy z ekspertami. Klientów ich działalności nie brakuje, ponieważ informacja jest dzisiaj szczególnie cenionym towarem.

Alternatywą dla czytelnika-internauty są obecnie takie systemy biblioteczne, jak My Web Librarian, Know It Now 24x7 lub Question Point (Sroka, 2005, s. 64). Pierwszy z nich jest projektem kilkunastu amerykańskich bibliotek publicznych i akademickich ze stanu Illinois. Zadowolenie użytkowników serwisu pozwala wywnioskować, że tego rodzaju współpraca pomaga środowisku bibliotecznemu przystosować się do realiów i wymagań społeczeństwa sieciowego. Polscy bibliotekarze mogą czerpać z ich doświadczeń, odnajdując w tych oraz komercyjnych systemach informacyjnych inspirację dla działalności własnych bibliotek.

Samo tworzenie witryny internetowej biblioteki wymaga pewnej współpracy, przy czym chodzi o współdziałanie przede wszystkim osób, tj. bibliotekarzy, redaktorów, informatyków, grafików oraz – coraz częściej – samych użytkowników serwisu. Co więcej, należy pamiętać, aby strona WWW podawała odbiorcy informację interesującą i wiarygodną, a przy tym regularnie aktualizowaną. Ważna jest przejrzystość zaprojektowanego interfejsu oraz łatwość w nawigacji po witrynie. Aspekty te ułatwią internaucie bezproblemowe poruszanie się po serwisie bibliotecznym (Krysiak, 1999, s. 30). Jeżeli poruszanie się po witrynie nie sprawia użytkownikowi problemu, jest on pozytywnie nastawiony do tego, co spotka go w lokalu biblioteki publicznej.

Wirtualne second life bibliotek publicznych

Obecnie cały szereg czynności z życia codziennego można wykonywać za pośrednictwem sieci. Internet stwarza możliwość wzbogacania wiedzy, zawiązywania nowych i utrzymywania starych znajomości oraz ciekawego spędzania wolnego czasu; stał się on istotnym, nieodłącznym elementem egzystencji współczesnego człowieka. Różnorodnych funkcji Internetu przybywa wraz z dynamicznie rosnącą liczbą jego użytkowników. Niedawno pojawiła się kolejna propozycja: internauci mogą otrzymać nową tożsamość i atrakcyjny wygląd w alternatywnym, trójwymiarowym świecie. Nie chodzi bynajmniej o zwykłą grę on-line, ale o kuszącą rzeczywistość wirtualną o wymownej nazwie Second Life.

Second Life został udostępniony internautom w 2003 r. z inicjatywy młodego amerykańskiego przedsiębiorcy, Philipa Rosedale'a. Pomysłodawca związany jest z firmą Realnetworks, a właścicielem SL jest spółka Linden Lab (Metitieri, 2007, s. 12). Świat Second Life jest rzeczywistością umieszczoną na wielu serwerach, dostępną jedynie za pośrednictwem komputera. To dzięki medialnemu rozgłosowi specyficzna gra Rosedale'a została zauważona przez rzeszę internatów oraz zyskała ich aprobatę. Podwójne życie prowadzi bowiem już ponad 8 mln użytkowników Internetu. Liczba ta stale rośnie, choć i tak można już mówić

o bezapelacyjnym sukcesie SL. Wśród zwolenników Drugiego Życia przeważają aktualnie internauci amerykańscy, francuscy, niemieccy, brytyjscy i holenderscy. Co ciekawe, istnieje młodzieżowa odmiana trójwymiarowego świata, Teen Second Life.

„Gra w życie” jest specyficznym zjawiskiem wśród komputerowych rozrywek on-line. Na pierwszy rzut oka przypomina projekt MMORPG (z ang. *Massive Multiplayer Online Role Playing Game*), którego realizację w sieci skupiają miliony internautów przed ekranami monitorów. Gracze otrzymują tzw. awatary, które toczą walki z wrogami w celu przejścia na kolejny poziom gry. Niemniej pomiędzy zwykłymi grami sieciowymi a innowacyjnym Second Life istnieją zasadnicze różnice. Przede wszystkim SL nie posiada konkretnej fabuły – świat tworzony jest spontanicznie przez samych jego mieszkańców i dość wiernie odzwierciedla otaczającą nas rzeczywistość. Członek tej społeczności wirtualnej może poruszać się po trójwymiarowej przestrzeni pełnej sklepów, dyskotek, uniwersytetów, galerii, kasyn czy nawet agencji towarzyskich, a także oglądać wiadomości telewizyjne lub słuchać radia. Istnieje ponadto możliwość uczestniczenia w wydarzeniach kulturalno-rozrywkowych, w tym również w koncertach gwiazd formatu U2. Co więcej, wirtualna gra nie wyklucza dysponowania prawdziwymi pieniędzmi – za wszelkie transakcje rezydujący w SL internauci płacą walutą, która jest wymienna na rzeczywiste dolary amerykańskie (a także na złotówki). Internauci mogą również zarabiać pieniądze. W jaki sposób? To zależy już tylko od pomysłowości samego gracza.

Otwarte w rzeczywistości 3D sklepy przynoszą koncernom Sony, Nokia, Adidas i innym zyski rzędu wielu milionów dolarów. Nic zatem dziwnego, że coraz więcej znanych marek przenosi swoją działalność do alternatywnej rzeczywistości SL.

Dla wielu użytkowników Internetu obecność w Second Life jest formą zaspokojenia ciekawości i nie ma to wpływu na ich normalną egzystencję. Innym, zmęczonym codziennością internautom, rzeczywistość wirtualna proponuje to, czego nie posiadają w prawdziwym życiu: piękne ciało, atrakcyjny wygląd, nową tożsamość, a nawet umiejętność latania. Ludzie spełniają tu swoje ukryte, materialne i abstrakcyjne pragnienia.

Jednym z najbardziej pozytywnych zjawisk w Second Life jest obecność kilku amerykańskich bibliotek akademickich i publicznych, mieszczących się na tzw. Info Island (dawniej Second Life Library) (Metitieri, 2007, s. 15-16). Wbrew nazwie jest to cały archipelag wysp, będący siedzibą licznych placówek typu *non profit*: instytucji bibliotecznych, informacyjnych oraz kulturalnych. Oprócz nich istnieją tu także biblioteki tematyczne, działające na wyspach poza głównym informatorium wirtualnym – dzięki temu zasięg usług bibliotecznych w SL został znacznie poszerzony.

Uruchomiony w 2006 r. projekt archipelagu powstał z inicjatywy Alliance Library System i jest nadzorowany przez Lori Bell (o awatarze Lorelei Junot) oraz Barbarę Galik (Puglet Dancer), także w RL związane ze środowiskiem bibliotecznym. Info Island powstała, aby szerzyć w rzeczywistości cyfrowej zarówno usługi dla czytelników bibliotek wirtualnych, jak również udzielać wszelkich informacji odwiedzającym ją mieszkańcom Second Life. Na wyspach odbywają się oprócz tego dyskusje o literaturze, sztuce i inne inicjatywy kulturalne, udostępnia się

sale konferencyjne, galerie sztuki oraz amfiteatr. Projekt rozwinął się dynamicznie dzięki wsparciu około trzystu wolontariuszy, poświęcających się w wolnej chwili działalności cyfrowej. Oprócz bibliotekarzy są to także informatycy, odpowiedzialni za budowanie i udoskonalanie siedzib na poszczególnych wyspach archipelagu (ogólnej Cybrarian City, medycznej Healthinfo Island czy artystycznej Ala Arts Infoisland) oraz w miejscach poza Info Island, w których biblioteki tematyczne okazały się przydatne (np. w wiktoriańskiej krainie Caledon).

Instytucje Drugiego Życia zajmują przestronne gmachy i wyposażone są tak, jak tradycyjne biblioteki: mieszkańcy SL obcują tu z regałami książek, czytelniami zaopatrzonymi w fotele, a także ze stoiskami komputerowymi z dostępem do katalogów. Placówki biblioteczne nie wymagają identyfikacji użytkowników – zapisy do bibliotek dotyczą jedynie tych osób, które chciałyby wypożyczać książki. W każdej placówce członkowie społeczności SL mają dostęp do – często obleganych – stanowisk informacyjnych. Punkty te cieszą się dużym zainteresowaniem ze względu na możliwość uzyskania odpowiedzi na pytania związane z życiem i poruszaniem się po Second Life. Początkujące awatary mogą udać się z przewodnikiem na wycieczkę po kompleksie bądź skorzystać z oferty tzw. Parvenu Tower, udostępniającej nowicuszom informację ogólną.

W świecie Linden Lab istnieją takie cechy środowiska wirtualnego bibliotek, które pod wieloma względami odróżniają je od zwykłych, znanych nam na co dzień placówek. Po pierwsze, użytkownik Second Life spotyka na archipelagu awatary bibliotekarzy lubiących swoją pracę, o zawsze uśmiechniętych twarzach i miłej aparycji. Są oni zaprzeczeniem stereotypowego wyobrażenia o skrytych i znudzonych pracownikach bibliotek. Co więcej, obecne w SL placówki posiadają przestrzenne wnętrza i estetyczny wystrój rzucających się w oczy gmachów – nie znajdzie się tu bibliotek ciasnych i zaniedbanych. Podobne do rzeczywistych odpowiedników biblioteki amerykańskie kreują w SL wizerunek otwartej i przyjaznej instytucji. Nie jest to złudne wrażenie, jako że praca w Info Island i udzielanie pomocy mieszkańcom świata 3D dostarcza jej członkom – takim jak Barbara Galik – prawdziwej satysfakcji. Jest to tym bardziej zrozumiałe, że oprócz pracy bibliotekarze i inni ich współpracownicy uczestniczą w swego rodzaju grze, a zatem w ich działalności występuje element rozrywkowy.

Książki i dokumenty przybierają w Second Life trzy różne formy. Zainteresowany internauta otrzymuje przy punkcie informacyjnym tzw. note cards, które mogą być zachowane w jego profilu i otwierane w każdej chwili. Drugą postacią są, udostępniane po kliknięciu na wizerunek danej książki, wyszukiwarki stron WWW, prezentujące tekst w formacie HTML, PDF lub jako plik audio. Najciekawszą, trzecią formą książek są duże, trójwymiarowe woluminy, ułożone na stolikach lub oparte o ścianę. Czytelnik może przekartkować publikacje tak, jak robiłby to w rzeczywistości – usłyszy wtedy szelest stronic, tak lubiany przez jednego książkowego fana (Metitieri, 2007, s. 17).

Umieszczenie bibliotek w alternatywnej rzeczywistości zasługuje na szczere uznanie, pomimo że zarzuca im się małe zainteresowanie czytelniami i dostępnymi na komputerach katalogami. Istniejący od niecałych dwóch lat projekt Info Island wciąż jest przedmiotem eksperymentów i potrzeba czasu, aby usługi biblioteczne świadczone w rzeczywistości wirtualnej zyskały entuzjazm większej grupy odbiorców. Jak podkreśla Barbara Galik, cała inicjatywa archipelagu in-

formacyjnego to przede wszystkim bezinteresowna działalność wolontariuszy, wykorzystujących wolną chwilę (lub nawet wiele godzin poza czasem pracy w RL) na zapewnienie bibliotekom możliwości istnienia w Second Life.

Obecność instytucji bibliotecznych w rzeczywistości 3D jest ważnym krokiem w zapewnieniu środowisku bibliotecznemu kontaktu z użytkownikiem wirtualnym. Jest to możliwość zapoznania się z jego potrzebami i sugestiami, a sama inicjatywa Info Island daje internautom do zrozumienia, że biblioteki są placówkami otwartymi i chętnymi do pomocy. Warto więc dbać o rozwój usług bibliotecznych w środowisku wirtualnym, dążąc cierpliwie do stworzenia oferty na jak najwyższym poziomie.

Blogi a promocja biblioteki publicznej w Internecie

Naturalną potrzebą każdego człowieka jest wyrażanie swoich myśli i emocji poprzez rozmowę, sztukę lub w formie kolejnych linijek tekstu w pamiętniku. Internauci chcą zaznaczać swoją obecność w cyberprzestrzeni oraz brać udział w tworzeniu jej zawartości. Popularne od kilku lat blogi mogą połączyć w sobie wszystkie wymienione elementy. Sam termin pochodzi od słowa *weblog*, używanego początkowo na określenie odnośników, polecanych przez autora danej strony internetowej. W 1999 r. owo wyrażenie zostało podzielone na dwa wyrazy: *we blog* (Mazurek, 2008, s.15). Pisząc o przeżyciach, autor udostępnia swoje wpisy szerszej publiczności, przy czym mogą one zachować charakter oficjalny lub też formę osobistej refleksji. Od blogera tylko zależy, którą postać bloga wybierze dla kontaktu z internautami.

Blogi biblioteczne są odzwierciedleniem otwartości i szczerości ich autorów, umożliwiają gościom internetowym spojrzenie na placówkę z innej perspektywy. Wirtualne pamiętniki mają tę przewagę nad zwykłą stroną internetową, że zachowują nieformalny charakter oraz są bardzo łatwe w tworzeniu i publikacji w sieci. Charakteryzują się przy tym dowolnością formy i treści oraz komunikacją dwustronną, co dla czytelników blogów jest dużą zaletą i wzbudza w nich zaufanie (Mazurek, 2008, s. 20).

Decydując się na prowadzenie własnego bloga, pracownicy biblioteki publicznej mają do dyspozycji różne jego formy. Pamiętnik wirtualny może być zbiorem prywatnych refleksji jednej osoby, związanych z pracą biblioteczną, czego ciekawym przykładem jest niezależny blog *Kobieta kreatywna*. Inna, bardziej oficjalna wersja blogu także jest dobrym sposobem promocji środowiska bibliotecznego, a zwłaszcza konkretnej placówki (jak w przypadku blogu jednej z filii Miejskiej Biblioteki Publicznej w Olsztynie). Niebanalnie i interesująco przedstawia się *Bibliotekarski Dramat w Aktach Niezliczonych* – jego autor, Stefan, skutecznie zaprzecza konwencjonalnemu wyobrażeniu o ponurym bibliotekarzu, przedstawiając anegdoty i poglądy ciekawe, zabawne, a czasem wręcz kontrowersyjne.

Swój blog umieściła w sieci pierwsza w Polsce biblioteczna Pracownia Komiksowa, będąca filią WiMBP w Gdańsku. Serwis oferuje informacje o działalności biblioteki, wybór ciekawych linków tematycznych, a nawet naukę języka japońskiego. Kolejnym przykładem tego typu inicjatywy w Polsce jest *Blog mola*

książkowego Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej w Opolu, którego zawartość może być wzbogacana przez samych internautów. Wirtualny pamiętnik traktuje nie tylko o książkach, ale o ogólnie pojętej kulturze, dzięki czemu jego lektura może być ciekawym sposobem na spędzenie wolnej chwili. Jedynie tytułowi blogu brakuje „chwytliwości”, tak istotnej przy kreowaniu pierwszego, dobrego wrażenia.

Skutecznym narzędziem w kreowaniu pozytywnego wizerunku instytucji wśród internautów może być zamieszczanie na stronie biblioteki – lub w formie odrębnego blogu – wpisów dyrektora placówki. Nieuchwytny na co dzień kierownik mógłby dzielić się w Internecie refleksjami na temat ostatnich wydarzeń kulturalnych, umożliwiając użytkownikom umieszczanie komentarzy, a w efekcie dyskusję z dyrektorem danej biblioteki publicznej. Taki blog jest źródłem nie tylko rozrywki, ale również krytyki odbiorców, która mobilizuje bibliotekarzy do efektywniejszych działań.

Blogi mogą zostać wzbogacone o szereg elementów, w zależności od potrzeb autora i czytelników pamiętnika wirtualnego. Oprócz archiwum wpisów, blogger może oferować internautom subskrypcję e-mailową, linki zewnętrzne i wewnętrzne, tagi, kalendarz oraz tzw. podcasting (dodawanie plików dźwiękowych mp3). Dla samego autora ciekawą funkcją jest trackbacking, umożliwiający monitoring komentarzy w blogosferze (Mazurek, 2008, s. 29-33).

Decydując się na tworzenie pamiętnika w wersji elektronicznej, należy pamiętać o kulturze otwartości oraz przedstawianiu w serwisie ciekawej i często aktualizowanej treści (Mazurek, 2008, s. 35). W optymalnym wykorzystaniu możliwości blogu bibliotekarzowi może pomóc wzorowanie się na popularnych i nagradzanych pamiętnikach wirtualnych, takich jak *The Ann Arbor District Library's Web Page* (Casey, Savastinuk, 2007, s. 84). Wskazane jest również czerpanie inspiracji z serwisów o zupełnie innej tematyce (ich różnorodność jest bowiem ogromna), których oryginalny interfejs lub pomysłowe dodatki mogą przyczynić się do ulepszenia własnego pamiętnika internetowego.

Serwisy internetowe warszawskich bibliotek publicznych – obserwacje

Ciekawych informacji dostarcza porównanie serwisów internetowych należących do stołecznych placówek bibliotecznych. Wymagania użytkowników sieci są różnorodne, jednak poniższe zestawienie pozwala zorientować się, jakie elementy koncepcji Library 2.0 są dostępne dla internatów odwiedzających witryny warszawskich bibliotek.

Wszystkie strony internetowe umożliwiały wgląd do adresu i wykazu godzin otwarcia głównych siedzib i poszczególnych filii bibliotek publicznych. Regulaminu zabrakło w serwisach Bielani i Mokotowa (te nie oferowały również listy FAQ), zaś dostęp do katalogu użytkownicy serwisu biblioteki Wawra uzyskali jako ostatni, tj. od połowy 2008 r. Elementy te wydają się być podstawą pozytywnego wizerunku placówki bibliotecznej, dlatego zdaniem autorki ich brak jest niepokojący. Blogi, pomimo wielu zalet, nie znalazły jeszcze zastosowania na witrynach stołecznych placówek bibliotecznych.

Ważny krok w swojej promocji wykonały trzy biblioteki publiczne (z Koszykowej, Ursusa i Ursynowa), tworząc serwisy dwujęzyczne. Jako członek Unii Europejskiej Polska jest częściej i chętniej odwiedzana przez obcokrajowców i z myślą o nich warto udostępniać na stronie informacje także w innym niż ojczysty języku.

Dla osób przyjezdnych istotną informacją w serwisie WWW są możliwości dojazdu do instytucji środkami komunikacji miejskiej. Część witryn bibliotecznych zawierała wykaz linii, nazwę najbliższego przystanku lub stacji metra. Takie drobne dodatki informacyjne w znacznym stopniu ułatwiają wielu użytkownikom szybkie dotarcie do biblioteki, zachęcając tym samym do odwiedzenia placówki.

Interfejsy odwiedzonych witryn bibliotecznych były różnorodne. Nowoczesną stylistykę zastosowała instytucja z Pragi Południe (minimum tekstu, maksimum treści) oraz placówka na Targówku; biblioteka publiczna na Bielanach wybrała tradycyjny wizerunek starych tomów, który równie ciekawie prezentuje się na ekranie monitora. Z kolei biblioteka z Mokotowa ma monotony, nieprzyciągający uwagi interfejs, a informacja o wydarzeniach kulturalnych jest uboga. Obecnie trwa przebudowa serwisu, co wróży pozytywne zmiany w organizacji internetowej wizytówki tej biblioteki publicznej.

Cztery strony internetowe zaoferowały swoim użytkownikom możliwość wypowiedziania się na forum dyskusyjnym. Dla czytelników, którzy krępują się zadawać pytania bezpośrednio spotykanym bibliotekarzom, taka forma komunikacji okazuje się wygodna. Co więcej, osoby poznające najpierw wirtualny profil instytucji zauważają, że pracownicy udzielają odpowiedzi na pytania użytkowników serwisu, co świadczy o zaangażowaniu w wykonywaną pracę. Internauci, którzy o rzeczach najistotniejszych dowiedzą się na forum, na miejscu nie będą mieli większych problemów z orientacją w zasadach działania placówki. Dla porównania, ciekawie przedstawia się inicjatywa Biblioteki Publicznej z Imielina – pomimo niewielkich rozmiarów placówka ta posiada przyjazną i bogatą w informacje stronę domową oraz forum dyskusyjne, przewyższając tym samym niektóre stołeczne instytucje.

W witrynach warszawskich bibliotek publicznych pojawiały się inne pomysły uatrakcyjnienia serwisów. W kilku placówkach internauci mieli możliwość wpisywania się do księgi gości, korzystania z giełdy książek oraz zaproponowania bibliotece zakupu ciekawej pozycji do zbiorów. Wiele stron zawierało statystykę odwiedzin z danego dnia i od początku istnienia witryny. Biblioteka publiczna dzielnicy Wawer umieściła u góry strony refleksyjny cytat, a placówka z Pragi Północ przedstawiała nowości wydawnicze w zbiorach. Elementy te wzbogacają wirtualny profil bibliotek, niektóre mogą również wyróżniać je na tle pozostałych serwisów.

Przykład bibliotek warszawskich pokazuje, że instytucje te zazwyczaj dążą do zapewnienia użytkownikom ich serwisu rzetelnej i przydatnej informacji oraz zachęcają do bezpośrednich odwiedzin, umieszczając zdjęcia lokali, ogłoszenia o wydarzeniach kulturalnych na miejscu i inne informacje. Nie da się ukryć, że witryny internetowe bibliotek potrzebują jeszcze zmian, co bynajmniej nie oznacza, że w przyszłości nie osiągną oczekiwanego sukcesu. Polskie bibliotekarstwo publiczne zaczyna powoli przejmować z Zachodu założenia stanowiące istotę Biblioteki 2.0: powstające witryny internetowe są coraz bardziej przyjazne

Tabela 1

Zawartość internetowych witryn dzielnicowych bibliotek publicznych w Warszawie

	Katalog online	Wersja w jęz. angielskim	FAQ	Regulamin	Dostęp do konta czytelnika	Forum	News-letter	Książka na telefon	Komunikacja miejska*	Lokalizacja (mapa)	Przydatne linki	Cennik usług reprograf.	Zajęcia placówki
Bemowo	✓		✓	✓	✓	✓	✓			✓	✓		✓
Białołęka	✓		✓	✓	✓	✓			✓	✓	✓	✓	✓
Bielany	✓					✓	✓			✓	✓		✓
„Koszykowa”	✓	✓	✓	✓	✓				✓	✓	✓	✓	
Mokotów	✓							✓	✓			✓	✓
Ochota	✓			✓				✓			✓	✓	✓
Praga Płd.	✓			✓			✓			✓	✓		✓
Praga Pn.	✓			✓			✓		✓	✓	✓	✓	✓
Rembertów	✓		✓	✓	✓					✓		✓	✓
Śródmieście	✓			✓						✓	✓		✓
Targówek	✓			✓						✓		✓	✓
Ursus	✓	✓		✓					✓	✓	✓	✓	✓
Ursynów	✓	✓	✓	✓	✓			✓		✓	✓		✓
Wawer	✓			✓					✓		✓		✓
Wesoła	✓		✓	✓	✓	✓			✓		✓	✓	✓
Wilanów	✓		✓	✓	✓					✓	✓		✓
Włochy	✓		✓	✓	✓					✓	✓		✓
Wola	✓		✓	✓	✓				✓	✓	✓	✓	✓
Żoliborz	✓		✓	✓	✓				✓	✓		✓	✓

* Informacja o autobusach, tramwajach lub metrze

dla użytkownika pod względem interfejsu i zawartości, można też zaobserwować powstawanie różnych form kontaktu z czytelnikiem (np. for dyskusyjnych oraz blogów). W większości przypadków „klient cyfrowy” ma dostęp do danych kontaktowych placówki, katalogu OPAC oraz do informacji o imprezach kulturalnych. Wprawdzie nie można jeszcze mówić o ogólnie zadowalającym poziomie jakości stron bibliotecznych, ale instytucje te mają już świadomość korzyści z wdrażania koncepcji Biblioteki 2.0 w życie i powoli dążą do jej rozwijania.

Innowacyjne rozwiązania w funkcjonowaniu bibliotek publicznych nasuwają wniosek, iż w najbliższej przyszłości instytucje te będą wiązać swoją działalność z interaktywnymi narzędziami Internetu. Jest to spowodowane dążeniem do bliższego kontaktu z użytkownikami oraz udoskonalaniem oferty informacyjnej i kulturalnej.

Narzędzia interaktywne są szansą zarówno dla wielkomiejskich instytucji kultury, jak również dla małych placówek, pragnących włączyć się do społeczeństwa sieciowego. Internet stwarza im równe szanse obecności na stronach WWW, jeśli tylko promocja i kreowanie wizerunku staną się ważnym elementem pracy personelu bibliotecznego.

Informatyzacja bibliotek wydaje się nieunikniona, jako że ich otoczenie poddało się już nowym trendom społecznym i technologicznym. Należy jednak zwrócić uwagę na to, aby próby podążania za dynamicznie rozwijającym się społeczeństwem sieciowym były strategią przemyślaną, tzn. planowaniem nie tylko krótkoterminowym, ale też z perspektywą na dalszą przyszłość. W Internecie obowiązują bowiem zasady podobne do tych, które są obecne w codziennym funkcjonowaniu bibliotek.

Jak podkreślają autorzy książki *Library 2.0*, należy pamiętać o zapewnieniu bibliotece regularnych i ukierunkowanych zmian oraz dobrego kontaktu z czytelnikami. Taka taktyka może stać się początkiem sukcesu placówki w rzeczywistości nie tylko wirtualnej. Udowodniono bowiem, że im więcej razy internauci odwiedzają daną stronę internetową, tym chętniej i częściej przychodzą potem do lokalu biblioteki – a jest to oznaka skutecznej promocji serwisu i instytucji wśród jej potencjalnych klientów (*InterConnections*, 2008).

Bibliografia

- Casey, M. E.; Savastinuk, L. C. (2007). *Library 2.0: A Guide To Participatory Library Service*. New Jersey.
- Gorman, M. (1995). The corruption of cataloguing. *Library Journal* 1995, vol. 120, no 15.
- Hoivik, T. (2005). Wide enough for libraries? The library function in a web-based world. W: *Profesjonalna informacja w Internecie*. Red. M. Kocójowa. Kraków.
- Kocójowa, M. (2004). *Zagrożenie wykluczeniem organizacji ze społeczeństwa informacyjnego przez brak lub niedostatki informacji w środowisku elektronicznym*. W: *Przestrzeń informacji i komunikacji społecznej*. Red. M. Kocójowa. Kraków.
- Krysiak, E. (1999). Funkcje bibliotecznej witryny elektronicznej, *Biuletyn Informacyjny Biblioteki Narodowej* 1999, nr 3.
- Mazurek, G. (2008). *Blogi i wirtualne społeczności – wykorzystanie w marketingu*. Kraków.

- Metitieri, F.(2007). Una seconda vita anche per le biblioteche? *Biblioteche oggi*, maggio vol.XXV, n.4.
- Nicholas,D.(2001). *Ocena potrzeb informacyjnych w dobie Internetu*. Warszawa.
- Sójka, J. (1994). *Promocja w strategii marketingowej biblioteki*. Poznań.
- Sroka, M. (2005). *Commercial and noncommercial Internet-based information service: a threat or a chance for libraries?* W: *Profesjonalna informacja w Internecie*. Red. M. Kocójowa, Kraków.
- Wojciechowski, J.(2002). *Idee i rzeczywistość: bibliotekarstwo pragmatyczne*. Warszawa.
- Żołędowska-Król, B.(2006). *Wizerunek biblioteki publicznej*. Katowice.

Źródła elektroniczne

- Blog mola książkowego*. [online]. WBP w Opolu; [dostęp: 20.10.2008]. Dostępny w Word Wide Web: <<http://www.wbp.opole.pl/blog/index.php>>
- Blog Edwina Bendyka. [online]. [dostęp: 14.10.2008]. Dostępny w Word Wide Web: <<http://bendyk.blog.polityka.pl/>>
- Biblioteka Publiczna dzielnicy Bielany. [online]. [dostęp: 21.11.2008]. Dostępny w Word Wide Web: <<http://www.bibliotekabelany.waw.pl/>>
- Biblioteka Publiczna dzielnicy Mokotów. [online]. [dostęp: 21.11.2008]. Dostępny w Word Wide Web: <<http://www.bpmok.waw.pl/index1.html>>
- Biblioteka Publiczna dzielnicy Praga Południe. [online]. [dostęp: 20.10.2008]. Dostępny w Word Wide Web: <<http://www.bp-pragapd.waw.pl/>>
- Biblioteka Publiczna dzielnicy Praga Północ. [online]. [dostęp: 20.10.2008]. Dostępny w Word Wide Web: <<http://www.bppragapn.internetdsl.pl/>>
- Biblioteka Publiczna dzielnicy Targówek. [online]. [dostęp: 20.10.2008]. Dostępny w Word Wide Web: <<http://www.multibiblioteka.waw.pl/>>
- Biblioteka Publiczna dzielnicy Ursus. [online]. [dostęp: 20.10.2008]. Dostępny w Word Wide Web: <<http://www.bpusus.waw.pl/>>
- Biblioteka Publiczna dzielnicy Ursynów. [online]. [dostęp: 20.10.2008]. Dostępny w Word Wide Web: <<http://bpursynow.pl/>>
- Biblioteka Publiczna dzielnicy Wawer. [online]. [dostęp: 21.11.2008]. Dostępny w Word Wide Web: <<http://www.bibliotekawawer.pl/>>
- Biblioteka Publiczna m.st. Warszawy – Biblioteka Główna Województwa Mazowieckiego. [online]. [dostęp: 21.11.2008]. Dostępny w Word Wide Web: <<http://www.koszykowa.pl/biblioteka/>>
- Biblioteka Publiczna w Imielinie. [online]. [dostęp: 21.11.2008]. Dostępny w Word Wide Web: <<http://www.biblioteka.imielin.pl/index.php>>
- Bibliotekarski Dramat w Aktach Niezliczonych*. [online]. [dostęp: 19.10.2008]. Dostępny w Word Wide Web: <<http://uslyszane-powiedziane-zapisane.blogspot.com/>>
- Blog Filii nr 13 Miejskiej Biblioteki Publicznej w Olsztynie. [online]. [dostęp: 17.10.2008]. Dostępny w Word Wide Web: <<http://biblioteka13.blogspot.com/>>
- Blog *Kobieta kreatywna*. [online]. [dostęp: 18.10.2008]. Dostępny w Word Wide Web: <<http://kobieta-kreatywna.blog.onet.pl/>>
- Blog o *Web 2.0*. [online]. [dostęp: 18.10.2008]. Dostępny w Word Wide Web: <<http://forum.biblioteka20.pl/viewtopic.php?t=21>>
- Domaszewicz, Z., *Web 2.0 to rewolucja w Internecie?* [online]. *Gazeta Wyborcza* [dostęp: 2.12.2008]. Dostępny w Word Wide Web: <<http://gospodarka.gazeta.pl/gospodarka/1,68367,3196659.html>>

- Gra *Second Life*. [online]. [dostęp: 2.12.2008]. Dostępny w Word Wide Web: <<http://secondlife.com>>
- InterConnections: The IMLS National Study on the use of Libraries, Museums and the Internet* [online]. [dostęp: 20.10.2008]. Dostępny w Word Wide Web: <<http://interconnectionsreport.org/reports/ConclusionsFullRptB.pdf>>
- Kisilowska, M. (2006), Wytyczne IFLA dla bibliotek obsługujących społeczności wielokulturowe a elektroniczna oferta informacyjna tychże. W: nr 2. E-włączenie czy e-wyobcowanie? Red. M. Kocójowa [online.], Seria III: e-Publikacje Instytutu INiB, Uniwersytet Jagielloński.
- Kowalska, B., Kotlarek, D. (2006). Bibliotekarz a stereotypy. [online]. *Biuletyn EBIB* nr 10. [dostęp: 23.10.2008]. Dostępny w Word Wide Web: <http://www.ebib.info/2006/80/a.php?kowalska_kotlarek>
- NetTrack: 12,7 mln internautów w Polsce* [online]. [dostęp: 18.10.2008]. Dostępny w Word Wide Web: <<http://www.internetstandard.pl/news/113841.html>>
- Pracownia Komiksowa WiMBP w Gdańsku. [online]. [dostęp: 20.11.2008]. Dostępny w Word Wide Web: <<http://komiks.bblog.pl/>>
- Zakidalska, I. (2007), *Odbiorca-użytkownik i jego potrzeby jako czynnik formujący architekturę informacji o kulturze regionu*. W: *Problemy architektury informacji o kulturze regionu*. Gdańsk [płyta CD].

Summary

Public libraries face challenge of adapting their activity to the needs of an information society. Former rules of functioning are confronted with the need of more flexible services. Regarding dynamic development of electronic communication, many questions emerge, concerning the idea of a modern library answering the needs of "a digital client". The article focuses on creation and monitoring of public libraries' image, in particular in virtuality. The possibilities of popular interactive Web 2.0 tools (like blogs, forums, online games) in library promotion have been presented and confronted with the users' opinions and expectations. The Library 2.0 project is also described.

WSPÓŁCZESNY SYSTEM INFORMACJI KONSUMENCKIEJ W POLSCE¹

Joanna Grotowska

*System informacji konsumenckiej w UE,
system informacji konsumenckiej w Polsce,
źródła informacji konsumenckiej, prawo konsumentów do informacji, badania
konsumentów*

Pojęcie informacji konsumenckiej dość powszechnie pojawia się w prawodawstwie Unii Europejskiej, publikacjach, radiu, telewizji, na stronach internetowych, itp. – ogólnie mówiąc w wypowiedziach poświęconych ochronie praw konsumenta. Wydawać by się mogło, że skoro prawo do informacji jest jednym z podstawowych praw polityki konsumenckiej UE² definicja informacji konsumenckiej jest jasno sprecyzowana. Tymczasem brakuje jej wyczerpującej charakterystyki³.

Informacja konsumencka to działalność instytucji rządowych oraz pozarządowych, a także tzw. profesjonalistów (osób prowadzących działalność gospodarczą, tj. sprzedawców, usługodawców i reklamodawców) polegająca na przekazywaniu wiedzy dotyczącej ochrony praw związanych z nabywaniem produktów i usług oraz możliwością egzekwowania tych praw przez konsumentów.

¹ Artykuł powstał na podstawie pracy magisterskiej pt. *System informacji konsumenckiej w Polsce* napisanej pod kierunkiem prof. dra hab. Mieczysława Muraszewicza. Maszynopis jest dostępny w Bibliotece Instytutu Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych Uniwersytetu Warszawskiego, sygn. M. 4746.

² Justyna Maliszewska-Nienartowicz: Programy ochrony konsumenta w prawie Wspólnot Europejskich. *Studia Europejskie* 2003, nr 4. [online]. [dostęp: 29.01.2007]. Dostępny w Word Wide Web: <http://www.ce.uw.edu.pl/wydawnictwo/Kwart_2003_4/maliszewska.pdf>, s. 105.

³ Np. w *Trzyletnim planie Działania Komisji w zakresie polityki konsumenckiej w Europejskiej Wspólnocie Gospodarczej na lata 1990-1992* informację konsumencką scharakteryzowano jako rzetelną informację o produktach i usługach oraz zasadach funkcjonowania wspólnego rynku, istotnych zarówno dla konsumentów, jak również dla innych jego uczestników. Zob. *Polityka ochrony konsumentów w Unii Europejskiej i w Polsce* (wybrane fragmenty). [online]. [dostęp: 29.12.2006]. Dostępny w Word Wide Web: <http://www.spe.edu.pl/down/ochrona_konsumenta.pdf>, s. 10.

Według broszury Stowarzyszenia Konsumentów Polskich informacja konsumencka „może dotyczyć produktu, warunków umowy, ale także warunków, na jakich możemy składać reklamację (...), to także informacja o możliwości dochodzenia roszczeń, jeśli kupiony produkt ma wady, to informacja o tym jak składać reklamację, do kogo, w jakich terminach”. Zob. *Zaufaj Unii, Konsumentcie!: Informacja i edukacja konsumencka: Co to jest informacja konsumencka?* [online]. [dostęp: 29.12.2006]. Dostępny w Word Wide Web: <http://www.skp.pl/pages/sub-pages/cd/files/rozdzial_1_2.html>

1. Proces kształtowania się informacji konsumenckiej w Europejskiej Wspólnocie Gospodarczej i Unii Europejskiej

Prawa konsumenckie uwzględniono już w Traktacie Rzymskim z 25 marca 1957 r., w którego części ogólnej stwierdzono, że jednym z celów Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej (EWG) jest przyczynianie się do zwiększenia ochrony konsumentów⁴.

Spośród wielu dokumentów EWG dotyczących tego problemu należy wymienić przede wszystkim przyjęty 14 kwietnia 1975 r., przez Radę Ministrów EWG *Pierwszy program wspólnej polityki ochrony i edukacji konsumenta*⁵. Sformułowano w nim pięć praw konsumenta, zaliczanych obecnie do podstawowych w krajach UE. Wśród nich znalazło się prawo do informacji i edukacji – gwarantujące rzetelną wiedzę o cechach oferowanych towarów i usług, warunkach ich wykorzystywania oraz procedurach⁶.

Rada EWG przyjęła 19 maja 1981 r. *Drugi program Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej dotyczący polityki ochrony i informowania konsumentów*, w którym zdecydowano o stworzeniu wspólnotowego systemu informacji o wypadkach związanych z korzystaniem z produktów oraz o uruchomieniu specjalnego systemu szybkiej wymiany informacji o produktach niebezpiecznych. Przewidziano także wprowadzenie programów edukacyjnych dla konsumentów⁷.

9 listopada 1989 r. Rada EWG przyjęła *Rezolucję dotyczącą przyszłych priorytetów dla ożywienia polityki ochrony konsumenta*. W dokumencie podkreślono wagę informowania i edukacji konsumenta, poruszając kwestie promowania bezpieczeństwa towarów i usług oraz wymiany informacji na temat ich jakości poprzez:

- harmonizację systemów kontrolnych działających w państwach członkowskich,
- usprawnienie systemów informacji o wypadkach w związku z produktami konsumpcyjnymi oraz szybkiej wymiany informacji o niebezpieczeństwach wynikających ze stosowania określonych produktów konsumpcyjnych,
- oznakowanie produktów; ustanowienie wspólnych zasad w zakresie testów i certyfikatów⁸.

W latach 90. XX w., już w UE, przyjęto ponad 40 dyrektyw konsumenckich i innych dokumentów rządowych, następnie implementowanych do prawodawstwa poszczególnych państw członkowskich⁹. Okres ten zamykał plan działania Komisji Europejskiej (KE) w zakresie polityki ochrony konsumenta na lata

⁴ Anna Stróżyńska: *Ochrona konsumentów w Unii Europejskiej*. Warszawa 2000, s. 11.

⁵ Ewa Próchniak, Jerzy Zgadzło: *Ochrona konkurencji i konsumenta*. Bydgoszcz 1998, s. 144.

⁶ Prawa te zostały w następnych latach zaakceptowane przez International Organization of Consumer Unions (IOCU), obecnie noszącą nazwę Consumers International (CI; Międzynarodowa Organizacja Związków Konsumenckich). Zob. *Zaufaj Unii, Konsumencie! Żeby nasz głos był słyszany: Consumers International (CI)*. [online]. [dostęp: 29.12.2006]. Dostępny w Word Wide Web: <http://www.skp.pl/pages/sub-pages/cd/files/rozdzial_7_6.html>

⁷ *Polityka ochrony konsumentów w Unii Europejskiej...*, op. cit. s. 2-3.

⁸ Ibidem, s. 8-9.

⁹ Anna Stróżyńska, op. cit., s. 13-14.

1999-2001¹⁰ zakładający m.in. rozwijanie sieci centrów informacji konsumenckiej, tzw. Euroguichets, pełniących funkcje doradcze i informacyjne. Nowym sposobem informowania konsumentów miały być także kampanie informacyjne oraz edukacja konsumencka¹¹, czyli działalność informacyjno-doradcza dotycząca potrzeb konsumentów, sposobów ich zaspokajania, zakupów oraz procesów związanych z wykorzystywaniem i użytkowaniem określonych produktów i usług¹².

2 października 2001 r. w *Zielonej Księdze o ochronie konsumentów w Unii Europejskiej*¹³ zdecydowano o prowadzeniu prac nad ujednolicaniem zasad i standardów ochrony konsumentów w UE oraz wzmacnianiu ich zaufania do instytucji rynkowych. Za priorytety uznano wówczas podnoszenie wiedzy i świadomości konsumentów oraz popularyzację prawa konsumenckiego wśród wszystkich uczestników rynku.

Obecnie w UE realizowany jest *Program Ochrony Zdrowia i Praw Konsumenta na lata 2007-2013*¹⁴. Strategia ta kładzie nacisk na interesy obywateli w procesie ustawodawczym i ma na celu m. in. włączenie kwestii polityki ochrony zdrowia i konsumentów w całą politykę Unii. W *Programie* zawarto zapewnienie wysokiego poziomu ochrony konsumenckiej pod względem bezpieczeństwa i interesów ekonomicznych dla wszystkich obywateli UE oraz zwiększenie udziału słabszych uczestników rynku w promowaniu ich własnych interesów¹⁵. Ponadto Decyzją 1926/2006/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 18 grudnia 2006 r.¹⁶ ustanowiono *Program działań Wspólnoty w dziedzinie polityki ochrony konsumentów (2007-2013)*. Jego celem jest m.in. „wkład w ochronę zdrowia, bezpieczeństwa oraz interesów gospodarczych i prawnych konsumentów, jak również propagowanie ich prawa do informacji, edukacji i organizowania się w celu ochrony ich interesów”. Cel ten realizowany jest poprzez konsultacje z ekspertami oraz reprezentowanie interesów konsumentów w zakresie egzekwowania ich praw, informowania, edukowania, dochodzenia roszczeń¹⁷ itd.

¹⁰ Zob. *Consumer Policy Action Plan 1999-2001*. [online]. [dostęp: 6.03.2007]. Dostępny w Word Wide Web: <http://ec.europa.eu/consumers/cons_int/serv_gen/links/action_plan/ap01_en.pdf>

¹¹ *Polityka ochrony konsumentów w Unii Europejskiej...*, op. cit., s. 15-16, 31.

¹² Anna Dąbrowska, Mirosława Janoś-Kresło, Irena Ozimek, op. cit., s. 21.

¹³ Zob. *Green Paper on European Union Consumer Protection*. [online]. [dostęp: 5.03.2007]. Dostępny w Word Wide Web: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/com/2001/com2001_0531en01.pdf>

¹⁴ Zob. *Komunikat Komisji Europejskiej do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-społecznego oraz Komitetu Regionów*. [online]. [dostęp: 6.03.2007]. Dostępny w Word Wide Web: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/pl/com/2005/com2005_0115pl01.pdf>

¹⁵ *Program Ochrony Zdrowia i Praw Konsumenta na lata 2007-2013*. [online]. [dostęp: 6.03.2007]. Dostępny w Word Wide Web: <http://www.wsse.krakow.pl/Files/Attachments/phpCdFwR3_9%20K.doc>

¹⁶ Zob. *Decyzja nr 1926/2006/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 18 grudnia 2006 r. ustanawiającej program działań Wspólnoty w dziedzinie polityki ochrony konsumentów (2007-2013)*. [online]. [dostęp: 6.03.2007]. Dostępny w Word Wide Web: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/pl/oj/2006/l_404/l_40420061230pl00390045.pdf>

¹⁷ Ibidem, s. 2.

2. Proces kształtowania się informacji konsumenckiej w Polsce po 1991 r.

Podpisując w 1991 r. układ o stowarzyszeniu z EWG, Polska została włączona w europejską politykę ochrony konsumenta. *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r.*¹⁸ w art. 76 nałożyła na wszystkie władze publiczne obowiązek ochrony konsumentów „przed działaniami zagrażającymi ich zdrowiu, prywatności i bezpieczeństwu oraz przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi”¹⁹.

Szczególnie istotne było przyjęcie 15 września 1998 r. przez Radę Ministrów *Rządowego projektu polityki konsumenckiej na lata 1998-1999*, opracowanego przez Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów²⁰ (UOKiK). Był to dokument przewidujący kompleksowe działania w tym obszarze, a więc potrzebę zarówno rozwoju prawodawstwa konsumenckiego, jak i rozpowszechniania informacji i edukacji konsumenckiej²¹. Do postanowień zawartych we wspomnianej wyżej *Zielonej Księdze* odnosiła się w Polsce *Rządowa polityka konsumencka na lata 2002-2003*²². Do jej najważniejszych zadań należało pogłębia-

¹⁸ Dz. U. 1997, nr 78, poz. 483.

¹⁹ Ibidem, s. 15.

²⁰ UOKiK – zał. jako Urząd Antymonopolowy na mocy *Ustawy z dnia 24 lutego 1990 r. o przeciwdziałaniu praktykom monopolistycznym* (Dz. U. 1990, nr 14, poz. 88). W 1996 r. rozpoczął się proces harmonizacji polskiego prawa konsumenckiego z regulacjami UE, a Urząd otrzymał obecną nazwę, przy czym rozwinęto zakres jego odpowiedzialności o ochronę interesów konsumentów. Tym samym stał się jedyną w UE jednostką łączącą kompetencje prokonkurencyjne z prokonsumenckimi. Obecnie funkcjonuje na mocy *Ustawy z dnia 15 grudnia 2000 r. o ochronie konkurencji i konsumentów* (Dz. U. 2003, nr 86, poz. 804). Jego zadania to: przeciwdziałanie praktykom przedsiębiorców naruszających interesy konsumentów, prowadzenie programów edukacyjnych i informacyjnych skierowanych do konsumentów i przedsiębiorców, publikowanie informacji o rezultatach prowadzonych działań, rozwijanie współpracy z mediami, centrami szkoleń i edukacji oraz prowadzenie i organizowanie szkoleń. Na czele UOKiK stoi Prezes, do którego kompetencji w zakresie polityki konsumenckiej należą: monitorowanie rynku, kontrola nad przestrzeganiem przez przedsiębiorców przepisów o ochronie konsumentów, przygotowywanie projektów rządowej polityki konsumenckiej, inicjowanie badań nad przestrzeganiem praw konsumentów, towarami i usługami wykonywanych przez organizacje konsumenckie. W latach 2006-2007 UOKiK przewodniczył organizacji International Consumer Protection and Enforcement Network (ICPEN; Międzynarodowa Sieć Ochrony Konsumentów). Zob. *UOKiK: Historia Urzędu*. [online]. [dostęp: 12.03.2007]. <http://www.uokik.gov.pl/pl/o_urzedzie/informacje_ogolne/historia_urzedu>; Anna Dąbrowska, Mirosława Janoś-Kreśło, Irena Ozimek, op. cit., s. 61-62; *Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów – Misja i Wizja*. [online]. [dostęp: 12.03.2007]. Dostępny w Word Wide Web: <<http://www.uokik.gov.pl/download/Z2Z4L3Vva2lrL3BsL2RlZmF1bHRfb3Bpc3kuZjAvMTg2LzEvMS9taXNqYV9pX3dpem-phX3Vva2lrLnBkZg%3D>>, s. 8; *UOKiK: Kompetencje Prezesa UOKiK*. [online]. [dostęp: 12.03.2007]. Dostępny w Word Wide Web: <http://www.uokik.gov.pl/pl/o_urzedzie/informacje_ogolne/kompetencje_prezesa_uokik>; *Międzynarodowa Sieć Ochrony Konsumentów (ICPEN)*. [online]. [dostęp: 13.03.2007]. Dostępny w Word Wide Web: <http://www.uokik.gov.pl/pl/wspolpraca_miedzynarodowa/wspolpraca_wielostronna/miedzynarodowa_siec_ochrony_kons>

²¹ Anna Dąbrowska, Mirosława Janoś-Kreśło, Irena Ozimek: *Ochrona i edukacja konsumentów we współczesnej gospodarce rynkowej*. Warszawa 2005, s. 56.

²² Zob. *Rządowa polityka konsumencka na lata 2002-2003*: Dokument przygotowany w Urzędzie Ochrony Konkurencji i Konsumentów, zaakceptowany przez rząd 12 marca 2002 r. *Przegląd Rządowy* 2002, nr 5 (131). [online]. [dostęp: 5.03.2007]. Dostępny w Word Wide Web: <http://www.kprm.gov.pl/archiwum/_i/dokumenty/pr0205.pdf>, s. 133.

nie wiedzy konsumenckiej oraz wzmocnienie dialogu z organizacjami reprezentującymi interesy nabywców.

27 lipca 2002 r. Sejm Rzeczypospolitej Polskiej uchwalił *Ustawę o szczególnych warunkach sprzedaży konsumenckiej oraz o zmianie Kodeksu cywilnego*²³, według której towar powinien być:

- opatrzone jasnymi, zrozumiałymi i nie wprowadzającymi w błąd informacjami w języku polskim, wystarczającymi do prawidłowego i pełnego korzystania z niego,
- zaopatrzone w sporządzone w języku polskim instrukcje obsługi, konserwacji i inne dokumenty wymagane przez odrębne przepisy,
- opatrzone ceną²⁴.

Ponadto uchwała narzuciła obowiązek podania: nazwy towaru, producenta lub importera, kraju pochodzenia produktu, znaku bezpieczeństwa, zgody na dopuszczenie na rynek polski oraz, w zależności od rodzaju towaru, określenia jego energochłonności lub innych danych charakterystycznych dla danego produktu czy usługi.

Po przystąpieniu 1 maja 2004 r. do UE Polska została zobligowana do realizacji zadań wynikających ze *Strategii polityki konsumenckiej Unii Europejskiej na lata 2002-2006*²⁵. Na uwagę zasługuje nacisk *Strategii* na rozwój narzędzi polityki informacyjnej państwa przeznaczonych dla konsumentów, a zatem: Internetu, poradnictwa, sądownictwa itd. Jednocześnie zakres działań zawarty w nowej *Strategii polityki konsumenckiej na lata 2004-2006*²⁶ był ściśle w Polsce skoordynowany z europejską polityką konsumencką. Wśród najważniejszych celów *Strategii* znalazło się prowadzenie aktywnej polityki informacyjnej i edukacyjnej opartej na wiedzy o konsumencie, realizowanej poprzez kampanie informacyjne, telewizyjny program konsumencki, publikacje, serwisy internetowe, edukację konsumencką²⁷.

Następnie przyjęto *Strategię polityki konsumenckiej na lata 2007-2009*. Odwołuje się ona do założeń zawartych we wspomnianym wyżej *Programie działań Wspólnoty*. Do priorytetów polityki realizowanej obecnie należą:

- tworzenie efektywnego systemu informacji, poradnictwa i dochodzenia roszczeń konsumentów,
- prowadzenie aktywnej polityki informacyjnej oraz edukacyjnej²⁸.

Reasumując, prawa konsumenta stanowią w Europie niezwykle szeroką dziedzinę polityki konsumenckiej państwa. Przynależność Polski do UE nakłada na państwo oraz jego obywateli zarówno prawa, jak i obowiązki. Są one wypeł-

²³ Dz. U. 2002, nr 141, poz. 1176.

²⁴ Ibidem, s. 2.

²⁵ Zob. *Consumer Policy Strategy 2002-2006*. [online]. [dostęp: 6.03.2007]. Dostępny w Word Wide Web: <http://ec.europa.eu/dgs/health_consumer/library/pub/pub09_en.pdf>

²⁶ Zob. *Strategia polityki konsumenckiej na lata 2004-2006*. Warszawa 2004. [online]. [dostęp: 6.03.2007]. Dostępny w Word Wide Web: <<http://www.uokik.gov.pl/download/Z2Z4L3Vva2lrL3BsL2tzZ19weXRhbmhLnYwLzEzMCM8xMy8xL3N0cmF0ZWdpYTlwMDR-fXZlwMDYucGRm>>

²⁷ Anna Dąbrowska, Mirosława Janoś-Kresło, Irena Ozimek, op. cit., s. 57-59.

²⁸ UOKiK: *Komunikaty prasowe: Dyrektor Generalny DG SANCO w UOKiK*. [online]. [dostęp: 6.03.2007]. Dostępny w Word Wide Web: <http://www.uokik.gov.pl/pl/informacja_i_edukacja/informacja/komunikaty_prasowe/art216.html>

niane wciąż nową treścią, dostosowywaną odpowiednio do zmieniającej się sytuacji na rynku²⁹. Dlatego tak istotne jest informowanie konsumentów o ich prawach, dostarczenie informacji konsumentom słabszym uczestnikom rynku, by mieli możliwość obrony przed szkodliwymi dla nich działaniami profesjonalistów. W związku z tym szczególne miejsce w prawodawstwie UE dotyczącym informacji konsumentom zajmuje wspomniane wyżej prawo do informacji.

3. Prawo konsumentów do informacji

Prawo do informacji stanowi jeden z podstawowych elementów strategii polityki informacyjnej prowadzonej przez UE. Oznacza ono dostęp konsumenta do wiedzy o należnych mu prawach oraz do prawdziwych informacji na temat przedmiotu i warunków transakcji, a także uczestnictwa w rynku. Ma na celu zapewnienie konsumentowi swobodnego wyboru towarów i usług oraz świadomego podejmowania decyzji o ich nabyciu³⁰. Ponadto ma zapewnić rzetelną informację o cenach i cechach produktów, warunkach bezpiecznego z nich korzystania i procedurach reklamacyjnych.

Zgodnie z Decyzją 1999/283/WE³¹ Parlamentu Europejskiego i Rady Europy, prawo konsumentów do informacji realizowane jest m. in. poprzez publikowanie wyników testów porównawczych, bezpłatnych ulotek i broszur na temat praw przysługujących konsumentom, przez statutową działalność instytucji rządowych i organizacji pozarządowych, a także poprzez rozwój edukacji konsumentom³².

W polskim prawie powinność informowania konsumentów określona jest w *Ustawie z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny* w art. 354³³. Nakazuje ona wykonanie zobowiązania „zgodnie z treścią i w sposób odpowiadający celowi społeczno-gospodarczemu oraz zasadom współzycia społecznego, a jeżeli istnieją w tym zakresie ustalone zwyczaje – także w sposób odpowiadający tym zwyczajom”³⁴. Celem tej legislacji jest zapewnienie konsumentom bezpiecznego korzystania ze świadczonych dóbr i usług. Obowiązek informowania dotyczy bowiem negocjowania, zawierania i wykonania umów oraz innych praw z tytułu umowy, jak np. gwarancja czy rękojmia. Ponadto, zgodnie z zasadami wykształconymi w prawie cywilnym, informacja na temat towaru lub usługi musi być rzeczowa, prawdziwa i kompletna.

²⁹ Anna Dąbrowska, Mirosława Janoś-Kresło, Irena Ozimek, op. cit., s. 29.

³⁰ *Podstawowe prawa konsumenta*. [online]. [dostęp: 29.12.2006]. Dostępny w Word Wide Web: <<http://www.powiat.walbrzych.pl/RzeczKons/pliki/prawkons.pdf>>, s. 1.

³¹ Zob. *Decision No 283/1999/EC of the European Parliament and of the Council of 25 January 1999 establishing a general framework for Community activities in favour of consumers*. [online]. [dostęp: 6.03.2007]. Dostępny w Word Wide Web: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/oj/1999/l_034/l_03419990209en00010007.pdf>

³² *Polska – informacja do raportu okresowego Komisji Europejskiej 2002: Ochrona konsumentów i zdrowia*. [online]. [dostęp: 29.12.2006]. Dostępny w Word Wide Web: <http://libr.sejm.gov.pl/oide/dokumenty/iro2002/iro2002_II_3_23.pdf>, s. 4.

³³ Dz. U. 1964, nr 16, poz. 93.

³⁴ Ibidem, s. 64.

Prawo do informacji zabezpiecza ekonomiczne interesy konsumentów oraz chroni ich przed informacją nieuczciwą i wprowadzającą w błąd. Dociera ona do odbiorców dzięki wykorzystaniu różnego typu nośników, np. telewizji, Internetu, opakowania czy przekazywana jest bezpośrednio przez sprzedawcę. Konsument niedysponujący informacjami na temat cech produktu i warunków transakcji jest pozbawiony możliwości podejmowania racjonalnych decyzji zakupu, a tym samym nie może skutecznie bronić swoich interesów³⁵. Właściwa informacja o najefektywniejszej i najbezpieczniejszej metodzie użytkowania towaru, a także o procedurze dochodzenia roszczeń z tytułu reklamacji, umożliwia konsumentom dokonanie świadomego wyboru dóbr i usług³⁶.

W pojęciu prawo do informacji mieści się również edukacja konsumencka. Ma ona bowiem, poprzez naukę o przysługujących uczestnikom rynku prawach, ułatwić im świadome dokonywanie wyborów. Obecnie jej elementy wprowadzane są do programu nauczania w szkołach podstawowych i gimnazjach. W ten sposób kształtowana jest świadomość również najmłodszych uczestników rynku w odniesieniu do ich praw i obowiązków. Funkcje te są realizowane głównie we współpracy instytucji państwowych z organizacjami konsumenckimi³⁷.

Prawo konsumenta do informacji stanowi niezwykle istotne narzędzie ochrony konsumentów. Zapewnia swobodę i suwerenność jego decyzji, a tym samym gwarancję jego bezpieczeństwa. Taka sytuacja przyczyniła się do coraz szerszej interwencji prawodawstwa w treść i formę informacji, która powinna być udzielona konsumentowi w określonych sytuacjach³⁸ w UE. Aby prawo do informacji było przestrzegane, a konsumenci byli świadomi dokonywanych wyborów, istnieje potrzeba stworzenia spójnego systemu informacji konsumenckiej.

4. System informacji konsumenckiej w Unii Europejskiej³⁹

Zadaniem systemu informacji konsumenckiej jest ochrona konsumentów przed niepożądanymi i niezgodnymi z prawem działaniami profesjonalistów polegająca na dostarczaniu, różnymi kanałami komunikacji (telewizja, radio, Internet), konsumentom informacji o ich prawach i możliwościach ich egzekwowania generowanych przede wszystkim przez instytucje rządowe oraz organizacje pozarządowe.

Elementy systemu informacji konsumenckiej są bardzo liczne. Są to instytucje i organizacje, ale przede wszystkim generowane przez nie informacje, a zatem: etykiety na towarach, gwarancje jakości i użyteczności produktów, broszury informacyjne o prawach konsumentów, normy prawne i wiele innych.

³⁵ Anna Dąbrowska, Mirosława Janoś-Kresło, Irena Ozimek, op. cit., s. 28.

³⁶ Ibidem, s. 23.

³⁷ *Polityka ochrony konsumentów: Serwis Polskich Eksporterów: www.exporter.pl*. [online]. [dostęp: 29.12.2006]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.exporter.pl/zarzadzanie/patrz_rowniez/unia_2_konsument.html>

³⁸ Anna Streżyńska, op. cit., s. 98-99.

³⁹ Ze względu na konieczność zawężenia treści artykułu do najważniejszych zagadnień ograniczę się do omówienia systemu informacji konsumenckiej w UE, wspominając tylko o międzykontynentalnych działaniach informacyjnych.

W związku z tym, że system informacji konsumenckiej w Polsce stanowi element większej całości, jakim jest system informowania konsumentów w całej UE a nawet na świecie, aktywność organizacji o zasięgu międzykontynentalnym jest niezwykle szeroka i istotna dla polskich konsumentów, zarówno z punktu widzenia ochrony prawnej, jak i informacyjnej. Działalność ich zbliżona jest do prowadzonej przez organizacje europejskie, pomimo że obszar terytorialny ich zainteresowań, co oczywiste, jest znacznie większy. W systemie informacji stanowią one nieocenione źródło pozyskiwania ogromnych zasobów wiedzy dla konsumentów, a także organizacji w poszczególnych krajach. Dla nas najważniejsza jest rola organizacji działających w UE, z którymi ściśle współpracują polskie instytucje i organizacje, podlegają im, często do nich przynależąc. Taka współpraca umożliwia konsumentom dostęp do najważniejszych i aktualnych informacji z dziedziny ochrony konsumentów.

Stowarzyszenia funkcjonujące w Europie zrzeszają organizacje z różnych państw, systematycznie realizując politykę ochrony konsumentów w poszczególnych krajach, często kompatybilną z polityką UE. Mają bowiem wspomagać działania Komitetów Dyrekcji Generalnych, a niektóre z nich, jak np. Consumer Protection Cooperation⁴⁰ (CPC; Sieć Ochrony Konsumentów), zostały powołane na podstawie przepisów wspólnotowych – projekt ich utworzenia przedstawiono w planach działania UE w zakresie polityki ochrony konsumenta⁴¹. Jednocześnie w związku z niedochodowym charakterem prowadzonej przez organizacje konsumenckie działalności są one finansowane z funduszy UE.

Organizacje tego typu mają charakter międzynarodowy, dzięki czemu prawodawstwo UE w zakresie ochrony konsumentów może być dostosowywane do ich potrzeb, potrzeb obywateli różnych krajów. Stowarzyszenia te gromadzą, przetwarzają i rozpowszechniają informację konsumencką, dzięki czemu instytucje i organizacje w poszczególnych krajach mają aktualne wiadomości o nowych rozwiązaniach wprowadzanych w poszczególnych krajach Unii.

⁴⁰ CPC – zał. w 2004 r. na podst. przepisów wspólnotowych. Zrzesza instytucje publiczne odpowiedzialne za ochronę konsumentów w UE, tym samym koordynując współpracę agend rządowych w zakresie zwalczania naruszeń interesów konsumentów. Zob. *Rozporządzenie (WE) NR 2006/2004 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 27 października 2004 r. w sprawie współpracy między organami krajowymi odpowiedzialnymi za egzekwowanie przepisów prawa w zakresie ochrony konsumentów* („Rozporządzenie w sprawie współpracy w dziedzinie ochrony konsumentów”). [online]. [dostęp: 16.05.2007]. Dostępny w Word Wide Web: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/pl/oj/2004/l_364/l_36420041209pl00010011.pdf>; *Historia Urzędu* [online]. op. cit.

⁴¹ Np. wśród priorytetowych zadań KE, przedstawionych w planie działania w zakresie polityki ochrony konsumenta na lata 1999–2001, znalazło się wzmocnienie pozycji konsumentów na forum UE poprzez reprezentowanie przez organizacje konsumenckie. Zadecydowano wówczas o rozwijaniu sieci centrów informacji konsumenckiej, wspomnianych wyżej Euroguichets, którą następnie połączono z European Extra Judicial Network (EEJ-Net; Europejska Sieć Pozasądowa), pomagającą konsumentom w rozstrzyganiu sporów drogą pozasądową, i w ten sposób utworzono sieć European Consumer Centres Network. Zob. *Polityka ochrony konsumentów w Unii Europejskiej...*, op. cit., s. 15–16; *EUR-Lex: 32001D0470: PL: Decyzja Rady z dnia 28 maja 2001 r. ustanawiająca Europejską Sieć Sądową w sprawach cywilnych i handlowych*. [online]. [dostęp: 26.03.2007]. Dostępny w Word Wide Web: <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32001D0470:PL:HTML>>

Do najważniejszych organizacji o zasięgu europejskim należą przede wszystkim European Association for the Co-ordination of Consumer Representation in Standardisation⁴² (ANEC; Europejskie Stowarzyszenie na rzecz Koordynowania Udziału Konsumentów w Normalizacji), Bureau Européen des Unions de Consommateurs⁴³ (BEUC; Europejska Organizacja Konsumentów), European Community of Consumer Cooperatives⁴⁴ (Euro Coop; Europejska Wspólnota Towarzystw Konsumentów), European Consumer Centres Network⁴⁵ (ECC-Net; Sieć Europejskich Centrów Konsumentów) oraz wspomniana wyżej CPC. Dzięki ich działalności konsumenci mają możliwość szybkiej wymiany informacji, a pośrednio nawet wpływ na ustawodawstwo. Organizacje te stanowią platformę wymiany informacji pomiędzy obywatelami a organami UE.

Przynależność polskich organizacji pozarządowych do stowarzyszeń europejskich ułatwia wymianę wiadomości. Współpraca krajów UE umożliwia stosunkowo łatwy dostęp organom rządowym poszczególnych krajów do informacji związanych z dostosowywaniem i unifikacją prawodawstwa europejskiego. Na uwagę zasługuje fakt, że w związku z zacieraniem się granic, konsumenci są już nie tylko obywatelami poszczególnych państw, ale całej UE, a zatem zasięg obejmujących ich praw i obowiązków rozszerza się, staje się transgraniczny. Aby nie zostać wprowadzonym w błąd na obcym terytorium, mogą oni zwrócić się

⁴² ANEC – zał. w 1995 r. Zrzesza organizacje konsumenckie ze wszystkich państw członkowskich UE oraz z trzech państw European Free Trade Association (EFTA; Europejskie Stowarzyszenie Wolnego Rynku). Reprezentuje interesy konsumentów w dziedzinie normalizacji i certyfikacji i ustawodawstwa, chcąc zapewnić wysoki poziom prawnej ochrony konsumenta. Zob. www.anec.org. [online]. [dostęp: 27.03.2007]. Dostępny w Word Wide Web: <<http://www.anec.org/attachments/LeafletPL.pdf>>, s. 2-3.

⁴³ BEUC – zał. w 1962 r. Zrzesza ponad 40 europejskich organizacji pozarządowych. Poprzez działania lobbingsowe wywiera wpływ na konsumencką politykę europejską w zakresie ochrony praw konsumentów. Jednocześnie monitoruje prace prowadzone przez Health and Consumer Protection Directorate General i inne dyrekcje generalne KE, których decyzje mogą bezpośrednio wpływać na interesy konsumentów. Zob. *Bureau Européen des Unions de Consommateurs – BEUC: The European Consumers' Organisation*. [online]. [dostęp: 28.03.2007]. Dostępny w Word Wide Web: <<http://bazy.ngo.pl/search/info.asp?id=23737&p=daneSzczegolowe>>

⁴⁴ Euro Coop – najstarsze europejskie stowarzyszenie konsumenckie zał. w 1957 r. Zrzesza organizacje z 16 państw europejskich, reprezentując ponad 3 200 lokalnych i regionalnych kooperantów. Ponadto współpracuje z Komisją Europejską, jej komitetami, w szczególności z Consumer Committee (Komitetem Konsumentów). Do jej zadań należą: gromadzenie i rozpowszechnianie bieżących informacji dot. ochrony konsumentów, promowanie, ochrona i reprezentowanie interesów konsumentów na poziomie europejskim. Zob. *Euro Coop – European Community of Consumer Co-operatives*. [online]. [dostęp: 28.03.2007]. Dostępny w Word Wide Web: <<http://www.eurocoop.org/home/en/default.asp>>; *Euro Coop – European Community of Consumer Co-operatives*. [online]. [dostęp: 28.03.2007]. Dostępny w Word Wide Web: <<http://www.eurocoop.org/eurocoop/en/default.asp>>; *Euro Coop – Objectives of Euro Coop*. [online]. [dostęp: 28.03.2007]. Dostępny w Word Wide Web: <<http://www.eurocoop.org/eurocoop/en/objectives/default.asp>>

⁴⁵ ECC-Net – zał. w 2005 r. W krajach UE, Norwegii i Islandii, w porozumieniu z krajowymi ośrodkami rządowymi, tworzy ośrodki informacji konsumenckiej (np. w Polsce Europejskie Centrum Konsumentów). Pomaga konsumentom w rozwiązywaniu kwestii prawnych o charakterze ponadgranicznym poprzez dostarczanie potrzebnych im informacji. Zob. *ECK: Europejskie Centrum Konsumentów: O nas*. [online]. [dostęp: 26.03.2007]. Dostępny w Word Wide Web: <http://www.konsument.gov.pl/pl/o_nas/index.html>

z prośbą o pomoc do swoich krajowych instytucji i organizacji, które, przynależąc do sieci europejskich, dysponują wiarygodnymi informacjami niemal natychmiast po ich wygenerowaniu. Wszystko to jest niezwykle istotne dla konsumentów, dlatego tak ważną rolę w systemie informacji konsumenckiej pełnią europejskie organizacje pozarządowe.

5. System informacji konsumenckiej w Polsce

System tworzą instytucje rządowe i organizacje pozarządowe wraz z generowanymi przez nie informacjami. Prowadzą one poradnictwo (infolinie i spotkania z ekspertami, w których mogą uczestniczyć konsumenci), współpracują ze sobą, wymieniają doświadczenia, prowadzą badania, wspierają się nawzajem w różnego typu inicjatywach mających na celu rozpowszechnianie informacji konsumenckiej. Jednakże tylko agendy rządowe mają bezpośredni wpływ na ustawodawstwo i kontrolują rynek.

5.1. Agendy rządowe

W systemie informacji konsumenckiej w Polsce najważniejszym organem jest UOKiK, którego prezes nadzoruje wszystkie konsumenckie agendy rządowe i organizacje. Za instytucjonalną ochronę konsumenta, a tym samym za dostęp do informacji konsumenckiej, odpowiadają przede wszystkim: powiatowy (miejski) rzecznik konsumentów⁴⁶, Inspekcja Handlowa⁴⁷ (IH), Polskie Cen-

⁴⁶ Rzecznik konsumentów – organ powołany na mocy *Ustawy z dnia 24 lipca 1998 r. o zmianie niektórych ustaw określających kompetencje organów administracji publicznej – w związku z reformą ustrojową państwa* (Dz. U. 1998, nr 106, poz. 668). Funkcjonują rzecznicy powiatowi (w powiatach ziemskich) i miejscy (w powiatach grodzkich). Kompetencje rzeczników określono w *Ustawie z dnia 24 lutego 1990 r. o przeciwdziałaniu praktykom monopolistycznym* (Dz. U. 1990, nr 14, poz. 88), a rozszerzono w *Ustawie z dnia 15 grudnia 2000 r. o ochronie konkurencji i konsumentów* (Dz. U. 2000, nr 122, poz. 1319). Do zadań rzeczników należą: zapewnienie bezpłatnego poradnictwa i informacji prawnej, składanie wniosków w sprawie stanowienia i zmiany przepisów prawa do UOKiK, wytaczanie powództw na rzecz konsumentów oraz wstępowanie do toczącego się postępowania, składanie sprawozdań rocznych radzie powiatu oraz delegaturze UOKiK. Zob. Ewa Próchniak, Jerzy Zygałło, op. cit., s. 89-90, *UOKiK: Rzecznicy konsumentów*. [online]. [dostęp: 19.03.2007]. Dostępny w Word Wide Web: <http://www.uokik.gov.pl/pl/ochrona_konsumentow/rzecznicy>

⁴⁷ IH – zał. w 1950 r. jako Państwowa Inspekcja Handlowa. Jej status i działalność uregulowano *Ustawą z dnia 25 lutego 1958 r. o Państwowej Inspekcji Handlowej* (Dz. U. 1958, nr 11, poz. 39). Obecnie jest to organ administracji publicznej o charakterze kontrolnym podległy Prezesowi UOKiK, powołany do ochrony interesów konsumentów i gospodarczych państwa. *Ustawa z dnia 24 lipca 1998 r. o zmianie niektórych ustaw* zmieniła nazwę jednostki na Inspekcję Handlową. Obecnie funkcjonuje ona na mocy *Ustawy z dnia 15 grudnia 2000 r. o Inspekcji Handlowej* (Dz. U. 2001, nr 4, poz. 25). Jej zadania to: nadzór i monitorowanie rynku, kontrola bezpieczeństwa, legalności i jakości produkcji, handlu, usług, produktów, oznakowania, podejmowanie mediacji w celu ochrony interesów i praw konsumentów, prowadzenie poradnictwa konsumenckiego, przekazywanie wyników kontroli mediom, instytucjom i organizacjom konsumenckim oraz przedsiębiorcom. Ponadto

trum Badań i Certyfikacji⁴⁸ (PCBC) oraz UOKiK – organ najważniejszy, koordynujący działania wielu różnych jednostek w sferze rozpowszechniania wiedzy o rynku.

Agendy rządowe są najważniejszymi generatorami informacji konsumenckiej. Ich obowiązkiem jest informowanie konsumentów na bieżąco o ich prawach, możliwościach ich egzekwowania, doraźnej pomocy itd. W systemie informacji stanowią one niezwykle istotne elementy. Zakres ich odpowiedzialności jest różny, jednakże wszystkie mają na celu ochronę prawną konsumentów, nie tylko poprzez kontrolę rynku, ale także gromadzenie, opracowywanie, udostępnianie, rozpowszechnianie oraz wymianę informacji w środowisku konsumenciekim.

Najważniejszą cechą systemu informacji jest wymiana wiadomości między różnymi jednostkami – współpraca. Warunki współpracy rzeczników z jednostkami organizacyjnymi różnego typu określa *Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 5 marca 2002 r. w sprawie sposobu współdziałania organów Inspekcji Handlowej z powiatowym (miejskim) rzecznikiem konsumentów, organami administracji rządowej i samorządowej, organami kontroli oraz organizacjami pozarządowymi reprezentującymi interesy konsumentów*⁴⁹. W zakresie informacji konsumenciekiej *Rozporządzenie* zobowiązuje m.in. do:

- wprowadzania elementów wiedzy konsumenciekiej do programów nauczania,
- wymiany informacji o działaniach naruszających prawa konsumentów⁵⁰,
- informowania o problemach dotyczących naruszeń praw konsumentów,
- informowania o zamierzonych działaniach,
- wymiany doświadczeń instytucji rządowych i organizacji pozarządowych, szkoleń, seminariów itd.
- publikowania wyników oraz realizowania programów i badań,
- zgłaszania potrzeb wymagających rozwiązań politycznych lub prawnych na szczeblu ogólnokrajowym⁵¹.

organizuje Stałe Polubowne Sądy Konsumencieckie, rozpatrujące kwestie sporne wynikające z umów sprzedaży produktów i świadczenia usług, zawartych pomiędzy konsumentami i profesjonalistami. Zob. Anna Dąbrowska, Mirosława Janoś-Kresło, Irena Ozimek, op. cit., s. 67-68; *Funkcjonowanie Stałych Polubownych Sądów Konsumencieckich*. [online]. [dostęp: 18.03.2007]. Dostępny w Word Wide Web: <http://www.giih.gov.pl/main/index.php?option=com_content&task=view&id=19&Itemid=22>; *Zadania Inspekcji Handlowej*. [online]. [dostęp: 15.03.2007]. Dostępny w Word Wide Web: <http://www.giih.gov.pl/main/index.php?option=com_content&task=view&id=5&Itemid=8>

⁴⁸ PCBC – zał. w 1959 r. jako Biuro Znaku Jakości funkcjonujące przy Polskim Komitecie Normalizacji, Miar i Jakości, następnie przekształcone w Centralne Biuro Jakości Wyrobów. Na mocy *Ustawy z dnia 3 kwietnia 1993 r. o badaniach i certyfikacji* (Dz. U. 1993, nr 55, poz. 250) od 1994 r. istnieje pod obecną nazwą. Do jego zadań należą: badanie i certyfikacja wyrobów, systemów zarządzania, doskonalenie kadr poprzez prowadzenie szkoleń w dziedzinie jakości itd. Zob. *Polskie Centrum Badań i Certyfikacji*. [online]. [dostęp: 22.03.2007]. Dostępny w Word Wide Web: <<http://www.pcbc.gov.pl/index.php?page=index>>

⁴⁹ Dz. U. 2002, nr 24, poz. 243.

⁵⁰ Anna Dąbrowska, Mirosława Janoś-Kresło, Irena Ozimek, op. cit., s. 73.

⁵¹ Anna Streżyńska, op. cit., s. 22.

Organy rządowe nie są samowystarczalne w działaniach mających na celu rozpowszechnienie informacji konsumenckiej. Potrzebują wsparcia ze strony organizacji pozarządowych zwłaszcza, że organy administracji rządowej i samorządowej są ustawowo zobowiązane do zasięgania opinii konsumenckich organizacji pozarządowych w sprawach dotyczących kierunków działania na rzecz ochrony interesów konsumentów.

5.2. Organizacje pozarządowe

Polskie organizacje konsumenckie⁵² reprezentują interesy konsumentów wobec organów administracji rządowej oraz samorządowej i mogą uczestniczyć w realizacji polityki konsumenckiej państwa. Mają one prawo do:

- wyrażania opinii o projektach aktów prawnych i innych dokumentach dotyczących ochrony interesów konsumentów,
- opracowywania i upowszechniania konsumenckich programów edukacyjnych,
- wykonywania testów produktów i usług oraz publikowania ich wyników,
- wydawania czasopism, opracowań badawczych, broszur i ulotek,
- prowadzenia nieodpłatnego poradnictwa konsumenckiego,
- udzielania bezpłatnej pomocy konsumentom w dochodzeniu roszczeń,
- ubiegania się o dotacje ze środków publicznych⁵³.

Dofinansowywane są jednak głównie z budżetu państwa i ze środków UE za pośrednictwem UOKiK, przed którym mają obowiązek składania raportów na temat prowadzonych inicjatyw.

Działalność polskich organizacji pozarządowych ma podobny charakter. Mają one wspólne cele. Do szczególnie istotnych należą:

- oddziaływanie na politykę konsumencką państwa,
- rozpowszechnianie informacji konsumenckiej,
- reprezentowanie konsumentów w sporach z profesjonalistami przed sądami,
- zapewnienie doradztwa konsumenckiego,
- opracowywanie materiałów informacyjnych i edukacyjnych w zakresie rozpowszechniania wiedzy o prawach konsumentów,
- prowadzenie szkoleń, warsztatów, wykładów,
- prowadzenie edukacji konsumenckiej w szkołach.

⁵² Podstawę prawną dla rozwoju organizacji konsumenckich w Polsce stanowi *Ustawa z dnia 7 kwietnia 1989 r. Prawo o stowarzyszeniach* (Dz. U. 1989, nr 20, poz. 104), w której zdefiniowano stowarzyszenie jako dobrowolne, samorządne, trwałe zrzeszenie o celach nie zarobkowych a z jego zadań statutowych wynika szereg obowiązków informacyjnych oraz uprawnień.

⁵³ Anna Streżyńska, op. cit., s. 24-25.

Najważniejsze organizacje pozarządowe to Federacja Konsumentów⁵⁴ (FK), Stowarzyszenie Konsumentów Polskich⁵⁵ (SKP), oraz Europejskie Centrum Konsumentów⁵⁶ (ECK).

Działalność FK i SKP jest bardzo zbliżona – należą do tych samych organizacji o zasięgu międzynarodowym, mają podobne cele. Poprzez realizację wspólnych inicjatyw oraz współpracę z jednostkami rządowymi docierają do szerokiego kręgu uczestników rynku, dostarczając im bieżących informacji konsumenckich. Jednostką nieco innego typu, ze względu na organizację wewnętrzną, jest ECK, zależne od sieci, do której należy, czyli ECC-Net.

Waga działalności informacyjnej prowadzonej przez polskie organizacje wydaje się być niepodważalna, zwłaszcza wobec bezspornego faktu stopniowego zacierania się granic – unifikacji w Europie.

6. Źródła informacji konsumenckiej⁵⁷

Omówione agendy rządowe i organizacje pozarządowe działające w UE i w Polsce, są generatorami źródeł informacji konsumenckiej, wśród których można wymienić:

⁵⁴ FK – najstarsza polska organizacja konsumencka zał. w 1981 r. Działa poprzez sieć 48 klubów terenowych. Jej misją jest ochrona konsumenta realizowana poprzez: tworzenie systemu zapewniającego konsumentom dostęp do informacji a tym samym ochronę ich podstawowych praw, edukacja konsumencka, oddziaływanie na politykę konsumencką państwa, reprezentowanie potrzeb i wymagań konsumentów, informowanie o walorach użytkowych towarów, ostrzeganie przed nabywaniem towarów i usług o niewłaściwej jakości, wnioskowanie w sprawach wycofania z rynku towarów i usług stwarzających zagrożenie dla życia i zdrowia, prowadzenie spraw sądowych w imieniu konsumentów przed sądami polubownym lub powszechnym, współpraca z mediami. Zob. *O nas: O Federacji Konsumentów*. [online]. [dostęp: 21.03.2007]. Dostępny w Word Wide Web: <<http://www.federacja-konsumentow.org.pl/story.php?story=311>>

⁵⁵ SKP – zał. w 1995 r. Jego zadania to: opracowywanie materiałów edukacyjnych i informacyjnych, przeprowadzanie i zlecanie badań towarów, usług i rynku, upowszechnianie wiedzy o prawach konsumentów, reprezentowanie członków SKP i ich opinii wobec władz, organizacji, środków masowego przekazu. Zob. *Statut Stowarzyszenia Konsumentów Polskich*. [online]. [dostęp 22.03.2007]. Dostępny w Word Wide Web: <http://www.skp.pl/pages/sub-pages/o_nas/statut.htm>; *O Stowarzyszeniu*. [online]. [dostęp: 22.03.2007]. Dostępny w Word Wide Web: <http://www.skp.pl/pages/sub-pages/o_nas/o_nas.htm>

⁵⁶ ECK – zał. w 2005 r. na mocy porozumienia KE z UOKiK jako ośrodek informacyjny wspomnianej wyżej sieci ECC-Net. Do jego najważniejszych zadań należą: rozpowszechnianie informacji o wspólnym rynku europejskim oraz informacji konsumenckich, polubowne rozwiązywanie sporów transgranicznych i ich popularyzacja, budowanie wiedzy konsumentów poprzez przekazywanie informacji o dostępnych środkach prawnych w kraju oraz w innych państwach członkowskich UE, Norwegii i Islandii, wspieranie i prowadzenie kampanii informacyjnych i edukacyjnych, informowanie konsumentów, przedsiębiorców i środowisk opiniotwórczych o prawach oraz obowiązkach konsumentów, gromadzenie, przetwarzanie i rozpowszechnianie informacji o instytucjach UE, poszczególnych systemach prawnych państw członkowskich oraz o historii prawa konsumenckiego, prowadzenie prawnictwa prawnego, konsolidacja projektów krajowych z unijnymi i odwrotnie. Zob. *ECK: Europejskie Centrum Konsumentów: Aktualności*. [online]. [dostęp: 27.03.2007]. Dostępny w Word Wide Web: <http://www.konsument.gov.pl/pl/aktualnosci_2005/index.html>

⁵⁷ W niniejszym artykule nie jest możliwe przedstawienie szczegółowej charakterystyki wymienionych źródeł informacji konsumenckiej. Zainteresowanych odsyłam do mojej pracy magisterskiej pt. *System informacji konsumenckiej w Polsce*, op. cit.

- dokumentalne, w tym:
- piśmiennicze:
- tradycyjne (papierowe) – wydawnictwa zwarte, ciągłe, zbiorowe, broszury, ulotki, etykiety,
- elektroniczne – bazy danych, Internet, książki i czasopisma elektroniczne, poczta elektroniczna, fora dyskusyjne, CD-ROM-y⁵⁸ itd.,
- niepiśmiennicze – radio, telewizja,
- niedokumentalne, w tym:
- instytucjonalne (zespołowe) – instytucje, konferencje, wykłady, imprezy itd.,
- personalne (osobowe, indywidualne) – kontakty osobiste, a więc rozmowy, poradnictwo, infolinie.

Źródłem informacji, łączącym wszystkie wyżej wymienione, są kampanie informacyjne.

7. System informacji i źródła informacji konsumenckiej w świetle badań ankietowych

Źródła informacji konsumenckiej powinny docierać do słabszych uczestników rynku różnymi kanałami. Wymaga to jednak stworzenia spójnego systemu informacji konsumenckiej. Chcąc sprawdzić, w jakim stopniu docierają do polskich konsumentów informacje dotyczące ochrony ich praw przeprowadziłam w 2007 r. badanie ankietowe. Jego wyniki ukazują efektywność działań instytucji, które generują informację konsumencką.

W badaniu uczestniczyło 112 osób, w tym 72 kobiety i 40 mężczyzn, głównie zamieszkałych w dużych miastach o liczbie ludności powyżej 1 miliona (98% respondentów). Naturalnie nie jest to grupa reprezentatywna, jednak odpowiedzi uczestników ankiety pozwalają zwrócić uwagę na problemy, które powodują, że informacja konsumencka nie dociera do jej potencjalnych odbiorców.

Z badania wynika, że konsumenci mają świadomość istnienia instytucji rządowych i organizacji pozarządowych. Na pytanie (z możliwością zakreslenia kilku odpowiedzi) dotyczące znajomości organizacji zajmujących się ochroną praw konsumentów, 87% ankietowanych stwierdziło, że słyszało o UOKiK, 77% o FK, a 65% o IH. Również PCBC (24%) oraz SKP (21%) znane są wśród ankietowanych. Co istotne, nikt z respondentów nie stwierdził, iż nie zna żadnej organizacji konsumenckiej.

Odnośnie źródeł informacji konsumenckiej warto odnotować, że najpopularniejszym, potencjalnym źródłem informacji elektronicznej powinien być Internet. Przy czym należy pamiętać, iż jego ogromne znaczenie w różnych obszarach działalności społecznej, gospodarczej i politycznej powoduje marginalizację tych, którzy mają do niego ograniczony dostęp, nie mają go wcale lub nie potrafią z niego korzystać. Takie zjawisko określa się mianem cyfrowego po-

⁵⁸ Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu: e-*ródła*. [online]. [dostęp: 23.05.2007]. Dostępny w Word Wide Web: <<http://www.bu.uni.wroc.pl/ezrod>>

⁵⁹ Manuel Castells: *Galaktyka Internetu: Refleksje nad Internetem, biznesem i społeczeństwem*. Poznań 2003, s. 275-276.

działu, wskutek którego następuje dysproporcja wywołana nierównym dostępem do stron WWW. Podział na tych, którzy mają i nie mają Internetu⁶⁰, tworzy nowy rodzaj nierówności w dostępie do informacji⁶⁰. Świadczą o tym m.in. wyniki moich badań ankietowych, według których 50% z tych ankietowanych, którzy otrzymali broszurę o prawach konsumentów, dostali ją poprzez pocztę elektroniczną.

Jednak jeśli traktować Internet jako jedno z ważniejszych źródeł informacji konsumenckiej, to należy zadać sobie pytanie, czy faktycznie pełni on tak ważną rolę, jaką mu się zazwyczaj przypisuje. Aż 53% ankietowanych nigdy nie zetknęło się z informacją o prawach konsumentów w Internecie, pomimo że jako grupa mieszkająca w mieście ma do tego źródła informacji stosunkowo łatwy dostęp. Pozostałych 47% respondentów spotkało się z tego typu informacjami przede wszystkim w serwisach internetowych prowadzonych przez organizacje konsumenckie oraz na internetowych forach dyskusyjnych, a także otrzymało informację poprzez email lub czytało artykuły zamieszczane na różnych stronach WWW. Wynika z tego jednoznacznie, że rozpowszechnienie informacji konsumenckiej za pomocą tego narzędzia nadal pozostawia wiele do życzenia.

Na podstawie przeprowadzonych badań, można stwierdzić, że choć system informacji konsumenckiej w Polsce istnieje, nie spełnia on w pełni swojego zadania a konsumenci mają do czynienia z nadmierną liczbą luk informacyjnych. Twórcy informacji – konsumenckie instytucje rządowe i organizacje pozarządowe – oraz obywatele, stanowią dwie, na swój sposób przeciwstawne strony infrastruktury informacyjnej. Konsumenci reprezentują użytkowników, odbiorców informacji, a organy państwa odpowiadają za jej udostępnianie. Obie strony tej infrastruktury powinny się wzajemnie uzupełniać tak, aby luka informacyjna była jak najmniejsza. Idealna sytuacja dla słabszych uczestników rynku ma bowiem miejsce wówczas, gdy:

- instytucje i systemy informacyjne, za które odpowiada państwo udostępniają społeczeństwu na bieżąco informacje konsumenckie,
- treść, zakres, formy i techniki rozpowszechnianych wiadomości uwzględniają potrzeby informacyjne konsumentów oraz ich umiejętności korzystania z zasobów informacyjnych.

Niestety, brak korelacji między prawem obywatela do informacji a realizacją przez państwo tego prawa powoduje właśnie powstawanie luki między państwem

⁶⁰ W celu niwelowania różnic w dostępie do Internetu UE opracowała plan działania *eEuropa 2005* stanowiący realizację założeń przyjętych w 2002 r. Dzięki temu 83% ludności dawnej, europejskiej „piętnastki” ma dziś dostęp do Internetu. Ponadto 40% podstawowych usług publicznych dostępne jest w całkowicie interaktywny sposób w państwach Unii. 1 czerwca 2005 r. KE przyjęła inicjatywę *i2010* (*i2010 – Europejskie społeczeństwo informacyjne na rzecz wzrostu i zatrudnienia*), która stawia sobie za cel rozwój szybkich i bezpiecznych łączy szerokopasmowych, dzięki którym Europejczycy będą mieli dostęp do Internetu. Strategia UE opiera się na upowszechnieniu technologii informacyjnych i komunikacyjnych, m. in. w celu poprawy usług publicznych. Zob. *i2010 – Europejskie społeczeństwo informacyjne na rzecz wzrostu i zatrudnienia*. [online]. [dostęp: 7.03.2007]. Dostępny w Word Wide Web: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/pl/com/2005/com2005_0229pl01.doc>; *Europa – Sprawozdanie ogólne 2005*. [online]. [dostęp: 13.02.2007]. Dostępny w Word Wide Web: <<http://europa.eu/generalreport/pl/2005/rg52.htm>>

⁶¹ Józef Oleński: *Ekonomika informacji: Metody*, Warszawa 2003, s. 24-25.

a społeczeństwem, między organami państwa a obywatelami⁶¹, między generatorami informacji a konsumentami.

Przeprowadzone przeze mnie badanie ukazuje, jak bardzo konsumenci w dalszym ciągu są niedoinformowani. Pomimo że wiadomości są generowane przez różnego typu instytucje i organizacje, konsumenci zbyt często pozostają w luce informacyjnej. Wyniki ankiety pokazują małą znajomość praw konsumentów wśród słabszych uczestników rynku, a także średni stopień wykorzystywania tych praw.

Co istotne, konsumenci są zainteresowani ochroną swoich praw, na co wskazuje uczestnictwo w dyskusjach – blisko trzy czwarte (74%) ankietowanych brało udział w rozmowie na ten temat, przy czym aż 87% respondentów uważa, że znajomość praw konsumentów pomogłaby im w dokonywaniu zakupów, a 95,5% sądzi, iż edukacja konsumencka jest potrzebna.

Oczywiście należy wziąć pod uwagę, że wśród respondentów przeprowadzonej przeze mnie ankiety zdecydowaną większość stanowili mieszkańcy dużych miast, a zatem są to obywatele posiadający stosunkowo łatwy dostęp do wszelkiego typu informacji konsumenckich – chociażby dlatego, że siedziby instytucji i organizacji oraz ich przedstawicielstwa, mieszczą się w większych metropoliach. W mniejszych miejscowościach prowadzą biura miejscy rzecznicy konsumentów, a do programów nauczania w szkołach na terenie całego kraju wprowadzono elementy edukacji konsumenckiej, zatem w strategii rozwoju polityki konsumenckiej państwa nie zapomniano o mieszkańcach miast o niższej liczbie ludności.

Pomimo tego na pytanie *czy słyszał(-a) Pan/Pani o edukacji konsumenckiej* 62,5% ankietowanych odpowiedziało „nigdy”, choć, jak już wspomniano, aż 95,5% z nich uważa, że jest ona potrzebna. Można więc stwierdzić, że nawet ci konsumenci, którzy mają łatwiejszy dostęp do informacji, w dalszym ciągu oczekują bardziej skutecznych działań mających na celu polepszenie ich świadomości konsumenckiej, a tym samym zmniejszenie luki informacyjnej i poprawę funkcjonowania systemu informacji konsumenckiej.

Potwierdzają to wyniki *Badanie znajomości i korzystania z praw konsumenckich* opublikowane w grudniu 2004 r., a przeprowadzone na zlecenie UOKiK w czerwcu, wrześniu i grudniu tego samego roku. Mimo tak wszechstronnej działalności informacyjnej poziom znajomości praw konsumenckich oraz umiejętności i skłonność do dochodzenia roszczeń nie uległy zatem zasadniczym zmianom w minionych latach. W wyniku *Badania* z 2004 r. uznano za niezbędne kontynuowanie i intensyfikację działań edukacyjnych i informacyjnych UOKiK adresowanych do ogółu polskich konsumentów, zgodnie ze *Strategią polityki konsumenckiej na lata 2004-2006*⁶². Choć brak jest aktualnych badań, należy przypuszczać, iż konsumenci w dalszym ciągu czują się niedoinformowani.

⁶² *Wyniki Badania znajomości i korzystania z praw konsumenckich*. [online]. [dostęp: 14.03.2007]. Dostępny w Word Wide Web: <<http://83.238.108.19/download/Znajomosc%20praw%20konsumenckich.doc>>, s. 1.

⁶³ *Funkcjonowanie powiatowych (miejskich) rzeczników konsumentów w roku 2005*. [online]. [dostęp: 20.03.2007]. Dostępny w Word Wide Web: <<http://www.uokik.gov.pl/download/Z2Z4L3Vva2lrL3BsL2RlZmF1bHRfYWt0dWFsbm9zY2kudjAvMTlwLzlyNi8xL3NwcmF3cnpIY3puaWN5LnBkZg>>

Warto przytoczyć też wyniki badań zamieszczonych w raporcie *Funkcjonowanie powiatowych (miejskich) rzeczników konsumentów w roku 2005*⁶³, sporządzonym na podstawie sprawozdań przekazanych przez rzeczników delegatur UOKiK. Okazuje się, że w 2005 r. 369 rzeczników wytoczyło ponad 1200 powództw na rzecz konsumentów, ponad 32 tys. razy wystąpiło do przedsiębiorców oraz udzieliło blisko 175 tys. porad i informacji⁶⁴. Na tej podstawie można wysnuć wniosek, że rzecznicy konsumentów odgrywają szczególną rolę w systemie informacji konsumenckiej.

Reasumując, można stwierdzić, że system informacji konsumenckiej w Polsce charakteryzują następujące braki:

- ograniczony dostęp konsumentów do nowoczesnych technologii, tj. generowanie znaczącej części informacji konsumenckich z wykorzystaniem elektronicznych nośników informacji, do których konsumenci po prostu nie mają dostępu,

- nieprzestrzeganie przez przedsiębiorców podstawowych praw konsumentów, np. nieuwzględnianie reklamacji, złe oznakowywanie towarów, wprowadzanie klientów w błąd przy sprzedawaniu towarów i usług podczas przekazywania informacji bezpośrednich,

- niedocieranie informacji do odpowiednich grup odbiorców, pomimo że istnieje na nią duże zapotrzebowanie,

- emitowanie komunikatów wprowadzających w błąd konsumentów,

- złe funkcjonowanie infolinii konsumenckich,

- ograniczone rozpowszechnianie wydawnictw papierowych, a więc najłatwiej dostępnych nośników informacji,

- tylko teoretyczny dostęp do wielu baz danych zawierających informacje o produktach niebezpiecznych dla życia i zdrowia konsumentów.

Przedstawiłam tutaj jedynie wybrane problemy, z którymi konsumenci mają do czynienia na co dzień. Z przeprowadzonej analizy wynika, że bez znacznych nakładów finansowych ze strony państwa w rozwój technologii, braki w systemie informacji konsumenckiej nie zostaną zniwelowane.

Można postawić następujące pytania:

- dlaczego informacje konsumenckie nie trafiają do uczestników rynku?

- dlaczego pomimo kampanii informacyjnych konsumenci w dalszym ciągu nie wiedzą do kogo zwrócić się o pomoc?

- jakie są realne potrzeby informacyjne użytkowników informacji?

- dlaczego źródła informacji konsumenckiej nie docierają do tych użytkowników, do których są skierowane?

- czy informacja konsumencka przekazywana jest za pomocą wystarczającej liczby kanałów informacyjnych?

- czy kanały informacyjne są właściwe z punktu widzenia odbiorców informacji konsumenckiej?

Uważam, że są to problemy, które powinny stać się przedmiotem dalszych, pogłębionych badań.

⁶⁴ UOKiK: *Komunikaty prasowe: Konsumencie, nie jesteś sam*. [online]. [dostęp: 20.03.2007]. Dostępny w Word Wide Web: <http://www.uokik.gov.pl/pl/informacja_i_educacja/informacja/komunikaty_prasowe/art226.html>

Summary

The consumer information is an activity of governmental and non-governmental institutions', as well as so-called professionals (salesmen, service providers, advertisers). This activity focuses on transmission of knowledge concerning protection of rights connected with purchasing products and services, and the possibility of consumers' execution these rights. The article presents development of consumer information system in Poland after 1991, in the context of consumers' right to information, modern system of consumer information in the European Union, as well as the role of governmental units and NGOs in this system. The article is accompanied by information concerning sources and consumer surveys.

SIMPLE KNOWLEDGE ORGANIZATION SYSTEM (SKOS) – REPREZENTACJA WIEDZY W SIECIOWYCH SYSTEMACH ORGANIZACJI WIEDZY

Marcin Roszkowski
Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy
Jana Kochanowskiego
Filia w Piotrkowie Trybunalskim
Biblioteka

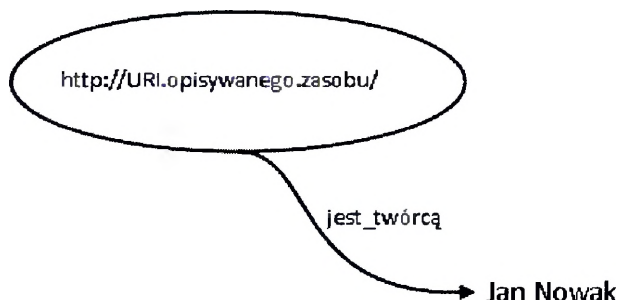
*Systemy organizacji wiedzy,
Simple Knowledge Organization System (SKOS),*

Co by było gdyby World Wide Web stało się jedną olbrzymią bazą danych, gromadzącą dokumenty zrozumiałe dla człowieka oraz dane „interpretowalne” przez maszyny, a wszystko to byłoby prezentowane w sposób użyteczny zarówno dla jednej, jak i drugiej strony? (Olavsrud, 2003) Taką wizję sieci miał pod koniec lat 90-tych ubiegłego stulecia Tim Berners-Lee. Idea ta, znana pod nazwą Semantycznego Webu, właśnie doczekała się realizacji, albo właśnie realizuje się na naszych oczach. U źródeł tej koncepcji leży paradygmat sieciowy systemów informacyjnych (por. Kuraszkiewicz, 2005) oraz tendencja do ustalania jak największej liczby różnych typów powiązań semantycznych pomiędzy obiektami informacyjnymi. (por. termin *intertwingularity*; Weinberger, 2007) Wizja Semantycznego Webu, autorstwa T. Berners-Lee, zakłada większe współuczestnictwo użytkowników w tworzeniu i rozwijaniu tego medium oraz uczynienie zasobów World Wide Web „bardziej zrozumiałymi” dla programów komputerowych, co umożliwić ma ich automatyczne przetwarzanie. (Daconta, Orbst, Smith, 2003, s. 1). Tak więc termin *Semantyczny Web* oznacza raczej zestaw permanentnie rozwijanych technologii oraz zmianę zasad funkcjonowania WWW niż odrębną, globalną sieć informacyjną.

Do podstawowych technologii opracowywanych w ramach tej koncepcji należy z pewnością Resource Description Framework (RDF). Jest to specyfikacja modelu metadanych, ustanowiona przez World Wide Web Consortium (W3C) na podstawie reguł języka XML. Podstawowym założeniem wyjściowym jest tutaj rozdzielenie warstwy wizualizacji informacji od warstwy ich przetwarzania, czyli oddzielenie struktury dokumentu od jego treści (RDF Vocabulary, 2004). RDF udostępnia przede wszystkim standaryzowaną syntaktykę wykorzystywaną do reprezentacji metainformacji dla obiektu informacyjnego, określa reguły gramatyczne tworzenia interpretowalnych przez programy „wypowiedzi” o obiektach informacyjnych i ich właściwościach. RDF zakłada trzejelementową

budowę takich wyrażeń, które w jej dokumentacji noszą nazwę *trójek RDF* (ang. *RDF triples*) (RDF Vocabulary 2004). Składają się one z (rys. 1):

- podmiotu, który jest opisywanym zasobem,
- predykatu określającego opisywaną własność,
- obiektu, który określa wartość tej własności.

Rys. 1. Forma deklaracji RDF

```
<rdf:RDF
xmlns:rdf="http://www.w3.org/1999/02/22-rdf-syntax-ns#">
xmlns:dc="http://purl.org/DC/">
<rdf:Description about="http://URI.opisywanego.zasobu/">
<dc:CREATOR>Jan Nowak</dc:CREATOR>
</rdf:Description>
</rdf:RDF>
```

W kodzie tym, reprezentacja metainformacji z wykorzystaniem reguł RDF zakłada identyfikację:

- przestrzeni nazw (xmlns:...) [Nahotko 2004, s. 152-164],
- elementu głównego identyfikującego typ reprezentacji (<rdf:RDF...</rdf>),
- części opisowej (rdf:Description...), która zawiera szereg deklaracji o obiekcie informacyjnym wraz z jego identyfikatorem URI (Uniform Resource Identifier).

W przedstawionym przykładzie widać, że deklaracja RDF zawiera element schematu Dublin Core (dc:CREATOR), który wykorzystano do reprezentacji informacji o autorstwie obiektu informacyjnego. Reprezentacje metadanych obiektów cyfrowych wyrażone w RDF są bardziej skomplikowane niż w przytoczonym przykładzie. Tego rodzaju komunikaty mogą być wykorzystane przez aplikacje do automatycznego przetwarzania danych. Gotowe struktury, zbudowane według specyfikacji RDF Schema i wykorzystywane do reprezentacji określonych kategorii obiektów informacyjnych, noszą nazwę słownictwa czy też słowników RDF (ang. *RDF Vocabularies*). Do takich wdrożeń RDF należą np.:

- FOAF (ang. *Friend of a Friend*) – cyfrowy profil osoby, wykorzystywany w społecznościach internetowych,
- FACTBOOK – struktura kodowania informacji dla raportów CIA Fact Book,

– OWL (ang. *Web Ontology Language*) – rozszerzenie RDF służące do reprezentacji oraz opisu danych w postaci ontologii internetowych.

RDF to format reprezentacji danych, który określa sposób ich kodowania i zapewnia określony poziom interoperacyjności. Narzędzia, które służą do odwzorowywania określonych cech obiektów informacyjnych, ich indeksowania, a także wyszukiwania w środowisku sieciowym, noszą nazwę *sieciowych systemów organizacji wiedzy* (SSOW) (Sosińska-Kalata, 2005). SSOW są systemami organizacji wiedzy dostosowanymi do potrzeb środowiska World Wide Web. Typologia SSOW, biorąca pod uwagę kryterium zakresu relacji odwzorowywanych pomiędzy reprezentowanymi w nich pojęciami (Sosińska-Kalata, 2005), wymienia cztery ich typy:

- listy terminów,
- klasyfikacje, kategoryzacje i taksonomie,
- listy relacyjne (np. tezaury, sieci semantyczne, ontologie) (Hodge, 2000).

Są to mniej lub bardziej ustrukturyzowane zbiory słownictwa o różnym stopniu kontroli, które poprzez pełnione funkcje (metanifnormacyjną, wyszukiwawczą, organizującą zbiór wyszukiwawczy) są utożsamiane z językami informacyjno-wyszukiwawczymi.

Słowniki języków informacyjno-wyszukiwawczych (JIW) są publikowane, obok formy tradycyjnej (papierowej), również w wersji elektronicznej. Tego typu dane, np. kartoteka wzorcowa symboli UKD (UDC Master Reference File), mają postać bazy danych, gdzie mamy do czynienia z danymi zakodowanymi za pomocą określonego formatu ich opisu.

Zależnie od potrzeb nabywców i możliwości wydawców zbiory te publikuje się w kilku dostępnych formatach, tak aby sprostać oczekiwaniom instytucji i systemów informacyjno-wyszukiwawczych je stosujących. Wykorzystanie SSOW dla Semantycznego Webu wiąże się ze spełnieniem przez nie przynajmniej dwóch warunków: powszechnej dostępności oraz standaryzowanego formatu ich reprezentacji do automatycznego przetwarzania. Pierwszy warunek zależy od sprzedawców licencji na użytkowanie określonych JIW. Należy jednak pamiętać, że SSOW to nie tylko tradycyjne języki informacyjno-wyszukiwawcze, to także systemy leksykalne projektowane *ad hoc*, na przykład na potrzeby określonych systemów lub usług sieciowych (np. taksonomie internetowe czy też słowniki słów kluczowych wykorzystywane do indeksowania kolekcji serwisów i systemów hipertekstowych). W spełnieniu drugiego warunku może pomóc Simple Knowledge Organization System (SKOS), czyli format reprezentacji danych dla systemów organizacji wiedzy.

Geneza SKOS

SKOS jest rozszerzeniem RDF wykorzystywanym do reprezentacji wiedzy w sieciowych systemach organizacji wiedzy. Jest to język opisu prostych struktur wiedzy dla zasobów sieciowych. Zastosowanie jednej, wspólnej metody reprezentacji wiedzy dla sieciowych systemów leksykalnych zapewnia ich interoperacyjność (spójność na płaszczyźnie wymiany danych) i pozwala na

stosowanie jednego mechanizmu przetwarzania danych tam prezentowanych przez różne aplikacje. SKOS miał być w założeniu pomostem łączącym tradycyjne systemy organizacji wiedzy z ich sieciową odmianą, udostępniającym wspólne dla nich narzędzie reprezentacji wiedzy. Geneza SKOS związana jest z projektem SWAD-E (Semantic Web Advanced Development for Europe – <http://www.w3.org/2001/sw/Europe/>), jedną z inicjatyw badawczych Unii Europejskiej w ramach programu *Technologie Społeczeństwa Informacyjnego* w Szóstym Programie Ramowym Unii Europejskiej. Początkowe założenia prac nad SKOS (lata 2002-2004), dotyczyły opracowania formalnej specyfikacji reprezentacji danych dla jednojęzycznego i wielojęzycznego tezaursusa oraz języka przejścia pomiędzy różnymi słownikami tego typu.

W listopadzie 2004 r. projekt badawczy SKOS włączono do inicjatywy W3C Semantic Web Activity, do grupy badawczej Semantic Web Best Practices and Deployment Working Group (SWBPD-WG). Skupiono wówczas uwagę na opracowaniu spójnej koncepcji struktury SKOS (tzw. SKOS CORE) oraz publikacji poradników publikowania tezaursusów w sieci. Obecnie trwają prace nad uznaniem SKOS (rekomendacja World Wide Web Consortium), za język reprezentacji wiedzy dla SSOW (Miles i in., 2005). Chociaż SKOS w założeniu miał być narzędziem reprezentacji tezaursusów sieciowych, to wraz z rozwojem prac zakres jego stosowania rozszerzono do pozostałych typów SSOW. Prace nad SKOS od początku prowadzone są zgodnie z dokumentami normatywnymi dotyczącymi tworzenia i zarządzania tezaurem zarówno jedno- jak i wielojęzycznym (ISO 2788, ISO 5964). Publiczna dyskusja nad SKOS toczy się na liście dyskusyjnej public-esw-thes@w3.org. Pracom nad tym formatem przewodniczą obecnie Alistair Miles oraz Dan Brickley.

Budowa SKOS

Simple Knowledge Organization System to standard współdzielenia danych zakodowanych w systemach organizacji wiedzy. Model danych dla SKOS jest reprezentowany za pomocą składni RDF. Centralnym punktem w strukturze SKOS jest pojęcie wraz z jego nazwami funkcjonującymi w SOW oraz powiązaniem semantycznymi, w które wchodzi z innymi pojęciami w ramach tego samego systemu leksykalnego. SKOS wykorzystuje elastyczną strukturę syntaktyczną RDF i jest postrzegany jako język formalizmów wykorzystywany do budowy ontologii internetowych, komplementarny wobec wspomnianego OWL (Slavica, 2005). Jest zbudowany z trzech modułów:

- SKOS CORE – główny zrąb struktury schematu reprezentacji dla systemów leksykalnych,
- SKOS Mapping – struktura języka przejścia dla powiązania kilku SSOW w jednej reprezentacji,
- SKOS Extensions – formalne rozszerzenia typów relacji semantycznych, które można ustanawiać w ramach podstawowego zbioru relacji w SKOS.

SKOS CORE Jest modelem reprezentacji podstawowej struktury i zawartości schematów pojęciowych. Jest schematem konceptualnym, zdefiniowanym jako zbiór pojęć zawierających deklaracje o relacjach semantycznych ustano-

wionych pomiędzy nimi (Slavic 2005). SKOS reprezentuje pojęciowo zorientowaną (ang. *concept-oriented*) metodę organizacji wiedzy dla SSOW. Oznacza to, że podstawowym elementem organizowanej rzeczywistości jest pojęcie, którego werbalizacja przyjmuje określone formy, np. termin przyjęty/preferowany, termin alternatywny/odrzucony, skrót, synonim, itp. Widoczna analogia do koncepcji planu treści i wyrażania oraz planu idei, wyrażania i werbalizacji [Ungurian 1975] ma swoje odbicie w sposobie formalnej reprezentacji takich zależności w SKOS. Identyfikatorem pojęcia z danego systemu leksykalnego jest jego URI w tym zbiorze.

Przestrzeń nazw dla SKOS jest zdefiniowana jako zbiór 32 potencjalnych predykatów, które można zastosować do formalnej reprezentacji wiedzy dla danego systemu leksykalnego. Obecnie zbiór ten tworzą następujące wykładniki:

Grupa	Predykat SKOS
I	1. skos:Concept
II	2. skos:altLabel 3. skos:hiddenLabel 4. skos:prefLabel 5. skos:notation
III	6. skos:changeNote 7. skos:definition 8. skos:editorialNote 9. skos:example 10. skos:historyNote 11. skos:note 12. skos:scopeNote
IV	13. skos:broader 14. skos:broaderTransitive 15. skos:narrower 16. skos:narrowerTransitive 17. skos:related 18. skos:semanticRelation
V	19. skos:ConceptScheme 20. skos:inScheme 21. skos:hasTopConcept 22. skos:topConceptOf 23. skos:Collection 24. skos:OrderedCollection 25. skos:member 26. skos:memberList
VI	27. skos:broadMatch 28. skos:closeMatch 29. skos:exactMatch 30. skos:mappingRelation 31. skos:narrowMatch 32. skos:relatedMatch

Przedstawiona typologia predykatów to zestaw elementów zdaniotwórczych, których można użyć do tworzenia deklaracji dla danego pojęcia w strukturze SKOS. Zbiór ten reprezentuje sześć kategorii predykatów:

1. identyfikujące pojęcie,
2. służące do jego werbalizacji,
3. określające jego cechy dokumentacyjne,
4. wskazujące na jego powiązania semantyczne z innymi pojęciami,
5. określające jego przynależność do konkretnego systemu leksykalnego lub arbitralnie wyodrębnionej grupy pojęć,
6. służące do łączenia pojęć z różnych systemów organizacji wiedzy.

Wykładnikiem pojęcia w strukturze tego modelu danych jest identyfikator *skos: Concept*. Jest to kluczowy element strukturalny SKOS. Służy do identyfikacji pojęcia z SOW, który poprzedza jego reprezentację. Należy pamiętać, że taki identyfikator jest wyrażany w SKOS za pomocą URI,

np. `<http://www.przyklad.com/zwierzeta> rdf:type skos:Concept`

Deklaracje dla odwzorowywanego pojęcia uwzględniają także jego przynależność do konkretnego systemu organizacji wiedzy. Umożliwia to m.in. reprezentację hybrydowego systemu organizacji wiedzy, zbudowanego z pojęć, które egzemplifikują wyrażenia pochodzące z różnych SOW.

SKOS, o czym już wspomniano, reprezentuje zorientowany pojęciowo model organizacji wiedzy. Identyfikatorem pojęcia jest jego URI w reprezentowanym zbiorze. Każdemu pojęciu w systemie leksykalnym odpowiada jego werbalizacja w postaci zestawu wyrażen języka naturalnego lub systemu symbolicznego. Funkcję tę pełnią wykładniki:

– *skos:altLabel* – nazwa alternatywna (np. akronim, forma nazwy z często występującym błędem),

– *skos:hiddenLabel* – nazwa ukryta,

– *skos:prefLabel* – nazwa preferowana,

np. *skos:prefLabel „zwierzeta”@pl;*

skos:altLabel „fauna”@pl;

skos:hiddenLabel „zweirzeta”@pl;

skos:prefLabel „animaux”@fr;

skos:altLabel „faune”@fr;

Wartości przedstawionych wykładników występują dodatkowo z identyfikatorem języka naturalnego, w którym wyrażono określoną nazwę dla pojęcia. SKOS umożliwia również zastosowanie wskaźnika rodzaju lub nazwy systemu notacyjnego, w którym wyraża się określone pojęcie (*skos:notation*). Zazwyczaj stosuje się go podczas reprezentacji systemu leksykalnego o notacji sztucznej. Pełni on zbliżoną funkcję do wykładnika określającego formę nazwy preferowanej dla nazwy pojęcia (*skos:prefLabel*). Umożliwia jednak pełniejsze odwzorowanie tego typu informacji, poprzez wskazanie na rodzaj lub nazwę systemu notacji dla wybranej nazwy, np.

`<Potas>`

skos:prefLabel "Potas"@pl;

skos:notation "K"⁺<NotacjaSybmoliChemicznych>

lub

`<Psychologia>`

skos:prefLabel "Psychologia"@pl;
skos:notation "159.9"^{ma}<NotacjaUKD>

WSKOS stosuje się szeroko rozwinięty aparat dokumentowania informacji „pobocznych” dla reprezentowanych pojęć. W tym celu stosuje się:

- *skos:scopeNote* – informacje o zasadach użycia pojęcia,
- *skos:definition* – definicję pojęcia,
- *skos:example* – przykładowy kontekst użycia pojęcia,
- *skos:historyNote* – informacje o znaczących zmianach znaczenia pojęcia,
- *skos:editorialNote* – informacje wewnętrzne dla zarządzającego systemem

leksykalnym,

- *skos:changeNote* – informacje o zmianie w charakterystyce pojęcia,
- *skos:note* – dowolną notatkę dotyczącą pojęcia.

Są to dodatkowe informacje o odwzorowywanym pojęciu nienależące do jego gniazda semantycznego, a istotne z punktu widzenia jego użycia lub zarządzania systemem leksykalnym.

SKOS CORE identyfikuje trzy typy relacji paradygmatycznych, które można stosować do tworzenia powiązań semantycznych pomiędzy pojęciami. Są to:

- relacja nadrzędności zakresowej (*skos:broader*),
- relacja podrzędności zakresowej (*skos:narrower*),
- relacja asocjacyjna (*skos:related*),

np.

ex:zwierzęta rdf:type skos:Concept;

skos:prefLabel „zwierzęta"@pl;

skos:narrower ex:ssaki.

ex:ssaki rdf:type skos:Concept;

skos:prefLabel „ssaki"@pl;

skos:broader ex:zwierzęta.

Istnieje możliwość określania szczegółowych typów relacji semantycznych, przede wszystkim dla relacji hierarchicznych. SKOS Extensions [Miles, Brickley 2004] podaje specyfikację możliwych typów relacji semantycznych, które można wykorzystywać w reprezentacji zależności pomiędzy pojęciami w SSOW. Są to m.in. relacja generyczna, mereologiczna oraz tzw. relacja instancji (bycia egzemplarzem, np. Jan Kowalski <jest egzemplarzem> pojęcia *człowiek*). Dodatkowo istnieje możliwość wskazania na przechodność (*skos:broaderTransitive* oraz *skos:narrowerTransitive*) jako cechę stosowanej relacji hierarchicznej (o ile ta występuje w odwzorowywanym SOW). Dodatkowe typy powiązań znaczeniowych są rozszerzeniem relacji nadrzędności oraz podrzędności zakresowej, co jest odpowiednio odwzorowane w kodzie SKOS. Nadal trwają prace nad ustaleniem spójnych ram interpretacji dla przyjętych typów relacji semantycznych oraz ich cech, w szczególności zwrotności i przechodności. Mają one bezpośredni wpływ na zastosowanie określonych metod wnioskowania wykorzystywanych na przykład w mechanizmach sztucznej inteligencji w narzędziach wyszukiwania informacji.

Dużą zaletą SKOS jest możliwość łączenia reprezentowanych pojęć w kolekcje (*skos:Collection*). Pozwala to na wyodrębnianie w ramach odwzorowywanego systemu organizacji wiedzy zbiorów pojęć spełniających przyjęte kryteria, np.


```
<MojaKolekcja> rdf:type skos:Collection;  
skos:member <X> , <Y> , <Z>.
```

Mogą to być wyznaczniki arbitralne lub wynikające z organizacji pola semantycznego odwzorowywanego systemu leksykalnego. Drugi argument to możliwość odwzorowania struktury fasetowej pola semantycznego SOW za pomocą narzędzi SKOS, np.

```
Mleko  
<wg źródła pochodzenia>  
– mleko krowie  
– mleko owcze  
– mleko kozie  
ex:mleko rdf:type skos:Concept;  
skos:prefLabel „mleko”@pl.  
ex:krowieMleko rdf:type skos:Concept;  
skos:prefLabel „mleko krowie”@pl;  
skos:broader ex:mleko.  
ex:owczeMleko rdf:type skos:Concept;  
skos:prefLabel „mleko owcze”@pl;  
skos:broader ex:mleko.  
ex:kozieMleko rdf:type skos:Concept;  
skos:prefLabel „mleko kozie”@pl;  
skos:broader ex:mleko.  
_:b0 rdf:type skos:Collection;  
  skos:prefLabel „mleko wg pochodzenia”@pl;  
  skos:member ex:krowieMleko;  
  skos:member ex:owczeMleko;  
  skos:member ex:kozieMleko.
```

W przytoczonym przykładzie zastosowano wykładnik `skos:Collection` dla utworzenia kolekcji pojęć (`skos:prefLabel „mleko wg pochodzenia”@pl`), która reprezentuje jedną z możliwych faset wyodrębnioną w podziale klasy *mleko*. Składnia SKOS pozwala na odwzorowanie bardziej szczegółowych informacji o reprezentowanej kolekcji. Można tutaj zastosować predykaty:

- `skos:Collection` – podstawowy identyfikator dla kolekcji pojęć,
- `skos:OrderedCollection` – identyfikator dla kolekcji uporządkowanej,
- `skos:member` – identyfikator przynależności pojęcia do określonej kolekcji,
- `skos:memberList` – identyfikator poprzedzający wykaz elementów danej kolekcji.

Format reprezentacji wiedzy SKOS zaprojektowany był także jako narzędzie umożliwiające mapowanie, czyli tłumaczenie jednego JIW na inny. W związku z tym w strukturze SKOS wyodrębniono wykładniki typów zgodności zakresowej pomiędzy wiązaniami w ten sposób pojęciami z różnych SOW. Przy czym tożsamość znaczeniowa dwóch pojęć z różnych SSOW jest odwzorowywana w SKOS za pomocą elementów:

- `skos:exactMatch` – całkowitej zgodności zakresowej,
- `skos:closeMatch` – częściowej zgodności zakresowej (bez dodatkowych określeń),

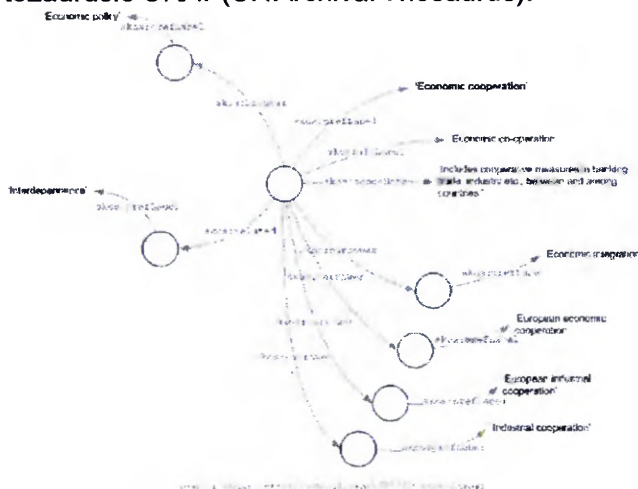
- skos:broadMatch – częściowej zgodności zakresowej (jedno z pojęć ma szerszy zakres znaczeniowy),
- skos:narrowMatch – częściowej zgodności zakresowej (jedno z pojęć ma szerszy węższy zakres znaczeniowy),
- skos:relatedMatch – częściowej zgodności zakresowej (dwa pojęcia z różnych SSOW powiązane ze sobą w SKOS na podstawie relacji asocjacyjnej).

Dokumentacja SKOS (Miles, Brickley, 2004), w części poświęconej łączeniu dwóch SSOW, uwzględnia wiele problemów związanych ze wspomnianymi typami i stopniami zgodności zakresowej. Dotyczą one przede wszystkim określenia typów relacji wiążących pojęcia z różnych SSOW. Wskazanie, czy dana relacja jest np. przechodnia czy też zwrotna, wyznacza możliwość zastosowania określonych metod przetwarzania danych i algorytmów wnioskowania. Tego typu formalizmy stanowią właśnie o sile SKOS zarówno w reprezentacji, jak i później w wykorzystaniu ustrukturyzowanych w ten sposób danych w indeksowaniu i, przede wszystkim, w wyszukiwaniu informacji.

Elastyczność SKOS, jako rozszerzenia RDF, pozwala na reprezentację skomplikowanych zależności w odwzorowywanym fragmencie rzeczywistości. Dotyczy to:

- możliwości zastosowania różnych środków leksykalnych do nazywania pojęcia (np. termin naukowy, potoczny, akronim),
- możliwości wprowadzenia kategorii pojęć (np. reprezentacji faset, zbiorów pojęć),
- zastosowania dodatkowych narzędzi dla reprezentacji określonych atrybutów (np. wykorzystanie schematu Dublin Core, czy MARC21),
- rozszerzenia możliwości wyrażania zależności semantycznych poprzez identyfikację szczegółowych ich typów w ramach trzech podstawowych (Miles 2007).

Na rys. 2. przedstawiono graf identyfikujący pojęcie *współpracy ekonomicznej* i reprezentujący zależności semantyczne, w jakie ono wchodzi z innymi pojęciami w tezaursie UKAT (UK Archival Thesaurus).

Rys. 2. Graf reprezentacji wiedzy w tezaursie z wykorzystaniem SKOS

Źródło: <http://idealliance.org/proceedings/xtech05/papers/03-04-01/>

Punktem centralnym jest identyfikator (URI) reprezentowanego pojęcia (<http://www.ukat.org.uk/thesaurus/concept/1750>), a jego otoczenie stanowią deklaracje na jego temat, zgodne z regułami SKOS. Wyróżniono tutaj następujące predykaty SKOS:

- skos:prefLabel – formę terminu preferowanego dla pojęcia,
- skos:altLabel – inną formę (niż preferowana) terminu dla pojęcia,
- skos:broader – wykładnik relacji nadrzędności znaczeniowej,
- skos:narrower – wykładnik relacji podrzędności znaczeniowej,
- skos:related – wykładnik relacji skojarzeniowej,
- skos:scopeNote – określenie zakresu stosowania.

Formalna reprezentacja danych dla tego pojęcia wyrażona w składni RDF/SKOS ma formę.

```
<rdf:RDF
  xmlns:rdf="http://www.w3.org/1999/02/22-rdf-syntax-ns#"
  xmlns:rdfs="http://www.w3.org/2000/01/rdf-schema#"
  xmlns:skos="http://www.w3.org/2004/02/skos/core#">
  <skos:Concept rdf:about="http://www.ukat.org.uk/thesaurus/concept/1750">
    <skos:prefLabel>Economic cooperation</skos:prefLabel>
    <skos:altLabel>Economic co-operation</skos:altLabel>
    <skos:scopeNote>includes cooperative measures in banking, trade, industry etc.,
between and among
  </skos:scopeNote>
    <skos:inScheme rdf:resource="http://www.ukat.org.uk/thesaurus"/>
    <skos:broader rdf:resource="http://www.ukat.org.uk/thesaurus/concept/1392">
    <skos:narrower rdf:resource="http://www.ukat.org.uk/thesaurus/concept/1751">
    <skos:narrower rdf:resource="http://www.ukat.org.uk/thesaurus/concept/1752">
    <skos:narrower rdf:resource="http://www.ukat.org.uk/thesaurus/concept/1753">
    <skos:related rdf:resource="http://www.ukat.org.uk/thesaurus/concept/1754">
  </skos:Concept>
</rdf:RDF>
```

Przedstawiony kod reprezentuje warstwę metainformacyjną dla określonego pojęcia przystosowaną do przetwarzania informacji. W warstwie wizualizacji informacji może ona przybrać formę dokumentu hipertekstowego (rys. 3).

Zakodowany w ten sposób i udostępniony cały zasób leksykalny danego SSOW pozwala na jego wykorzystanie przez aplikacje internetowe komunikujące się z taką bazą danych. Zaletą RDF, w którego strukturze funkcjonuje SKOS, jest jego elastyczność w łączeniu kilku schematów metadanych w jednej charakterystyce zasobu (rys. 4).

W tym przypadku (rys. 4) mamy do czynienia z reprezentacją wiedzy dla pojęcia *komputery przenośne* (ang. *notebook computers*), pochodzącego z przykładowego SSOW. Utworzono dla niego adnotację (skos:changeNote) z informacją o zmianie terminu preferowanego na *laptopy*. Jej treść (rdf:value)

Economic cooperation

Source: UNESCO

Status: Approved

Used For

Economic co-operation

Microthesaurus:

6.25 Economics

Broader term

Economic policy

Narrower terms

Economic integration

European economic cooperation

European industrial cooperation

Industrial cooperation

Related terms

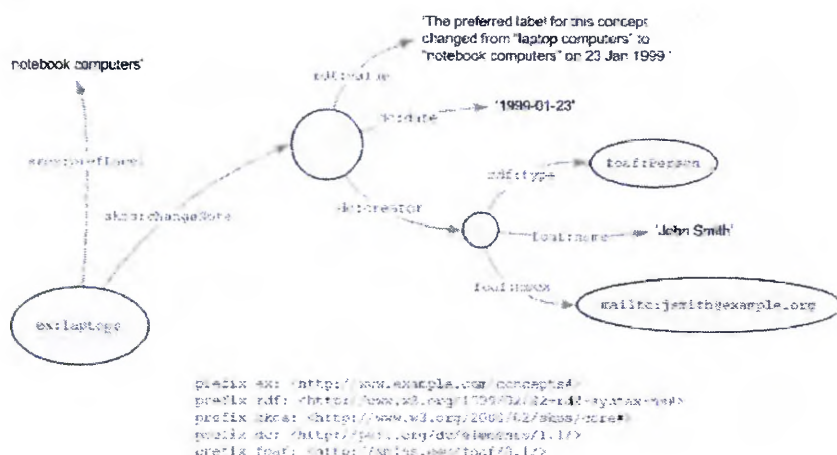
Interdependence

Scope Notes

Scope Notes
Includes cooperative measures in banking, trade, industry etc. between and among countries

Rys. 3. Wizualizacja artykułu słownikowego w tezaurusie UKAT

Źródło: <http://www.ukat.org.uk/thesaurus/term.php?i=1750>

Rys. 4. Rozszerzalność RDF

Źródło: <http://idealliance.org/proceedings/xtech05/papers/03-04-01/>

informuje o takiej zmianie, która miała miejsce 23 stycznia 1999 r. Data ta została odwzorowana z wykorzystaniem elementu Dublin Core (dc:date). Dane dotyczące autora zmiany odwzorowano z wykorzystaniem elementu Dublin Core (dc:creator) i jego specyfikacji w FOAF. Kod dla takiej reprezentacji przyjmuje formę:

<rdf:RDF

xmlns:rdf="http://www.w3.org/1999/02/22-rdf-syntax-ns#"

xmlns:skos="http://www.w3.org/2004/02/skos/core#"


```

xmlns:dc="http://purl.org/dc/elements/1.1/"
xmlns:foaf="http://xmlns.com/foaf/0.1/">
<skos:Concept rdf:about="http://www.example.org/concepts#laptops">
<skos:prefLabel>notebook computers</skos:prefLabel>
<skos:changeNote rdf:parseType="Resource">
<rdf:value>The preferred label for this concept changed from «laptop com-
puters» to
«notebook computers» on 23 Jan 1999.</rdf:value>
<dc:creator>
<foaf:Person>
<foaf:name>John Smith</foaf:name>
<foaf:mbox rdf:resource="mailto:jsmith@example.org"/>
</foaf:Person>
</dc:creator>
<dc:date>1999-01-23</dc:date>
</skos:changeNote>
</skos:Concept>
</rdf:RDF>

```

SKOS API

SKOS Application Programming Interface to interfejs programistyczny dla SKOS. Jest to zestaw reguł konstrukcji aplikacji służących do tworzenia reprezentacji wiedzy zgodnych ze SKOS, a także programów komunikujących się z bazami danych systemów leksykalnych zakodowanych z użyciem SKOS. Obok aplikacji tworzonych na potrzeby konkretnych systemów informacyjnych i im dedykowanych, w WWW funkcjonuje wiele tego typu programów zarówno komercyjnych, jak i darmowych. Do drugiej kategorii należą np.

- ThManager, aplikacja służąca m.in. do tworzenia tezaurusów reprezentowanych w strukturze SKOS (<http://thmanager.sourceforge.net/>),
- SKOSEd, rozszerzenie dla aplikacji PROTEGE 4 służącej do tworzenia ontologii internetowych (<http://code.google.com/p/skoseditor/>),
- Ontopia Omnigator, narzędzie służące do tworzenia map tematów, które można reprezentować w strukturze SKOS (<http://www.ontopia.net/omnigator/models/index.jsp>),
- TemaTres, narzędzie do zarządzania i tworzenia SOW z rozbudowaną paradygmatyką. Pozwala na eksport opracowanego systemu leksykalnego do formatu SKOS, Dublin Core, Zthes oraz map tematów XTM (<http://www.r020.com.ar/tematres/index.en.html>).

Dzięki tym darmowym aplikacjom można zarówno tworzyć własne systemy leksykalne w SKOS, jak również dokonać konwersji istniejących systemów organizacji wiedzy do postaci struktur reprezentacji wiedzy dostosowanych do automatycznego przetwarzania danych.

Systemy organizacji wiedzy w SKOS

Uznanie SKOS za rekomendację dotyczącą metody reprezentacji wiedzy dla systemów organizacji wiedzy może przyczynić się do wzrostu zainteresowania samą koncepcją SKOS, ale również do zwiększenia liczby systemów leksykalnych udostępnianych w tym formacie. Do zakończonych projektów opublikowania SOW w schemacie SKOS należą m.in.:

- UK Archival Thesaurus (UKAT),
- The General Multilingual Environmental Thesaurus (GEMET),
- HPMulti Thesaurus for Health Promotion,
- UK Government Category List (GCL),
- Australian Public Affairs Information Service (APAIS) Thesaurus,
- Tezaurus AGROVOC,
- Medical Subject Headings,
- GeoNames, kartoteka wzorcowa nazw geograficznych,
- UNESCO Thesaurus,
- Thesaurus of territorial units of Spain and France,
- ISO639 Codes for the representation of names of languages,
- Library of Congress Subject Headings.

Podsumowanie

Simple Knowledge Organization System to format kodowania danych dla reprezentacji wiedzy w sieciowych systemach organizacji wiedzy. Będąc rozszerzeniem RDF, charakteryzuje się dużą elastycznością pod względem kategorii odwzorowywanych pojęć oraz typów łączących je zależności semantycznych. Wysoki stopień formalizacji w tym modelu danych zapewnia gotowość tak z kodowanych systemów leksykalnych do automatycznego ich przetwarzania przez aplikacje internetowe. Zaletą SKOS jest łatwość jego zastosowania i wdrażania.

Istnieje wyraźna potrzeba stosowania bardziej sformalizowanych modeli danych funkcjonujących w World Wide Web. Wynika ona z tendencji nie tyle do bezpośredniego porządkowania zasobów WWW, co wprowadzania narzędzi semantycznego wyszukiwania informacji i tworzenia pełniejszych, ustrukturyzowanych charakterystyk jego zasobów. SKOS jest jedną z odpowiedzi Semantycznego Webu na takie potrzeby. Na twórcach i zarządzających systemami organizacji wiedzy spoczywa obowiązek jego upowszechnienia.

Bibliografia załącznikowa

- Daconta, M.; Orbst, L.; Smith, K. *The Semantic Web (2003). A guide to the future of XML, web services and knowledge management*. Indianapolis: Wiley Publishing.
- Hodge, G.(2000). *Systems of Knowledge Organization for Digital Libraries: Beyond Traditional Authority Files*. Washington: Digital Library Federation. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.w3.org/2004/02/skos/extensions/spec/>>

- Miles, A. SKOS (2007). *Simple Knowledge Organization System* [online]. [dostęp: 11-12-2008]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.slideshare.net/jonhipps/skos-2007-open-forum-on-metadata-registries-nyc>>
- Miles, A.; Brickley, D. (2004). *SKOS Extensions Vocabulary Specification* [online]. [dostęp: 12-12-2008]. Dostępny w World Wide Web:
- Miles, A.; Matthews, B.; Beckett, D.; Brickley, D.; Wilson, M.; Rogers, N. (2005). *SKOS: A language to describe simple knowledge structures for the web* [online]. [dostęp: 10-12-2008]. Dostępny w World Wide Web: <<http://idealliance.org/proceedings/xtech05/papers/03-04-01/#LIMBER>>
- Muraszkiewicz, M (2005). *Esej: Nowy paradygmat, czyli od systemu do sieci. W: Od informacji naukowej do technologii społeczeństwa informacyjnego.* Warszawa: Wydaw. SBP, s. 83-86.
- Nahotko, M. (2004). *Metadane. Sposób na uporządkowanie Internetu.* Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Nahotko, M. (2003). *Semantyczny Web i jego ontologie.* [online]. *EBIB*, nr 9(49) Dostępny w World Wide Web: <<http://ebib.oss.wroc.pl/2003/49/nahotko.php>>
- Olavsrud, T.; Berners-Lee, T. (2003). *Talks Up Semantic Web* [online]. [dostęp: 2008-12-14]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.internetnews.com/dev-news/article.php/3081191>>
- RDF Vocabulary Description Language 1.0: RDF Schema* (2004). [online]. [dostęp: 10-12-2008]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.w3.org/TR/rdf-schema/>>
- Slavic, A. (2005). *Knowledge organization systems, network standards and semantic Web. W: Informacijske znanosti u procesu promjena.* Red. J. Lasić-Lazić. Zagreb: Filozofski fakultet, Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti, s. 5-22.
- Sosińska-Kalata, B. (2005). *Systemy organizacji wiedzy w środowisku sieciowym. W: Od informacji naukowej do technologii społeczeństwa informacyjnego.* Red. B. Sosińska-Kalata and M. Przastek-Samokowa. Warszawa: Wydaw. SBP, s. 141-162.
- Ungurian, O. (1975). *Teoria i praktyka klasyfikacji fasetowej* S. R. Ranganathana. Warszawa: CINTe.
- Weinberger, D. (2007). *Everything is miscellaneous: the power of the new digital disorder.* New York: Times Books.

Summary

The paper presents the foundations of Simple Knowledge Organization System (SKOS) – formal data model for representation of structured controlled vocabularies. SKOS is built upon RDF and its objective is to enable projection of the networked knowledge organization systems and services for Semantic Web. Practical applications of SKOS were presented and its flexibility with maintaining the different tools for metadata representation.

CZY MAMY DWA „GEOGRAFICZNE DIALEKTY” POLSKIEGO MESH’A?

Anastazja Śniechowska-Karpińska
Biblioteka Uniwersytetu
Medycznego w Lublinie

*Język informacyjno-wyszukiawczy, MeSH,
Medical Subject Headings, MeSH (NLM),
MeSH.pl, Tez_MeSH (GBL)*

Wiele czasopism medycznych (w tym polskich) na swoich stronach internetowych adresowanych do potencjalnych autorów zamieszcza wśród wymagań obowiązek dołączenia „słów kluczowych” lub „wyrażeń” zgodnych z Medical Subject Headings (MeSH). W tej sytuacji należy postawić pytanie: **zgodnych z którym MeSH’em?** Pytanie to nie jest bezzasadne, jako że mamy w tej chwili dwie równorzędne bazy w dostępie on-line: bazę **Tez_MeSH** (<http://www.tez-mesh.pl/>) Główniej Biblioteki Lekarskiej i **MeSH.pl** (<http://www.mesh.pl/>), za którego tworzenie i rozwój jest odpowiedzialny zespół bibliotekarzy z Biblioteki Główniej Akademii Medycznej w Poznaniu oraz z Biblioteki Medycznej Collegium Medicum UJ w Krakowie, przy współpracy innych bibliotek polskich uniwersytetów i akademii medycznych. Równoległe istnienie tych baz można potraktować jako dowód na istnienie dwóch polskich MeSH’ów. Czy jest to jednak dowód rozstrzygający?

Celem artykułu jest odpowiedź na pytanie, czy mamy do czynienia z dwoma „geograficznymi dialektami” polskiego MeSH’a (a więc z nieodwracalną „dyssocjacją” na dwa odrębne słowniki), czy też podobieństwo obu baz jest na tyle duże, że wciąż mamy do czynienia z tym samym językiem, podlegającym chwilowemu zaburzeniu w sferze słownika.

Aby zarysować tło „geograficzne”, należy odwołać się do historii MeSH’a i jego polskiej wersji. Jako język informacyjno-wyszukiawczy¹, którego słownik (tezaursus) odnosi się przede wszystkim do desygnatów z dziedziny medycyny

¹ Celem mojego tekstu nie jest stwierdzenie, czy MeSH jest przykładem języka deskryptorowego, języka haseł przedmiotowych czy języka hybrydowego, jak określa MeSH’a Andrzej Bator (por. Polskie wersje języków informacyjno-wyszukiawczych. Próba oceny zagrożeń na podstawie polskiej wersji Medical Subject Headings. *Zagadnienia Informacji Naukowej* 2000, nr 1(75), s. 92). Na potrzeby tego artykułu przyjmijmy, że podstawowe jednostki tego słownika będą określane mianem „haseł przedmiotowych” (a niesamodzielne „określnikami”, zgodnie z terminologią przyjętą przez bazę MeSH.pl), choć przyjęcie takiej terminologii nie jest neutralne i prowadzi do opowiedzenia się „po stronie” języka haseł przedmiotowych.

i nauk pokrewnych, MeSH powstał jako odpowiedź na zaistnienie bardzo konkretnego problemu. Jak głosi anegdota (jeden z „mitów założycielskich” National Library of Medicine), student Medical College of Ohio – John Shaw Billings – spędził sześć miesięcy w bibliotekach w Cincinnati, Nowym Jorku i Filadelfii, gromadząc potrzebną literaturę do napisania pracy licencjackiej na temat epilepsji. Konieczność poszukiwania informacji w rozproszonych źródłach stanowiła ogromny wysiłek dla przyszłego chirurga i, jak się później okazało, bibliotekarza i przyszłego dyrektora biblioteki medycznej. W latach 1865-1895 pełnił on stanowisko szefa Surgeon General's Library² i, gdy w latach siedemdziesiątych XIX wieku kolekcja liczyła już 52 tysięcy książek i broszur medycznych, uznał, że sporządzenie indeksu autorskiego i tematycznego jest koniecznością. Dodać należy, że był to wówczas największy zbiór książek o tej tematyce w USA i jeden z bogatszych w świecie. W 1874 r. Billings rozpoczął prace nad indeksem rzeczowym artykułów z czasopism, książek, prac dyplomowych, sprawozdań i broszur z dziedziny medycyny i nauk pokrewnych, by przygotować *Index-Catalogue of the Library of the Surgeon-General*. Idea, by każdy artykuł medyczny opisywać za pomocą tematu, oddającego jego merytoryczną zawartość, była niezwykle trafna i zaowocowała w latach sześćdziesiątych XX wieku rozpoczęciem prac nad stworzeniem odpowiedniego dla medycyny słownika, co zainicjowało rozwój MeSH'a³, języka do dziś używanego i rozwijanego w tym samym ośrodku, który, po przekształceniu w National Library of Medicine, stał się największą biblioteką medyczną świata⁴.

W Głównej Bibliotece Lekarskiej pierwszym używanym słownikiem był stworzony przez Stanisława Konopkę *Słownik haseł z dziedziny medycyny i nauk pokrewnych*. Drugi chronologicznie to opublikowany pod tym samym tytułem słownik autorstwa Zofii Domańskiej i Janusza Janowskiego, którego kolejne wersje powstawały jako dzieło zbiorowe w Zakładzie Naukowej Informacji Medycznej GBL⁵. Przyjęcie przez GBL jako wzoru teaurusu tworzonego przez National Library of Medicine w Bethesda dla potrzeb systemu Medlars wynikało z uzasadnionych przesłanek, bo choć, jak pisze na temat polskiego MeSH'a Andrzej Bator, adaptacje języków informacyjno-wyszukiwawczych mogą nieść za sobą wiele niebezpieczeństw⁶, to przeważały względy ekonomiczne (szybciej można przełożyć na inny język naturalny cały słownik jiw wraz z systemem powią-

² Por. informacje o J.S. Billingsie dostępne w World Wide Web: <<http://www.nlm.nih.gov/hmd/about/collectionhistory.html#skip>> [dostęp: 16.04.2008]; <http://en.wikipedia.org/wiki/John_Shaw_Billings> [dostęp: 16.04.2008].

³ Margaret H. Coletti, Howard L. Bleich: Medical Subject Headings Used to Search the Biomedical Literature. *Journal of the American Medical Informatics Association* 2001, vol. 8 nr 4, s. 317-323; por. Jacquie-Lynne Schulman: *Using Medical Subject Headings (MeSH) to examine patterns in American medicine Preliminary Consideration of Vocabulary Change as a Metric* [on-line]. 20 November 2001 [dostęp: 16.04.2008]. Dostępny w Word Wide Web: <<http://www.nlm.nih.gov/mesh/patterns.html>>

⁴ Por. informacje o historii United States National Library of Medicine dostępne w World Wide Web: <<http://www.nlm.nih.gov/about/briefhistory.html>> [dostęp: 16 kwietnia 2008].

⁵ Zofia Powideł, Ewa Włostowska: Opracowanie rzeczowe w Głównej Bibliotece Lekarskiej i w bibliotekach medycznych. *Biuletyn GBL* 2000, t. 46 nr 363, s. 5-6.

⁶ Andrzej Bator: Polskie wersje języków informacyjno-wyszukiwawczych. Próba oceny zagrożeń na podstawie polskiej wersji Medical Subject Headings. *Zagadnienia Informacji Naukowej* 2000, nr 1(75), s. 90-97.

zań między hasłami niż tworzyć taki system od początku) i logiczne (z MeSH'em polscy użytkownicy MEDLINE stykali się od dawna, tym bardziej, że od lat wiodącym językiem współczesnej medycyny jest język angielski i to właśnie dzięki MEDLINE⁷ – prymarnej bibliograficznej bazie danych zawierającej piśmiennictwo z zakresu medycyny i nauk pokrewnych możliwy jest błyskawiczny przepływ informacji w tej dziedzinie).

Zespół Głównej Biblioteki Lekarskiej zdecydował o przejęciu „filozofii systemu stosowanego do opracowania rzeczowego w National Library of Medicine w Bethesda, język informacyjno-wyszukiwawczy i metodykę opracowania rzeczowego. Natomiast nie wszystkie terminy MeSH zostały przeniesione do *Słownika haseł*”⁸. Dodajmy tu, że powyższy opis nie dotyczy bazy danych Tez_MeSH (powstałej w 2005 r. z połączenia baz danych Tezaurus 01 i MeSH 2005⁹), ale drukowanego *Tezaurusu medycznego polsko-angielskiego*. Pewne konsekwencje tego faktu są widoczne w bazie Tez_MeSH do dziś, m.in. w postaci haseł nienotowanych przez bazę NLM (przykłady haseł tego rodzaju znajdują się w Tabeli 1). Z analiz prowadzonych w GBL wynika, że w roku 2006 baza Tez_MeSH zawierała 23 885 deskryptorów źródłowych MeSH (wszystkie miały polskie odpowiedniki) oraz 162 rekordy polskie spoza MeSH (tj. polskie nazwy geograficzne i inne hasła włączone w strukturę poprzez nadanie im kodu i umieszczenie w odpowiednim miejscu struktury)¹⁰, co daje ok. 0,67% haseł spoza MeSH NLM (procent marginalny w stosunku do całej bazy). Od 2006 r. baza ta jest udostępniana wszystkim zainteresowanym i zarejestrowanym instytucjom po podpisaniu umowy¹¹. Niestety, osoby prywatne są wyłączone z tego grona, co oznacza, że potencjalni użytkownicy mogą z niej skorzystać przede wszystkim w oddziałach GBL, co wydaje się pozostawać w sprzeczności z ideą wolnego dostępu do informacji w sieci.

Drugim ośrodkiem pracującym od 1997 r. nad polską wersją MeSH’a była Biblioteka Główna Akademii Medycznej im. K. Marcinkowskiego w Poznaniu; do dwuosobowego zespołu z Poznania dołączył w 1999 r. zespół z Biblioteki Medycznej Collegium Medicum UJ w Krakowie. W listopadzie 2002 r. obie kartoteki scalono i zaproszono do współpracy inne biblioteki medyczne w ramach tworzonego konsorcjum¹². Obecnie z MeSH.pl współpracują następujące ośrodki: Bi-

⁷ Medical Literature Analysis and Retrieval System Online.

⁸ Zofia Powideł, Ewa Włostowska, op. cit...s. 7.

⁹ Por. informacje na stronie GBL dotyczącej *Historii opracowania i prowadzenia polskiej wersji MeSH w Głównej Bibliotece Lekarskiej polskiego MeSH*. [online]. [dostęp: 15.04.2008]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.gbl.waw.pl/gbl/bazy/mesh_historia.html>

¹⁰ Ewa Włostowska, Jacek Głębocki, Ewa Chrobak: *Nowoczesne metody samodzielnego przeszukiwania bazy danych Polska Bibliografia Lekarska – propozycja konspektu szkolenia użytkowników naukowej informacji medycznej*. W: 25. Jubileuszowa Konferencja Problemowa Bibliotek Medycznych. Kształcenie użytkowników naukowej informacji medycznej – koncepcje i doświadczenia, Lublin-Kazimierz Dolny, 12-14 czerwca 2006. [on-line]. [dostęp: 16 kwietnia 2008]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.ebib.info/publikacje/matkonf/25kpbm/wlostowska_glebocki_chrobak.php>

¹¹ Informacje o warunkach uzyskania dostępu do bazy znajdują się na stronie GBL - <http://www.gbl.waw.pl/gbl/bazy.html#mesh_udost>

¹² Por. strona [www.MeSH.pl](http://www.mesh.pl) [online]. [dostęp: 7.05.2008] Dostępny w World Wide Web: <<http://www.mesh.pl/>>

bioteka Główna Akademii Medycznej w Poznaniu, Biblioteka Główna Akademii Medycznej w Białymstoku, Biblioteka Główna Akademii Medycznej w Gdańsku, Biblioteka Główna Uniwersytetu Medycznego w Lublinie, Biblioteka Główna Akademii Medycznej we Wrocławiu, Biblioteka Główna Uniwersytetu Medycznego w Łodzi, Biblioteka Główna Akademii Medycznej w Szczecinie, Biblioteka Główna Pomorskiej Akademii Medycznej, Biblioteka Główna Śląskiej Akademii Medycznej, Biblioteka Główna Collegium Medicum Uniwersytetu Jagiellońskiego, Biblioteka Główna Akademii Medycznej w Bydgoszczy oraz NUKAT, przy czym stopień ich aktywności w tworzeniu kartoteki jest różny i niewątpliwie wiążącą i główną rolę pełnią nadal biblioteki AM w Poznaniu i Collegium Medicum w Krakowie. Osoby zainteresowane dostępem do kartoteki mogą skorzystać ze słownika (bez dostępu m.in. do struktury hierarchicznej haseł) na stronie: <http://sownik.mesh.pl/>.

Baza Tez_MeSH liczyła w 2006 r. 23.885 haseł¹³ pochodzących z NLM (tyle samo, ile MeSH NLM w tymże roku), należy więc przyjąć z dużym prawdopodobieństwem, że w roku kolejnym sytuacja była analogiczna, tj. Tez_MeSH zawierała 24.357 haseł, czyli tyle ile źródłowa baza MeSH NLM (baza MeSH.pl – odpowiednio 24.359 haseł)¹⁴.

Aby porównać obie polskie kartoteki MeSH'a: tj. bazę Tez_MeSH (GBL) i MeSH.pl (w formie, jaką miały w 2007 r.) i stwierdzić, jak bardzo różnią się one od siebie w zakresie słownictwa, dokonano następującej próby: dnia 18 września 2007 r. z Polskiej Bibliografii Lekarskiej wybrano rekordy spełniające następujące kryterium: zostały scharakteryzowane jako „rozprawa habilitacyjna” w polu „typ dokumentu”. Ze względu na liczebność próby i chęć porównania haseł, które weszły do bazy stosunkowo niedawno, zawężono wyszukiwanie do 2006 r., jako daty publikacji (w polu „źródło”). Otrzymano w ten sposób 116 rekordów bibliograficznych odnoszących się do rozpraw habilitacyjnych. Następnie wybrano wszystkie hasła główne, uzyskując tym samym próbę złożoną z 765 haseł.

Na tej podstawie można stwierdzić, że wyodrębniona w powyższej próbie grupa haseł stanowi 3,18% wszystkich haseł notowanych przez Tez_MeSH 2007 (tj. hasła z NLM plus hasła spoza bazy NLM – dla potrzeb statystycznych przyjęto liczbę 162¹⁵). Dobór haseł do analizy nie był przypadkowy – wybrano rekordy odnoszące się do prac habilitacyjnych, jako że z założenia powinny zawierać analizę i opis zagadnień nowych w danej dziedzinie wiedzy, co może oznaczać użycie haseł przedmiotowych nowo wprowadzonych oraz tych z najniższego poziomu w hierarchii – takich, które potencjalnie mogą najbardziej różnić się w obu bazach (ze względu na czas ich wprowadzenia oraz możliwość braku ustalonej terminologii w danej dziedzinie), w mniejszym stopniu zaś haseł najogólniejszych – utrwalonych w terminologii medycznej od lat. Gdyby do ana-

¹³ Por. por. Ewa Włostowska, Jacek Głębocki, Ewa Chrobak, op. cit.

¹⁴ Dane pochodzą ze strony www.nlm.nih.gov/mesh/intro_preface2007.html [dostęp: 5.05.2008]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.nlm.nih.gov/mesh/intro_preface2007.html>, GBL (z cytowanego artykułu Ewy Włostowskiej, Jacka Głębockiego, Ewy Chrobak) oraz ze strony głównej MeSH.pl [online]. [dostęp: 16 kwietnia 2008]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.mesh.pl/>>

¹⁵ Czyli liczbę haseł spoza MeSH NLM z roku 2006, ponieważ danych tego rodzaju GBL nie publikuje.

lizy wytypowano grupę podręczników, którym zwykle przypisuje się hasło opisujące dziedzinę ogólną oraz określa rodzaj dokumentu (w MeSH „Podręczniki [Typ publikacji]”) – procentowy udział haseł różniących się od siebie w obu bazach mógłby być zbliżony do zera. Stąd habilitacje wydają się grupą szczególnie dobrą dla tego rodzaju wstępnych badań.

Po porównaniu obu baz stwierdzono, że z 765 haseł – 208 różni się od siebie (w jakikolwiek sposób: szykiem wyrazów w hasle, innym zapisem ortograficznym, np. użyciem małych lub wielkich liter w hasle, wyodrębniono również takie hasła z bazy Tez_MeSH GBL, które w bazie MeSH.pl funkcjonowały jako „odsyłacze polskie”). Na podstawie wstępnej analizy można wyciągnąć wniosek, iż obie bazy różnią się od siebie w bardzo dużym stopniu – w około 27%, co pozwalałoby sformułować tezę, iż mamy do czynienia z dwoma polskim odmianami języka MeSH. Dalsza analiza prowadzi jednak do następujących wniosków: spośród wyżej wymienionych 208 haseł możemy wyróżnić:

- cztery hasła geograficzne (nieobecne w MeSH NLM i MeSH.pl) – a więc spoza MeSH'a;
- sto dwadzieścia pięć haseł Tez_MeSH GBL potraktowano w MeSH.pl jako odrzucone (w tym 9 haseł o innym zapisie ortograficznym ma status odrzuconych w tej formie przez bazę MeSH.pl)¹⁶;
- dwadzieścia sześć haseł inaczej zapisano (różnice o charakterze ortograficznym – por. Tabela 2);
- pięćdziesiąt trzy hasła wstępnie zakwalifikowano do dalszej analizy.

Jeśli z grupy 208 haseł różniących obie bazy w ramach wybranej próby (dotyczącej ok. 3% wszystkich haseł MeSH w 2007 r.) odejmiemy te, które wciąż pozostają wspólne, choć w MeSH.pl mają inny status („odsyłaczy polskich”), czyli grupę obejmującą 125 haseł oraz 26 haseł różniących się zapisem literowym (ortograficznym) i 4 hasła spoza MeSH'a – otrzymamy różnicę wynoszącą 53 hasła, czyli ok. 6,93%. Jednak pytanie, czy wynik ten uzasadnia przyjęcie tezy o istnieniu dwóch MeSH'ów, pozostaje nadal aktualne.

Zestawienie w Tabeli 1 umożliwiło porównanie obu baz na podstawie wyselekcjonowanej grupy, co prowadzi do następujących konstatacji (wszystkie informacje na temat poszczególnych haseł znajdują się w uwagach do tabeli):

- w przypadku trzech haseł mamy do czynienia z błędami literowymi [!] (por. uwagi w Tabeli 1 do haseł: *Fructosamine*, *Prolactin*, *Sphingomyelins*);
- dziesięć haseł można potraktować jako dowód na proces dysocjacji obu baz, tj. konsekwentnie tłumaczenie angielskiego terminu w inny sposób w przypadku obu baz (por. Tabela 3). W bazie Tez_MeSH określenie *Agents* tłumaczone jest jako *czynniki* lub *leki*, w bazie MeSH.pl jako *środki*; *Techniques* odpowiednio – *metody* i *techniki*; *Protocols* – *schematy* i *protokoły*. W odniesieniu do całej próby hasła te stanowią 1,3%;

¹⁶ Niestety nie mogłam jako osoba prywatna sprawdzić czy hasła z MeSH.pl są traktowane jako odrzucone (w formie odsyłaczy polskich) w bazie Tez_MeSH GBL, ponieważ licencja nie przewiduje dostępu dla takich osób. Pomocy w ustaleniu 24 polskich odpowiedników haseł w bazie Tez_MeSH (GBL) udzieliła mi Pani Ewa Włostowska, za co jestem Jej ogromnie wdzięczna.

- dwa hasła są wyrazem innego spojrzenia na gramatyczną kwestię liczby rzeczownika użytej w polskim haśle – odpowiedniku angielskiego, tj. *Income* w bazie Tez_MeSH tłumaczone jest jako *Dochód*, w MeSH.pl *Dochody*; oraz zdrobnienia [!] odpowiednio hasło *Decision Trees* jako *Drzewa decyzyjne* i *Drzewka decyzyjne*. To także dowód na proces różnicowania się obu baz;
- dwa hasła z bazy Tez_MeSH nie mają swoich odpowiedników w MeSH NLM 2007 i MeSH.pl 2007, tj. *Uwalnianie substancji leczniczych* i *Zespół wieńcowy ostry*. Szczególnie to drugie hasło wydaje się interesujące z punktu widzenia pewnych procesów zachodzących w Tez_MeSH: w bazie MeSH NLM termin *Acute Coronary Syndrome* pojawił się dopiero w wersji z 2008 r. Można powiedzieć, że polski Tez_MeSH (GBL) wyprzedził bazę źródłową. Inną sprawą jest jednak kwestia, czy jest uprawnione tego rodzaju postępowanie. Skoro to NLM jest instytucją wiodącą w dziedzinie medycznego języka informacyjno-wyszukiwawczego i wprowadził to hasło dopiero w roku 2008, to pewna konsekwencja wymagałaby powstrzymania się od wprowadzenia hasła nieobecnego w bazie prymamej, oczywiście przy założeniu, że GBL traktuje bazę MeSH NLM jako bazę wzorcową ze wszelkimi konsekwencjami tego faktu. Z kolei w bazie MeSH.pl (wersja najnowsza z 2007) roku nie ma tego hasła – pojawi się ono wraz z tłumaczeniem dopiero w kolejnej edycji bazy. Należy jednak przypuszczać, że skoro Odsyłacz polski *Ostry zespół wieńcowy* pojawił się przy haśle *Choroba wieńcowa* w bazie MeSH.pl – taką, lub podobną postać będzie miał polski odpowiednik tego hasła;
- trzydzieści sześć haseł różni się od siebie w sposób, który nie da się podsumować zbiorczo (poszczególne różnice zostały opisane w uwagach do Tabeli 1).
Podsumowując, należy stwierdzić, że choć obie bazy (Tez_MeSH i MeSH.pl) różnią się w tłumaczeniu angielskich haseł MeSH, a na podstawie tu opisanej próby różnica ta wynosi ok. 7%, to na tej podstawie nie można wyciągnąć wniosków o istnieniu dwóch niezależnych od siebie polskich MeSH'ów. Różnice byłyby łatwe do zniwelowania, a obecnie zachodzący proces dysocjacji wynika z braku przepływu informacji między dwoma ośrodkami polskiego MeSH'a i polega na pielęgnowaniu różnic, choć potrzeby użytkowników zostałyby zaspokojone w najlepszy sposób przez jedną ujednoliconą kartotekę MeSH. Przyczyną zaistniałej sytuacji jest zapewne wiele i prawdopodobnie można próbować uzasadnić konieczność niezależnego prowadzenia prac nad dwoma kartotekami MeSH'a, jednak z punktu widzenia logiki języka i potrzeb użytkowników jest to zjawisko niepokojące i niezrozumiałe.

Tabela 1

Lp.	Numer MeSH (MeSH Unique ID)	Termin w języku angielskim	Hasło z bazy Tez_MeSH (GBL)	Hasło z bazy MeSH.pl (poznansko-krakowskiej)	Uwagi
1.	D020411	<i>Oligonucleotide Array Sequence Analysis</i>	4	5	6
			Analiza sekwencji szeregu oligonukleotydów	Analiza sekwencji oligonukleotydów array	Aby przeanalizować jaką terminologię preferują specjaliści, dokonano następującej próby: przeszukano bazę PBL (1991-2007) (Polska Bibliografia Lekarska), wybierając jako warunek wyszukiwawczy hasło „Analiza sekwencji szeregu oligonukleotydów”, i otrzymano w odpowiedzi 53 rekordy, którym przypisano to hasło [dostęp 7.05.2008]. Następnie w wyniku analizy tytułów i streszczeń polskich wyodrębniono polskie odpowiedniki ang. terminu „Oligonucleotide Array Sequence Analysis”: • metoda microarray • technika macierzy DNA • technika macierzy molekularnych • technika molekularna z zastosowaniem siatek DNA • technika mikromacierzy oligonukleotydowych Wydaje się, że hasło z bazy MeSH.pl werniej oddaje termin angielski. Wybór polskiego odpowiednika powinien być dokonany na podstawie ustaleń ze specjalistami w tej dziedzinie.
2.	D051246	<i>Glucose Transport Proteins, Facilitative</i>	Białka transportu glukozy	Przenośniki białkowe ułatwiające transport glukozy	Jako „Odsylacz polski” w bazie MeSH.pl: „Białka transportujące glukozę”
3.	D051025	<i>bcl-Associated Death Protein</i>	Białko apoptozy związane z Bcl-2	Białko apoptozy związane z bcl	W bazie MeSH NLM hasło „bcl2-Antagonist of Cell Death Protein” traktowane jest jako „Entry term” (odsylacz). Jako przyjęte wskazano hasło „bcl-Associated Death Protein”. Ślad wydaje się, że wybór tłumaczenia z bazy MeSH.pl jest trafniejszy i bardziej zgodny z MeSH NLM.

1	2	3	4	5	6
4.	D019010	<i>Vascular Cell Adhesion Molecule-1</i>	Cząsteczka naczyniowa adhezji komórkowej typ 1	Cząsteczka 1 adhezji komórki naczyniowej	Pozornie mamy tu do czynienia z prostą różnicą w szyku wyrazów w hasle. Jednak aby przeanalizować, jaką terminologię preferują specjaliści, dokonano następującej próby: przeszukano bazę PBL (1991-2007), wybierając jako warunek wyszukiwawczy hasło „Cząsteczka naczyniowa adhezji komórkowej typ 1” [dostęp 1 kwietnia 2008] i w odpowiedzi otrzymano 94 rekordy (nie wszystkie miały streszczenia w j. pol. i ang. jednocześnie). Na podstawie analizy streszczeń pol. i ang. otrzymano następujące określenia medyczne odnoszące się do desygnatu określonego hasłem „Vascular Cell Adhesion Molecule-1” w MeSH NLM: • naczyniowa cząsteczka adhezyna-1 (sVCAM-1), • śródbłonkowy czynnik adhezji komórek 1 (VCAM-1 / vascular cell adhesion molecule 1), • naczyniowa cząsteczka adhezyna-1 (VCAM-1, vascular cell adhesion molecule-1); (sVCAM-1, vascular cell adhesion molecule-1) • cząsteczka adhezyna VCAM-1 • sVCAM-1 (chyba najczęściej używane) • cząsteczka adhezji komórkowej naczyń /vascular cell adhesion molecule-1 (VCAM-1). Na tej podstawie można dojść do wniosku, że najbardziej utrwalony w polskiej terminologii jest skrót od terminu w j. ang. Wobec powyższego chyba oba przyjęte hasła (zarówno w Tez_MeSH, jak w MeSH, pl) powinny ponownie zostać przeanalizowane.
5.	D017319	<i>Photosensitizing Agents</i>	Czynniki fotouczulające	Środki fotouczulające	Kwestia przyjętej strategii w poszczególnych bazach jest wybór zbliżonych semantycznie określeń: „czynniki” lub „środki”.
6.	D042442	<i>Vascular Endothelial Growth Factors</i>	Czynniki wzrostu naczyniowo-śródbłonkowe	Czynniki wzrostu śródbłonka naczyniowego	Jako „Odsylacz polski” w bazie MeSH, pl: „Czynniki wzrostu śródbłonka naczyń” i „Czynniki wzrostowe śródbłonka naczyniowego”.

1	2	3	4	5	6
7.	D016277	<i>Ventricular Function, Left</i>	Czynność komory lewej	Czynność komory serca lewej	Wydaje się, że z punktu widzenia pacjenta lepsze jest hasło z dopowiedzeniem „Czynność komory serca lewej” (MeSH.pl), jako bardziej jednoznaczne.
8.	D007182	<i>Income</i>	Dochód	Dochody	Różnica gramatyczna (wybór między liczbą pojedynczą i mnogą nie zmienia znaczenia semantycznego w tym wypadku).
9.	D003663	<i>Decision Trees</i>	Drzewa decyzyjne	Drzewka decyzyjne	Różnica gramatyczna (relacja zdrobnienia do formy neutralnej nie zmienia znaczenia semantycznego).
10.	D026761	<i>Physical Therapy (Specialty)</i>	Fizykoterapia	Fizykoterapia (Specjalność)	Jako „Odsylacz polski” w bazie MeSH.pl: „Przyrodolecznictwo”, „Terapia fizykalna”, „Fizykoterapia (specjalizacja)”, „Balneofizykoterapia”, „Leczenie fizykalne”, „Fizjoterapia”. Kwestią przyjętej strategii w poszczególnych bazach jest wybór zasady, czy po nazwie specjalności niedocznej należy dodać element „(Specjalność)”. Być może jest to jednak pewna niekonsekwencja bazy MeSH.pl, ponieważ w przypadku innych specjalności medycznych tego dopowiedzenia nie dodawano, a dwa (na trzy) hasła z tym dopowiedzeniem odrzucono: • Chirurgia okrężnicy i odbytnicy (Specjalność) - > zob. Chirurgia okrężnicy i odbytnicy • Choroby wewnętrzne (Specjalność) - > zob. Choroby wewnętrzne.
11.	D019270	<i>Fructosamine</i>	Fruktozoamina	Fruktozamina	Wszystko wskazuje na błąd literowy w bazie Tez_MeSH (GBL). Przyjmując jako warunek wyszukiwawczy hasło „Fruktozoamina” otrzymamy w odpowiedzi 14 rekordów. We wszystkich streszczeniach w j. pol. użyto terminu „fruktozamina”.
12.	D042883	<i>Cholelithiasis</i>	Kamica przewodów żółciowych	Kamica przewodu żółciowego wspólnego	Wydaje się, że bardziej trafne jest hasło przyjęte w bazie MeSH.pl – tj. „Kamica przewodu żółciowego wspólnego”. Oddaje ono lepiej pierwotny wzór ang. – definicja zawartej w MeSH z NLM brzmi: Presence or formation of GALLSTONES in the COMMON BILE DUCT. A więc mowa tu o „Przewodzie żółciowym wspólnym” (Common Bile Duct). O niekonse-

1	2	3	4	5	6
					kwencji w bazie Tez_MeSH (GBL) świadczy również to, że jako hasło główne przyjęto „Przewód żółciowy wspólny”, a nie „Przewody żółciowe”.
13.	D048049	<i>Extracellular Signal-Regulated MAP Kinases</i>	Kinazy map regulowane sygnałem zewnątrzkomórkowym	Kinazy MAP regulowane zewnątrzkomórkowo	W bazie Tez_MeSH (GBL) hasło to jest zapisywane w dwóch [1] wersjach: „Kinazy map regulowane sygnałem zewnątrzkomórkowym” i „Kinazy MAP regulowane sygnałem zewnątrzkomórkowym”, co świadczy o pewnej niekonsekwencji. „Wielki słownik medyczny” (Warszawa: Wydawnictwo Lekarskie PZWL 1996, s. 564) podaje jako prawidłowy termin: „kinaza regulowana sygnałem zewnątrzkomórkowym”. Wydaje się, że hasło z bazy Tez_MeSH (GBL) – pominąwszy powyższe zastrzeżenie – jest lepsze.
14.	D014407	<i>Tumor Cells, Cultured</i>	Komórki nowotworowe hodowane	Hodowle komórek nowotworowych	Aby przeanalizować, jaką terminologię preferują specjaliści, dokonano następującej próby: przeszukano bazę PBL (1991-2007), wybierając jako warunek wyszukiwawczy hasło „Komórki nowotworowe hodowane” i otrzymano w odpowiedzi 302 rekordy, którym przypisano to hasło [dokładnie 7.05.2008]. Następnie w wyniku analizy tytułów i streszczeń polskich wyodrębniono polskie odpowiedniki ang. terminu „Tumor Cells, Cultured”: • hodowle nowotworowych linii komórkowych • hodowle komórek ludzkich linii nowotworowych • hodowle komórkowe raka (...) • hodowle ludzkich komórek raka (...) • hodowane komórki nowotworowe Wybór polskiego odpowiednika powinien być dokonany na podstawie statystycznych badań częstości użycia poszczególnych haseł w literaturze fachowej lub po konsultacji ze specjalistami, ale wiele wskazuje na to, że hasło przyjęte w MeSH.pl jest trafniejsze.

1	2	3	4	5	6
15.	D023241	<i>Antiretroviral Therapy, Highly Active</i>	Leczenie przeciwrretrowirusowe wysoaktywne	Leczenie Antyrretrowirusowe wysoce aktywne	Jako „Odsylacz polski” w bazie MeSH.pl występują m.in.: „Leczenie przeciwrretrowirusowe wysoce aktywne”, „Wysoce aktywne leczenie antyrretrowirusowe”. Aby przeanalizować, jaką terminologię preferują specjaliści, dokonano następującej próby: przeszukano bazę PBL (1991-2007), wybierając jako warunek wyszukiwawczy hasło „Leczenie przeciwrretrowirusowe wysoaktywne” i otrzymano w odpowiedzi 81 rekordów, którym przypisano to hasło [dostęp 3.04.2008]. Następnie w wyniku analizy tytułów i streszczeń polskich wyodrębniono polskie odpowiedniki ang. terminu „Antiretroviral Therapy, Highly Active”: • leczenie antyrretrowirusowe • terapia antyrretrowirusowa • terapia przeciwrretrowirusowa • wysoce aktywna terapia antyrretrowirusowa • wysoce aktywna terapia antyrretrowirusowa • Wysoce Aktywna Terapia Przeciwrretrowirusowa (HAAAT) • (leczenie) HAAAT • wysoce skuteczna terapia antyrretrowirusowa (HAAAT) Na tej podstawie można wyciągnąć następujące (wstępne) wnioski – terminologia medyczna w odniesieniu do terapii HAAAT nie ustabilizowała się w języku polskim, częściej jednak używany jest przymiotnik „antyrretrowirusowe” niż zastosoany w Tez_MeSH (GBL) „przeciwrretrowirusowe”. Wybór między rzeczownikiem „terapia” i „leczenie” wynika z przyjętej w bazach strategii nadrzędnej – bardziej konsekwentny pod tym względem wydaje się Tez_MeSH (GBL), w którym dominuje określenie „leczenie”, w bazie MeSH.pl oba terminy występują z równą częstotliwością i trudno wskazać reguły decydujące o wyborze polskiego odpowiednika dla ang. „therapy”.
16.	D007166	<i>Immunosuppressive Agents</i>	Leki immunosupresyjne	Środki immunosupresyjne	Kwestią przyjętej strategii w poszczególnych bazach jest wybór zbliżonych semantycznie określeń: „leki” lub „środki”.

1	2	3	4	5	6
17.	D018681	<i>Anesthetics, General</i>	Leki znieczulające ogólnie	Środki znieczulające ogólnie	Kwestia przyjętej strategii w poszczególnych bazach jest wybór zbliżonych semantycznie określeń: „leki” lub „środki”.
18.	D015496	<i>CD4-Positive T-Lymphocytes</i>	Limfocyty T CD4	Limfocyty T CD4-dodatnie	Aby przeanalizować, jaką terminologię preferują specjaliści, odwołano się do analogicznej metody: przeszukano bazę PBL (1991-2007), wybierając jako warunek wyszukiwawczy hasło „Limfocyty T CD4” i otrzymano w odpowiedzi 202 rekordy, którym przypisano to hasło [dostęp 3.04.2008]. Wynika stąd następujący wniosek: osoba tworząca hasło w PBL (1991-2007) pominęła fakt istnienia znaku „+” przy hasle. Graficzny sposób zapisania owego znaku nie powinien mieć znaczenia i zostać ujęty w formie przyjętej w bazie MeSH.pl („dodatnie”) lub jako znak „+” również w bazie Tez_MeSH (GBL). Analogiczne zjawisko dotyczy hasła „Limfocyty T CD8” w Tez_MeSH (GBL) i „Limfocyty T CD8-dodatnie” w bazie MeSH.pl.
19.	D006377	<i>T-Lymphocytes, Helper-Inducer</i>	Limfocyty T pomocnicze induktorowe	Limfocyty T indukujące limfocyty T helper	Jako „Odsylacz polski” w bazie MeSH.pl: „Limfocyty T pomocnicze”, „Limfocyty T indukujące”, „Limfocyty T pomocniczo-indukcyjne”, „Komórki pomocnicze”, „Limfocyty T pomocnicze (indukujące)”, „Komórki T pomocniczo-indukcyjne”. Aby przeanalizować, jaką terminologię preferują specjaliści, przeszukano bazę PBL (1991-2007), wybierając jako warunek wyszukiwawczy hasło „Limfocyty T pomocnicze induktorowe” i otrzymano w odpowiedzi 76 rekordów, którym przypisano to hasło [dostęp 3.04.2008]. Na tej podstawie wyodrębniono następujące odpowiedniki ang. terminu „T-Lymphocytes, Helper-Inducer”: • limfocyty T pomocnicze (T helper) • limfocyty pomocnicze: Th1, Th2 i Th3 • limfocyty T pomocnicze • limfocyty pomocnicze (limfocyty Th) • limfocyty T helper 1/T helper2

1	2	3	4	5	6
					Th2 limfocyty pomocnicze limfocyty T pomocnicze (CD4) limfocyty T pomocniczo-indukcyjne limfocyty T helper Z powyższych ustaleń wynika, że najczęściej używanym polskim odpowiednikiem jest określenie: „limfocyty T pomocnicze” (odrzucone w bazie MeSH, pl).
20.	D001431	<i>Bacteriological Techniques</i>	Metody bakteriologiczne	Techniki bakteriologiczne	Kwestią przyjętej strategii w poszczególnych bazach jest wybór zbliżonych semantycznie określeń: „metody” lub „techniki”.
21.	D046508	<i>Culture Techniques</i>	Metody hodowli	Techniki hodowli	Kwestią przyjętej strategii w poszczególnych bazach jest wybór zbliżonych semantycznie określeń: „metody” lub „techniki”.
22.	D003942	<i>Laboratory Techniques and Procedures</i>	Metody i procedury laboratoryjne	Techniki i procedury laboratoryjne	Kwestią przyjętej strategii w poszczególnych bazach jest wybór zbliżonych semantycznie określeń: „metody” lub „techniki”.
23.	D015336	<i>Molecular Probes</i>	Metody sond molekularnych	Techniki sond molekularnych	Kwestią przyjętej strategii w poszczególnych bazach jest wybór zbliżonych semantycznie określeń: „metody” lub „techniki”.
24.	D013536	<i>Suture Techniques</i>	Metody szwów chirurgicznych	Techniki szwów chirurgicznych	Kwestią przyjętej strategii w poszczególnych bazach jest wybór zbliżonych semantycznie określeń: „metody” lub „techniki”.
25.	D021141	<i>Nucleic Acid Amplification Techniques</i>	Metody wzmacniania kwasów nukleinowych	Techniki amplifikacji kwasu nukleinowego	Kwestią przyjętej strategii w poszczególnych bazach jest wybór zbliżonych semantycznie określeń: „metody” lub „techniki”. Analogicznie można rozpatrywać trafność wyboru między dwoma bardzo zbliżonymi semantycznie terminami: „wznacianie” i „amplifikacja”.
26.	D032383	<i>Myocytes, Cardiac</i>	Miocyty sercowe	Kardiomiocyty	Jako „Odsylacz polski” w bazie MeSH, pl m.in.: „Miocyty serca”. Aby przetestować, jaką terminologię preferują specjaliści, przeszukano bazę PBL (1991-2007), wybierając jako warunek wyszukiwawczy hasło

1	2	3	4	5	6
					„Miocyty sercowe” i otrzymano w odpowiedzi 18 rekordów, którym przypisano to hasło [dostęp 3.04.2008]. Na tej podstawie wyodrębniono następujące odpowiedniki ang. terminu „Myocytes, Cardiac”: • kardiomiocyty • miocyty. Wynika z tego, że chyba lepszym hasłem jest to przyjęte w MeSH.pl.
27.	D016294	<i>Models, Nursing</i>	Modele pielęgniarstwa	Modele pielęgniarstwa	Abby przeanalizować, jaką terminologię preferują specjaliści, przeszukano bazę PBL (1991-2007), wybierając jako warunek wyszukiwawczy hasło „Modele pielęgniarstwa” i otrzymano w odpowiedzi 14 rekordów, którym przypisano to hasło [dostęp 3.04.2008]. Na tej podstawie wyodrębniono następujące odpowiedniki ang. terminu „Models, Nursing”: • Model opieki pielęgniarstwa • Modele opieki pielęgniarstwa • Opieka pielęgniarstwa • Model pielęgnowania • Modele pielęgnowania • Modele pielęgniarstwa • Modele opieki Wydaje się, że najlepiej istotę terminu ang. i samego przedmiotu, do którego się on odnosi, oddaje hasło „Modele opieki pielęgniarstwa”.
28.	D029684	<i>Lithospermum</i>	Nawrot lekarski	Nawrot	Odpowiednikiem terminu łac. <i>Lithospermum</i> jest „Nawrot” (takie hasło przyjęto w bazie MeSH.pl). Jednak można wśród odsyłaczy polskich umieścić w bazie MeSH.pl obok: „Nawrotu polnego”, „Nawrotu szarego” i „Nawrotu siwego” – „Nawrot lekarski”, co ułatwiłoby opracowanie rzeczowe. Natomiast przyjęcie w bazie Tez MeSH (GBL) tylko jednego z gatunków (podgatunków) wydaje się uproszczeniem i może być mylące w przypadku pracy poświęconej np. właściwościom chemicznym <i>Lithospermum</i> jako pewnej grupy roślin ze sobą spokrewnionych.

1	2	3	4	5	6
29.	D003753	<i>Dental Health Survey</i>	Ocena stanu zdrowia jamy ustnej	Badania stomatologiczne przeglądowe	Aby przeanalizować, jaka terminologię preferują specjaliści, przeszukano bazę PBL (1991-2007), wybierając jako warunek wyszukiwawczy hasło „Ocena stanu zdrowia jamy ustnej” i otrzymano w odpowiedzi 33 rekordy, którym przypisano to hasło [dostęp 3.04.2008]. Na tej podstawie wyodrębniono następujące odpowiedniki ang. terminu „Dental Health Survey”: • stan zdrowia jamy ustnej • ocena stanu zdrowia jamy ustnej • ocena stanu uzębienia • ocena stanu narządu zucia • ocena stanu zdrowotnego narządu zucia Wydaje się, że termin przyjęty przez Tez_MeSH (GBL) jest trafniejszy.
30.	D016867	<i>Immunocompromised Host</i>	Odporność obniżona	Obniżenie odporności gospodarza	Aby przeanalizować, jaka terminologię preferują specjaliści, przeszukano bazę PBL (1991-2007), wybierając jako warunek wyszukiwawczy hasło „Odporność obniżona”, i otrzymano w odpowiedzi 58 rekordów, którym przypisano to hasło [dostęp 3.04.2008]. Na tej podstawie wyodrębniono następujące odpowiedniki ang. terminu „Immunocompromised Host”: • zaburzona odporność • niedobór odporności • zaburzenia odporności • obniżona odporność • upośledzenie odporności • spadek odporności. Wydaje się, że hasło przyjęte przez Tez_MeSH (GBL) lepiej oddaje sens terminu, jaki jest używany w polskiej medycynie, niż bardziej literalne w stosunku do ang. oryginału hasło MeSH.pl.
31.	D003156	<i>Community Mental Health Services</i>	Opieka psychiatryczna otwarta	Slużba zdrowia publiczna psychiatryczna	Aby przeanalizować, jaka terminologia jest preferowana przez specjalistów, przeszukano bazę PBL (1991-2007), wybierając jako warunek wyszukiwawczy hasło „Opieka psychiatryczna otwarta” i otrzymano w odpowiedzi 95 rekordów, którym przypisano to hasło [dostęp 4.04.2008]. Na tej podstawie wyodrębniono następujące odpowiedniki ang. terminu „Community Mental Health Services”:

1	2	3	4	5	6
					• opieka psychiatryczna • psychiatryczna opieka zdrowotna. Wy daje się, że hasło przyjęte przez bazę Tez MeSH (GBL) jest hasłem najbliższym idei terminu ang. „Community Mental Health Services” przy założeniu, że dodane zostanie określenie „publiczna” w miejsce „otwarta”. Wy daje się, że tak brzmiące hasło mogłoby trafić również do MeSH.pl, ponieważ hasło „Mental Health Services” przetłumaczono jako „Opieka psychiatryczna”, a „Community Health Services” jako „Służba zdrowia publiczna”.
32.	D051793	<i>Hypoxia-Inducible Factor 1</i>	Czynnik 1 wywołujący niedotlenienie	Czynnik jądrowy indukowany niedotlenieniem	Aby przeanalizować, jaka terminologia jest preferowana przez specjalistów, przeszukano bazę PBL (1991-2007), wybierając jako warunek wyszukiwawczy hasło „Czynnik 1 wywołujący niedotlenienie” i otrzymano w odpowiedzi 5 rekordów, którym przypisano to hasło [dostęp 4.04.2008]. Na tej podstawie wyodrębniono następujące odpowiedniki ang. terminu „Hypoxia-Inducible Factor 1”: • Czynnik indukowany przez hipoksję-1 (HIF-1) • Czynnik transkrypcyjny o charakterze heterodimeru – HIF-1 • Czynnik indukowany przez hipoksję • Czynnik indukowany przez hipoksję oraz w tytule habilitacji Małgorzaty Milkiewicz: • Czynnik transkrypcyjny indukowany hipoksją. Z tego wynika, że terminem przyjętym w języku polskim przez specjalistów jest raczej „Czynnik indukowany przez hipoksję” (niedotlenienie) – (obie bazy preferują inne określenia).
33.	D017127	<i>Glycosylation End Products, Advanced</i>	Produkty glikozylacji późne	Produkty końcowe zaawansowanej glikozylacji	W Tez MeSH (GBL) istnieją obok siebie dwa hasła: „Produkty glikozylacji późne” [1] i „Produkty glikozylacji późne” i ewidentnie pierwsze z haseł zostało zapisane z błędem literowym, którego nie wychwycono, choć wiadac go wyrażnie ze względu na to, że oba hasła sąsiadują ze sobą w indeksie! W wyniku analizy tytułów i streszczeń 35 rekordów uzyskanych po przeszukaniu bazy PBL (1991-2007) za pomocą hasła „Produkty glikozylacji późne” (wraz z zawierającym literówkę) otrzymano następujące

1	2	3	4	5	6
					polskie odpowiedniki angielskiego terminu: „Glyco-sylation End Products, Advanced”: • Późne produkty glikacji • Końcowe produkty glikacji białek • Końcowa zaawansowana glikacja • Zaawansowane produkty glikacji • Końcowe produkty glikozylacji białek • Produkty glikacji białek • Białkowe produkty glikacji • Późne produkty glikacji białek • Końcowe produkty zaawansowanej glikacji białek • Końcowe produkty glikacji. Z powyższego faktu można wyciągnąć następujące wnioski: nie ma jednego mocno utrwalonego polskiego odpowiednika hasła „Glycosylation End Products, Advanced”. Wydaje się na podstawie tej próby, że najpopularniejszym odpowiednikiem jest termin: „Końcowe produkty glikacji białek” (ewentualnie drugi w kolejności: „Końcowe produkty glikacji”). Hasła przyjęte w obu bazach to odpowiednio: „Produkty glikozylacji późne” i „Produkty końcowe zaawansowanej glikozylacji” nie wydają się w tym kontekście trafne.
34.	D040361	<i>Healthy People Programs</i>	Programy promocji zdrowia	Programy zdrowotnych społeczeństw	Jako „Odsylacz polski” w bazie MeSH.pl występują m.in.: „Programy zdrowotne powszechne”, „Program zdrowia dla wszystkich 2010”, „Zdrowe społeczeństwo 2010”. Hasło przyjęte w MeSH.pl jest literalnym tłumaczeniem ang. hasła „Healthy People Programs”. Wydaje się, że tłumaczenie hasła z Tez-MeSH (GBL) jest trafniejsze w stosunku do definicji, jaka towarzyszy w formie „Scope Note” hasłu w bazie MeSH NLM: <i>Healthy People Programs are a set of health objectives to be used by governments, communities, professional organizations, and others to help develop programs to improve health. (...) Similar programs are conducted by other national governments.</i> [dostęp 8.04.2008 – tryb dostępu: http://www.nlm.nih.gov/cgi/mesh/2008/MB_cgi?mode=&index=21658&field=all&HM=&I=&PA=&form=&input=].

1	2	3	4	5	6
35.	D011388	<i>Prolactin</i>	Prolaktryna	Prolaktryna	W bazie PBL (1991-2007) obecne są hasła „Prolaktryna” i „Prolaktryna”. Ewidentnie pierwsze z hasel zostało zapisane z błędem literowym, którego nie wykrywano. Hasła tego użyto w Tez_MeSH (GBL) tylko raz w opisie rekordu. Budziński G. Ocena stanu metabolicznego izolowanej wątroby świni przechowywanej w hipotermii prostej w zależności od stosowanych płynów przetrwawczych. Katowice : Śląska Akademia Medyczna 2006.
36.	D007720	<i>Knee Prosthesis</i>	Proteza stawu kolanowego	Proteza kolana	Przeszukano bazę PBL (1991-2007), wybierając jako warunek wyszukiwawczy „Proteza stawu kolanowego”, i otrzymano w odpowiedzi 102 rekordy, którym przypisano to hasło [dostęp 8.04.2008]. Na tej podstawie wyodrębniono następujące odpowiedzi ang. terminu „Knee Prosthesis”: • artroplastyka stawu kolanowego • endoprotezoplastyka stawu kolanowego • proteza stawu kolanowego • endoprotezy stawu kolanowego • endoproteza PFC • artroplastyka kolana • proteza saneczkowa stawu kolanowego (itd.) W większości wypadków mówi się o protezie stawu kolanowego, nie kolana (jako części kończyny dolnej). Pozornie wydaje się, że dwa różne odpowiedniki hasła „Knee Prosthesis” są na równi uzasadnione z punktu widzenia terminologii, zarówno „Kolano” jak „Staw kolanowy” są notowane w obu bazach. O tym, że hasło z bazy Tez_MeSH jest trafniejsze, świadczy również pewna niekonsekwencja w bazie MeSH.pl – w przypadku hasła „Arthroplasty, Replacement, Knee” wybrano jako polski odpowiednik hasło „Plastyka rekonstrukcyjna stawu kolanowego”.
37.	D019172	<i>Transplantation Conditioning</i>	Przygotowanie do przeszczepienia	Kondycjonowanie transplantacyjne	Jako „Odsylacz polski” w bazie MeSH.pl występują m. in.: „Postępowanie przygotowawcze do przeszczepu”, „Przygotowanie biorcy do przeszczepu”, „Uwarunkowanie przeszczepiania”. Tłumaczenie ang. terminu „Conditioning” jako kondycjonowanie nie wydaje się trafne.

1	2	3	4	5	6
					Chyba trafnym polskim odpowiednikiem jest odrzucone w bazie MeSH.pl "Przygotowanie biocy do przeszczepu" lub krócej – "Przygotowanie do przeszczepu".
38.	D040281	<i>Vascular Endothelial Growth Factor Receptor-1</i>	Receptor 1 czynnika wzrostu naczyniowo-śródbłonkowego	Receptor 1 dla czynnika wzrostu śródbłonka naczyniowego	Przeszukano bazę PBL (1991-2007), wybierając jako warunek wyszukiwaczy „Receptor 1 czynnika wzrostu naczyniowo-śródbłonkowego” i otrzymano w odpowiedzi 11 rekordów, którym przypisano to hasło [dostęp 8.04.2008]. Na tej podstawie wyodrębniono następujące odpowiedzi angielskie: „Vascular Endothelial Growth Factor Receptor-1”: • naczyniowo-śródbłonkowy czynnik wzrostu • receptor naczyniowo-śródbłonkowy czynnika wzrostu VEGFR1 (sFLT-1) • rozpuszczalny receptor – s VEGFR-1. W bazie PBL (1991-2007) hasłu nadrzędnemu w stosunku do dyskutowanego, tj. „vascular endothelial growth factor” przypisano (w artykułach cytowanych przez tę bazę) polskie odpowiedniki • naczyniowo-śródbłonkowy czynnik wzrostu VEGF • śródbłonkowego czynnika wzrostu naczyni (VEGF) • naczyniowo-śródbłonkowy czynnik wzrostu (VEGF). Na tej podstawie można stwierdzić, że najtrafniejszy jest polski odpowiednik hasła zaproponowany w bazie Tez_MeSH (GBL). Hasło to jest dyskutowane na forum MeSH.pl [dostęp 8.02.2008]; jako „Odsyłacz polski” w bazie MeSH.pl m.in.: „Receptor 1 dla czynnika wzrostu śródbłonka naczyni”. Niezbędne zróżnicowanie (z punktu widzenia języka polskiego) jest w hasle przyjętym w bazie MeSH.pl sformułowanie „receptor dla...”. Może należałoby umieścić tu hasło w formie przyjętej przez Tez_MeSH (GBL).
39.	D040301	<i>Vascular Endothelial Growth Factor Receptor-2</i>	Receptor 2 czynnika wzrostu naczyniowo-śródbłonkowego	Receptor 2 dla czynnika wzrostu śródbłonka naczyniowego	jw.

1	2	3	4	5	6
40.	D011958	<i>Receptor, Epidermal Growth Factor</i>	Receptor czynnika wzrostu naskórka	Receptor dla czynnika wzrostu nablónka	Jako „Odsylacz polski” w bazie MeSH.pl m.in.: „Receptory dla czynnika wzrostowego naskórka”, „Receptor dla naskórkowego czynnika wzrostu”, „Receptor dla nablónkowego czynnika wzrostu”, „Receptory dla czynnika wzrostowego nablónka”, „Receptor dla czynnika wzrostu naskórka”, „Receptor dla epidermalnego czynnika wzrostu”. Niezbyt zręczne jest w hasle przyjęciem w bazie MeSH.pl sformułowanie „receptor dla...”. Może należałoby umieścić tu hasło w formie przyjętej przez Tez_MeSH (GBL).
41.	D053805	<i>Fractional Flow Reserve, Myocardial</i>	Rezerwa wieńcowa cząstkowa	Cząstkowa rezerwa przepływu	Przeszukano bazę PBL (1991-2007), wybierając jako warunek wyszukiwawczy „Rezerwa wieńcowa cząstkowa” i otrzymano w odpowiedzi 5 rekordów, którym przypisano to hasło [dostęp 8.04.2008]. Na tej podstawie wyodrębniono następujące odpowiedniki ang. „Fractional Flow Reserve, Myocardial” • rezerwa wieńcowa • cząstkowa rezerwa przepływu wieńcowego • cząstkowa rezerwa przepływu. Na tej podstawie trudno wskazać, które hasło jest bardziej adekwatne i umotywowane użyciem. Rozstrzygnięcie chyba powinno zostać dokonane przez specjalistę w dziedzinie kardiologii, nie przez bibliotekarza.
42.	D000971	<i>Antineoplastic Combined Chemotherapy Protocols</i>	Schematy chemioterapii przeciwotworowej skojarzonej	Protokoły chemioterapii skojarzonej przeciwnowotworowej	W bazie MeSH.pl ang. „protocols” tłumaczy się zawsze jako „protokoły”, w odniesieniu do „schedule” używane jest tłumaczenie „schemat”.
43.	D013109	<i>Sphingomyelin</i>	Sfingomieliny	Sfingomieliny	Wydaje się, że hasło użyte w bazie MeSH.pl jest zapisane z błędem literowym – z analizy rekordów bibliograficznych odnoszących się do hasła wynika, że terminem używanym w polskich streszczeniach notowanych w bazie PBL (1991-2007) (GBL) jest termin: „sfingomieliny”, jak w Tez_MeSH.pl (GBL).

1	2	3	4	5	6
44.	D011297	<i>Prenatal Exposure Delayed Effects</i>	Skutki opóźnione narażenia prenatalnego	Skutki odległe narażenia prenatalnego	opóźnione = odległe. Hasła tego rodzaju zdają się najlepiej świadczyć o tendencji do dysocjacji polskiego MeSH'a na dwa „geograficzne” dialekty (umownie nazwać je można „warszawskim” i „poznansko-krakowskim”). Choć desygnat pozostaje ten sam, to dla podkreślenia własnej odmienności kładzie się nacisk na różnicowanie, np. w odniesieniu do słownika. Proces ten może w konsekwencji doprowadzić do sytuacji, w której różnic będzie bardzo dużo i to one zadecydują o ostatecznym podziale. O ile proces ten jest zrozumiały i obecny w historii języków naturalnych, to w przypadku języka sztucznego (informacyjno-wyszukiawczego) jest zjawiskiem zdecydowanie negatywnym.
45.	D017615	<i>Enteric Nervous System</i>	Unerwienie jelit	System nerwowy enteralny	Jako „Odsylacz polski” w bazie MeSH.pl m.in.: „Układ nerwowy jelitowy” „Jelitowy układ nerwowy” „Unerwienie własne jelita”. Rozstrzygające w tym kontekście powinno być polskie mianownictwo anatomiczne, nie decyzyja bibliotekarza
46.		/	Uwalnianie substancji leczniczych	!	Brak odpowiednika w bazie MeSH.pl i brak odpowiednika hasła w MeSH z NLM!
47.	D006515	<i>Hepatitis B virus</i>	Wirus B zapalenia wątroby	Hepatitis B virus	W bazie MeSH.pl dość konsekwentnie jest stosowana zasada przenoszenia do polskiej terminologii nazw wirusów w języku angielskim (tożsamer z terminologią łacińską). Stąd jako „Odsylacz polski” w bazie MeSH.pl pojawiają się m.in.: „Wirus wzw B”, „Wirus hepatitis B”, „Wirus zapalenia wątroby typu B”, „Wirus zapalenia wątroby B”. W bazie Tez_MeSH (GBL) mamy do czynienia z tendencją przeciwną – wprowadzana jest konsekwentnie polska terminologia w odniesieniu do nazw wirusów. Jest to kolejny dowód na „oddalanie” się obu baz.
48.	D016174	<i>Hepacivirus</i>	Wirus C zapalenia wątroby	Hepacivirus	Uwagi jak wyżej. Jako „Odsylacz polski” w bazie MeSH.pl m.in.: „Wirus hepatitis C”, „Wirus zapalenia wątroby C”, „Wirus zapalenia wątroby typu C”, „Wirus wzw C”, „Wirus HCV-podobny”.

1	2	3	4	5	6
49.	D009111	<i>Local Government</i>	Władze lokalne	Samorząd lokalny	Por. proces językowy opisany w przypadku hasła „Prenatal Exposure Delayed Effects”, jako „Odsyłacz polski” w bazie MeSH.pl: „Zarząd miejski”, „Samorząd terytorialny”, „Władze miasta”.
50.	D011785	<i>Quality Assurance, Health Care</i>	Zapewnienie jakości usług medycznych	Zapewnienie jakości w opiece zdrowotnej	Por. uwagi do hasła „Prenatal Exposure Delayed Effects”. Co prawda „usługi medyczne” i „opieka zdrowotna” nie są terminami tożsamymi, ale bardzo zbliżonymi zakresami. Baza MeSH.pl konsekwentnie tłumaczy ang. „Health Care” jako „Opieka zdrowotna”, także baza Tez_MeSH (GBL) notuje hasło „Opieka zdrowotna” (nie – „Usługi medyczne”). Stąd wniosek, że raczej hasło pochodzące z MeSH.pl jest lepszym polskim odpowiednikiem ang. „Quality Assurance, Health Care”.
51.		/	Zawał serca świeży	!	Brak odpowiednika w bazie MeSH.pl i brak odpowiednika hasła w MeSH z NLM!
52.	D016272	<i>Occupational Health</i>	Zdrowie zawodowe	Stan zdrowia pracowników	Hasło z Tez_MeSH (GBL) jest literalnym tłumaczeniem ang. „Occupational Health”. Jednak na podstawie analizy bazy PBL (1991-2007) (hasło „Zdrowie zawodowe” – otrzymano 89 rekordów; [dostęp 10.04.2008]) okazało się, że sam termin „zdrowie zawodowe” nie wystąpił ani razu w tytule lub w streszczeniu polskim dołączonym do rekordów. Pojawiały się w tym kontekście raczej – „stan zdrowia” lub „stan zdrowia pracowników”. Na tej podstawie wydaje się, że hasło przyjęte w MeSH.pl jest trafniejsze, choć ostateczny wybór powinien zależeć od uzusu, a więc od decyzji specjalistów zajmujących się tą dziedziną. Jako „Odsyłacz polski” w bazie MeSH.pl występują m.in.: „Bezpieczeństwo pracy”, „Berpieczeństwo w środowisku pracy”, „Higiena pracy”, „Zdrowie w środowisku pracy”.

1	2	3	4	5	6
53.	D054058	<i>Acute Coronary Syndrome</i>	Zespół wieńcowy ostry	(brak odpowiednika w MeSH 2007)	W bazie MeSH NLM termin „Acute Coronary Syndrome” pojawił się dopiero w wersji bazy z 2008 roku. Można powiedzieć, że polski Tez MeSH (GBL) wyprzedził bazę źródłową. Inną sprawą jest jednak to, czy jest uprawnione tego rodzaju postępowanie. Skoro to NLM jest instytucją wiodącą w dziedzinie medycznego języka informacyjno-wyszukiwawczego i wprowadził to hasło w roku 2008, to pewna konsekwencja byłaby powstrzymanie się od wprowadzenia hasła nieobecnego w bazie prymarniej. Oczywiście przy założeniu, że GBL traktuje bazę MeSH NLM jako bazę prymarną ze wszelkimi konsekwencjami tego faktu. Z kolei w bazie MeSH.pl (wersja najnowsza z 2007) roku nie ma tego hasła – pojawi się ono wraz z tłumaczeniem dopiero w kolejnej edycji bazy. Należy jednak przypuszczać, że skoro „Odsyłacz polski” „Ostry zespół wieńcowy” pojawił się przy hasle „Choroba wieńcowa” w bazie MeSH.pl – tak (lub podobnie) będzie brzmiał polski odpowiednik tego hasła w tej bazie.

Tabela 2

Przykłady haseł o odmiennym zapisie ortograficznym lub innym wyborze stylistycznym (kartoteka MeSH.pl (GBL) i MeSH.pl)

Hasło z bazy Tez_MeSH (GBL)	Hasło z bazy MeSH.pl (poznańsko-krakowskiej)	Uwagi
1	2	3
Antropometria	Antropometria	Literówka?
Białka protoonkogenne C-Bcl-2	Białka protoonkogenne c-bcl-2	
Białko Bcl-X	Białko bcl-X	
Blokery receptora I angiotensyny II	Blokery receptora angiotensyny II typ I	
Choroba Charcota-Marie'a-Tootha	Choroba Charcot-Marie-Tootha	Kwestia zapisu obcego nazwiska w języku polskim
Choroba Gravesa-Basedowa	Choroba Gravesa i Basedowa	
Choroba przeszczep przeciw gospodarzowi	Choroba przeszczep przeciwko gospodarzowi	Przeciw = przeciwko
Czynnik natriuretyczny przedsionkowy	Czynnik przedsionkowy natriuretyczny	
Enalapril	Enapryl	Hasło z bazy Tez_MeSH (GBL) jako „Odsyłacz polski” w bazie MeSH.pl
Endotelina-1	Endotelina 1	Hasło z bazy Tez_MeSH (GBL) jako „Odsyłacz polski” w bazie MeSH.pl
Geny Bcl-2	Geny bcl-2	
Geny ERBB	Geny erbB	
Geny ERBB-1	Geny erbB-1	
Geny ERBB-2	Geny erbB-2	
Geny P53 –	Geny p53	
Interferon alfa-2B	Interferon alfa-2b	

1	2	3
Kinazy białkowe aktywowane mitogenem P38	Kinazy białkowe p38 aktywowane mitogenem	
Losartan	Lozartan	Hasło z bazy Tez_MeSH (GBL) jako „Odsyłacz polski” w bazie MeSH.pl
Metaloproteinaza 2 macierzy	Metaloprotainaza macierzy 2	
Oporność nowotworu na leki	Oporność nowotworów na leki	
Polipeptyd aktywujący cyklazę adenylową przysadkową	Peptyd aktywujący przysadkową cyklazę adenylową	
Pomiary chemiluminescencji	Pomiar chemoluminescencji	Hasło z bazy Tez_MeSH (GBL) jako „Odsyłacz polski” w bazie MeSH.pl
PPAR alfa	PPAR-alfa	
PPAR gamma	PPAR-gamma	
Protoonkogeny	Proto-onkogeny	Hasło z bazy Tez_MeSH (GBL) jako „Odsyłacz polski” w bazie MeSH.pl
Receptor ERBB-2	Receptor erbB-2	
Receptory toll-podobne	Receptory Toll-podobne	
Sieci neuronowe komputerowe	Sieci neuronowe (komputerowe)	
Stwardnienie rozsiane nawracające zwalniające	Stwardnienie rozsiane zwalniająco-nawracające	
Syrolimus	Sirolimus	
Wskaźnik CD4:CD8	Wskaźnik CD4-CD8	
Wyniki leczenia	Wynik leczenia	Hasło z bazy Tez_MeSH (GBL) jako „Odsyłacz polski” w bazie MeSH.pl
Zakażenie bakteryjne	Zakażenia bakteryjne	Hasło z bazy Tez_MeSH (GBL) jako „Odsyłacz polski” w bazie MeSH.pl

1	2	3
Zakażenie HIV	Zakażenia HIV	Hasło z bazy Tez_MeSH (GBL) jako „Odsyłacz polski” w bazie MeSH.pl
Zespół po cholecystektomii	Zespoły po cholecystektomii	Hasło z bazy Tez_MeSH (GBL) jako „Odsyłacz polski” w bazie MeSH.pl

Tabela 3

Przykłady haseł świadczące o konsekwentnym dążeniu do dysocjacji obu baz (kartotek)

Lp.	Termin w j. ang. i nr MeSH	Hasło z bazy Tez_MeSH (GBL)	Hasło z bazy MeSH.pl (poznańsko-krakowskiej)
1	2	3	4
1.	<i>Photosensitizing Agents</i> D017319	Czynniki fotouczulające	Środki fotouczulające
2.	<i>Immunosuppressive Agents</i> D007166	Leki immunosupresyjne	Środki immunosupresyjne
3.	<i>Bacteriological Techniques</i> D001431	Metody bakteriologiczne	Techniki bakteriologiczne
4.	<i>Culture Techniques</i> D046508	Metody hodowli	Techniki hodowli
5.	<i>Laboratory Techniques and Procedures</i> D003942	Metody i procedury laboratoryjne	Techniki i procedury laboratoryjne
6.	<i>Molecular Probes</i> D015336	Metody sond molekularnych	Techniki sond molekularnych
7.	<i>Suture Techniques</i> D013536	Metody szwów chirurgicznych	Techniki szwów chirurgicznych
8.	<i>Nucleic Acid Amplification Techniques</i> D021141	Metody wzmacniania kwasów nukleinowych	Techniki amplifikacji kwasu nukleinowego
9.	<i>Antineoplastic Combined Chemotherapy Protocols</i> D000971	Schematy chemioterapii przeciwnowotworowej skojarzonej	Protokoły chemioterapii skojarzonej przeciwnowotworowej
10.	<i>Anesthetics, General</i> D018681	Leki znieczulające ogólnie	Środki znieczulające ogólne

Summary

The aim: comparison of two Polish MeSH indexes, i.e. the Tez_MeSH database of the Main Medical Library, and MeSH.pl (being used by academic medical libraries), and presentation of their lexical differences.

Material: bibliographic records from the Polish Medical Bibliography (PMB). The trial consisted of 116 post-doctoral thesis in medicine and related sciences, published in 2006 (records characterized in PMB as follows: document type – “post-doctoral thesis”, searching limitation in date field: 2006). The sample of 765 subject headings has been received (only subject headings has been analysed).

Trial date: September 18th, 2007.

Method: two groups of subject headings have been compared – those from Tez_MeSH database and from MeSH.pl. Euivalents have been selected basing on their numbers in NLM MeSH database, and English version. The group of 208 subject headings has been selected, different in these databases, and analysis of these differences has been conducted.

Conclusions: difference between these two databases regarding the group of selected subject headings amounts to approx. 7%. This cannot make a fundament for a claim that two independent Polish versions of MeSH exist. But this result shall raise suspicions, as it illustrates a process of consequent dissociation of the MeSH Polish version into two dialects. It is a natural result of development in case of natural languages, but in case of artificial languages it is a disadvantageous process, resulting from non-content-related reasons.

EUROPEANA – CYFROWA KOLEKCJA EUROPEJSKIEGO DZIEDZICTWA KULTURY

Agata Bożek
Lena Kamińska-Mazur
Biblioteka Główna
Akademii im. Jana Długosza
w Częstochowie

*Europeana, biblioteka cyfrowa, digitalizacja,
dostęp online, konserwacja zasobów cyfrowych*

Trzydzieści lat od ukazania się w Europie Raportu Alaina Minca i Simona Nora i blisko piętnaście lat od opublikowania Raportu Bangemanna, materializuje się, a właściwie wirtualizuje, jedna z najistotniejszych inicjatyw społeczeństwa informacyjnego starego kontynentu¹.

20 listopada 2008 roku został uruchomiony prototyp portalu Europejskiej Biblioteki Cyfrowej (European Digital Library) – Europeana, który zastąpił tymczasową wersję serwisu internetowego pełniącą rolę punktu informacyjnego dla współtwórców projektu Sieci Europejskiej Biblioteki Cyfrowej (European Digital Library network – EDLnet) i przyszłych użytkowników Europeany. Za pośrednictwem portalu Europejskiej Biblioteki Cyfrowej udostępniono 2 mln zasobów cyfrowych różnego typu i formatu, zbiorów tekstowych, ikonograficznych, audiowizualnych, dokumentów archiwalnych. Do 2010 roku kolekcja Europeany ma liczyć 6 mln obiektów cyfrowych z całej Europy².

Nazwa portalu (*europeana* – po łacinie „europejskie”) ma nawiązywać do tradycyjnej nomenklatury wielkich bibliotek starożytnych i europejskich, np. Aleksandryny, a jednocześnie wskazywać na różnorodność udostępnianych zasobów³.

Projekt Europejskiej Biblioteki Cyfrowej jest efektem konsekwentnej realizacji polityki Unii Europejskiej w zakresie rozwoju społeczeństwa wiedzy. Dowodem na to są idee i inicjatywy zawarte w kolejnych dokumentach i programach

¹ Za sprawą Alaina Minca i Simona Nora w 1978 r. na kontynent europejski dotarła koncepcja społeczeństwa informacyjnego. Martin Bangemann opublikował w 1994 r. dokument *Europa i społeczeństwo globalnej informacji. Zalecenia dla Rady Europejskiej (Europe and the Global Information Society. Recommendations to the European Council)* zwany Raportem Bangemanna.

² Portal Europeana – „pomyśl o kulturze”. [online]. [dostęp: 20.01.2009]. Dostępny w Word Wide Web: <<http://www.europeana.eu/portal/aboutus.html>>

³ Europeana – „jeden wspólny punkt dostępu do europejskiego dziedzictwa kulturowego”. [online]. [dostęp: 20.01.2009]. Dostępny w Word Wide Web: <http://ec.europa.eu/information_society/activities/digital_libraries/europeana/index_pl.htm>

unijnych dotyczących społeczeństwa informacyjnego⁴. Istotne znaczenie dla koordynacji działań w zakresie digitalizacji, prowadzonych przez europejskie instytucje zajmujące się ochroną i popularyzacją dóbr kultury, miały przyjęte w 2001 r. *Zasady z Lund* i powiązany z nim *Plan działań z Lund*.

Realizację planów dotyczących stworzenia cyfrowej kolekcji europejskiego dziedzictwa kultury umożliwił dynamiczny rozwój środków udostępniania i przetwarzania informacji, a zwłaszcza technologii ułatwiających i upowszechniających digitalizację zbiorów. Z tych możliwości korzystały biblioteki narodowe oraz ośrodki naukowe i kulturalne państw członkowskich Unii Europejskiej. Intensyfikację działań w zakresie cyfryzacji zasobów europejskich spowodowała ekspansja światowa Firmy Google, która do swojego Google Book Search Library Project, mającego zeskanować w najbliższym czasie 15 mln książek, postanowiła werbować europejskie biblioteki. Bezpośrednim impulsem do rozpoczęcia inicjatywy na rzecz utworzenia Europejskiej Biblioteki Cyfrowej był wystosowany 28 kwietnia 2005 r. list przywódców sześciu państw europejskich: Francji, Włoch, Niemiec, Hiszpanii, Polski i Węgier do Prezydencji Rady oraz do Komisji⁵, w którym opowiadano się za skoordynowaniem działalności bibliotek krajowych w zakresie digitalizacji i za udostępnieniem w światowych sieciach teleinformatycznych, w zorganizowany sposób, kulturowego i naukowego dziedzictwa Europy. Wezwanie to zostało entuzjastycznie przyjęte przez europejskie biblioteki narodowe⁶. Odpowiadając pozytywnie na apel przywódców państw, Komisja Europejska 30 września 2005 r. w *Komunikacie i2010: Biblioteki cyfrowe* przedstawiła „wizję leżącą u podstaw inicjatywy dotyczącej bibliotek cyfrowych oraz określa główne składające się na nią elementy”. Dokument precyzował pojęcie biblioteki cyfrowej, za którą uważał „uporządkowany zbiór zasobów cyfrowych udostępnionych publicznie, składających się z materiałów zdigitalizowanych i powstałych pierwotnie w formacie cyfrowym”⁷. Zarysował także strukturę inicjatywy na rzecz bibliotek cyfrowych oraz poruszył kwestie digitalizacji, udostępnienia w Internecie oraz ochrony zasobów kulturowych w formie cyfrowej. Przedstawił wyzwania finansowe, organizacyjne, techniczne i prawne stojące przed realizatorami projektu. Zwrócił uwagę na już rozpoczęte inicjatywy, takie jak Bi-

⁴ *Zielona Księga* (1996 r.), *Strategia Lizbońska* (2000 r.), *eEurope 2002 – Społeczeństwo informacyjne dla wszystkich*, *eEurope 2005 – Społeczeństwo informacyjne dla wszystkich – plan działania*, *eEurope +2003 – Wspólne działania na rzecz wdrożenia Społeczeństwa Informacyjnego w Europie*, *Inicjatywa i2010 – Europejskie Społeczeństwo Informacyjne na rzecz wzrostu i zatrudnienia* (2005 r.)

⁵ List przywódców 6 państw europejskich do prezydencji Komisji Europejskiej z 28 kwietnia 2005 r. [online]. [dostęp: 20.01.2009]. Dostępny w Word Wide Web: <http://ec.europa.eu/information_society/activities/digital_libraries/doc/letter_1/index_en.htm>

⁶ 23 biblioteki narodowe poparły list prezydentów, w tym 19 (Austrii, Belgii, Republiki Czeskiej, Danii, Estonii, Finlandii, Francji, Niemiec, Grecji, Węgier, Włoch, Litwy, Luksemburga, Holandii, Polski, Słowenii, Słowacji, Hiszpanii, Szwecji) zostały jego sygnatariuszami.

⁷ Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego oraz Komitetu Regionów i2010: *Biblioteki Cyfrowe* z dnia 30 września 2005 COM (2005) 465 wersja ostateczna [on-line]. Bruksela: Komisja Współnot Europejskich, 30 września 2005, s.3. [online]. [dostęp: 20.01.2009]. Dostępny w Word Wide Web: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/pl/com/2005/com2005_0465pl01.pdf>

biблиотека Europejska (The Europe Library – TEL)⁸ umożliwiającą zintegrowany dostęp do zdecentralizowanych katalogów i zasobów cyfrowych bibliotek europejskich, które mogłyby stanowić w przyszłości bazę organizacyjną dla Europejskiej Biblioteki Cyfrowej⁹. Realizując założenia dokumentu *i2010: Biblioteki cyfrowe*, rozpoczęto konsultacje publiczne online oraz powołano w lutym 2006 r. Grupę Wysokiej Rangi Ekspertów ds. Cyfrowych Bibliotek. Kolejne wydawane komunikaty, zalecenia i sprawozdania monitorowały realizację inicjatywy, wskazywały obszary wymagające wzmożonych działań i określały strategię w zakresie problematycznych aspektów funkcjonowania Europejskiej Biblioteki Cyfrowej¹⁰. We wrześniu 2007 roku Parlament Europejski w rezolucji przyjętej przeważającą większością głosów wyraził poparcie dla utworzenia Europejskiej Biblioteki Cyfrowej¹¹.

Działania podejmowane w ramach inicjatywy „Cyfrowe Biblioteki” skupiały się w dwóch głównych obszarach:

- europejskiego dziedzictwa kultury – digitalizacja zbiorów analogowych dostępnych w bibliotekach, archiwach i muzeach Europy, umożliwienie korzystania z nich online w celach zawodowych, naukowych lub dla przyjemności oraz konserwacja i przechowywanie cyfrowych zbiorów dla kolejnych pokoleń
- europejskiego dorobku naukowego – udostępnianie w Internecie wyników badań naukowych dla użytkowników przez dłuższy czas¹².

⁸ Serwis internetowy Biblioteki Europejskiej dający dostęp do zasobów 47 bibliotek narodowych krajów europejskich. [online]. [dostęp: 20.01.2009]. Dostępny w Word Wide Web: <<http://search.theeuropeanlibrary.org/portal/pl/index.html>>

⁹ Komunikat Komisji *i2010: Biblioteki Cyfrowe* z dnia 30 września 2005, [online], op. cit., s. 10

¹⁰ Zalecenie Komisji z dnia 24 sierpnia 2006 r. w sprawie digitalizacji i udostępniania w Internecie dorobku kulturowego oraz w sprawie ochrony zasobów cyfrowych (2006/585/WE), [online]. [dostęp: 20.01.2009]. Dostępny w Word Wide Web: <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/site/pl/oj/2006/l_236/l_23620060831pl00280030.pdf> Komunikat Komisji dla Parlamentu Europejskiego, Rady i Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego w sprawie informacji naukowej w epoce cyfrowej: dostęp, rozpowszechnianie i konserwacja, z dnia 14 lutego 2007, COM (2007) 56 wersja ostateczna [on-line]. Bruksela: Komisja Wspólnot Europejskich, 14 luty 2007 [online]. [dostęp: 20.01.2009]. Dostępny w Word Wide Web: <<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2007:0056:FIN:PL:PDF>>.

Komunikat Komisji do Rady, Parlamentu Europejskiego, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetów Regionów. *Dostęp do dziedzictwa kulturowego Europy poprzez kliknięcie myszką. Postępy w zakresie digitalizacji i udostępnienia w Internecie dorobku kulturowego oraz ochrony zasobów cyfrowych w UE*, z dnia 11 sierpnia 2008, COM (2008) 513 wersja ostateczna [on-line]. Bruksela: Komisja Wspólnot Europejskich, 11 sierpnia 2008. [online]. [dostęp: 20.01.2009]. Dostępny w Word Wide Web: <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2008:0513:FIN:pl:PDF>>

¹¹ Rezolucja Parlamentu Europejskiego z dnia 27 września 2007 r. w sprawie *i2010: europejska biblioteka cyfrowa*. [online]. [dostęp: 20.01.2009]. Dostępny w Word Wide Web: <<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P6-TA-2007-0416+0+DOC+XML+V0//PL>>

¹² Komunikat Komisji *i2010: Biblioteki Cyfrowe* z dnia 30 września 2005, [online], op. cit., s. 3-4 Komunikat Komisji w sprawie informacji naukowej w epoce cyfrowej: dostęp, rozpowszechnianie i konserwacja z dnia 14 lutego 2007, [online], op. cit., s. 2.

Założenia Europejskiej Biblioteki Cyfrowej

Priorytetem Europeany – Europejskiej Biblioteki Cyfrowej jest umożliwienie i upowszechnienie dostępu do europejskich wielojęzycznych i wielokulturowych zasobów informacyjnych, zawierających bogate dziedzictwo kulturowe starego kontynentu. Do realizacji tego celu (tak jak w przypadku każdej innej biblioteki cyfrowej) niezbędne są trzy główne elementy: digitalizacja, dostęp online, konserwacja zasobów cyfrowych.

Digitalizacja

W Zaleceniu z 24 sierpnia 2006 roku Komisja uznała digitalizację za „ważny sposób zapewnienia szerszego dostępu do zasobów kulturowych”¹³. Proces digitalizacji stanowi pod wieloma względami duże wyzwanie, ponieważ musi uwzględniać problemy o charakterze ekonomicznym (związane z kosztami digitalizacji), organizacyjnym (współdziałanie i unikanie powielania działań instytucji kulturalnych, kooperacja z sektorem prywatnym na zasadzie partnerstwa lub sponsoringu), technicznym (utrzymanie wysokiej jakości przy jednoczesnym ograniczaniu kosztów – unowocześnianie sprzętu digitalizującego) oraz prawnym (rozstrzygnięcie problemów dotyczących praw autorskich we współpracy z ich posiadaczami, tak aby digitalizacja objęła również dzieła chronione). Różnorodny format i różne źródła pochodzenia zdigitalizowanych zasobów wymuszają na twórcach Europeany posługiwanie się określonymi, jednolitymi standardami i schematami opisów udostępnianych za jej pośrednictwem materiałów. Europejska Biblioteka Cyfrowa ma wraz z pojedynczymi skanami reprezentującymi obiekt importować i przechowywać metadane oraz linki do pełnych tekstów dokumentów. Instytucje współtworzące największą europejską kolekcję cyfrową, zobowiązane są do dostarczania metadanych w formacie Dublin Core. Dane źródłowe mają być przyporządkowywane do prostego modelu opisu, który zawiera minimum informacji, a mimo to identyfikuje obiekt i umożliwia jego wyszukanie. Grupa Robocza ds. Standaryzacji i Metadanych, na czele której stoi Max Dekkers (Dublin Core Metadata Initiative), stara się znaleźć rozwiązanie możliwe do zaakceptowania przez wszystkich uczestników projektu¹⁴. Odpowiedzialni za metadane w Europeanie borykają się także z trudnościami dotyczącymi wielojęzyczności dostarczanych danych, wypełniania pól, opracowywania haseł wzorcowych.

W państwach członkowskich realizowanych jest obecnie wiele inicjatyw na rzecz digitalizacji, starania te pozostają jednak rozproszone. W efekcie tego z 2,5 mld zasobów europejskich bibliotek zdigitalizowano niespełna 1%, z czego nie wszystko jest dostępne online¹⁵. W różny sposób rozwiązywany jest problem

¹³ Zalecenie Komisji z dnia 24 sierpnia 2006 r., [online], op.cit. s. 1

¹⁴ J. Potęga, K. Ślaska: Europeana – portal europejskiego dziedzictwa kulturowego; Alternatywnie o Open Access. Sprawozdanie. *EBIB*, nr 6/2008 (97), czerwiec 2008. [online]. [dostęp: 20.01.2009]. Dostępny w Word Wide Web: <http://www.ebib.info/2008/97/a.php?potega_slaska>

¹⁵ *Wkrótce otwarcie: biblioteka cyfrowa dla Europy*. Bruksela 11 sierpnia 2008 IP/08/1255. [online]. [dostęp: 20.01.2009]. Dostępny w Word Wide Web: <<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/08/1255&format=HTML&aged=0&lang=age>>

wielokrotnego digitalizowania tych samych zasobów: tworzone są rejestry cyfrowych kolekcji bądź funkcję takich wykazów przejmują krajowe portale. W Polsce rolę taką pełni serwis Federacji Bibliotek Cyfrowych (FBC)¹⁶, prowadzony przez Poznańskie Centrum Superkomputerowo-Sieciowe (twórców platformy dLibra – obsługującej polskie biblioteki cyfrowe).

W odpowiedzi na potrzebę konsolidacji i koordynacji działań, w marcu 2007 r. powołano grupę ekspertów z państw członkowskich ds. digitalizacji i ochrony zasobów cyfrowych.

Problematyczną kwestią związaną z digitalizacją zbiorów jest współpraca bibliotek cyfrowych z sektorem prywatnym. Najczęściej kooperacja ta polega na outsourcingu: firmy wykonują usługi zlecane przez instytucje naukowe i kulturalne, np. skanują zasoby, dostarczają potrzebne technologie. Najprawdopodobniej z powodu nie do końca sprecyzowanych zasad współfinansowania i partnerstwa publiczno-prywatnego skala kooperacji biznesu z instytucjami digitalizującymi, jest niewielka¹⁷.

Dostęp online

Europejska Biblioteka Cyfrowa, konsolidująca działania europejskich instytucji naukowych i kulturalnych, ma stanowić wspólny, wielojęzyczny punkt dostępu do rozproszonych w Internecie książek, prasy, filmów, map, fotografii i archiwalnych dokumentów.

Europeana powstała w oparciu o infrastrukturę Biblioteki Europejskiej i jest umieszczona na serwerach biblioteki narodowej Holandii, nadzorowanych przez Konferencję Dyrektorów Europejskich Bibliotek Narodowych (Foundation Conference of European National Librarians – CENL)¹⁸. Na sieć Europejskiej Biblioteki Cyfrowej składają się również zasoby sieci Minerva¹⁹ i sieci Michael²⁰. Aby zwiększyć możliwości wykorzystania zdigitalizowanych przez instytucje regionalne i lokalne obiektów, udostępniając je na portalu Europeany, powołano do życia projekt European Local²¹. Wśród 27 koordynatorów projektu jest

¹⁶ FBC pozwala na przeglądanie opisów bibliograficznych cyfrowych publikacji dostępnych w polskich bibliotekach cyfrowych oraz publikacji przeznaczonych do digitalizacji. Obejmuje na dzień dzisiejszy około 197 tysięcy zdigitalizowanych obiektów. [online]. [dostęp: 20.01.2009]. Dostępny w Word Wide Web: <<http://fbc.pionier.net.pl/owoc/?action=ChangeLanguageAction&language=pl>>

¹⁷ W 2007 roku Słowenia przyjęła ustawę w sprawie partnerstwa publiczno-prywatnego, umożliwiającą prywatną promocję projektów dotyczących digitalizacji w instytucjach publicznych. *Wkrótce otwarcie: biblioteka cyfrowa dla Europy*. Bruksela 11 sierpnia 2008, IP/08/1255. [online], op. cit.

¹⁸ J. Zbroszczyk: Europeana – Europejska Biblioteka Cyfrowa. *Bibliotekarz* 2008, nr 7-8, s. 12

¹⁹ Projekt Minerva – koordynacja digitalizacji w Europie. [online]. [dostęp: 20.01.2009]. Dostępny w Word Wide Web: <<http://www.minerva-europe.org>>

²⁰ Projekt Michael umożliwia dostęp do opisów i linków zdigitalizowanych zasobów z całej Europy. [online]. [dostęp 20.01.2009]. Dostępny w Word Wide Web: <<http://www.michael-culture.pl>>

²¹ Projekt European Local. [online]. [dostęp 20.01.2009]. Dostępny w Word Wide Web: <<http://www.europeanlocal.eu>>, <<http://dl.psnc.pl/projects/europeana-local>>

PCSS (Poznańskie Centrum Superkomputerowo-Sieciowe), gwarantujące dostępność zasobów polskich bibliotek cyfrowych poprzez serwis Europejskiej Biblioteki Cyfrowej.

Przyjazny i nowoczesny serwis internetowy Europeany ma zapewnić optymalny dostęp do kilkumilionowych zasobów cyfrowych. Portal ma umożliwić skuteczne przeszukiwanie zbiorów użytkownikom ze wszystkich państw Unii.

Konserwacja zasobów cyfrowych

W 2002 r. Unia Europejska apelowała o podjęcie działań służących ochronie zasobów cyfrowych i zachowaniu europejskiego dziedzictwa kulturowego dla przyszłych pokoleń²². Jednakże w państwach członkowskich apel ten pozostał bez szerszego odzewu. Dowodem na to są zalecenia Komisji z 2006 r. sugerujące:

- wymianę doświadczeń w dziedzinie konserwacji,
- określenie strategii na rzecz długoterminowej ochrony zasobów,
- implementację prawa krajowego do przepisów europejskich i międzynarodowych (dotyczącego własności intelektualnej), tak by ułatwiać powielanie lub zmianę formatu materiałów,
- ujednolicenie zasad i procedur przekazywania egzemplarza obowiązkowego w przypadku zasobów powstałych w formie cyfrowej,
- wspomaganie powstawania uprawnionych instytucji gromadzących materiały w Internecie przy pomocy różnych technik (np. web-harvesting)²³.

Do tej pory nie udało się stworzyć przejrzystych i kompleksowych koncepcji ochrony zasobów cyfrowych. Biorąc pod uwagę skalę informatyzacji i dynamiczne tempo generowania informacji, można stwierdzić, że podjęte działania są niewystarczające. Informacja cyfrowa jest dynamiczna ze względu na szybkie zmiany w sprzęcie i oprogramowaniu oraz ograniczony okres użyteczności urządzeń służących do jej przechowywania²⁴. Brak perspektywicznych planów i rozwiązań stanowi zagrożenie dla przetrwania obiektów cyfrowych i może skutkować utratą materiałów wytworzonych jedynie w tej formie. Opracowanie skutecznych środków ochrony zbiorów cyfrowych ma dalekosiężne skutki, nie tylko dla ochrony zasobów instytucji publicznych, ale także dla każdej organizacji zobowiązanej lub pragnącej chronić takie zasoby.

Prawa autorskie

Na wszystkich trzech etapach organizacji zasobów biblioteki cyfrowej istotną kwestię stanowi ochrona praw własności intelektualnej. Europejskie dziedzictwo kulturowe należy digitalizować, udostępniać i chronić, respektując prawa autor-

²² Rezolucja Rady z dnia 25 czerwca 2002 r. *Zachowanie przyszłej pamięci: konserwacja zasobów cyfrowych dla przyszłych pokoleń*. Dz. U. C 162 z 6.7.2002, str. 4.

²³ Zalecenie Komisji z dnia 24 sierpnia 2006 r. [online], op. cit., s. 7-11.

²⁴ Komunikat Komisji w sprawie informacji naukowej w epoce cyfrowej: dostęp, rozpowszechnianie i konserwacja z dnia 14 lutego 2007. [online], op. cit., s. 7

skie i pokrewne. Na mocy obowiązujących unijnych i międzynarodowych norm zdigitalizowane zasoby można udostępniać online, jeśli są wolne od praw autorskich lub za zgodą ich właścicieli. Dlatego na początku Europeana proponować będzie użytkownikom zasoby wolne od praw autorskich, równolegle prowadząc prace nad prawnymi i technicznymi zasadami udostępniania dzieł objętych ochroną prawną²⁵. Wymaga to dobrej współpracy między instytucjami kulturalnymi a posiadaczami praw autorskich. Taka kooperacja może nastąpić poprzez zawarcie umów między zainteresowanymi stronami lub poprzez linki odsyłające z portalu Europeany na strony internetowe właścicieli praw do zbiorów. W ostatnim okresie istotnym trendem dotyczącym dostępu online do informacji naukowej jest rozwój ruchu otwartego dostępu, który zakłada, że dostęp do publikacji i danych ma pierwszorzędne znaczenie dla innowacji. Z takim podejściem nie zgadzają się jednak wydawcy. Aby pogodzić idee jak najszerzego dostępu z zabezpieczeniem wydawcom odpowiedniego zwrotu z inwestycji, aktualnie rozważane są następujące rozwiązania:

- autor płaci (*author pays publishing*) – przeniesienie kosztów publikacji z użytkownika na autora (lub instytucję finansującą badania),
- samodzielna archiwizacja (*self-archiving*) – autor zamieszcza artykuł poddany wzajemnej weryfikacji w ogólnodostępnym archiwum, czasami po upływie okresu ochronnego, który umożliwi wydawcom uzyskanie zwrotu poniesionych nakładów²⁶.

Ważną sprawą jest konieczność określenia statusu dzieł pod względem praw autorskich, a nierzadko jest to zabieg czasochłonny i kosztowny. Dotyczy to zwłaszcza tzw. dzieł osieroconych, w mniejszym stopniu dzieł, których nakład został wyczerpany lub niebędących już w sprzedaży. Niewyjaśnione prawa autorskie mogą stanowić przeszkodę w rozpowszechnianiu cennych treści a tym samym w rozwoju europejskiej kultury i nauki.

Finansowanie inicjatyw związanych z Europejską Biblioteką Cyfrową

Wszystkie działania związane z digitalizacją, dostępem online oraz konserwacją i ochroną europejskich zasobów dziedzictwa kulturowego wymagają olbrzymich nakładów finansowych. Unia Europejska współfinansuje ze swoich programów badawczych (6 i 7 Program Ramowy) te projekty, które generują tzw. europejską wartość dodaną, skierowane na interoperacyjność narodowych zbiorów i serwisów cyfrowych oraz ułatwiające korzystanie z dziedzictwa europejskiej kultury w kontekście wielojęzyczności. Finansowanie samego procesu digitalizacji zasobów Komisja ceduje na poszczególne kraje członkowskie. W latach 2005-2008 przeznaczona została kwota 60 milionów euro z programu eContentplus na projekty mające na celu standaryzację i organizacyjną „kom-

²⁵ Komunikat Komisji i2010: *Biblioteki Cyfrowe* z dnia 30 września 2005, [online], op. cit. s. 7.

²⁶ Komunikat Komisji *w sprawie informacji naukowej w epoce cyfrowej: dostęp, rozpowszechnianie i konserwacja* z dnia 14 lutego 2007, [online], op. cit., s. 4.

patybilność” narodowych zbiorów cyfrowych i usług z nimi związanych. Z tego programu finansowane były projekty EDLnet, Europeana, Biblioteka Europejska plus (The European Library plus – TELplus). W latach 2009-2010 zostanie wydane na digitalizację europejskich zbiorów w sumie około 120 mln euro. Z tej kwoty na badania dotyczące bibliotek cyfrowych przeznaczono 69 milionów, na polepszenie dostępu do europejskiego dorobku kulturowego, z programu na rzecz konkurencji i innowacyjności, 50 mln euro²⁷. Szacuje się, że całkowity koszt digitalizacji pięciu milionów książek z bibliotek europejskich wyniesie około 225 mln euro, nie licząc kosztów digitalizacji dzieł takich jak manuskrypty lub obrazy²⁸.

Portal Europejskiej Biblioteki Cyfrowej – Europeana

Portal Europejskiej Biblioteki Cyfrowej jest efektem rozpoczętego w lipcu 2007 r. projektu, którego założeniem było ułatwienie dostępu do źródeł w środowisku internetowym, prezentowanie olbrzymiego dziedzictwa europejskiego, stworzenie punktu integracyjnego dla wielokulturowej i wielojęzycznej społeczności Europy. Przełomowe znaczenie dla utworzenia Europeany miało ustanowienie 8 listopada 2007 r. Fundacji Europejskiej Biblioteki Cyfrowej, która zarządza wszystkimi instytucjami uczestniczącymi w projekcie (European Digital Library Foundation). Dwa miesiące wcześniej zainaugurowano program EDLnet, zrzeszający i koordynujący współpracę 100 instytucji wnoszących wkład w digitalizację zbiorów europejskich. Program ten pracował również na rzecz integracji katalogów bibliograficznych i cyfrowych Bibliotek Narodowych z Biblioteką Europejską. Było to o tyle istotne, że, jak już wcześniej wspomniano, Europejska Biblioteka Cyfrowa powstawała w oparciu o infrastrukturę Biblioteki Europejskiej. EDLnet miał na celu wzbogacenie możliwości wielojęzycznego portalu Europeany. Udział w EDLnet, a tym samym w tworzeniu europejskiej kolekcji zasobów cyfrowych, mają instytucje różnego typu: biblioteki narodowe, archiwa, muzea, jednostki badawcze. W EDLnet działają również specjaliści z zakresu informatyki, którzy, biorąc udział w zespołach roboczych, pracują nad optymalnymi rozwiązaniami programistycznymi oraz funkcjonalnymi portalu. Powstanie Fundacji Europejskiej Biblioteki Cyfrowej i programu EDLnet zapoczątkowało bardzo intensywne i konstruktywne prace nad portalem Europeany. Ich efekty w postaci pierwszego prototypu portalu zaprezentowano 31.01-1.02.2008 r. na konferencji w Deutsche Nationalbibliothek we Frankfurcie nad Menem zatytułowanej *Kolejny krok w kierunku Europejskiej Biblioteki Cyfrowej*²⁹.

W dniu 20 listopada 2008 r. został oficjalnie uruchomiony mający udostępniać ok. 2 mln obiektów cyfrowych portal Europeany³⁰. Uroczystej inauguracji

²⁷ Już dostępna w Internecie: „Europeana”- europejska biblioteka cyfrowa. [online]. [dostęp: 20.01.2009]. Dostępny w Word Wide Web: <<http://europa.eu/rapid/pressRelease-sAction.do?reference=IP/08/1747&format=HTML&aged=0&language=PL&guiLanguage=en>>

²⁸ Wkrótce otwarcie: biblioteka cyfrowa dla Europy. Bruksela 11 sierpnia 2008 IP/08/1255. [online], op. cit.

²⁹ J. Potęga, K. Ślaska. [online], op. cit.

³⁰ Portal Europeana – „pomyśl o kulturze”. [online], op. cit.

dokonała w siedzibie Narodowej Biblioteki Królewskiej w Belgii komisarz UE ds. społeczeństwa informacyjnego i mediów Vivien Reding, w obecności przewodniczącego Komisji Europejskiej Jose Manuela Barroso i ministrów kultury państw Unii Europejskiej. Europeane zgubiła jej ogromna popularność, przestała działać już w dniu otwarcia. Obecnie Europeana przywracana jest internautom, testowany jest skonfigurowany hardware. Użytkownicy korzystający z portalu mogą jednak napotkać pewne niedogodności, zwłaszcza przy dużej liczbie odwiedzających Europeane.

Strona główna prezentuje logo Europeany z dewizą „pomyśl o kulturze”, zawiera wyszukiwarkę oraz zakładki: „Moja Europeana”, „Społeczność”, „Partnerzy”, „Oś czasu (beta)”, „Laboratorium myśli”. Wyszukiwanie zaawansowane pozwala na przeszukiwanie zbiorów poprzez wybór tytułu, twórcy, daty lub tematu obiektu. Jeżeli po wpisaniu terminu, wyniki są nieprecyzyjne, można je jeszcze bardziej ograniczyć przez wybór konkretnego języka, kraju, daty, instytucji bądź typu dokumentu. Format obiektów dostępnych w Europeanie oznaczony jest 4 kolorami (różny dla tekstu, obrazu, filmu, dźwięku). Nawigacja możliwa jest we wszystkich językach Unii Europejskiej, także po polsku. Wyboru języka dokonujemy na stronie głównej Europeany. Twórcy portalu, jeśli nie występują rozbieżności w źródłach, podają informację w języku, którym posługuje się użytkownik. Wszystkie najważniejsze strony (nawigacja, wyszukiwanie, wyświetlanie informacji) są dostępne w językach wszystkich państw uczestników projektu. Na portalu mogą funkcjonować strony wielojęzyczne, a publikowanie na nich informacji jest ważniejsze niż ich tłumaczenie. Jak sami twórcy zastrzegają, obecnie portal funkcjonuje w wersji Web 1.0. Dlatego nie jest możliwa interakcja ze strony użytkowników. W niedalekiej przyszłości portal Europeany będzie funkcjonował w pełni jako Web 2.0. Po rejestracji na portalu można będzie zostać aktywnym członkiem społeczności Europeany. Dzięki temu użytkownicy Europeany będą mogli decydować o sposobie prezentacji dokumentów, kontrolować własne konto, zachować wyszukane obiekty, tworzyć historie wyszukiwań, tworzyć tagi i wpisywać komentarze. Typowe dla serwisów społecznościowych tagi towarzyszące poszczególnym obiektom mają dodatkowo uatrakcyjnić portal. W obłoku tagów będą wyróżniane większą czcionką najbardziej popularne wśród użytkowników frazy wyszukiwawcze. Innowacją w Europeanie jest również oś czasu – stanowiąca pomoc praktyczną i edukacyjną dla mniej zaawansowanych użytkowników.

Docelowo wielojęzyczność Europeany ma dotyczyć nie tylko nawigacji, lecz również możliwości przeszukiwania zasobów, co jest niezmiernie trudnym zadaniem, którego wykonanie będzie sukcesem na skalę światową. Pracuje nad tym Grupa Robocza ds. Semantyki i Wielojęzyczności kierowana przez Stefana Gradmana³¹.

Obiekty w Europeanie dostępne są tylko za sprawą zaimportowanych do wspólnej bazy metadanych - pojedyncze skany reprezentujące obiekt oraz linki do ich źródła są pobierane od instytucji współtworzących Europeane.

Europeana – pierwsza unijna biblioteka cyfrowa stanowi milowy krok w digitalizacji i upowszechnianiu europejskiego dziedzictwa kulturowego. Jej zada-

³¹ Ibidem

niem jest stworzenie ponadnarodowej wirtualnej biblioteki, zapewniającej dostęp online do wielojęzycznych i wielokulturowych zasobów cyfrowych. Portal Europeana ma zapewnić szerokie możliwości wykorzystywania tego olbrzymiego zasobu i przyczyniać się do rozwoju europejskiego społeczeństwa informacyjnego.

Summary

The first digital library Europeana began functioning in November 2008. The library has made up one-mile step in digitizing and popularizing European cultural heritage.

The article describes the cause, process of formation, union financial programmes and essential aspects of functioning of the largest European gathering.

The Europeana has a polyglot aim and general access to digitized textual, graphic and audio-visual documents, photos, museum objects and archival materials. Therefore, special attention in the article is turned on three main elements of this project; digitizing, online access and preservation.

II. RECENZJE I OMÓWIENIA

FORUM BIBLIOTEK MEDYCZNYCH¹

Ukazało się niedawno ważne dla środowiska bibliotekarzy medycznych czasopismo „Forum Bibliotek Medycznych”. Jest ono niejako spadkobiercą idei prof. Stanisława Konopki, inicjatora i redaktora „Biuletynu Głównej Biblioteki Lekarskiej”, jedyne przez lata (od 1952 do 2002 r.) forum utrwalania wiedzy bibliotekarskiej wśród pracowników bibliotek medycznych. Funkcję redaktorów naczelnych tego periodyku pełnili zwyczajowo dyrektorzy GBL, profesorowie: Stanisław Konopka (1952-1970), Feliks Widy-Wirski (1971-1981) i Janusz Kapuścik (1982-1999) oraz kustosz dyplomowany GBL, dr Edward Pigoń (1999-2002).

Gdy pismo przestało się ukazywać, dyrektorzy bibliotek uczelni medycznych, podczas obrad XXV Konferencji Problemowej Bibliotek Medycznych, zorganizowanej w dniach 12-14 czerwca 2006 r. w Lublinie i Kazimierzu Dolnym, postanowili, aby Biblioteka Główna Uniwersytetu Medycznego w Łodzi podjęła się wydawania czasopisma bibliotekarskiego, a dyrektor tejże biblioteki objął funkcję redaktora naczelnego. Kolejnym posunięciem było założenie rachunku bankowego na druk „Forum Bibliotek Medycznych”, zaś przewodniczący Rady Bibliotecznej Uniwersytetu Medycznego w Łodzi, niedawno zmarły prof. Michał Karasek i dyrektor Biblioteki Głównej UM dr Ryszard Żmuda wystosowali pisma do rektorów uczelni medycznych z prośbą o poparcie realizacji zamierzenia i dofinansowanie przedsięwzięcia. Podstawy finansowe na rozpoczęcie edycji zagwarantowała uczelnia łódzka i dopłaty innych uczelni medycznych w kraju.

Na łamach czasopisma redakcja zamierza publikować: „artykuły prezentujące zarys dziejów, stan obecny i perspektywy działalności bibliotek medycznych i ośrodków informacji naukowej w Polsce, Europie i na świecie, w tym: zasoby bibliotek uczelnianych i instytutów naukowo-badawczych, bazy danych, serwisy internetowe, komputerowe systemy biblioteczne, czasopisma elektroniczne, oficyny drukarskie i wydawnicze, firmy pośredniczące w zakupach książek i prenumeracie czasopism oraz kalendarium wydarzeń, sprawozdania, recenzje, biografie, wspomnienia, bibliografie, informatory, katalogi, pomoce dydaktyczne i materiały konferencyjne.” Obszerny cytat zaczerpnięty ze wstępu autorstwa dra Ryszarda Żmudy świadczy o ambitnych planach i wyzwaniach stawianych przed autorami tekstów.

Pierwszy numer wypełniają przychylne dla periodyku słowa prof. Andrzeja Lewińskiego – rektora UM w Łodzi, prof. Michała Karaska – przewodniczącego Rady Programowej Forum Bibliotek Medycznych, mgr Ewy Dobrzyńskiej-Lankosz – przewodniczącej Rady Wykonawczej Konferencji Dyrektorów Bibliotek

¹ *Forum Bibliotek Medycznych – Medical Library Forum*. Półrocznik. Red. nacz. Ryszard Żmuda. 2008, nr 1, 500 s. Dostępny w Word Wide Web: <<http://www.bg.umed.lodz.pl/>>

Akademickich Szkół Polskich i mgr Anieli Piotrowicz – przewodniczącej Rady Dyrektorów Bibliotek Medycznych w Polsce. Redaktor naczelny dr Ryszard Żmuda przedstawił formułę czasopisma i zamierzenia redakcyjne.

W dziale poświęconym bibliotekom medycznym dr Jan Dąbrowski przedstawił pożyteczny *Informator o bibliotekach medycznych*, dr Jolanta Przyłuska *Strony internetowe bibliotek uczelni medycznych i instytutów naukowych*, Dagmara Dudek *Kronikę wydarzeń w bibliotekach medycznych za lata 2002-2008*, zaś Anna Strumiłło *Kalendarium konferencji, sympozjów, seminariów, warsztatów i zjazdów naukowych bibliotek medycznych (1981-2008)*.

Najobszerniejszą część numeru wypełnia pokłosie zjazdów naukowych: XXII Konferencji szkoleniowej bibliotek medycznych *Rozwój zintegrowanych usług bibliotecznych* (Biblioteka Główna Akademii Medycznej w Warszawie, 23-24 VI 2003) i Konferencja *Informacja naukowa bibliotek medycznych w Polsce* (Biblioteka Główna Uniwersytetu Medycznego w Łodzi, 24-25 XI 2003). Ta forma publikacji przypomina materiały konferencyjne publikowane przez Wydawnictwo SBP w serii „Propozycje i Materiały”, ale to dobrze, iż ważne i różne informacje o wielostronnej działalności bibliotek medycznych zostały utrwalone w druku i za to należą się słowa uznania dla redakcji czasopisma i jego Rady Programowej. Nie czas tu i miejsce na analizę zawartych w numerze materiałów, choćby ze względu na ich różnorodność, ale podkreślić należy wielkie zaangażowanie problematyką bibliotek i ośrodków informacji przedstawicieli starszego i młodszego pokolenia bibliotekarzy, co może stanowić impuls dla nowych autorów i pozytywnie wpłynąć na integrację środowiska bibliotekarzy medycznych.

Życzyć należy doktorowi Żmudzie i Jego współpracownikom satysfakcji z dobrze wykonanego zadania i pomyślności w dalszych przedsięwzięciach.

Na przyszłość radziłbym wydawanie skromniejszych objętościowo numerów, bo 500-stronicowy tom wydaje mi się za obszerny (a wypełnienie teki redakcyjnej natrafia niejednokrotnie na trudności niezawinione przez redaktora naczelnego).

Recenzentem pierwszego numeru był prof. Jerzy Supady i choć jego recenzja jest bardzo pozytywna, to przecież jej publikacja wewnątrz numeru wykracza poza zasady niepublikowania recenzji wewnętrznych w recenzowanym dziele.

Andrzej Kempa

SPRAWOZDANIE Z DZIAŁALNOŚCI INSTYTUTU INFORMACJI NAUKOWEJ I STUDIÓW BIBLIOLOGICZNYCH UNIWERSYTETU WARSZAWSKIEGO W ROKU AKADEMICKIM 2007/2008

SPRAWY ORGANIZACYJNE I PERSONALNE

1. Stan zatrudnienia na dzień 30.09.2008 r. wyniósł 52 osoby. W tym:
profesorowie tytułami zwyczajni – 5;
profesorowie tytułami nadzwyczajni – 1;
profesorowie uniwersyteccy – 7;
adiunkci (z habilitacją) – 2;
adiunkci – 18;
wykładowcy – 7;
asystenci – 1;
pracownicy biblioteki – 3;
pracownicy administracyjni i naukowo-techniczni oraz obsługi – 8.
2. Dyrektor Instytutu – *prof. dr hab. Marcin Drzewiecki*
Z-ca ds. ogólnych – *dr hab., prof. UW Dariusz Kuźmina*
Z-ca ds. dydaktycznych – *dr Małgorzata Kisilowska*
Kierownik Studiów Zaocznych – *dr hab. Anna Kamler*
Kierownicy Zakładów:
Zakład Bibliotekoznawstwa – *prof. dr hab. Elżbieta Barbara Zybert*
Zakład Systemów Informacyjnych – *dr hab., prof. UW Barbara Sosińska-Kalata*
Zakład Historii, Teorii i Metodyki Bibliografii – *dr Tomasz Kędziora*
Zakład Wiedzy o Dawnej Książce – *dr hab., prof. UW Dariusz Kuźmina*

AKREDYTACJE

W 2007 r. Instytut Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych Uniwersytetu Warszawskiego uzyskał Akredytację Państwowej Komisji Akredytacyjnej na 5 lat (2007-2012) oraz przedłużył na kolejne 5 lat (2007-2012) Akredytację Uczelnianej Komisji Akredytacyjnej.

WSPÓŁPRACA INSTYTUTU Z ZAGRANICĄ

Instytut, podobnie jak w latach minionych, uczestniczył w pracach organizacyjnych i naukowych takich znaczących organizacji jak EUCLID, Chartered Institute of Library of Information Professionals (Wielka Brytania) i American Library

Association (USA), Biblioteka Polska w Londynie. W ramach wcześniej zawartych umów międzyuczelnianych i międzyinstytutowych, kontynuowano dotychczasowe kontakty z placówkami zagranicznymi. IINSB współpracuje ze szkołami wyższymi i z pokrewnymi instytutami w USA, Holandii, Niemczech, Wielkiej Brytanii, Bułgarii, Czechach, Izraelu i na Litwie. Istnieją również stałe naukowe kontakty z instytutami i bibliotekami Austrii, Francji, Włoch, Węgier i Słowacji.

Współpraca zagraniczna oprócz badań naukowych obejmowała także dydaktykę, skupioną wokół organizacji praktyk, kursów i wykładów prowadzonych przez zagranicznych wykładowców na seminariach i szkołach letnich, umożliwiających kontakt naszych studentów ze studentami z uczelni partnerskich.

INDYWIDUALNE ZAGRANICZNE STAŻE NAUKOWE I BADAWCZE PRACOWNIKÓW IINSB

mgr Robert Brzóska

Szwecja-Norwegia 25 V-2 VI 2008. Wyjazd szkoleniowy dla bibliotekarzy nt.: *Zarządzanie i organizacja w bibliotekach Szwecji i Norwegii.*

mgr Seweryn Dobrzelewski

Praktyki studenckie w bibliotece Polskiego Ośrodka Społeczno-Kulturalnego w Londynie, VII 2008.

dr Dorota Grabowska

Szwecja-Norwegia 25 V-2 VI 2008. Wyjazd szkoleniowy dla bibliotekarzy nt.: *Zarządzanie i organizacja w bibliotekach Szwecji i Norwegii.*

dr Katarzyna Materska

Szwecja-Norwegia 25 V-2 VI 2008. Wyjazd szkoleniowy dla bibliotekarzy nt.: *Zarządzanie i organizacja w bibliotekach Szwecji i Norwegii.*

dr Mikołaj Ochmański

Polsko-niemiecki objazd naukowy nt.: *Instytucje informacji w Warszawie.* 6-12 IV 2008. (organizacja i opieka nad grupą niemiecką)

dr Jacek Puchalski

Kwerenda w Chicago, USA, X 2007 nt.: *Źródła do historii bibliotek w Polsce w latach 1918-1947; rejestracja księgozbiorów polskich za granicą ze specjalnym uwzględnieniem dziedzictwa zagrożonego.*

dr Michał Zajac

Stypendium Internationale Jugendbibliothek, Monachium, Niemcy 2008 (1,5 miesiąca, cz. II). Deventer, Holandia, V 2007 (wyjazd monitoringowy Erasmus).

UDZIAŁ W KONFERENCJACH MIĘDZYNARODOWYCH

mgr Robert Brzóska

XVI Międzynarodowa Studencka Szkoła Letnia w Kiten (Bułgaria)
5-19 VII 2008.

mgr Seweryn Dobrzelewski

Międzynarodowa Konferencja Naukowa z okazji 5-lecia istnienia katalogu centralnego NUKAT nt.: *Rola katalogu centralnego NUKAT w kształtowaniu społeczeństwa wiedzy w Polsce*. Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie, 23-25 I 2008.

dr hab., prof. UW Marta Grabowska

Konferencja nt.: *Annual General Meeting for the Europe Direct Information Network*. Doroczne spotkanie ośrodków informacji europejskiej Europe Direct organizowane przez Komisję Europejską Warszawa. 17-19 X 2007. (głos w dyskusji).

Konferencja nt.: *Ojcowie Europy – Alcide de Gasperi – wizje zjednoczonej Europy w XXI wieku*. Org. Instytut Europejski w Łodzi we współpracy z Ambasadą Republiki Włoch. Łódź, 9-10 XI 2007. (głos w dyskusji).

Konferencja pod patronatem Prezydenta m.st. Warszawy Pani Hanny Gronkiewicz-Waltz nt.: *Partnerstwo dla rozwoju regionalnego*. Org. Krajowa Izba Gospodarcza. Warszawa, 4 VI 2008. (głos w dyskusji).

dr Dariusz Grygrowski

Wykłady nt.: *Katalogi systematyczne w Polsce*, dla uczestników Międzynarodowej Szkoły Humanistycznej Europy Środkowej i Wschodniej (MSH) – grupa z Ukrainy. Uniwersytet Warszawski, Warszawa 7-8 VII 2008.

dr Jerzy Kaliszuk

Enseigner l'écriture – Apprendre à écrire. Teaching Writing – Learning to Write, XVI Colloque International de Paléographie Latine, Londyn, 2-5 IX 2008. Referat nt.: *Latin Script and Vernacular Text in the Middle Ages: The Case of Polish Texts (14th-15th Centuries)*.

prof. dr hab. Dariusz Jarosz

Conference: *The Collectivization of Agriculture in Communist Eastern Europe: Comparison and Entanglements from the 1930s to the 1980s*, Berliner Kolleg für Vergleichende Geschichte Europas, Berlin, 4-5 VII 2008. Referat nt.: *Case Study: Collectivisation in Poland*.

dr Małgorzata Kisilowska

XIV Międzynarodowa Konferencja Naukowa Instytutu Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Jagiellońskiego nt.: *Biblioteka: klucz do sukcesu użytkowników*. Kraków, 2-3 VI 2008. Referat nt.: *Health information literacy. Biblioteki na zdrowie!*

dr hab., prof. UW Dariusz Kuźmina

XVI Międzynarodowa Studencka Szkoła Letnia w Kiten (Bułgaria) 5-19 VII 2008.

dr hab., prof. UW Jan Franciszek Nosowicz

Międzynarodowa konferencja naukowa nt.: *Język i kultura*. Org. Wyższa Szkoła Współpracy Międzynarodowej i Regionalnej im. Zygmunta Glogera w Bielsku Podlaskim. Bielsk Podlaski-Rudka, 14-15 III 2007. Referat nt.: *Religija i jazyk w nowych geopoliticeskich usłowijach*.

The 10th International Scientific Conference *Society and Culture*. Conference organizers: Liepāja Academy of Pedagogy. Liepaja 26-27 April 2007, Referat nt.: *Jazyk i religija, a mentalitet naroda*.

International Scientific Conference *Culture – Education – Society*. Org. Lithuanian University of Agriculture. Kaunas 21-22th June, 2007. Referat nt.: *On the Names of Selected Catholic Feasts in Translation*.

Międzynarodowa konferencja naukowa *Sabiedriba un kultura*. Org. Liepajas Akademija (Latvija). Liepaja 24-26 aprilis, 2008. Referat nt.: *Jazyk i sovremennoe obszczestvo*.

Międzynarodowa konferencja naukowa nt.: *Podmiotowość w edukacji. Ujęcie interdyscyplinarne. Kategorie – realia – tendencje*. Org. Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Białymstoku. Białystok/Supraśl, 5-6 VI 2008. Referat nt.: *Interdyscyplinarność pojęcia „kultura”*.

Międzynarodowa konferencja naukowa nt.: *Paradygmat lingwistyczny XXI wieku*. Org. Wyższa Szkoła Finansów i Zarządzania w Białymstoku. Białystok, 24-26 VI 2008. Referat nt.: *Paradygmat semantyczno-derywacyjny słownictwa*.

dr Mikołaj Ochmański

XVI Międzynarodowa Studencka Szkoła Letnia w Kiten (Bułgaria) 5-19 VII 2008. Warsztaty nt. *Działalności marketingowej bibliotek*.

Międzynarodowa Konferencja Studentów nt.: *Książka jutra – nowe technologie w produkcji, rozpowszechnianiu i popularyzacji książki*. Org. Instytut Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 8 IV 2008. (organizacja)

dr Małgorzata Pietrzak

XIV Międzynarodowa i środowiskowa konferencja naukowa. Kraków 2008. Referat nt.: *Biblioteka: klucz do sukcesu artystycznego*.

dr Maria Przastek-Samokowa

XIV Międzynarodowa Konferencja Naukowa nt.: *Biblioteka: klucz do sukcesu użytkowników*. Uniwersytet Jagielloński, Kraków.

dr Iwona Pugacewicz

Uczestnictwo w dwóch wyjazdowych seminariach szkoleniowych dla bibliotekarzy nt.: *Skomputeryzowane biblioteki – centra multimedialne w Belgii*. 29 IX-6 X 2007.

Konferencja międzynarodowa nt.: *Efektywność funkcjonowania bibliotek – standardy*. Biblioteka Narodowa w Warszawie, 23 XI 2007.

Konferencja międzynarodowa nt.: *Partir, migrer, s'exiler: ou comment l'histoire, la littérature ou la linguistique abordent le geste de départ, la rencontre de l'autre et ses conséquences*. Université Charles de Gaulle – Lille 3, Francja, 6-7 XII 2007. Referat nt.: *Quelle école polonaise? Etat des lieux et perspectives de l'éducation polonaise en France*.

dr hab., prof. UW Barbara Sosińska-Kalata

Międzynarodowa Konferencja Naukowa z okazji 5-lecia istnienia katalogu centralnego NUKAT nt.: *Rola katalogu centralnego NUKAT w kształtowaniu społeczeństwa wiedzy w Polsce*. Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie, 23-25 I 2008.

XIV Międzynarodowa Środowiskowa Konferencja Naukowa IINiB UJ nt.: *Biblioteka: klucz do sukcesu użytkowników*. Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa, Uniwersytet Jagielloński, Kraków 2-3 VI 2008.

dr Jacek Soszyński

IV spotkanie *Latin Paleography Network*. Bratysława, 3-4 IV 2008.

dr Teresa Świećkowska

Konferencja nt.: *Kulturen der Selbständigkeit. Frauen im erweiterten Europa*. Evangelischen Stadtakademie in Frankfurt, Frankfurt n. Menem, 18-19 I 2008. Referat nt.: *Selbstständigkeit zwischen Autonomiebestrebungen und neoliberaler Rationalität. Widersprüche feministischer Organisationen und Alltagsprobleme von Frauen in Polen nach 1989*.

International Conference *Humans • Digits • Transformations: Datafizing the Organic*. Humboldt Universität, Berlin. 10-12 IX 2008.

dr Michał Zając

Instytutowy koordynator programu Erasmus LLP.

Contact Person Programu Leonardo da Vinci: Projekt wymian i staży nt.: *Zarządzanie projektami multimedialnymi – zwiększanie szans na europejskim i polskim rynku pracy*. (PL/ 06/ A/ PLC/ 174079) oraz przygotowanie aplikacji i wygranie grantu.

XVI Międzynarodowa Studencka Szkoła Letnia w Kiten (Bułgaria) 5-19 VII 2008. Warsztaty nt. *Działalności marketingowej bibliotek*.

Przygotowanie aplikacji do funduszy Erasmus niezbędnych dla zdobycia środków na organizację Międzynarodowej Studenckiej Szkoły Letniej w Polsce w 2009 r., VII 2008.

PRZYNALEŻNOŚĆ DO NAUKOWYCH ORGANIZACJI ZAGRANICZNYCH ORAZ UDZIAŁ W MIĘDZYNARODOWYCH PROGRAMACH BADAWCZYCH I PRZEDSIĘWZIĘCIACH

dr Ewa Chuchro

Członek International Society for Knowledge Organization (ISKO).

prof. dr hab. Marcin Drzewiecki

Członek Chartered Institute of Library of Information Professionals (Londyn).

Członek School Library Association (Michigan, USA).

Członek Komisji Bibliotecznej przy Bibliotece Polskiej w Londynie.

dr Wiesław Gliński

Członek International Society for Knowledge Organization (ISKO).

dr Katarzyna Materska

Członek International Society For Knowledge Organization (ISKO) – skarbnik sekcji polskiej oraz koordynator lokalny warszawskiego ośrodka.

prof. dr hab. Joanna Papuzińska-Beksiak

Członek zwyczajny International Research Society for Children's Literature.

Członek Polskiej Sekcji International Board on Books Young People.

mgr Anna Radziejowska-Hilchen

Członek Polskiej Sekcji International Board on Books Young People.

dr hab., prof. UW Barbara Sosińska-Kalata

Członek International Society for Knowledge Organization.

dr hab., prof. UW Jadwiga Woźniak-Kacperek

Członek International Society for Knowledge Organization.

dr Michał Zając

Członek Polskiej Sekcji International Board on Books Young People.

prof. dr hab. Barbara Elżbieta Zybert

IFLA (sekcje: *Libraries Serving Disadvantaged Persons; Libraries Serving Multicultural Population*).

DZIAŁALNOŚĆ NAUKOWA INSTYTUTU NA RZECZ ŚRODOWISK KRAJOWYCH

Kadra Instytutu uczestniczy w licznych pracach badawczych, konferencjach i innych inicjatywach podejmowanych przez krajowe środowiska naukowe. W minionym roku akademickim pracownicy IINSB wzięli udział w wielu konferen-

cjach, na których wystąpili z referatami, prowadzili kilkadziesiąt indywidualnych programów badawczych i uczestniczyli w badaniach zespołowych, brali udział w pracach kilkadziesiątu różnych organizacji naukowych, instytutów i uczelni oraz komitetów redakcyjnych i rad wydawniczych.

UDZIAŁ W KONFERENCJACH KRAJOWYCH

mgr Robert Brzóška

III Ogólnopolska Konferencja nt.: *Bibliografia – teoria, praktyka, dydaktyka*. Org. Instytut Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych Uniwersytetu Warszawskiego. Warszawa, 15-16 I 2008.

dr Ewa Chuchro

Konferencja Naukowa nt.: *Po potopie. Dziecko, książka i biblioteka XXI wieku. Diagnozy i postulaty*. Organizatorzy: Instytut Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych, Wydział Pedagogiczny i Wydział Polonistyki (Uniwersytet Warszawski), Biblioteka Publiczna m.st. Warszawy – Biblioteka Główna Województwa Mazowieckiego. Warszawa, 20-21 XI 2007. Referat nt.: *Fan fiction jako element kultury czytelniczej dzieci i młodzieży*.

III Konferencja Naukowa z cyklu „Język@multimedia” nt.: *Dialog – Konflikt*. Org. Dolnośląska Szkoła Wyższa we Wrocławiu; 28-29 V 2008. Wrocław; Referat nt.: *Społeczności wirtualnych państw w dialogu z rzeczywistością*.

Wykład nt.: *E-biblioteki, e-bibliotekarze, e-użytkownicy: o nowym modelu biblioteki w erze Internetu*. Miejska Biblioteka Publiczna im. Józefa A. i Andrzeja S. Załuskich w Radomiu, 9 IV 2008.

Wykład nt.: *Książka, literatura, czytelnictwo, Internet*. Miejska Biblioteka Publiczna w Opolu, 20 V 2008.

Wykład nt.: *Nowy wymiar dziennikarstwa: dziennikarstwo społecznościowe* wygłoszony w ramach projektu „Zwierciadła dziennikarskie” realizowanego przez Pałac Młodzieży im. J. Tuwima w Łodzi, 26 IX 2008.

dr Włodzimierz Daszewski

XII edycja konferencji nt.: *Digitalizacja „Praktyczne doświadczenia w zarządzaniu dostępem do bibliotek cyfrowych”*. Warszawa, 17 I 2008.

X seminarium nt.: *Składowania i archiwizacji „Nowoczesna infrastruktura do przechowywania i archiwizacji dokumentów elektronicznych”*. Warszawa, 10 IV 2008.

Konferencja nt.: *Ochrona Narodowego zasobu bibliotecznego w czasie pokoju, kryzysu i wojny. Teoria i praktyka*. Warszawa, 9-10 IX 2008.

Konferencja nt.: *Digital Day*. Warszawa, 23 IX 2008. Referat nt.: *Ewolucja elektroniczna*.

prof. dr hab. Marcin Drzewiecki

Konferencja nt.: *Przyszłość bibliotek w Polsce*. Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich, Warszawa, 12-13 X 2007. Referat nt.: *Integracja funkcjonalna bibliotek publicznych, szkolnych i pedagogicznych. Próba spojrzenia pozare-sortowego*.

II Bałtycka konferencja nt.: *Zarządzanie i organizacja bibliotek*. Org. Ate-
neum Szkoła Wyższa w Gdańsku, Gdańsk, 21-22 XI 2007.

mgr Jan Gosiewski

Konferencja nt.: *Przyszłość bibliotek w Polsce*. Stowarzyszenie Biblioteka-
rzy Polskich, Warszawa, 12-13 X 2007.

II Bałtycka konferencja nt.: *Zarządzanie i organizacja bibliotek*. Org. Ate-
neum Szkoła Wyższa w Gdańsku, Gdańsk, 21-22 XI 2007.

dr Dorota Grabowska

II Konferencja Przedszkoli im. Misia Uszatka. Org. Przedszkole 272 w War-
szawie, 29 III 2008. Referat nt.: *Czesław Janczarski i jego miś*.

II Krajowa Konferencja dla Bibliotek Szkolnych. Org. Instytut Badań
w Oświacie; 16-17 V 2008. Referat nt.: *Projekt jako metoda aktywizująca*.

Kurs wyrównawczy, Centrum Edukacji Bibliotekarskiej, Informacyjnej i Doku-
mentacyjnej w Warszawie, 26 IV 2008. Wykład nt.: *Źródła informacji*.

Uzupełniający Kurs Przygotowania Pedagogicznego w dniach 28 VI, 30 VI,
1 VII, 5 VII, 6 VII 2008. Org. Instytut Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicz-
nych Uniwersytetu Warszawskiego. Wykład nt.: *Pedagogika zabawy*.

II Bałtycka konferencja nt.: *Zarządzanie i organizacja bibliotek*. Org. Ate-
neum Szkoła Wyższa w Gdańsku, Gdańsk, 21-22 XI 2007.

dr hab., prof. UW Marta Grabowska

III Ogólnopolska Konferencja nt.: *Bibliografia – teoria, praktyka, dydaktyka*.
Org. Instytut Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych Uniwersytetu War-
szawskiego. Warszawa, 15-16 I 2008. Referat nt.: *Metoda bibliograficzna klu-
czem do uniwersyteckiej pozycji bibliografii*.

Referat nt.: *Terminologia bibliograficzna w świetle norm* wygłoszony na se-
minarium w Instytucie Bibliograficznym Biblioteki Narodowej w Warszawie, 22 IV
2008.

Konferencja nt.: *Konsekwencje przystąpienia Unii Europejskiej do Europej-
skiej Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności dla
umocnienia jednostki w Unii Europejskiej i dla umocnienia europejskiego sys-
temu ochrony praw człowieka*. Org. Niezależny Instytut Prawa Międzynarodo-
wego i Europejskiego oraz Kolegium Prawa Wyższej Szkoły Przedsiębiorczości
i Zarządzania im. Leona Koźmińskiego w Gmachu Sądu Najwyższego w Warsza-
wie, 10 VI 2008.

dr Dariusz Grygrowski

Szkolenie dla bibliotekarzy powiatu Ostrołęckiego pod hasłem *UKD – nowe
i zmienione symbole*. Biblioteka Pedagogiczna w Ostrołęce, Ostrołęka, 6 XI 2007.

Szkolenie dla bibliotekarzy pod hasłem *Po zmianach w UKD*. Miejska Biblio-
teka Publiczna w Kozienicach, 5 III 2008.

Trzy ogólnopolskie dwudniowe szkolenia w Zakładzie Edukacji Bibliotekar-
skiej Informacyjnej i Dokumentacyjnej Biblioteki Narodowej z zakresu opracowa-
nia rzeczowego dokumentów. Biblioteka Narodowa w Warszawie, 1) 11-12 II
2008 2) 25-26 II 2008 3) 7-8 IV 2008.

prof. dr hab. Dariusz Jarosz

Konferencja naukowa nt.: *Dobroczynność i pomoc społeczna na ziemiach polskich – dawniej i dziś*. Zorganizowana przez Kieleckie Towarzystwo Naukowe i Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach 14 V 2008. Referat nt.: *Władze Polski Ludowej wobec dobroczynności i działalności charytatywnej: słowa i czyny” 1945-1950*.

Seminarium nt.: *Miasto – przestrzeń i ludzie*. Instytut Historyczny Uniwersytetu Warszawskiego, 24 IX 2008. Referat nt.: *Polaków drogi do mieszkania w PRL*.

Wykład nt.: *Miasto peerelowskie – miasto chłopskie?* Kraków, Uniwersytet Jagielloński, 16 I 2008.

dr Jerzy Kaliszuk

Konferencja nt.: *Ars scribendi. O sztuce pisanie w średniowiecznych Czechach i Polsce*, Org. Instytut Historii UAM w Poznaniu, Collegium Europaeum Gnesnense, Gniezno 15-18 IX 2008. Referat nt.: *Rękopis z biblioteki Jana Długosza? Analiza kodeksu BN BOZ 55*.

dr Bożena Karzewska

II Ogólnopolska Konferencja Pedagogiki Dialogu nt.: *Dialog w teorii i praktyce pedagogicznej*. Akademia Podstaw Pedagogiki Specjalnej, Katedra Podstaw Pedagogiki, V 2008.

dr Małgorzata Kisilowska

Konferencja krajowa Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej im. J. Conrada Korzeniowskiego w Gdańsku nt.: *Problemy architektury informacji o kulturze regionu*. Gdańsk, 15-16 XI 2007. Referat nt.: *„Złwieni w sieci” – współpraca instytucji kultury w udostępnianiu informacji regionalnej*.

Wykład nt.: *Ponad różnicami. Komunikacja z użytkownikiem w bibliotece* wygłoszony podczas szkolenia pt.: *Wybrane aspekty komunikacji interpersonalnej w pracy zawodowej bibliotekarzy* przeprowadzonego 28 V 2008 przez Wojewódzką i Miejską Bibliotekę Publiczną im. J. Piłsudskiego w Łodzi dla bibliotekarzy i instruktorów powiatowych bibliotek publicznych na terenie województwa; uczestnicy: ok. 100 osób.

dr hab., prof. UW Dariusz Kuźmina

III Ogólnopolska konferencja nt.: *Bibliografia – teoria, praktyka, dydaktyka*. Org. Instytut Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych Uniwersytetu Warszawskiego. Warszawa, 15-16 I 2008. (organizacja oraz prowadzenie jednej z sesji)

XI Ogólnopolska konferencja nt.: *Kraków – Lwów: książki, czasopisma, biblioteki XIX i XX wieku*. Kraków, 21-23 XI 2007 r. Referat nt.: *Stanisław Stojalowski – wydawca*.

dr Katarzyna Materska

III seminarium z cyklu Infobroker nt.: *Efektywne wykorzystanie zasobów informacyjnych sieci*. Warszawa, 8 XI 2007. Referat nt.: *Źródła informacji bizne-*

sowych – bazy danych, serwisy informacyjne i inne narzędzia wspomagające pozyskiwanie informacji gospodarczych. Efektywne wykorzystanie zasobów informacyjnych sieci.

Konferencja nt.: *Biblioteka 2.0 – zasoby cyfrowe w nauce, kulturze i administracji*. Uniwersytet Śląski w Katowicach, 15 V 2008.

Konferencja nt.: *Zbiory i zasoby informacyjne bibliotek publicznych wobec aktualnych zmian kulturowych i technologicznych*. Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Opolu 23-24 IX 2008.

dr Andrzej Nowak

III Ogólnopolska konferencja nt.: *Bibliografia – teoria, praktyka, dydaktyka*. Org. Instytut Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych Uniwersytetu Warszawskiego. Warszawa, 15-16 I 2008. Referat nt.: *Fenomen Bibliografii historii Polski 1815-1914. Analiza teoretyczna zagadnienia*.

dr Mikołaj Ochmański

Warsztaty Polskiego Towarzystwa Bibliologicznego poświęcone książce dziecięcej. Łódź, 10 III 2008 r.

III Ogólnopolska konferencja nt.: *Bibliografia – teoria, praktyka, dydaktyka*. Org. Instytut Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych Uniwersytetu Warszawskiego. Warszawa, 15-16 I 2008. (sekretarz konferencji)

prof. dr hab. Joanna Papuzińska-Beksiak

Konferencja naukowa nt.: *Po potopie. Dziecko, książka i biblioteka XXI w. Diagnozy i postulaty*. Organizatorzy: Instytut Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych, Wydział Pedagogiczny i Wydział Polonistyki (Uniwersytet Warszawski), Biblioteka Publiczna m.st. Warszawy – Biblioteka Główna Województwa Mazowieckiego. Warszawa, 20-21 XI 2007. Referat nt.: *Biblioteki a czytanie*.

Konferencja nt.: *Kraków mityczny* Akademia Pedagogiczna, Kraków 3-4 XII 2007. Referat nt.: *Melchiora Wańkowicza Kraków wspomnień*.

II Krajowa Konferencja Nauczycieli Bibliotekarzy. Warszawa 16 V 2008. Wykład nt.: *Książka dla dzieci i młodzieży dzisiaj*.

Sesja z okazji 60-lecia Biblioteki Publicznej w Łomiankach, 5 VI 2008. Wykład nt.: *Metody aktywizacji czytelnictwa dziecięcego – wyzwania i sposoby realizacji*.

Piłskie dni literatury, Piła, 12 VI 2008. Wykład nt.: *Przemiany funkcji edukacyjnych piśmiennictwa dla młodzieży*

Seminarium KUL w Kazimierzu Dolnym, 30 VI 2008. Wykład nt.: *Współczesne problemy książki i czytelnictwa*.

dr Iwona Pugacewicz

Konferencja nt.: *Zarządzanie marketingowe biblioteką*. Wyższa Szkoła Bankowa w Poznaniu, Wydział Zamiejscowy w Chorzowie, 17-19 X 2007. Referat nt.: *Innowacyjne rozwiązania w bibliotekarstwie fińskim z wykorzystaniem elementów strategii marketingowej*. (przewodniczenie obradom, 18 X, sesja I.)

Konferencja nt.: *Wspólnoty a migracje. Konteksty edukacji międzykulturowej*. Org. przez Uniwersytet w Białymstoku, pod patronatem Komitetu Nauk Pedagogicznych PAN Białowieża, 25-27 V 2008. Referat nt.: *Szkolnictwo polo-*

nijne a problemy tożsamościowe młodzieży na przykładzie analizy wybranych ośrodków północnej Francji.

Konferencja nt.: *Humanistyczno-antropologiczna ewolucja współczesnego nurtu pedagogiki kultury – konsekwencje dla teorii i praktyki.* Org. przez Wyższą Szkołę Pedagogiczną Związku Nauczycielstwa Polskiego. Warszawa, 25 VI 2008. Referat nt.: *Edukacja kulturowa w polskiej szkole w Paryżu. Generowanie zmiany*

Konferencja nt.: *Granice i pogranicza. Mikrohistorie.* Org. przez Instytut Historii Uniwersytetu w Białymstoku. Białystok, 18-19 XI 2008. Referat nt.: *Polska i polonijna edukacja narodowa we Francji po II wojnie światowej.*

VI Forum Oświaty Polonijnej nt.: *Polskość – Tożsamość – Współczesność.* Białystok, 19-21 IX 2008.

Konferencja nt.: *Współczesne oblicza patriotyzmu i nacjonalizmu.* Org. przez Politechnikę Koszalińską. Mielno-Umieście, 22-24 IX 2008. Referat nt.: *Typologia postaw i zachowań patriotycznych wśród uczniów polskich i polonijnych we Francji.*

Konferencja nt.: *Dylematy edukacyjne w społeczeństwach zróżnicowanych kulturowo.* Org. przez Akademię Pedagogiki Specjalnej. Warszawa, 24-25 IX 2008. Referat nt.: *Jak to robią Francuzi? O edukacji wielokulturowej na poziomie gimnazjum i liceum na wybranych przykładach szkół paryskich.*

dr hab., prof. UW Barbara Sosińska-Kalata

Konferencja Naukowa nt.: *Przyszłość bibliotek w Polsce.* Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich, Warszawa 12-13 X 2007. [udział w Radzie Programowej, prowadzenie panelu: Nauka o książce, bibliotece i informacji]

IV Konferencja EBIB nt.: *Internet w bibliotece. Open Access.* Toruń, 6-8 XII 2007. [udział w Komitecie Programowym]

III Ogólnopolska Konferencja Naukowa nt.: *Bibliografia – teoria, praktyka, dydaktyka.* Instytut Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych, Uniwersytet Warszawski, Warszawa 15-16 I 2008.

Ogólnopolskie Forum Wojskowych Bibliotek Naukowych. Centralna Biblioteka Wojskowa, Warszawa 30 I 2008. Referat nt.: *Modele organizacji wiedzy w systemach informacyjnych.*

Seminarium nt.: *Rola bibliotekarza w edukacji, kulturze i środowisku lokalnym. Zakończenie działalności Centrum Edukacji Bibliotekarskiej, Informacyjnej i Dokumentacyjnej.* CEBID, Warszawa, 27 VI 2008.

dr Jacek Soszyński

Konferencja nt.: *Nowe badania nad Kroniką biskupa Wincentego Kadłubka.* IBL PAN Warszawa, 4-6 VI 2008

III Kongres Mediewistów Polskich, Łódź 22-24 IX 2008.

Spotkanie Edytorów, Instytut Historii Kultury w Średniowieczu Katolicki Uniwersytet Lubelski, 4 X 2008.

dr Teresa Świąćkowska

Konferencja nt.: *40 lat po 68 roku.* Uniwersytet Wrocławski, 9-10 V 2008. Referat nt.: *Alternatywne media i ruch kobiecy 68 roku.*

dr Marek Tobera

Konferencja nt.: *Przyszłość bibliotek w Polsce*. Org. Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich. Warszawa 11-13 X 2007. Referat nt.: *Bibliologia wobec problemów polskiego rynku książki*.

Konferencja nt.: *Zbiory i zasoby informacyjne bibliotek publicznych wobec aktualnych przemian kulturowych i technologicznych*. Org. Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich. Opole 23-24 IX 2008. Referat nt.: *Badania nad funkcjonowaniem rynku książki w Polsce po 1989 r. Nowe wątki do dyskusji i przemysłów*.

dr hab., prof. UW Jadwiga Woźniak-Kasperek

III Ogólnopolska konferencja nt.: *Bibliografia – teoria, praktyka, dydaktyka*. Org. Instytut Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych Uniwersytetu Warszawskiego. Warszawa, 15-16 I 2008. Referat nt.: *Narzędzia wyszukiwania treściowego w bibliografii*. (organizacja oraz prowadzenie jednej z sesji)

VI Forum Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, Warszawa, 11 X 2007.

Konferencja Jubileuszowa nt.: *Przyszłość bibliotek w Polsce*. Org. Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich. Warszawa, 12-13 X 2007.

Ogólnopolska konferencja nt.: *Pracuj lokalnie, myśl globalnie. Opracowanie i wyszukiwanie informacji w bibliotekach*. Org. Komisja Opracowania Rzeczonego Zbiorów SBP, Biblioteka Narodowa i Instytut Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych UW. Warszawa, 21-22 XI 2007. Referat nt.: *Refleksje o przyszłości języków informacyjnych*.

X Ogólnopolskie Warsztaty nt.: *Język haseł przedmiotowych Biblioteki Narodowej – nowe słownictwo, najnowsze ustalenia metodyczne stosowane w katalogach bibliotek. Uniwersalna klasyfikacja dziesiętna. Zmiany w opracowaniu rzeczowym i porządkowaniu katalogów*. Biblioteka Narodowa w Warszawie, 2-4 VI 2008.

dr Michał Zajac

Konferencja Naukowa nt.: *Po potopie. Dziecko, książka i biblioteka XXI w. Diagnozy i postulaty*. Organizatorzy: Instytut Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych, Wydział Pedagogiczny i Wydział Polonistyki (Uniwersytet Warszawski), Biblioteka Publiczna m.st. Warszawy – Biblioteka Główna Województwa Mazowieckiego. Warszawa, 20-21 XI 2007. Referat nt.: *Książka czasu przemian*.

Konferencja nt.: *Nowe trendy w literaturze i ilustracji dla dzieci. Książka obrazkowa*. Miejska Biblioteka Publiczna, Kołobrzeg, 22-23 IX 2008. Referat nt.: *Książka obrazkowa – próba definicji*.

Odczyt nt.: *Biblioteka 2.0*. Koszalińska Biblioteki Publiczna, 5 V 2008.

Odczyt nt.: *Współczesna polska książka dziecięca*. Miejska Biblioteka Publiczna w Opolu, 8 V 2008.

Odczyt nt.: *Praca z czytelnikiem opornym*. Warmińsko-Mazurska Biblioteka Pedagogiczna w Olsztynie, Filia w Elku, 10 XII 2007.

prof. dr hab. Barbara Elżbieta Zybert

Konferencja nt.: *Przyszłość bibliotek w Polsce*. Biblioteka Narodowa, Warszawa 12-13 X 2007. Referat nt.: *Biblioteki we współczesnych społeczeństwach krajów rozwiniętych*.

UCZESTNICTWO W PRACACH KRAJOWYCH ORGANIZACJI I INSTYTUCJI

mgr Robert Brzóska

Członek Polskiego Towarzystwa Bibliologicznego – Skarbnik Zarządu obecnej kadencji.

Zakład Edukacji Bibliotekarskiej, Informacyjnej i Dokumentacyjnej im. Heleny Radlińskiej Biblioteki Narodowej w Warszawie – nauczyciel kontraktowy.

Biblioteka Publiczna Miasta st. Warszawy – Biblioteka Główna Województwa Mazowieckiego. Projekt pt. *Mazowiecki System Informacji Bibliotecznej* – dydaktyka.

dr Ewa Chuchro

Członek Stowarzyszenia Edukacyjno-Kulturalnego „Vene Artis”.

Sekretarz „Przeglądu Bibliotecznego”.

dr Zdzisław Dobrowolski

Współpraca z zespołem Centre for Information Behaviour and the Evaluation of Research University College London.

Członek rady redakcyjnej „Aslib Proceedings”.

Kierownik Podyplomowych Studiów Informacji Naukowej.

prof. dr hab. Marcin Drzewiecki

Doradca Dyrektora Biblioteki Narodowej w Warszawie.

Przewodniczący Komitetu Redakcyjnego czasopisma „Bibliotekarz”.

Przewodniczący Komitetu Redakcyjnego czasopisma „Zagadnienia Informacji Naukowej”.

Przewodniczący Komitetu Redakcyjnego serii wydawniczej „Nauka-Dydaktyka-Praktyka”.

Przewodniczący Rady Naukowej Biblioteki Głównej Województwa Mazowieckiego i m. st. Warszawy.

Członek Warszawskiego Towarzystwa Naukowego.

Członek Krajowej Rady Bibliotecznej.

dr Wiesław Gliński

Członek Polskiego Towarzystwa Informacji Naukowej.

mgr Jan Gosiewski

Centrum Edukacji Bibliotekarskiej, Informacyjnej i Dokumentacyjnej im. Heleny Radlińskiej w Warszawie – nauczyciel kontraktowy.

Podyplomowe Studia Zarządzania Informacją i Technologii Informacyjnej – dydaktyka.

dr Dorota Grabowska

Sekretarz „Poradnika Bibliotekarza”.

Członek Komitetu Redakcyjnego serii wydawniczej „Biblioteczka Poradnika Bibliotekarza”.

Biblioteka Publiczna w Jaktorowie – członek jury w konkursie recytatorskim.
Ocena projektów w Ogólnopolskim konkursie: projekty edukacyjne w bibliotekach pedagogicznych i bibliotekach szkolnych, organizowanym przez Ośrodek Edukacji Informatycznej i Zastosowań Komputerów w Warszawie.

dr hab., prof. UW Marta Grabowska

Członek Rady Wydziału Historycznego Uniwersytetu Warszawskiego.
Członek Rady Naukowej Instytutu Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych Uniwersytetu Warszawskiego.
Członek Rady Naukowej Centrum Europejskiego Uniwersytetu Warszawskiego.
Współpraca z Instytutem Książki i Czytelnictwa Biblioteki Narodowej w Warszawie w zakresie organizacji sesji naukowych.
Członek Editorial Board „Journal of Information Science” (Londyn, Wielka Brytania).
Członek Rady Naukowej czasopisma „Studia Europejskie” (Centrum Europejskie Uniwersytetu Warszawskiego).

dr Dariusz Grygrowski

Od czerwca 2007 członek zespołu Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich do spraw opracowania projektu ustawy o bibliotekach.
Biblioteka Narodowa, Zakład Edukacji Bibliotekarskiej, Informacyjnej i Dokumentacyjnej – wykładowca.

dr inż. Marek Iwanowski

Sekretarz redakcji „Semiosis Lexicographica”.

prof. dr hab. Dariusz Jarosz

Pracownia Dziejów Polski po 1945 r., Instytut Historii PAN – współpraca naukowa.

dr hab. Anna Kamler

Kierownik Studiów Zaocznych w Instytucie Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych Uniwersytetu Warszawskiego.
Członek Komitetu Redakcyjnego „Społeczeństwa Staropolskiego. Seria Nowa”.

dr Jerzy Kaliszuk

Członek zespołu badawczego „Latin Palaeography Network – Central and Central East Europe” (od 2002).
Współpraca z „Gazette du livre médiéval” w zakresie informacji bibliograficznych.
Sekretarz Rady Naukowej Instytutu Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych Uniwersytetu Warszawskiego.
Sekretarz Zespołu ds. Doktoratów „G”.
Sekretarz Rady Wydziału Historycznego Uniwersytetu Warszawskiego.
Sekretarz redakcji „Z Badań nad Księgozbiorami Historycznymi”

dr Małgorzata Kisilowska

Urząd Miejski w Suwałkach – konsultant ds. rozwoju kultury na lata 2004-2008.

Członek Komisji oceniającej nauczycieli akademickich zatrudnionych w jednostkach systemu biblioteczno-informacyjnego Uniwersytetu Warszawskiego, marzec 2008.

Członek Komitetu Redakcyjnego „Biblioteczki Poradnika Bibliotekarza”.

Członek Zespołu Ekspertów Zewnętrznych Narodowego Programu Foresight Polska 2020 w latach 2007-2008.

Członek Zespołu Ewaluacyjnego polskiej wersji International Classification of Nursing Practice przy Polskim Towarzystwie Pielęgniarskim.

dr hab., prof. UW Dariusz Kuźmina

Zastępca Dyrektora ds. ogólnych w Instytucie Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych Uniwersytetu Warszawskiego.

Kierownik Zakładu Wiedzy o Książce.

Papieski Wydział Teologiczny w Warszawie – studia dla doktorantów.

Papieski Instytut Studiów Kościelnych – dydaktyka.

Akademia Sztuk Pięknych – dydaktyka.

dr Katarzyna Materska

Komitet Redakcyjny w Centralnym Ośrodku Naukowej Informacji Wojskowej.

Polskie Stowarzyszenie Zarządzania Wiedzą – członek-założyciel.

Biblioteka Publiczna m.st. Warszawy. Biblioteka Główna Województwa Mazowieckiego – wicedyrektor ds. bibliotecznych.

dr hab., prof. UW Jan Franciszek Nosowicz

Członek Komitetu Redakcyjnego „Przegląd Rusycystyczny”.

dr Mikołaj Ochmański

Prezes Zarządu Oddziału Warszawskiego Polskiego Towarzystwa Bibliologicznego.

Przedstawiciel młodej kadry w Radzie Wydziału Historycznego Uniwersytetu Warszawskiego.

Opracowanie ankiet do oceny procesu dydaktycznego w Instytucie Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych Uniwersytetu Warszawskiego w semestrze zimowym roku akademickiego 2005/2006 oraz prace przy analizie ankiet (wraz z dr M. Kisilowską).

Współopieka nad Kółem Naukowym Instytutu Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych Uniwersytetu Warszawskiego.

Współorganizator studenckich objazdów naukowych wraz z Fachhochschule Hannover, Niemcy.

prof. dr hab. Joanna Papuzińska-Beksiak

Członek Stowarzyszenia Pisarzy Polskich.

Członek Rady Naukowej Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy.

Członek Rady Naukowej serii „Nauka-Dydaktyka-Praktyka” Wydaw. Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich.

dr Małgorzata Pietrzak

Członek Polskiego Towarzystwa Retorycznego. Główny Juror w V Ogólnopolskim Konkursie Krasomówczym o Laur Królowej Elżbiety. Warszawa 2008.

Członek Zespołu Redakcyjnego Kwartalnika „Forum Artis Rhetoricae”.

Centrum Edukacji Bibliotekarskiej, Informacyjnej i Dokumentacyjnej im. Heleny Radlińskiej w Warszawie, kurs przygotowania pedagogicznego, zajęcia z emisji głosu, Warszawa 2008.

Organizacja Ogólnopolskiego Konkursu Krasomówczego o Laur Królowej Elżbiety. Ośrodek Kultury Forma w Warszawie 2008.

dr Maria Przastek-Samokowa

Zakład Edukacji Bibliotekarskiej, Informacyjnej i Dokumentacyjnej Biblioteki Narodowej w Warszawie – nauczyciel kontraktowy.

dr Jacek Puchalski

Członek Zarządu Oddziału Warszawskiego Polskiego Towarzystwa Bibliologicznego.

Departament do Spraw Polskiego Dziedzictwa Kulturowego za Granicą Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Projekt nt.: *Biblioteki polonijne*.

dr Iwona Pugaczewicz

Ministerstwo Edukacji Narodowej – funkcja eksperta odnośnie nowej podstawy programowej dla szkół polskich poza granicami.

Współpraca ze Szkołą Polską w Paryżu – współpraca w zakresie badań własnych.

Współpraca z Kongresem Polonii Francuskiej – współpraca w zakresie praktyk studenckich i organizacji konferencji.

Członek Maison de la Polonia.

Współpraca z *Centrum Informacji i Dokumentacji o Polonii Francuskiej*, Maison de la Polonia, Espace Lumiere – 39, rue Elie Gruyelle – 62110 Henin-Beaumont w tym pomoc w tworzeniu Biblioteki Polonii Północnej Francji.

mgr Anna Radziejowska-Hilchen

Członek Polskiego Towarzystwa Bibliologicznego – Sekretarz Oddziału Warszawskiego.

Członek Zarządu Towarzystwa Bibliofilów Polskich w Warszawie.

Akademia Humanistyczna w Pułtusku – Wydział Historyczny – dydaktyka na Studiach Podyplomowych Bibliotekoznawstwa.

dr hab., prof. UW Barbara Sosińska-Kalata

Członek Polskiego Towarzystwa Informacji Naukowej.

Członek Polskiego Towarzystwa Bibliologicznego.

Redaktor naczelny kwartalnika „Przegląd Biblioteczny”, członek Rady Redakcyjnej.

Członek Rady Programowej kwartalnika „Praktyka i Teoria Informacji Naukowej i Technicznej”.

Członek Komitetu Redakcyjnego serii wydawniczej „Nauka-Dydaktyka-Praktyka” Wydawnictwa Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich.

Członek Rady Programowej Wydawnictwa Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich.

Członek Rady Naukowej Biblioteki Narodowej w kadencji 2005-2010.

Ekspert ds. awansu zawodowego nauczycieli w Ministerstwie Edukacji Narodowej i Sportu.

Ekspert Państwowej Komisji Akredytacyjnej.

Ekspert Uniwersyteckiej Komisji Akredytacyjnej oraz członek zespołów oceniających.

Współpraca z Komisją Opracowania Rzeczowego Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich i Klubem UKD.

Konsultant w Polskim Centrum Informacji i Dokumentacji Terminologicznej przy Ośrodku Przetwarzania Informacji.

Kierownik Zakładu Systemów Informacyjnych.

Kierownik Podyplomowych Studiów Zarządzania Informacją i Technologii Informacyjnych.

Członek Senackiej Komisji Bibliotek i Systemów Informacyjnych UW w kadencji 2005-2008.

Członek Rady Wydziału Historycznego UW.

Członek Rady Naukowej Instytutu Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych UW.

Członek Komisji Rady Wydziału ds. Kwalifikacji na Studia Doktoranckie na Wydziale Historycznym Uniwersytetu Warszawskiego.

Członek komisji Rady Wydziału ds. Oceny Młodej Kadry.

Członek Zespołu Rady Wydziału ds. Doktoratów z zakresu bibliologii.

Przewodnicząca Komisji Rady Wydziału ds. przewodu habilitacyjnego dr Katarzyny Majerskiej.

Członek Komisji Rady Wydziału ds. przewodu habilitacyjnego dra Adriana Uljasza.

dr Jacek Soszyński

Członek Rady Naukowo-Programowej Archiwum Głównego Akt Dawnych w Warszawie.

Członek zespołu redakcyjnego czasopisma „Przegląd Tomistyczny”.

Współpracownik Zakładu Rękopisów Biblioteki Narodowej – rękopisy średniowieczne w zasobach BN.

Redaktor czasopisma „Z Badań nad Książką i Księgozbiorami Historycznymi.

mgr Elżbieta Szklarska-Maruszak

Departament do Spraw Polskiego Dziedzictwa Kulturowego za Granicą w Ministerstwie Kultury i Dziedzictwa Narodowego – współpraca dziedzicowa.

Udział w programach badawczych Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego nt.: *Rejestracja księgozbiorów polskich za granicą; Znaki własnościowe.*

dr Teresa Świąćkowska

Fundacja Ekologia i Sztuka im. Tomka Byry:

– Współorganizacja biblioteki feministycznej online.

– Współorganizacja cyklu comiesięcznych seminariów poświęconych transformacji.

dr Marek Tobera

Kierownik Podyplomowych Studiów Polityki Wydawniczej i Księgarstwa.

Podyplomowe Studia Bibliotekoznawstwa – dydaktyka.

Podyplomowe Studia Zarządzania Informacją i Technologii Informacyjnej – dydaktyka.

Centrum Ustawicznego Kształcenia Bibliotekarzy – dydaktyka.

Wyższa Szkoła Humanistyczna w Pułtusku – dydaktyka na studiach podyplomowych.

Centrum Edukacji Bibliotekarskiej, Informacyjnej i Dokumentacyjnej im. Heleny Radlińskiej w Warszawie – nauczyciel kontraktowy.

dr hab., prof. UW Jadwiga Woźniak-Kasperek

Wiceprzewodnicząca Komisji Opracowania Rzeczowego Zbiorów Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich (dziesiąty rok).

Członek rad redakcyjnych czasopisma „Zagadnienia Informacji Naukowej” i wydawanej przez Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich serii FOKA (FOrmaty. KArteczki).

Członek Komitetu Redakcyjnego czasopisma „Przegląd informacyjno-dokumentacyjny”.

Członek Rady Naukowej Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy – Biblioteki Głównej Województwa Mazowieckiego.

Członek Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich.

Przewodnicząca bibliotecznej komisji oceniającej bibliotekarzy będących nauczycielami akademickimi zatrudnionych w systemie informacyjnym Uniwersytetu Warszawskiego.

Centrum Edukacji Nauczycieli w Białymstoku – dydaktyka.

Powołanie przez JM Rektora UW, prof. dr hab. Katarzynę Chałasińską-Macukow do Rady Naukowej Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie na kadencję 2005-2008. W Radzie tej pełnię funkcję przewodniczącej.

Członek wydziałowego Zespołu do spraw Zapewnienia Jakości Kształcenia na Wydziale Historycznym Uniwersytetu Warszawskiego.

dr Michał Zając

Członek Zarządu – Wiceprezes – Oddziału Warszawskiego Polskiego Towarzystwa Bibliologicznego.

Współopiekun Koła Naukowego Studentów Instytutu Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych UW.

Członek komitetu redakcyjnego „Poradnika Bibliotekarza”.

Członek Komitetu Sterującego przy Ministrze Kultury.

Organizacja tygodnia międzynarodowego w Instytucie Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych Uniwersytetu Warszawskiego, 7-11 IV 2008.

Koordinator ds. międzynarodowych (Fachhochschule Hanover, Saxion Universities Deventer, Uniwersytet Sofijski, Uniwersytet Wileński, Uniwersytet im. Komenskigo w Bratysławie, College Bibliotekarski w Sofii).

Współorganizacja konferencji z Biblioteką Publiczną m.st. Warszawy – Biblioteką Główną Województwa Mazowieckiego.

prof. dr hab. Barbara Elżbieta Zybert

Członek Zespołu Redakcyjnego „Przeglądu Bibliotecznego”.

Członek Zespołu Redakcyjnego „Zagadnienia Informacji Naukowej”.

Członek Zespołu Redakcyjnego serii „Propozycje i Materiały”.

Przewodnicząca Komitetu Redakcyjnego „Poradnika Bibliotekarza”.

Ekspert ds. awansu zawodowego nauczycieli w Ministerstwie Edukacji Narodowej i Sportu (udział w kilkudziesięciu postępowaniach kwalifikacyjnych).

Prodziekan ds. studenckich Wydziału Historycznego UW.

Kierownik Zakładu Bibliotekoznawstwa Instytutu Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych UW.

Kierownik Podyplomowych Studiów Bibliotekoznawstwa.

Przewodnicząca jury w konkursie Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich na najlepszą pracę magisterską.

Członek Rady Naukowej Centralnej Biblioteki Wojskowej w Warszawie.

Recenzent wydawniczy w Stowarzyszeniu Bibliotekarzy Polskich i innych wydawnictw publikujących prace z zakresu informacji naukowej i bibliotekoznawstwa.

Recenzent prac habilitacyjnych i doktorskich w akademickich ośrodkach kształcenia pracowników informacji i bibliotekoznawców.

Recenzent w „Journal of Information, Communication & Ethics in Society”.

Współpraca z Instytutem Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie oraz Akademią Pedagogiczną w Krakowie: recenzowanie prac doktorskich i przygotowywanie recenzji wydawniczych.

Udział w pracach Komisji egzaminacyjnej do przeprowadzania postępowania kwalifikacyjnego dla kandydatów na dyplomowanego bibliotekarza oraz dyplomowanego pracownika dokumentacji i informacji naukowej.

Członek Państwowej Komisji Egzaminacyjnej na Bibliotekarzy Dyplomowanych.

INDYWIDUALNE TEMATY BADAWCZE. UCZESTNICTWO W BADANIACH ZESPOŁOWYCH

dr Ewa Chuchro

Indywidualnie: *kulturowe aspekty Internetu. Literatura w Internecie.*

prof. dr hab. Marcin Drzewiecki

Indywidualnie: *Biblioteki w systemie edukacji i kultury.*

dr hab., prof. UW Marta Grabowska

Indywidualnie: *systemy informacyjne Unii Europejskiej oraz bibliografia a informatyka.*

prof. dr hab. Dariusz Jarosz

Indywidualnie: projekt badawczy własny NN 108035333 finansowany przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego „Drogi mieszkaniowe Polaków 1944/45-1989”

dr Jerzy Kaliszuk

Indywidualnie: *geografia w średniowieczu, komunikacja społeczna w średniowieczu oraz pismo gotyckie w średniowiecznej Polsce.*

dr Małgorzata Kisilowska

Indywidualnie: *modelowanie rozległych systemów informacyjnych.*

dr hab., prof. UW Dariusz Kuźmina

Indywidualnie: *badania nad bibliotekami kościelnymi w Polsce.*

dr Katarzyna Materska

Indywidualnie: *zarządzanie środowiskiem informacji i wiedzy oraz działalność informacyjna bibliotek w dobie globalizacji.*

dr hab., prof. UW Jan Franciszek Nosowicz

Indywidualnie: *reprezentacja wiedzy o nazwach własnych regionu Polski północno-wschodniej; elektroniczny warsztat leksykograficzny.*

prof. dr hab. Joanna Papuzińska-Beksiak

Indywidualnie: *Współczesna literatura i czytelnictwo dzieci i młodzieży.*

dr Małgorzata Pietrzak

Indywidualnie: *retoryka w pracy bibliotekarza z czytelnikiem dziecięcym i młodzieżowym.*

dr Maria Przastek-Samokowa

Indywidualnie: *Information literacy kluczem do sukcesów użytkowników.*

dr Jacek Puchalski

Indywidualnie: *źródła do historii bibliotek w Polsce w latach 1918-1947.*
Grupowo: *Rejestracja księgozbiorów polskich za granicą ze specjalnym uwzględnieniem dziedzictwa zagrożonego (program DPD Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego).*

dr Jacek Soszyński

Indywidualnie: *Repertorium najstarszych rękopisów w zbiorach polskich.*

dr hab., prof. UW Barbara Sosińska-Kalata

Indywidualnie: *systemy semiotyczne i modele organizacji wiedzy w systemach wyszukiwania informacji; zarządzanie informacją i wiedzą oraz Uniwersalna Klasyfikacja Dziesiętna.*

Kierownik projektu badawczego promotorskiego nr N103 066 32/3819/H03/2007/32 pt.: *Modelowanie systemów informacji publicznej e-Gov.* (obrona 11 VI 2008)

Zespołowo: *Benchmarking szkolnictwa wyższego w Polsce* – udział w pracach Komitetu Sterującego projektu kierowanego przez prof. Jerzego Woźnickiego (Instytut Społeczeństwa Wiedzy, Fundacja Rektorów Polskich).

dr Marek Tobera

Indywidualnie: *Polska prasa branżowa dla wydawców i księgarzy w XX w.*

dr hab., prof. UW Jadwiga Woźniak-Kasperek

Indywidualnie: *biblioteki cyfrowe w aspekcie organizacji i dostępności informacji.*

dr Michał Zając

Indywidualnie: *rynek książki dla dzieci i młodzieży w Polsce; literatura dla dzieci i młodzieży w Polsce; promocja książki dziecięcej w Polsce; marketing w działalności bibliotek publicznych.*

prof. dr hab. Barbara Elżbieta Zybert

Indywidualnie: *Wskaźniki jakości i mierniki efektywności działalności bibliotecznej; Biblioteki a wielokulturowość i globalizacja. Nowe tendencje współczesnych bibliotek.*

WYKAZ PUBLIKACJI

1. Banacka M. [rec.]: *Lothar Lang: Buchkunst und Kunstgesichte im 20. Jahrhundert. Graphik, Illustration, Malerbuch.* Stuttgart 2005. „Przegląd Biblioteczny” 2007 z. 4(75) s. 695-696.
2. Banacka M.: *Osiemdziesiąt lat „Przeglądu Bibliotecznego”*. „Poradnik Bibliotekarza” 2007 nr 12 s. 21-22.
3. Banacka M. [współaut. B. Sosińska-Kalata]: „Przegląd Biblioteczny” – rocznik 1927. „Przegląd Biblioteczny” 2007 z. 4(75) s. 521-552.
4. Brzóska R. [oprac.]: *Sprawozdanie z działalności Instytutu Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych Uniwersytetu Warszawskiego w roku akademickim 2006/2007.* „Zagadnienia Informacji Naukowej” 2007 nr 2(90) s. 119-149.
5. Chuchro E. [oprac.]: „Przyszłość bibliotek w Polsce”. *Konferencja naukowa Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich (Warszawa, 12-13 października 2007 r.)*. „Przegląd Biblioteczny” 2007 z. 4(75) s. 676-679.
6. Chuchro E. [współred. Materska K., Sosińska-Kalata B.]: *Organizowanie środowiska informacji i wiedzy.* Warszawa: Wydaw. Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, 2008 198[2] s. Seria: „Nauka-Dydaktyka-Praktyka”: Miscellanea Informatologica Varsoviensia. Nr 96.
7. Chuchro E.: *Czas na e-book.* „Nowe Książki” 2008 nr 5 s. 79-80.
8. Chuchro E.: *Kliknij, by przeczytać ciąg dalszy.* „Nowe Książki” 2008 nr 7 s. 79.
9. Chuchro E.: *Przewodnik po książkach papieskich.* „Nowe Książki” 2008 nr 10 s. 78-79.

10. Chuchro E. [współaut. M. Zajac]: *Zobacz, kup, przeczytaj. O filmowych zwiastunach książek*. „Biblioteka Analiz” 2008 nr 10(220) s. 18-19.
11. Chuchro E.: *Fan fiction jako element kultury czytelniczej dzieci i młodzieży* (2008). W: *Po potopie. Dziecko, książka i biblioteka w XXI wieku*. Red. D. Świerczyńska-Jelonek, G. Leszczyński, M. Zajac. Warszawa: Wydaw. Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, 2008 s. 86-96. Seria: „Nauka-Dydaktyka-Praktyka” nr 101.
12. Chuchro E. [rec.]: *Grzegorz Leszczyński: Magiczna biblioteka. Zbójcekie księgi młodego wieku*. „Przegląd Biblioteczny” 2008 z. 1(76) s. 162-165.
13. Chuchro E. [współrec. B. Sosińska-Kalata]: *E. Komputer – człowiek – prawo*. W: *Księga pamiątkowa Wydziału Zarządzania i Komunikacji Społecznej Uniwersytetu Jagiellońskiego*. Kraków 2007 „Przegląd Biblioteczny” 2008 z. 3(76) s. 495-503.
14. Daszewski W.: *Parametry bezstratnej digitalizacji i warunki długotrwałego przechowywania kodów cyfrowych*. W: *Biblioteki cyfrowe – projekty, realizacje, technologie*. Red. J. Woźniak-Kasperek, J. Franke. Warszawa: Wydaw. Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, 2007 s.167-183. Seria: „Nauka – Dydaktyka – Praktyka” nr 87.
15. Daszewski W.: *Computational Modelling of Visual Information*. W: *Organizowanie środowiska informacji i wiedzy*. Red. K. Materska, B. Sosińska-Kalata, E. Chuchro. Warszawa: Wydaw. Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, 2008 s.171-180. Seria: „Nauka-Dydaktyka-Praktyka”: *Miscellanea Informatica Varsoviensia*. nr 96.
16. Dobrowolski Z.: *The Google generation: the information behaviour of the researcher of the future*. “Aslib Proceedings” 2008 V.60 I. 4, 290-310.
17. Dobrowolski Z.: *Viewing and reading behaviour in a virtual environment: The full-text download and what can be read into it*. “Aslib Proceedings” 2008 V. 60 I. 3, 185-198.
18. Dobrowolski Z.: *The digital consumer: an introduction and philosophy*. W: *Digital Consumers: Reshaping the Information Profession*. Ed. David Nicholas, Ian Rowlands. London 2008: Facet Publishing, 1-13.
19. Dobrowolski Z.: *The information-seeking behaviour of the digital consumer*. W: *Digital Consumers: Reshaping the Information Profession*. Ed. David Nicholas, Ian Rowlands. London 2008: Facet Publishing, 113-159.
20. Drzewiecki M.: *Maria Dembowska czyli spotkania z człowiekiem społecznym*. W: *Maria Dembowska. W kręgu bibliografii, bibliotekoznawstwa i informacji naukowej. Księga jubileuszowa w 70-lecie pracy zawodowej*. Red. J. Sadowska. Warszawa: Biblioteka Narodowa 2007 s.153-155.
21. Drzewiecki M.: *Edukacyjne i wychowawcze aspekty działania bibliotek szkolnych: problemy badawcze*. W: *Między przeszłością a przyszłością. Książka, biblioteka, informacja naukowa – funkcje społeczne na przestrzeni wieków*. Red. M. Pruchnicka, A. Korycińska-Huras. Kraków: Wydaw. Uniwersytetu Jagiellońskiego 2007 s.139-142.
22. Drzewiecki M.: *Integracja funkcjonalna bibliotek publicznych, szkolnych i pedagogicznych. Próba spojrzenia pozaresortowego*. W: *Przyszłość bibliotek w Polsce. Materiały z ogólnopolskiej konferencji*. Warszawa 12-13

- X 2007. Red. J. Sadowska. Warszawa: Wydaw. Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich 2008 s.203-205.
23. Franke J. [rec.]: *Education for library cataloging: international perspectives*. Dajin D. Sun, Ruth C. Carter, editors. New York 2006. „Przegląd Biblioteczny” 2007 z.4(75) s.691-694.
24. Franke J.: *Googletheca Universalis?* W: *Biblioteki cyfrowe projekty, realizacje, technologie*. Red. J. Woźniak-Kasperek, J. Franke. Warszawa: Wydaw. Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, 2007 s.121-166. Seria: „Nauka-Dydaktyka-Praktyka” nr 87.
25. Gliński W.: *Logiki Opisowe Jako Teoretyczne Podstawy Budowania Ontologii*. W: *Organizowanie Środowiska Informacji i Wiedzy*. Red. K. Materska, B. Sosińska-Kalata, E. Chuchro. Warszawa: Wydaw. Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, 2008 s.119-146. Seria: „Nauka-Dydaktyka-Praktyka”: *Miscellanea Informatologica Varsoviensia*. Nr 96.
26. Grabowska D.: *Metody pracy z czytelnikiem dziecięcym w świecie międzynarodowych wytycznych*. W: *Biblioteki w systemie kultury jednoczącej się Europy*. Red. M. Zając, E. B. Zybert. Warszawa: Wydaw. Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, 2007 s.177-190. Seria „Nauka-Dydaktyka-Praktyka” Nr 95.
27. Grabowska D.: *Spis treści „Poradnika Bibliotekarza” za rok 2007*. „Poradnik Bibliotekarza” 2008 nr 2, dodatek. (dodane do Bibliografii UW)
28. Grabowska D.: *Projekt jako metoda aktywizująca*. W: *II Krajowa Konferencja Nauczycieli Bibliotekarzy*. Warszawa: Instytut Badań w Oświacie, 2008 s.19-26.
29. Grabowska D.: *Najstynniejszy polski Miś*. „Poradnik Bibliotekarza” 2008 nr 7-8 dodatek: *Świat książki dziecięcej* s.1-3.
30. Grabowska D. [współaut. I. Pugacewicz]: *Biblioteczna różnorodność z fińskiej perspektywy*. „Poradnik Bibliotekarza” 2007 nr 10(691) s.18-23.
31. Grabowska D. [współaut. M. Pietrzak]: *„Zarządzanie i Organizacja Bibliotek” II Bałtycka Konferencja (Gdańsk, 21-22 listopada 2007 r.)*. „Przegląd Biblioteczny” 2008 nr 1(76) s. 143-146.
32. Grabowska M.: *Metoda bibliograficzna kluczem do uniwersyteckiej pozycji bibliologii*. „Teoria, Praktyka, Dydaktyka”. (w druku)
33. Grabowska M.: *Bibliografia jako metoda bibliograficzna*. (w druku)
34. Grygrowski D.: *Prawo autorskie w kontekście funkcjonowania bibliotek cyfrowych*. W: *Biblioteki w systemie kultury jednoczącej się Europy*. Red. M. Zając, E. B. Zybert. Warszawa: Wydaw. Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, 2007 s.154-176. Seria: „Nauka-Dydaktyka-Praktyka” Nr 95.
35. Grygrowski D.: *Biblioteki - niekomercyjne instytucje kultury w skomercjalizowanym otoczeniu*. W: *Książka, biblioteka, informacja. W kręgu kultury i edukacji*. Red. E. B. Zybert, D. Grabowska. Warszawa: Wydaw. Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, 2008 s.153-161. Seria: „Nauka-Dydaktyka-Praktyka” (w druku)
36. Iwanowski M.: *Microsoft Japanese IME – Japanese Language Interface for Windows XP*. W: *Organizowanie środowiska informacji i wiedzy*. Red. K. Materska, B. Sosińska-Kalata, E. Chuchro. Warszawa: Wydaw. Stowa-

- rzyszenia Bibliotekarzy Polskich, 2008 s.147-169. Seria: „Nauka-Dydaktyka-Praktyka”: Miscellanea Informatologica Varsoviensia. Nr 96.
37. Jarosz D.: *Częstochowa w latach 1945-1947*. W: *Częstochowa. Dzieje miasta i klasztoru jasnogórskiego*. T.4 *Dzieje miasta i klasztoru po 1945 r.* Częstochowa: Urząd Miasta Częstochowy, 2007 s.11-42.
 38. Jarosz D.: *Częstochowa w okresie stalinizmu 1948-1955*. W: *Częstochowa. Dzieje miasta i klasztoru jasnogórskiego*. T.4 *Dzieje miasta i klasztoru po 1945 r.* Częstochowa: Urząd Miasta Częstochowy, 2007 s. 57-111.
 39. Jarosz D.: *Częstochowa w 1956 r.* W: *Częstochowa. Dzieje miasta i klasztoru jasnogórskiego*. T.4 *Dzieje miasta i klasztoru po 1945 r.* Częstochowa: Urząd Miasta Częstochowy, 2007 s. 113-134.
 40. Jarosz D.: *Książki pod strzechy. Z badań nad politycznymi uwikłaniami czytelnictwa na wsi polskiej w latach 1949-1956*. „Z Badań nad Książką i Księgozbiorami Historycznymi” 2008 T.2 s. 37-53.
 41. Jarosz D.: 123. „*Chłopskość*” jako element stygmatyzacji w przestrzeni miejskiej w Polsce po 1945 r. W: *Dzieje partii i stronnictw politycznych*. T.2. *W podzielonej Europie*. Pułtusk-Warszawa: Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR, 2007 s. 393-408.
 42. Jarosz D. [współaut. M. Pastor]: *Stosunki polsko-francuskie 1944-1980*. Warszawa: Polski Instytut Spraw Międzynarodowych 2008 s. 480.
 43. Jarosz D. [rec.]: Marek Wierzbicki, *Związek Młodzieży Polskiej i jego członkowie*. Warszawa: Wydaw. TRIO, 2006. „Kwartalnik Historyczny” 2008 nr 1 s.137-142.
 44. Kaliszuk J.: *Ponownie odnaleziony rękopis niemieckiego tekstu legendy o Barlaamie i Jozafacie*. „Z Badań nad Książką i Księgozbiorami Historycznymi” 2008 T. 2 s. 81-91.
 45. Kaliszuk J.: *Znane i nieznane. Obraz islamu w Europie Środkowej (Polska, Czechy) w XV w.* W: *Rola komunikacji i przestrzeni w średniowiecznych i wczesnonowożytnych dziejach Czech i Polski*. Gdańsk 2008, s. 253-270.
 46. Kaliszuk J. [rec.]: Jindřich Marek, Renáta Modráková, *Zlomky rukopisů v Národní knihovně České republiky, Praha, Národní knihovna České republiky*, 2006, s. 167, ilustr. 26. „Z Badań nad Książką i Księgozbiorami Historycznymi” 2008 nr 2 s.105-109.
 47. Kaliszuk J. [i in.]: *Vocabularium parvum scripturae latanie*. Ediderunt: Juraj Šedivý, Hana Pátková. Bratislava-Praha 2008, ss.111.
 48. Kamler A.: *Edukacja w rodzinie szlacheckiej*. W: *Rodzina i gospodarstwo domowe na ziemiach polskich XV - XX. Struktury demograficzne, społeczne i gospodarcze*. Red. C. Kukło. Warszawa 2008 s.49-59.
 49. Kamler A.: *Edukacja synów szlacheckich w XVI-wiecznej Rzeczypospolitej*. „Acta Poloniae Historia”. (w druku)
 50. Kamler A.: *Mecenat edukacyjny senatorów koronnych w XVI wieku*. W: *Fundator i mecenas. Magnateria Rzeczypospolitej w XV-XVIII wieku*. Red. E. Dubas-Urwanowicz, J. Urbanowicz. (w druku)
 51. Kamler A. [rec.]: *Druki Jasnogórskiej oficyny wydawniczej w latach 1693-1863. Archiwum Ordinis Sancti Pauli Primi Eremitae*. Coesfeld: wyd. S. Świździński, 2006. „Studia Claromontana”. (w druku)

52. Kamler A. [współaut. C. Kukło]: *Andrzej Wyczański 13.04.1924-22.03.2008, Wspomnienie*. Dostęp dnia 19.11.2008. Tryb dostępu: http://www.muzhp.pl/index.php?szablon=druk&lang=1&akcja=art_zobacz&art_id=37&id_news=105
53. Karzewska B.: *Terapia czytelnicza dzieci głuchych*. W: *Biblioteki w systemie kultury jednoczącej się Europy*. Red. M. Zając, E. B. Zybert. Warszawa: Wydaw. Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, 2007 s.191-208. Seria „Nauka-Dydaktyka-Praktyka”. Nr 95.
54. Kędziora T.: *Informacja edukacyjna w Polsce*. „Poradnik Bibliotekarza” 2007 nr 2 s. 4-8.
55. Kędziora T.: *Nośniki informacji w kulturze dla dorosłych. Pozaksiążkowe formy zapisu zjawisk i przedmiotów*. W: *Biblioteki w systemie kultury jednoczącej się Europy*. Red. M. Zając, E. B. Zybert. Warszawa: Wydaw. Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, 2007 s.110-126. Seria „Nauka-Dydaktyka-Praktyka”. Nr 95.
56. Kisilowska M.: *Kompetencje pracowników wybranych instytucji kultury: podobieństwa i różnice*. W: *Biblioteki w systemie kultury jednoczącej się Europy*. Red. M. Zając, E. B. Zybert. Warszawa: Wydaw. Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, 2007 s.76-91. Seria „Nauka-Dydaktyka-Praktyka”. Nr 95.
57. Kisilowska M. [współaut. J. Woźniak-Kasperek]: *Is there a future of cataloguing? A relatively-ordered dialogue. Part 2: Is there future for subject cataloguing?* „Visnik L'vivskovo Universitetu” [Visnyk of the Lviv University. Series Bibliology, Library studies and Information Technology] Lviv 2007 nr 2 s.149-157.
58. Kisilowska M.: *Organizowanie zasobów wiedzy o kulturze w świetle wybranych narzędzi lingwistycznych*. W: *Organizowanie środowiska informacji i wiedzy*. Red. K. Materska, E. Chuchro, B. Sosińska-Kalata. Warszawa: Wydaw. Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, 2008 s. 99-117. Seria: „Nauka-Dydaktyka-Praktyka”: *Miscellanea Informatologica Varsoviensia*. Nr 96.
59. Kisilowska M.: *Przeciwdziałanie skutkom negatywnego doboru do zawodu*. W: *Zarządzanie kadrami w bibliotece*. Red. J. Kamińska, B. Żołędowska-Król. Warszawa: Wydaw. Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, 2008 s. 33-42. Seria: „Nauka-Dydaktyka-Praktyka”. Nr 97.
60. Kisilowska M.: „*Złowieni w sieci*” – *współpraca instytucji kultury w udostępnianiu informacji regionalnej*. W: *Problemy architektury informacji o kulturze regionu, 15-16.11.2007, Gdańsk. Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna w Gdańsku, 2007*. [dok. elektr.: płyta CD].
61. Kisilowska M.: *Health information literacy. Biblioteki na zdrowie!* W: *Biblioteka: klucz do sukcesu użytkowników*. XIV Międzynarodowa Konferencja Naukowa IINiB UJ. Kraków, 2-3 VI 2008. Red. M. Kocójowa. Kraków: Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa UJ, 2008. [dok. elektr.: płyta CD]
62. Kuźmina D. [red.]: *Bibliologia. Problemy badawcze nauk humanistycznych*. Warszawa: Wydaw. Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich 2007, s. 396. Seria „Nauka-Dydaktyka-Praktyka”. Nr 100.
63. Kuźmina D.: *Wprowadzenie*. W: *Bibliologia. Problemy badawcze nauk humanistycznych*. Red. D. Kuźmina. Warszawa: Wydaw. Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich 2007, s.11-12. Seria „Nauka-Dydaktyka-Praktyka”. Nr 100.

64. Kuźmina D.[rec.]: *Jolanta M. Marszałka, Waldemar Graczyk, Opaci i przeorzy klasztoru OO. Cystersów w Szczyrzycu od XIII do XX wieku. „Z Badań nad Książką i Księgozbiorami Historycznymi”* 2008 T. 2 s. 103-105.
65. Kuźmina D. [współaut. A. Szczepańska]: *Sprawozdanie z konferencji – Bibliologia a warsztat badawczy nauk humanistycznych i społecznych. / Kronika. „Z Badań nad Książką i Księgozbiorami Historycznymi”* 2008 T. 2 s.111-112.
66. Kuźmina D.: *Biblioteki parafialne – niedostrzegane instytucje współczesnej kultury. Projekt badań. W: Biblioteki w systemie kultury jednoczącej się Europy* Red. M. Zając, E. B. Zybert, Warszawa: Wydaw. Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich 2007, s. 29-40. Seria „Nauka-Dydaktyka-Praktyka”. Nr 95.
67. Kuźmina D.: *Rzeczpospolita przedmurzem chrześcijaństwa?* „Bobolanum” 3(2007), Warszawa, s. 21-31.
68. Kuźmina D.: *Szkolnictwo jezuitów w Rzeczypospolitej w końcu XVI i połowie XVII wieku. W: Poleski męczennik – czy patron trudnego pojednania.* Brześć-Białystok 2008 s. 155-162.
69. Luterek M.: *Ujednolicenie elektronicznych systemów informacji publicznej. W: Organizowanie środowiska informacji i wiedzy.* Red. K. Materska, E. Chuchro, B. Sosińska-Kalata. Warszawa, Wydaw. Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, 2008 s.71-98. Seria: „Nauka-Dydaktyka-Praktyka”: Miscellanea Informatologica Varsoviensia. Nr 96.
70. Materska K.: *Kompetencje menagerów informacji i wiedzy. „Przegląd Informacyjno-Dokumentacyjny (CONIW)”* 2007 nr 3-4 s.17-30.
71. Materska K. [współred. Sosińska-Kalata B., Chuchro E.]: *Organizowanie środowiska informacji i wiedzy.* Warszawa: Wydaw. Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, 2008 198[2] s. Seria: „Nauka-Dydaktyka-Praktyka”: Miscellanea Informatologica Varsoviensia. Nr 96.
72. Materska K.: *Od zarządzania informacją do zarządzania wiedzą. „Praktyka i Teoria Informacji Naukowej i Technicznej”* 2007 nr 1 s.3-7.
73. Materska K.: *Zachowania informacyjne użytkowników informacji elektronicznej. W: Współczesne aspekty informacji.* Red. nauk. J. Goliński, K. Krauze. Warszawa: Szkoła Główna Handlowa, 2008 s. 235-243. Seria: „Monografie i Opracowania” nr 551.
74. Materska K.: *Modelowe koncepcje informacji naukowej (information science) na początku XXI wieku. W: Organizowanie środowiska informacji i wiedzy.* Red. K. Materska, E. Chuchro, B. Sosińska-Kalata. Warszawa, Wydaw. Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, 2008 s.19-40. Seria: „Nauka-Dydaktyka-Praktyka”: Miscellanea Informatologica Varsoviensia. Nr 96.
75. Materska K. [współaut. B. Sosińska-Kalata]: *Wstęp. W: Organizowanie środowiska informacji i wiedzy.* Red. K. Materska, E. Chuchro, B. Sosińska-Kalata. Warszawa: Wydaw. Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, 2008 s. 7-10. Seria: „Nauka-Dydaktyka-Praktyka”: Miscellanea Informatologica Varsoviensia. Nr 96.
76. Materska K.: *Kultura informacyjna w organizacji opartej na wiedzy. W: Kultura organizacyjna w bibliotece. Ogólnopolska Konferencja Naukowa. Białystok, 4-6 VI 2007.* Red. H. Brzezińska-Stec. Białystok: Biblioteka Uniwersytecka im. Jerzego Giedroycia w Białymstoku, 2008 s.13-24.

77. Materska K.: *Obszary badawcze nauki o informacji*. W: *Informacja w społeczeństwie XXI wieku*. (w druku) [org. Katedra Metod Ilościowych Wydz. Nauk Ekonomicznych Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie oraz Katedra Informatyki Gospodarczej Kolegium Analiz Ekonomicznych Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie]
78. Materska K.: *Audyt informacyjny w obszarze nauki i szkolnictwa wyższego*. W: *Zarządzanie informacją w nauce*. Katowice 23-24 XI 2006. (w druku) [Patronat naukowy: Komitet Naukoznawstwa PAN]
79. Materska K.: *Źródła informacji biznesowych – bazy danych, serwisy informacyjne i inne narzędzia wspomagające pozyskiwanie informacji gospodarczych*. W: *Efektywne wykorzystanie zasobów informacyjnych sieci*. III seminarium z cyklu Infobroker. Warszawa, 8 XI 2007. Warszawa: Centrum Przetwarzania Informacji, 2007 s. 29-77.
80. Muraszkiewicz M. [współaut. B. Jacobfeuerborn]: *An essay on modernisation, innovativeness, informational processes integration and mobility in high-tech enterprises*. W: *Organizowanie środowiska informacji i wiedzy*. Red. K. Materska, E. Chuchro, B. Sosińska-Kalata. Warszawa: Wydaw. Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, 2008 s. 11-18. Seria: „Nauka-Dydaktyka-Praktyka”: *Miscellanea Informatologica Varsoviensia*. Nr 96.
81. Nosowicz J. F.: *Kultura krajów rosyjskojęzycznych. Język i literatura*. W: *Biblioteki w systemie kultury jednoczącej się Europy*. Red. M. Zając, E. B. Zybert. Warszawa: Wydaw. Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, 2007 s. 41-58. Seria „Nauka-Dydaktyka-Praktyka”. Nr 95.
82. Nosowicz J. F.: *Słownictwo religijne w kulturze języka i nauczaniu*. W: *Kultura – młodzież – edukacja*. Red. A. Popławska, L. M. Jakoniuk. Białystok: Wydaw. Niepaństwowej Wyższej Szkoły Pedagogicznej, 2008 s. 66-78.
83. Nowak A.: *Nośniki pamięci i ich rola w dygitalizacji*. W: *Biblioteki cyfrowe projekty, realizacje, technologie*. Red. J. Woźniak-Kasperek, J. Franke. Warszawa: Wydaw. Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, 2007 s. 185-196. Seria: „Nauka-Dydaktyka-Praktyka”. Nr 87.
84. Nowak A.: *Skarby w szufladzie. Internet jako narzędzie propagowania historii i tradycji narodowej na forum międzynarodowym*. „Bibliotekarz” 2007 nr 12 s. 16-19.
85. Nowak A.: *Związki bibliografii z nauką historii na przykładzie dokonań Ludwika Finkla, twórcy Bibliografii Historii Polskiej*. W: *Bibliologia. Problemy badawcze nauk humanistycznych*. Red. D. Kuźmina. Warszawa: Wydaw. Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, 2007 s. 223-232. Seria: „Nauka-Dydaktyka-Praktyka”. Nr 100.
86. Ochmański M. [współred. J. Woźniak-Kasperek]: *Bibliografia – teoria, praktyka, dydaktyka*. Warszawa. (w druku)
87. Ochmański M.: *Drukarni i pastorałki. Panegiriki okolicznościowe z okazji zaślubin Fryderyka Ludwika Rhete z Anną Reimar 22 września 1686 r. „Z Badań nad Książką i Księgozbiorami Historycznymi”*. (w druku)
88. Ochmański M.: *Publikacje okolicznościowe Simona Dacha w repertuarze wydawniczym królewieckiej oficyny Jana Reussnera w latach 1640-1659*. „Przegląd Humanistyczny” (w druku)

89. Papuzińska-Beksiak J.: *Wstęp*. W: Melchior Wańkowicz, *Ziele na Kraterze*. Łódź: Wydaw. Literatura 2007, wyd. II. s. 3-5.
90. Papuzińska-Beksiak J.: *Jeszcze o Bambolandii*. W: *Moja Musierowicz, o twórczości autorki „Jeźycjady”*. Red. P. Dakowicz. Łódź: Wydaw. Wyższej Szkoły Humanistyczno-Ekonomicznej w Łodzi, 2008, s. 13-21.
91. Papuzińska-Beksiak J.: *Z Emilią Waśniowską...* W: *Emilkowy piosennik. Wspomnienia o Emilii Waśniowskiej*. Red. E. Drygas, W. Hamerski. Poznań: Wydaw. MILA, 2008, s.122-125.
92. Papuzińska-Beksiak J.: *Cenzura i poza nią /gawęda bibliologiczno-historyczna/*. W: *Kultura. Język. Edukacja. Dialogi współczesności z tradycją*. Red. B. Gromadzka, D. Mrozek, J. Kaniowski. Poznań: Wydaw. „Poznańskie Studia Polonistyczne”, 2008. s. 37-47.
93. Papuzińska-Beksiak J.: *Biblioteki a czytanie*. W: *Po potopie. Dziecko, książka i biblioteka w XXI wieku. Diagnozy i postulaty*. Red. G. Leszczyński, D. Świerczyńska-Jelonek, M. Zajac. Warszawa: Wydaw. Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, 2008 s.157-169. Seria: „Nauka-Dydaktyka-Praktyka”. Nr 101.
94. Papuzińska-Beksiak J.: *Brzechwa i ja*. „Guliwer” 2007 nr 2 s. 68-73.
95. Pietrzak M.: *Rola retoryki w komunikacji artystycznej*. W: *Biblioteki w systemie kultury jednoczącej się Europy*. Red. M. Zajac, E. B. Zybert. Warszawa: Wydaw. Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, 2007 s.127-153. Seria „Nauka-Dydaktyka-Praktyka”. Nr 95.
96. Pietrzak M.: *Rola teatru w edukacyjnej pracy bibliotekarza i nauczyciela*. Warszawa: Wydaw. Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, 2008 160 s. Seria: „Biblioteczka Poradnika Bibliotekarza” nr 10.
97. Pietrzak M.: *Retoryka praktyczna*. Warszawa: Instytut Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych, 2008 130 s.
98. Pietrzak M.: *Biblioteka: klucz do sukcesu artystycznego*. W: *XIV Międzynarodowa i środowiskowa konferencja naukowa*. Kraków 2008. [dok. elektr.]
99. Pietrzak M. [współaut. D. Grabowska]: *„Zarządzanie i Organizacja Bibliotek” II Bałtycka Konferencja (Gdańsk, 21-22 listopada 2007 r.)*. „Przegląd Biblioteczny” 2008 nr 1(76) s.143-146.
100. Przastek-Samokowa M. [współaut. J. Koszewska]: *Audyty informacyjny – dwa modele*. W: *Organizowanie środowiska informacji i wiedzy*. Red. K. Materska, E. Chuchro, B. Sosińska-Kalata. Warszawa: Wydaw. Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, 2008 s.181-184. Seria: „Nauka-Dydaktyka-Praktyka”: Miscellanea Informatologica Varsoviensia. Nr 96.
101. Przastek-Samokowa M.: *Badanie satysfakcji użytkowników jako metoda określania potrzeb szkoleniowych bibliotekarzy*. W: *Zarządzanie kadrami w bibliotece*. Red. J. Kamińska, B. Żołędowska-Król. Warszawa: Wydaw. Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, 2008 s. 57-63. Seria: „Nauka-Dydaktyka-Praktyka”. Nr 97.
102. Puchalski J.: *Biblioteki polskie poza krajem. Refleksje na marginesie programu „Rejestracja zbiorów polskich za granicą ze specjalnym uwzględnieniem dziedzictwa zagrożonego” prowadzonego*. „Przegląd Biblioteczny” 2007 z. 4(75) s. 597-610.

103. Puchalski J. [rec.]: *Druki ulotne i okolicznościowe – wartości i funkcje. Materiały międzynarodowej konferencji naukowej Wojnowice, 8-10 października 2004*. Red. nauk. K. Migoń, M. Skalska-Złat, A. Żbikowska-Migoń przy współpracy E. Herden. Wrocław 2006. 429 s. „Przegląd Biblioteczny” 2007 z. 2(75) s. 277-284.
104. Puchalski J.: *Propozycja typologii źródeł do historii bibliotek w Polsce w latach 1918-1947*. W: *Bibliologia. Problemy badawcze nauk humanistycznych*. Red. D. Kuźmina. Warszawa: Wydaw. Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, 2007 s. 297-309. Seria: „Nauka-Dydaktyka-Praktyka”. Nr 100.
105. Pugacewicz I.: *Polonistyka w Lille*. „Z Badań nad Książką i Księgozbiorami Historycznymi” 2008 T. 2 s. 77-79.
106. Pugacewicz I.: *Zmienne losy biblioteki szkolnej w Paryżu 1842-1963*. W: *Biblioteki w systemie kultury jednoczącej się Europy*. Red. M. Zajac, E. B. Zybert. Warszawa: Wydaw. Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, 2007 s. 11-28. Seria „Nauka-Dydaktyka-Praktyka”. Nr 95.
107. Pugacewicz I.: *Kobiety w IFLA. Problematyka Women's Studies w działalności agend Międzynarodowej Federacji Stowarzyszeń i Instytucji Bibliotecznych w latach 1990-2005*. „Przegląd Biblioteczny” 2007 z. 3(75) s. 383-398.
108. Pugacewicz I. [współaut. D. Grabowska]: *Biblioteczna różnorodność z fińskiej perspektywy*. „Poradnik Bibliotekarza” 2007 nr 10(691) s. 18-23.
109. Pugacewicz I.: *Być bibliotekarzem i pracować w Brukseli. Prezentacja wybranych szkół, bibliotek i belgijskich centrów książki i kultury*. „Poradnik Bibliotekarza” 2008 nr 7-8(700-701) s. 15-20.
110. Pugacewicz I.: *Innowacyjne rozwiązania w bibliotekarstwie fińskim z wykorzystaniem elementów strategii marketingowych*. W: *Zarządzanie marketingowe biblioteką*. Red. M. Pigla. Poznań 2008 s. 161-171.
111. Pugacewicz I.: *Wizerunek dobrej wdowy w opiniach Ojców Kościoła i moralistów w epoce wczesnonowożytnej*. W: *Rodzina i gospodarstwo domowe na ziemiach polskich w XV-XX wieku. Struktury demograficzne, społeczne i gospodarcze*. Red. C. Kukło. Warszawa 2007 s. 247-260.
112. Pugacewicz I.: *Centrum Dokumentacji i Informacji Polonii Północnej Francji – historia, działalność, perspektywy*. „Z problemów bibliotek naukowych Wrocławia. Wrocławskie spotkania bibliotekarzy polonijnych” 2008 nr 6 s. 111-127.
113. Sosińska-Kalata B. [współaut. M. Banacka]: „Przegląd Biblioteczny” – rocznik 1927. „Przegląd Biblioteczny” 2007 z. 4(75) s. 521-552.
114. Sosińska-Kalata B. [współred. Materska K., Chuchro E.]: *Organizowanie środowiska informacji i wiedzy*. Warszawa: Wydaw. Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, 2008 198[2] s. Seria: „Nauka-Dydaktyka-Praktyka”: *Miscellanea Informatologica Varsoviensia*. Nr 96.
115. Sosińska-Kalata B.: *Od Redakcji*. „Przegląd Biblioteczny” 2007 z. 4 s. 477-480.
116. Sosińska-Kalata B.: *Implementation of the new model of information and library science education at the biggest Polish universities*. „Polish Libraries Today” 2007 vol. 7 pp. 94-104.

117. Sosińska-Kalata B.: *Gromadzenie, organizacja i dostęp do informacji o benchmarkingu w szkolnictwie wyższym*. W: *Założenia dotyczące rozwoju systemu informacji zarządczej w szkołach wyższych w Polsce*. Red. J. Woźnicki. Warszawa: Fundacja Rektorów Polskich, 2007 s.113-134.
118. Sosińska-Kalata B.: *Kryteria ocen stosowanych wobec systemów porządkowania dokumentów*. W: *Dokument – książka – biblioteka w badaniach naukowych i nauczaniu uniwersyteckim*. Red. M. Skalska-Zlat, A. Żbikowska-Migoń. Wrocław: Wydaw. Uniwersytetu Wrocławskiego 2008 s. 18-46.
119. Sosińska-Kalata B.: *Gromadzenie, organizacja i udostępnianie informacji porównawczej. Przegląd problemów*. W: *Benchmarking w szkolnictwie wyższym*. Red. J. Woźnicki. Warszawa: Fundacja Rektorów Polskich 2008 s. 74-101.
120. Sosińska-Kalata B. [współaut. K. Materska]: *Wstęp*. W: *Organizowanie środowiska informacji i wiedzy*. Red. K. Materska, E. Chuchro, B. Sosińska-Kalata. Warszawa: Wydaw. Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, 2008 s. 7-10. Seria: „Nauka-Dydaktyka-Praktyka”: Miscellanea Informatologica Varsoviensia. Nr 96.
121. Sosińska-Kalata B.: *Od Redakcji*. „Przegląd Biblioteczny” 2008 z. 1(76) s. 5-6.
122. Sosińska-Kalata B. [współaut. E Chuchro] [rec.]: *E. Komputer – człowiek – prawo*. W: *Księga pamiątkowa Wydziału Zarządzania i Komunikacji Społecznej Uniwersytetu Jagiellońskiego*. Kraków 2007 „Przegląd Biblioteczny” 2008 z. 3(76) s. 495-504.
123. Sosińska-Kalata B.: *Od Redakcji*. „Przegląd Biblioteczny” 2008 z. 3(76) s. 401-403.
124. Sosińska-Kalata B.: *Ewolucja modeli organizacji wiedzy w systemach informacyjnych*. W: *Książka, biblioteka, informacja. W kręgu kultury i edukacji*. Red. E. B. Zybert, D. Grabowska. Warszawa: Wydaw. Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, 2008. Seria: „Nauka-Dydaktyka-Praktyka” (w druku)
125. Soszyński J. [i in.]: *Vocabularium parvum scripturae Latanie*. Ediderunt: Juraj Šedivý, Hana Pátková. Bratislava-Praha 2008, s. 111.
126. Soszyński J.: „*Latin Paleography Network*” – międzynarodowe forum naukowe, *Bratysława, 3-4 kwietnia 2008*. „Przegląd Biblioteczny” 2008 z. 2(76) s. 315-316.
127. Soszyński J. [tłum.]: P. Ahonen, G. Corni, J. Kochanowski, R. Schulze, T. Stark, B. Stelzl-Marx, *People on the Move*, Oxford – New York 2008.
128. Soszyński J. [tłum.]: Włodzimierz Lengauer, *Eros and Politics in Fourth-Century Athens*. (w druku)
129. Soszyński J. [tłum.]: Roger E. Reynolds, «*Monumenta Liturgica Beneventana*»: *Program badań nad średniowiecznymi rękopisami z południowych Włoch i Dalmacji*. „Z Badań nad Książką i Księgozbiorami Historycznymi” 2008 nr 2 s. 5-15.
130. Świąćkowska T. (spraw.): *Informacja mobilna w nauce i biznesie. II Ogólnopolska Konferencja Instytutu Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych Uniwersytetu Warszawskiego (Warszawa, 12 czerwca 2007 r.)*. „Przegląd Biblioteczny” 2007 Nr 3(75) s. 419-421.

131. Świątekowska T.: *Public relations a demokracja*. Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, 2008.
132. Świątekowska T.: *Dostęp do wiedzy wobec rozwoju rynku publikacji cyfrowych. Zagrożenia i nadzieje*. W: *Organizowanie środowiska informacji i wiedzy*. Red. K. Materska, B. Sosińska-Kalata, E. Chuchro. Warszawa: Wydaw. Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich 2008, s. 41-57. Seria: „Nauka-Dydaktyka-Praktyka”: Miscellanea Informatologica Varsoviensia. Nr 96.
133. Świątekowska T.: *Wolne oprogramowanie i Open Access. Utopie internetowe, czy fenomeny informacyjnego kapitalizmu?* W: *Spotkania z utopią w XXI wieku*. Red. P. Żuk. Warszawa: Oficyna Naukowa 2008, s. 130-142.
134. Świątekowska T.: [dok. elektr.] *Emigrantki na globalnym rynku taniej pracy* Biblioteka Online Think Tanku Feministycznego. Raport Think Tanku Feministycznego 2007 nr 02. Dostęp dn. 15.11.2008. Tryb dostępu: <http://www.ekologiasztuka.pl/pdf/fe0034swieckowska.pdf>
135. Tobera M.: *Eksperyment bibliologiczny jako eksperyment rynkowy? Uwagi na marginesie referatu Stanisława Adama Kondka*. „Z Badań nad Książką i Księgozbiorami Historycznymi” 2008 T. 2 s. 55-71.
136. Tobera M.: *Bibliologia wobec polskiego rynku książki w latach 1944-2007*. „Przegląd Biblioteczny” 2008 nr 1(76) s. 39-66.
137. Tobera M.: *Bibliologia wobec polskiego rynku książki w latach 1944-2007*. W: *Przyszłość bibliotek w Polsce. Materiały z ogólnopolskiej konferencji*. Warszawa 12-13 X 2007. Warszawa 2008, s. 82-109.
138. Woźniak-Kasperek J.: *Organizacja informacji w internetowych serwisach kontrolowanej jakości*. Tryb dostępu: <http://www.ebib.info/publikacje/mat-konf/kaba/wozniak-kasperek.php> Dostęp dnia: 15 11 2008.
139. Woźniak-Kasperek J.: *Poland – libraries, librarianship, information science*. W: *Encyclopedia of Library and Information Science*. Wyd. 3. (40 s. w druku)
140. Woźniak-Kasperek J.: *Światy za słowami albo o kategoryzacji z perspektywy języków informacyjno-wyszukiwawczych*. W: *Księga pamiątkowa dedykowana prof. Eugeniuszowi Ściborowi*. (15 s. w druku)
141. Woźniak-Kasperek J.: *Narzędzia wyszukiwania treściowego w bibliografii*. W: *Bibliografia – teoria, praktyka, dydaktyka*. Red. J. Woźniak-Kasperek, M. Ochmański. (13 s. w druku)
142. Woźniak-Kasperek J. [współred. M. Ochmański]: *Bibliografia – teoria, praktyka, dydaktyka*. Warszawa. (w druku)
143. Woźniak-Kasperek J.: *System organizacji wiedzy czy folksonomia?* W: *Księga pamiątkowa dedykowana prof. Marcinowi Drzewieckiemu*. (10 s. w druku)
144. Woźniak-Kasperek J.: *eContent, czyli o organizacji informacji i wyszukiwaniu w bibliotekach cyfrowych*. „Zagadnienia Informacji Naukowej” (13 s. w druku)
145. Woźniak-Kasperek [współaut. M. Kisilowska]: *Is there a future of cataloguing? A relatively-ordered dialogue. Part 2: Is there future for subject cataloguing?* „Visnik L'vivskovo Universitetu” [Visnyk of the Lviv University. Series Bibliology, Library studies and Information Technology] Lviv 2007 nr 2 s. 149-157.

146. Zając M.: *Biblioteka dziecięca 2,0 – najnowsze tendencje komunikacyjne i organizacyjne*. W: *Biblioteki w systemie kultury jednoczącej się Europy*. Red. M. Zając, E. B. Zybert. Warszawa: Wydaw. Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, 2007 s. 92-110. Seria: „Nauka-Dydaktyka-Praktyka”. Nr 95.
147. Zając M. [współred. E. B. Zybert]: *Biblioteki w systemie kultury jednoczącej się Europy*. Warszawa: Wydaw. Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, 2007. Seria „Nauka-Dydaktyka-Praktyka”. Nr 95.
148. Zając M. [współred. G. Leszczyński, D. Świerczyńska-Jelonek]: *Po potopie. Dziecko, książka, biblioteka w XXI wieku. Diagnozy i postulaty*. Warszawa: Wydaw. Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, 2008. Seria: „Nauka-Dydaktyka-Praktyka”. Nr 101.
149. Zając M.: *Książka czasu przemian*. W: *Po potopie. Dziecko, książka, biblioteka w XXI wieku. Diagnozy i postulaty*. Red. G. Leszczyński, D. Świerczyńska-Jelonek, M. Zając, Warszawa: Wydaw. Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, 2008 s.195-210. Seria: „Nauka-Dydaktyka-Praktyka”. Nr 101.
150. Zając M.: *Książki zabawki: długa historia i dzień dzisiejszy*. „Poradnik Bibliotekarza” 2008 nr 3. Dodatek: „Świat książki dziecięcej” s.1-4.
151. Zając M.: *Polската literatura za deca: vtorа v'zmoshnost', dobri promeni!* „Biuletin” 2008 nr 6 s. 9-12 (w j. bułgarskim)
152. Zając M.: *Rynek książki dla dzieci i młodzieży. Era Pottera i czas zmian*. „Książki magazyn literacki” 2008 nr 6. Dodatek: „Książki dla dzieci i młodzieży” s. 1-6
153. Zając M.: *Rynek książki dla dzieci i młodzieży. Era Pottera i czas zmian*. „Poradnik Bibliotekarza” 2008 nr 9. Dodatek: „Świat książki dziecięcej” s. 1-6.
154. Zając M.: *Magiczna biblioteka Pana Leszczyńskiego*. „Ryms” 2008 nr 3 s.18.
155. Zając M.: *Opowieści Śmierci o życiu codziennym w Niemczech 1932-1945*. „Poradnik Bibliotekarza” 2008 nr 6. Dodatek: „Świat książki dziecięcej” s. 5-6.
156. Zając M.: *Straszne i niestraszne opowieści*. „Poradnik Bibliotekarza” 2008 nr 7/8. Dodatek: „Świat książki dziecięcej” s. 9-10.
157. Zając M.: *Złota rybka*. „Poradnik Bibliotekarza” 2008 nr 2. Dodatek: „Świat książki dziecięcej” s. 9.
158. Zając M. [spraw.]: *„Po potopie. Dziecko, książka, biblioteka w XXI w. Diagnozy i postulaty” Konferencja naukowa (Warszawa 20-21.11.2007)*. „Przegląd Biblioteczny” 2008 nr 1(76) s. 140-141.
159. Zając M.: *Książka konwergencyjna?* „Poradnik Bibliotekarza” 2008 nr 2. Dodatek: „Świat książki dziecięcej” s. 5.
160. Zając M. [rec.]: *Książka roku Polskiej Sekcji IBBY – Barbara Kosmowska Pozłacana rybka*. „Poradnik Bibliotekarza” 2008 nr 2. Dodatek: „Świat książki dziecięcej” s. 9.
161. Zając M. [rec.]: *Śladami skandalicznie subiektywnego kanonu Grzegorza Leszczyńskiego. Cz.1: Buba; Wkole*. „Poradnik Bibliotekarza” 2007 nr 11. Dodatek „Świat Książki Dziecięcej” s. 6-8.
162. Zając M. [rec.]: *Śladami skandalicznie subiektywnego kanonu Grzegorza Leszczyńskiego. Cz.2: Zorza Północna*. „Poradnik Bibliotekarza” 2007 nr 12. Dodatek „Świat Książki Dziecięcej” s. 4-5.

163. Zając M.: *Naprawdę „WIELKIE” marzenie...* „Poradnik Bibliotekarza” 2008 nr 4. Dodatek: „Świat książki dziecięcej” s. 4.
164. Zając M. [współaut. E. Chuchro]: *Zobacz, kup, przeczytaj. O filmowych zwiastunach książek*. „Biblioteka Analiz” 2008 nr 10(220) s.18-19.
165. Zybert E. B. [oprac.]: „*Biblioteki dla przyszłości: postęp, rozwój i partnerstwo*”. Światowy Kongres Bibliotek i Informacji i 73 Konferencja Generalna IFLA (Durban, 19-23 sierpnia 2007 r.). „Przegląd Biblioteczny” 2007 z. 4(75) s. 663-676.
166. Zybert E. B. [współred. M. Zając]: *Biblioteki w systemie kultury jednoczącej się Europy*. Warszawa: Wydaw. Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, 2007. Seria „Nauka-Dydaktyka-Praktyka”. Nr 95.
167. Zybert E. B.: *Słowo wstępne*. W: *Biblioteki w systemie kultury jednoczącej się Europy*. Red. M. Zając, E. B. Zybert. Warszawa: Wydaw. Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, 2007 s.7-9. Seria „Nauka-Dydaktyka-Praktyka”. Nr 95.
168. Zybert E. B.: *Wskaźniki jakości organizacji i działalności współczesnej biblioteki stacjonarnej na przykładzie biblioteki szkolnej*. W: *Między przeszłością a przyszłością. Książka, biblioteka, informacja naukowa – funkcje społeczne na przestrzeni wieków*. Red. M. Pruchnicka, A. Korycińska-Huras. Kraków: Wydaw. Uniwersytetu Jagiellońskiego 2007 s. 167-174.
169. Zybert E. B.: *Biblioteki we współczesnych społeczeństwach krajów rozwiniętych*. W: *Przyszłość bibliotek w Polsce. Materiały z ogólnopolskiej konferencji Warszawa 12-13 X 2007 r.* Warszawa 2008 s. 20-35.

Wydawnictwa Instytutu

Serie wydawnicze

„**Nauka – Dydaktyka – Praktyka**”. Edycję serii rozpoczęto w 1993 r. Jest to wspólne przedsięwzięcie IINSB i SBP. Przewodniczącym Komitetu Redakcyjnego jest prof. dr hab. Marcin Drzewiecki. W obrębie serii ukazały się ostatnio książki: pod red. Katarzyny Materskiej, Barbary Sosińskiej-Kalaty i Ewy Chuchro *Organizowanie środowiska informacji i wiedzy* oraz pod red. Michała Zająca, Grzegorza Leszczyńskiego i Danuty Świerczyńskiej-Jelonek *Po potopie. Dziecko, książka, biblioteka w XXI wieku. Diagnozy i postulaty*. Do tej pory ukazało się 101 pozycji.

„**Z Badań nad Książką i Księgozbiorami Historycznymi**” [poprzednio „**Z Badań nad Polskimi Księgozbiorami Historycznymi**”]. Red. nauk. serii jest dr Jacek Soszyński. Głównym założeniem serii jest publikacja wyników badań księgoznawczych. Ostatnio ukazał się 2 tom pod nowym tytułem [poprzedni tytuł objął 23 tomy serii].

Czasopisma

„**Zagadnienia Informacji Naukowej**” – czasopismo poświęcone zagadnieniom rozwoju systemów informacyjnych, nowym technologiom informacyjnym oraz użytkownikom zbiorów. Przewodniczący kolegium redakcyjnego jest prof. dr hab. Marcin Drzewiecki. Red. naczelnym jest prof. dr hab. Bożenna Bojar.

DZIAŁALNOŚĆ DYDAKTYCZNA INSTYTUTU

W roku akademickim 2007/2008 Instytut Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych UW prowadził trzy podstawowe rodzaje studiów: studia licencjackie dzienne i zaoczne (trzyletnie), uzupełniające studia magisterskie dzienne i zaoczne (dwuletnie) oraz studia podyplomowe (2- i 3-semestralne). Na studiach licencjackich zaocznych prowadzona była również nauka w trybie rocznych intensywnych studiów indywidualnych (ISI) adresowanych do najlepszych absolwentów pomaturalnych studiów realizowanych w systemie szkół Centrum Edukacji Bibliotekarskiej, Informacyjnej i Dokumentacyjnej oraz w Pomaturalnym Studium Informacji Naukowej, Archiwistyki i Księgarstwa.

Na wszystkich rodzajach studiów w IINSB UW w roku akademickim 2007/2008 kształciło się łącznie 1362 studentów i słuchaczy, z czego 1158 pomyślnie zaliczyło miniony rok akademicki. Natomiast 75 osób z Roku A ISI kontynuuje naukę w drugim semestrze. Dyplomy licencjackie uzyskało 94 studentów III roku studiów licencjackich dziennych i zaocznych. Studia licencjackie w trybie ISI pomyślnie ukończyło 109 osób. W minionym roku akademickim dyplomy licen-

Rok i typ studiów	Liczba studentów, którzy rozpoczęli naukę	Liczba studentów, którzy zaliczyli rok
Rok I studia lic. dzienne	101	84
Rok II studia lic. dzienne	76	70
Rok III studia lic. dzienne	66	42 (w tym 42 egz. lic.)
Rok I studia mgr. dzienne	67	57
Rok II studia mgr. dzienne	53	53 (w tym 33 egz. mgr.)
Rok I studia lic. zaoczne	75	55
Rok II studia lic. zaoczne	68	63
Rok III studia lic. zaoczne	65	52 (w tym 52 egz. lic.)
Studia lic. zintensyfikowane (ISI):	173	192 ukończyło, 75 w toku (w tym 109 egz. lic.)
Rok I studia mgr. zaoczne	165	153
Rok II studia mgr. zaoczne	167	132 (w tym 95 egz. mgr.)
Podyplomowe Studia Bibliotekoznawstwa	195	139 (54 kontynuuje)
Podyplomowe Studia Informacji Naukowej	26	26
Podyplomowe Studia Księgarstwa i Polityki Wydawniczej	30	16 (14 kontynuuje)
Podyplomowe Studia Zarządzania Informacją i Technologii Informacyjnej	35	24 (10 kontynuuje)

cjackie uzyskały zatem łącznie 203 osób. Dyplomy magisterskie uzyskało 128 absolwentów uzupełniających studiów magisterskich (33 po studiach dziennych i 95 po studiach zaocznych). Świadectwa ukończenia studiów podyplomowych uzyskało łącznie 205 słuchaczy, a 78 kontynuuje naukę. Załączona tabela prezentuje ilościową charakterystykę studiów realizowanych w IINSB UW w minionym roku akademickim.

Od 1 września 2008 r. Dyrektorem Instytutu Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych Uniwersytetu Warszawskiego jest dr hab., prof. UW Dariusz Kuźmina.

Sprawozdanie, w części osiągnięć indywidualnych pracowników, zawiera tylko te dane, które zostały przez pracowników dostarczone.

Opracował na podstawie materiałów dostarczonych przez pracowników IINSB UW
mgr Robert Brzóska – Sekretarz Naukowy
IINSB UW

Spis treści

I. ROZPRAWY, BADANIA, MATERIAŁY

Bożenna Bojar JĘZYKI INFORMACYJNO-WYSZUKIAWCZE WCZORAJ, DZIŚ... CZY JUTRO?...	3
Sabina Cisek METODA DELFICKA W BADANIACH NAUKI O INFORMACJI I BIBLIOTECZNAWSTWA W XXI WIEKU	25
Dorota Chłopkowska NAUKOWE CZASOPISMA TURYSTYCZNE W POLSCE W LATACH 1990-2007 ...	33
Marek M. Tytko BAZA DANYCH O STUDENTACH UNIwersYTETU JAGIELLOŃSKIEGO 1850-1918	48
Agnieszka Korzeń INTERAKTYWNE NARZĘDZIA INTERNETOWE W PROMOCJI WIZERUNKU BIBLIOTEK PUBLICZNYCH	53
Joanna Grotowska WSPÓŁCZESNY SYSTEM INFORMACJI KONSUMENCKIEJ W POLSCE	71
Marcin Roszkowski SIMPLE KNOWLEDGE ORGANIZATION SYSTEM (SKOS) – REPREZENTACJA WIEDZY W SIECIOWYCH SYSTEMACH ORGANIZACJI WIEDZY	89
Anastazja Śniechowska-Karpińska CZY MAMY DWA „GEOGRAFICZNE DIALEKTY” POLSKIEGO MESH'A?	103
Agata Bożek, Lena Kamińska-Mazur EUROPEANA – CYFROWA KOLEKCJA EUROPEJSKIEGO DZIEDZICTWA KULTURY	130

II. RECENZJE I OMÓWIENIA

FORUM BIBLIOTEK MEDYCZNYCH Andrzej Kempa	140
SPRAWOZDANIE Z DZIAŁALNOŚCI INSTYTUTU INFORMACJI NAUKOWEJ I STUDIÓW BIBLIOLOGICZNYCH UNIwersYTETU WARSZAWSKIEGO W ROKU AKADEMICKIM 2007-2008 Robert Brzóska	142

Contents

I. THESIS, RESEARCH, MATERIALS

Bożenna Bojar INFORMATION-RETRIEVAL LANGUAGES – YESTERDAY, TODAY... AND TO-MORROW?	3
Sabina Cisek THE DELPHI METHOD IN LIBRARY AND INFORMATION SCIENCE RESEARCH IN THE 21ST CENTURY	25
Dorota Chłopkowska TOURIST RESEARCH JOURNALS IN POLAND IN 1990-2007	33
Marek M. Tytko THE JAGIELLONIAN UNIVERSITY STUDENTS IN 1950-1918 DATABASE	48
Agnieszka Korzeń INTERNET INTERACTIVE TOOLS PROMOTING THE IMAGE OF PUBLIC LIBRARIES	53
Joanna Grotowska MODERN CONSUMER INFORMATION SYSTEM IN POLAND	71
Marcin Roszkowski SIMPLE KNOWLEDGE ORGANIZATION SYSTEM (SKOS) – KNOWLEDGE REPRESENTATION IN NETWORK SYSTEMS OF KNOWLEDGE ORGANISATION	89
Anastazja Śniechowska-Karpińska DO WE HAVE TWO „GEOGRAPHIC DIALECTS” OF THE POLISH MESH? ...	103
Agata Bożek, Lena Kamińska-Mazur EUROPEANA – DIGITAL COLLECTION OF THE EUROPEAN CULTURAL HERITAGE	130

II. REVIEWS

MEDICAL LIBRARY FORUM Andrzej Kempa	140
REPORT OF THE INSTITUTE OF INFORMATION AND BOOK STUDIES. UNIVERSITY OF WARSAW, FOR THE YEAR 2007-2008 Robert Brzóska	142

